

ÇANKIRI
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ
11

Çankırı Belediyesi
Dr. Rıfki Kamil Urga
Çankırı Araştırmaları Merkezi
Haziran - 2013/1

ÇANKIRI ARAŞTIRMALARI

Yıl 8 • Sayı 11 • Haziran 2013/1 | Hakemli Bir Dergidir

■ **Dergi Sahibi** ISSN 1306-9713
Çankırı Belediyesi Adına
İrfan DİNÇ

■ **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü** (Editör)
Sadık SOFTA

■ **Genel Yayın Yönetmeni**
Sadık SOFTA

■ **Yayın Kurulu**
Prof. Dr. Mehmet BEŞİRLİ
Doç. Dr. Nesime CEYHAN
Yrd. Doç. Dr. Hakkı KALAYCI
Sadık SOFTA
Yrd. Doç. Dr. İbrahim AKYOL
Mustafa Kemal KARATATAR

■ **Çankırı Araştırmaları Dergisi**
Çankırı Belediyesi Kültür ve
Sosyal İşler Müdürlüğü
Dr. Rıfki Kamil Urga
Çankırı Araştırmaları Merkezi
Yayıncıdır.

■ **İrtibat Adresi**
Dr. Rıfki Kamil Urga
Çankırı Araştırmaları Merkezi
Alibey Mah. Köprü Sokak ÇANKIRI
Tel. : 0376 212 14 00 / 233
0376 212 34 60
Fax : 0376 213 25 05
web : www.cankiri-bld.gov.tr

■ **Dizgi - Baskı**
Yenigün Ofset Matbaacılık
Cumhuriyet Mah. Kapalı Sokak
Fakoğlu Pasajı No: 6 ÇANKIRI
Tel. : 0376 212 33 53 - 212 77 47

■ **Sayfa Düzeni**
Serap KAYA SOYTEKİN

■ **Kapak Fotoğrafı**
Ön Kapak : Yeraltı Şehri-Hüyük-Orta-Çankırı
Arka Kapak : Çankırı Araştırmaları Merkezi
Kilim Örneği

Çankırı Araştırmaları Dergisi

Yılda İki Defa Yayınlanır.

Dergimizdeki yazılardan kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimizde Yer Alan Yazılardan Yazarları Sorumludur.

Dergimize Gönderilen Her Türlü Yazı Fotoğraf vb. Belgeler Yayınlansın Yayınlanmasın İade Edilmez.

Dergimize Gönderilecek Eserlerde Aranan Nitelikler Çankırı Ortak Coğrafya ile İlgili Olmalıdır. Yazılar A4 Ebadında "Times New Roman" Yazı Karakteriyle 12 Punto ve 1.5 mm Satır Aralığında Yazılarak Tarafımıza Ulaştırılmalı ve Her Makale Türkçe-İngilizce Özetli Olmalıdır.

Dergimiz 2000 Adet Basılmıştır.

İçindekiler

Takdim
İrfan DİNÇ

5

Editörden
Sadık SOFTA

7

Doç. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ

Köroğlu Gazetesinde Çankırı Konulu Yayınlar (1908-1918)
The Publications Of Çankırı Subject In Köroğlu Newspaper
(1908-1918)

9

Prof. Dr. Ziya ŞİMŞEK

Çankırı Denilince
When it is called Cankiri . . .

29

Doç. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU

Candaroğulları Sarayında Bir Osmanlı Gelini: Selçuk Hatun
An Ottoman Bride In The Palace Of Candaroğulları: Selçuk Hatun

33

Prof. Dr. Ali İbrahim SAVAŞ Karatekin Üniversitesi Rektörü
 Prof. Dr. Ramazan KAPLAN Bartın Üniversitesi Rektörü
 Prof. Dr. Kenan GÜRSOY Galatasaray Üniversitesi
 Prof. Dr. Belkis GÜRSOY İstanbul Aydın Üniversitesi
 Prof. Dr. İsa EŞME YÖK E. Üyesi
 Prof. Dr. Ahmet İNAM ODTÜ
 Prof. Dr. İlber ORTAYLI Topkapı Sarayı Müzesi E. Müdürü
 Prof. Dr. Mustafa SAFRAN Gazi Üniversitesi
 Prof. Dr. Ahmet KANKAL Dicle Üniversitesi
 Prof. Dr. Hamza KELEŞ Gazi Üniversitesi
 Prof. Dr. Ayla Sevim EROL Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
 Prof. Dr. Kadir ARICI Gazi Üniversitesi
 Prof. Dr. Muammer DEMİREL Uludağ Üniversitesi
 Prof. Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ Selçuk Üniversitesi
 Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ Gazi Üniversitesi
 Prof. Dr. Necdet HAYTA Gazi Üniversitesi
 Prof. Dr. Kenan Ziya TAŞ Balıkesir Üniversitesi
 Prof. Dr. Süleyman BEYOĞLU Marmara Üniversitesi
 Prof. Dr. Özkul COBANOĞLU Hacettepe Üniversitesi
 Prof. Dr. Öcal OĞUZ Gazi Üniversitesi
 Prof. Dr. Harun GÜNGÖR Erciyes Üniversitesi
 Prof. Dr. Ahmet KAL'A İstanbul Üniversitesi
 Prof. Dr. Suraiya FAROQHI Bilgi Üniversitesi
 Prof. Dr. Mühsin MACİT Van 100. Yıl Üniversitesi
 Prof. Dr. Mihai MAXIM Romen Kültür Merkezi
 Prof. Dr. Mehmet PAÇACI Ankara Üniversitesi
 Prof. Dr. Mustafa ÜNAL Erciyes Üniversitesi
 Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL Başkent Üniversitesi
 Prof. Dr. Refet YINANÇ Gazi Üniversitesi
 Prof. Dr. Namık AÇIKGÖZ Muğla Üniversitesi
 Prof. Dr. Hayati DEVELİ İstanbul Kültür Üniversitesi
 Prof. Dr. Durali YILMAZ İstanbul Kültür Üniversitesi
 Prof. Dr. Sabahattin BAYRAM Ankara Üniversitesi
 Prof. Dr. Mustafa UZUN Marmara Üniversitesi
 Prof. Dr. Erdoğan BOZ Osmangazi Üniversitesi
 Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI Atatürk Üniversitesi
 Prof. Dr. Murat E. YAZGAN Ankara Üniversitesi
 Prof. Dr. Mehmet İPÇİOĞLU Selçuk Üniversitesi
 Prof. Dr. Yusuf SARINAY Osmanlı Arşivleri Genel Müdürü
 Prof. Dr. Orhan BATMAN Sakarya Üniversitesi
 Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ Uludağ Üniversitesi
 Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN Atatürk Üniversitesi
 Prof. Dr. Kamil HALILOĞLU Atatürk Üniversitesi
 Prof. Dr. Ramazan YELKEN Selçuk Üniversitesi
 Prof. Dr. Ömür CEYLAN İstanbul Kültür Üniversitesi
 Doç. Dr. Hasan AKÇA Karatekin Üniversitesi
 Doç. Dr. Nihat YATKIN Atatürk Üniversitesi
 Doç. Dr. Yüksel ÖZTÜRK Gazi Üniversitesi
 Doç. Dr. Mustafa BUDAK İstanbul Osmanlı Arşivleri
 Doç. Dr. Aynur KOÇAK Kocaeli Üniversitesi
 Doç. Dr. Hasan KURT Ankara Üniversitesi
 Doç. Dr. Ferudun ATA Selçuk Üniversitesi
 Doç. Dr. Bahri ATA Gazi Üniversitesi
 Doç. Dr. Köksal ALVER Selçuk Üniversitesi
 Doç. Dr. Murat SAYILI Gazi Osman Paşa Üniversitesi
 Doç. Dr. Ersin GÜLSOY Atatürk Üniversitesi
 Doç. Dr. Nesime CEYHAN Karatekin Üniversitesi
 Doç. Dr. Yaşar SARI Osmangazi Üniversitesi
 Doç. Dr. Uğur ÜNAL Gazi Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Rüstem BOZER Ankara Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Burhanettin ZENGİN Sakarya Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Bülent ATALAY Trakya Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. İbrahim SEZGİN Trakya Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Fikri SALMAN Atatürk Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Adem ÇELİK Atatürk Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Aynur ÇAN Marmara Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Serdar ERKAN Dicle Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Ebubekir ŞAHİN Ankara Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Halil İbrahim OKUMUŞ Karadeniz T. Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Ali ÜNLÜKARA Erciyes Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN Çankırı Karatekin Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Halil ÇETİN Çankırı Karatekin Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Ali ŞENOL Çankırı Karatekin Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Ali ECE Çankırı Karatekin Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Ahmet ÇOBAN Çankırı Karatekin Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Zübeyde ŞENDERİN Kırıkkale Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Bilal ÇAKICI Ankara Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Mustafa BALCI, Kırıkkale Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Erhan METİN, Çankırı Karatekin Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. İbrahim AKYOL Çankırı Karatekin Üniversitesi
 Yrd. Doç. Dr. Salim PILAV Kırıkkale Üniversitesi
 Dr. Olcay ÇETİNER Yıldız Teknik Üniversitesi
 Dr. Namık Kemal KURT Emekli Tıp Tarihi Uzmanı
 İsa KOCAKAPLAN İstanbul Kültür Üniversitesi
 Fuat RECEP İstanbul Osmanlı Arşivleri
 Ahmet ABSARILIOĞLU Ahi Yaran Derneği Başkanı
 Mehmet BAŞBUĞ Yaran Kültürü Yaşatma Der. Başkanı

Doç. Dr. İsmet ÜZEN

1931 yılında Bazı Vilayetlerin Lağvedilmesi Meselesinde Çankırı
 Çankırı in the Issue of the Vacating Some Cities in 1931

59

Hakkı DURAN

Zeki Ömer Defne'nin Yayınlanmamış İki Şiiri Ve Bazı Tespitler
 Two Unpublished Poems Of Zeki Ömer Defne And Some
 Determinations

79

Munise ŞENTÜRK

1939-1944 Yılları Arasında Çankırı İmam İntihabları Ve Günümüz İmam Atamaları Arasında Bir Mukayese
 A Comparison of Imam Elections in Cankiri between
 the Years 1939 and 1944 and Today's Imam Assignments

85

Hatice SARGIN

Kültürel Miras Olarak Çankırı Yaranının Eğitimdeki Yeri
 The Place Of Cultural Inheritance Çankırı Yaran
 On Education

99

Yayın İlkeleri

105

TAKDİM

Çankırı Araştırmaları dergimizin Ağustos 2006'da yayınladığımız ilk sayısından bugüne çok zaman geçti. Çankırı'nın yerel tarih ve kültür zenginliklerinin çeşitliliğini bilimsel nitelikli makalelerle gündeme getirdiğimiz Çankırı Araştırmaları dergisi, yayınlanan her sayısı ile takip edilen ve Çankırı için uzun soluklu ortak bir ses olma yolunda devam ediyor.

Her geçen gün daha fazla toplumu etkisi altına alan "değerler erozyonu"na karşı verdiğimiz mücadelenin en açık göstergesi de 2005 yılında kurduğumuz Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezidir. 11 yıl boyunca bağış ya da ciddi araştırmalar eşliğinde oluşturulan arşivle, Çankırı'nın tarihi ve kültürü üzerine, akademisyenlerimiz, yazarlarımız ve sanat tarihi uzmanlarımız ile birlikte yeniden düşündük. Belgelerle kanıtlayarak sunulan her konu, şehrimiz ve ülkemize ait birçok toplumsal değeri yeniden karşımıza çıkarmakta; tarihimize ve değerlerimize sahip çıkma noktasında doğru bir çizgiyi temsil etmektedir.

Tozlu raflardan, çatı katlarından çıkarttığımız tarihi belgeleri tarih severler ile paylaşmak adına Çankırı Araştırmaları dergisini belirli aralıklarla yayınlıyoruz. Bu süreçte; geçmişinden feyz alan ve onunla gurur duyan, ama yüzünü geleceğe dönmüş, ilerici, düşünen ve bunu yüksek sesle ifade eden, tarihi konusunda dürüst davranan ve bizi her sayısında daha da şaşırtan bir dergi ortaya çıktı. Yerelden başlayarak dünya tarihine kadar yönlendirmeler yapabilecek belge ve dokümanların yer aldığı merkezimizi herkesin görmesini, dergimizi ise herkesin okumasını istiyoruz. Alanında uzman kişiler ve akademisyenlerce yapılan öneriler, halkımızın paylaştığı bilgi ve belgeler ile arşivimiz ve konu yelpazemiz her geçen gün daha da genişliyor. Vaktini Çankırı'nın tarihsel ve kültürel zenginliğine adanmış Araştırma Merkezi Yönetim Kurulu Üyeleri, Bilim ve Danışma Kurulu Üyeleri, değerli akademisyenlerimiz ve araştırmacılarımızın katkıları sayesinde dergimiz her sayısında zenginleşiyor. Bu kadar uzun süre istikrarlı bir şekilde bizi takip eden, beraber yürüdüğümüz insanlara, gönüldaşlara, dostlara, arkadaşlara teşekkür ediyorum. 10 yıl süre ile aksatmaksızın büyük emek verilerek hazırlanan dergiyi bugünlere taşıyanlara şükranlarımı sunuyorum.

Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezimizi şehrimize gelen tüm konuklarımıza tanıtmaktan ve onları Çankırı Araştırmaları dergimizin sayılarını hediye ederek uğurlamaktan gurur duyuyoruz. Zorlu şartlara rağmen büyük bir özveri ile hazırlanan dergimizin, tarih severlerin gönül dünyasındaki yerini alması bizi ziyadesi ile memnun ediyor. Allah devamını nasip etsin inşallah.

Aynı heyecan ile yeni sayılarda görüşmek üzere...

İrfan DİNÇ
Çankırı Belediye Başkanı

Merhaba...

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Merkezi olarak çıkardığımız Çankırı Araştırmaları Dergisi'nin bu yeni sayısında da değişik araştırmalara yer verilmektedir.

Doç. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ, "Köroğlu Gazetesinde Çankırı Konulu Yayınlar (1908-1918)" başlıklı araştırmasında, Kastamonu'da haftalık olarak yayınlanan Köroğlu Gazetesinde yar alan konulara yer vermiş, Köroğlu gazetesinin 1908-1918 yılları arasında gerçekleştirilen yayınlarında Çankırı ve ilçeleri hakkındaki tespitleri ile dönemle ilgili tarihi özellik gösteren kayıtlarının tespitini gerçekleştirmiştir. Bu tespitler ışığında Çankırı kültürüne büyük katkı sağlayacak türde ve çeşitlilikler göstermektedir.

Prof. Dr. Ziya ŞİMŞEK, "Çankırı Denilince..." başlıklı yazısında Çankırı'nın bazı özelliklerine değindikten sonra bir şiirle duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir. Çankırlılarca büyük bir kabul görerek kendisini fahri hemşerilik verilen Sayın Şimşek on altı yılını da geçirdiği Çankırı'nın öne çıkan bazı özelliklerini bu vesile ile şiirinde dile getirmektedir.

Doç. Dr. Cevdet YAKUPOĞLU, "Candaroğulları Sarayında Bir Osmanlı Gelini: Selçuk Hatun" başlıklı araştırma yazısında Osmanlı ve Candaroğulları arasında kurulan akrabalık ve bu amaçla yapılan evlilikleri tespit etmekte, Selçuk Hatun'un Candaroğulları sarayına gelin gelişi ve sonrasında gerçekleştirdiği etkinliklere de yer vermiştir.

Doç. Dr. İsmet ÜZEN, "1931 yılında Bazı Vilayetlerin Lağvedilmesi Meselesinde Çankırı" başlıklı yazısında 1931 yılında bazı vilayetlerin lağvedileceği konusu gündeme gelmiş, uzun süre Çankırı basınında köklü bir yeri olan Duygu gazetesinde bu konu enine boyuna tartışılarak bu konunun yanlışlığı üzerinde durulmuştur. Bu konuyu gündeme taşıyan yazar, o dönemde Çankırlıların sıkıntılı durumunun tespitinde bulunmuş ve araştırmacıların dikkatine sunmuştur.

Hakkı Duran, "Zeki Ömer Defne'nin Yayınlanmamış İki Şiiri ve Bazı Tespitler" başlıklı yazısında, Çankırlı şair Zeki Ömer Defne'nin daha önce yayınlanmayan ve bu araştırmasında ilk defa yayınlanan iki şiir ve bu konudaki hatırları da anlatarak şiirlerin kendisine nasıl ulaşarak emanet edildiğine yer vermektedir.

Munise ŞENTÜRK, "1939-1944 Yılları Arasında Çankırı İmam İntihabları Ve Günümüz İmam Atamaları Arasında Bir Mukayese" başlıklı bu çalışmada, 1939-1944 yıllarda ve günümüzdeki durumu ele almış, bu konuda etkin bir çalışma yapmıştır.

Hatice SARGIN, "Kültürel Miras Olarak Çankırı Yâranının Eğitimdeki Yeri" başlıklı yazısında, Çankırı'da devam eden ve günümüzde de büyük bir etkinlik sağlayan yâranın bireysel ve toplumsal yapıya katkısı ve eğitim alanında oluşan altyapıya dikkatleri çekmektedir. Yâran ocaklarında bilgi, görgü ve sosyal yapıya olan katkısı ele alınmış, bu katkının kültürel altyapıya ve eğitime verdiği önemi gündeme taşımıştır

Çankırı Araştırmaları Dergisi bu sayısı ile de değişik konular içermekte kültür dünyamız katkıda bulunarak yoluna devam etmektedir. Çankırı Araştırmaları Dergisi olarak bizleri yalnız bırakmayarak katkıda bulunanlara ve gerekli ilgi ve alakayı gösterenlere teşekkür ediyorum.

Saygılarla...

Sadık SOFTA

Dr. Rıfki Kamil Urga

Çankırı Araştırmaları Merkezi

Yönetim Kurulu Başkanı

KÖROĞLU GAZETESİNDE ÇANKIRI KONULU YAYINLAR (1908-1918)

THE PUBLICATIONS OF ÇANKIRI SUBJECT IN KÖROĞLU NEWSPAPER (1908-1918)

Doç. Dr. Mehmet Serhat YILMAZ

Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

Tarih Bölümü, 37100 Kastamonu

myilmaz@kastamonu.edu.tr

ÖZET

Köroğlu gazetesi 1908-1918 yılları arasında Kastamonu’da yayınlanmıştır. Köroğlu gazetesi, Kastamonu’nun ilk özel gazetesidir. 1908-1918 yılları arasında haftalık olarak düzenli bir şekilde Kastamonu’da yayın hayatını sürdürmüştür. Gazete aynı zamanda İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin yayın organı konumundadır. On yıl boyunca haftalık olarak 485 sayı yayınlanan gazetenin yayınına Birinci Dünya Savaşı sonunda 1918 yılında son verilmiştir.

Bu çalışmanın amacı, Çankırı ve ilçeleri konusunda araştırma yapacak olanlara dönemin gazetelerinden Köroğlu aracılığıyla veri sunarak yardımcı olmaktır. Bu çalışma, Köroğlu gazetesi taranmak suretiyle yapılan bir derleme çalışmasıdır. Gazetede Çankırı Sancağı, Çerkeş Kazası, Şabanözü Nahiyesi, Koçhisar Nahiyesi ve Tuht (Yapraklı) Nahiyesi anahtar kelimeleri üzerinden tarama yapılmıştır. Elde edilen veriler konular itibarıyla; siyasî partiler, Donanma Cemiyeti, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, Askere Yardım Cemiyeti, Çankırı Belediyesi, askerî, eğitim, ekonomi ve bayındırlıkla ilgili konular, şehre gelenler gidenler, nakil ve tayinler başlıkları altında tasnif edilmiştir. Sonuç olarak, sosyal, siyasal, ekonomi gibi şehir tarih yazımı alanında ihtiyaç duyulan pek çok alanda az veya çok farklı bilgilere ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Çankırı Tarihi, II. Meşrutiyet, Basın, Köroğlu.

ABSTRACT

Köroğlu Newspaper had been published between years of 1908-1918 in Kastamonu during “The Period of Second Constitutional” period. Köroğlu Newspaper is the first private gazette of Kastamonu province. Köroğlu name was selected because of Köroğlu who has been known as a famous hero on public opinion in Bolu province. The Newspaper has been established as official publishing organ of “Union and Progress” that is “İttihat and Terakki”.

The purpose of this study is to providing data through the newspapers of the period to which is research about Çankırı province. This study is a study of compilation on Köroğlu recognized by the newspaper. Çankırı in the newspaper, Çerkeş, Şabanözü, Koçhisar and Tuht (Yapraklı) screening was carried out by keywords. The obtained data were classified under headings, political parties, associations, military, education, economy and civil issues. As a result of studies, reached a lot of information in various fields, that will help the city historical research.

Keywords: The History of Çankırı, Second Constitutional, Press, Köroğlu Newspaper

GİRİŞ

İkinci Meşrutiyet dönemi Kastamonu’da matbuat ve basın hayat üzerine düşünmek ve açıklamalarda bulunmak için bu alanda Osmanlı Devlet’indeki gelişmeleri ve bu gelişmelerin

taşıradaki etkisini dikkate almak gerekir. 1908 sonrası Osmanlı ülkesinde yayın hayatına birbiri ardına atılan gazete ve dergilerle vilayet gazeteciliğinin dışında taşrada bir süreli yayın geleneğinin oluşmaya başladığı/oluştugu söylenebilir. Özellikle siyasal fırka mücadeleleri bağlamında İttihatçıların yayın kuruluşları oluşturma çabaları ve bu yolla ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik dönüşüm sürecine katkı sağlama gayretleri vardır. Buna karşı, onlara muhalif olan veya kabul edilen düşünce hareketi ve siyasal anlayışların da aynı yolu izlemeleri, iktidar muhalefet ilişkilerinde basını vazgeçilemez araçlardan birisi haline getirmiştir.

İstanbul dışında taşra gazetecilik hayatında 1864 yılındaki vilayet teşkilatındaki yeni düzenleme ile bir hareketlilik başlamış, 1871 tarihinde yayınlanan vilayetlerin genel idaresine ilişkin bir yönetmeliğin yürürlüğe konulması ile vilayet matbaalarının yönetimi ve vilayet gazetelerinin yayınlanması işi bizzat vilayet mektupçularının görevleri arasında sayılmıştır. Taşıradaki vilayet matbaaları Kastamonu örneğinde görüldüğü üzere çoğunlukla vilayetlerin adı ile bir gazete yayınlama, vilayet hakkında genel ve istatistik bilgiler veren il yıllıkları olan salnameleri basma ve yayın konusunda özel teşebbüse yardımcı olacak bir konumda olmuşlardır.¹

1908 yılına kadar büyük oranda resmi vilayet gazeteciliği ve anlayışı etrafında şekillenen bu gelenek, II. Meşrutiyet'in ilanından sonra daha hareketli, rekabet eden, eleştirel yayınların çokça yer bulduğu, siyasal parti yayın organı konumundaki gazeteciliğin arttığı bir alana doğru kaymıştır. Merkezle aynı doğrultuda olan taşıradaki siyasal hareketlilik etrafında basının araçsal rolünün artması sürecinde hükümet tarafından zaman zaman vilayet matbaalarında muhalif görülen gazete ve dergilerin yayınlarına ruhsat verilmemiş, ruhsatı iptal etme yoluna gidilmiş veya bu tür yayınların basım işlemleri geciktirilmiştir. Kastamonu'da

bunun en güzel örneği Hürriyet ve İtilaf Fırkası yanlısı olan Zafer gazetesinin vilayet matbaasında basılmak istenmemesi üzerine Samsun'da baskı işlemlerinin gerçekleştirilmiş olmasıdır.

Kastamonu'da vilayet matbaasının kurulmasından sonra ilk vilayet salnamesi 1869 yılında basılmış bunu sonraki yıllarda salnameler, kitaplar, gazete ve dergiler izlemiştir. 1888 yılında Vali Abdurrahman Paşa döneminde matbaa modern bir teknolojiye kavuşturulmuş ve İstanbul'dakilerle aynı seviyeye ulaşmıştır.² Vilayetin ilk süreli yayını olan Kastamonu gazetesi Tanzimat edebiyatının meşhur simalarından İbrahim Edhem Pertev Paşanın valiliği döneminde Mart 1872'de yayın hayatına başlamıştır. II. Meşrutiyet dönemi öncesinde Kastamonu'daki tek süreli yayın Kastamonu gazetesi iken Meşrutiyet ile birlikte süreli yayınlarda büyük bir artış olmuş ve Kastamonu, Köroğlu, Serbaz, Nazikter, Şule, Ilgaz, Zafer ve Yeşil Ilgaz gazeteleri yayınlanmıştır. Söz konusu dönem içerisinde bir de Tiraje isimli bir edebiyat dergisi yayınlanmıştır.³ Ayrıca bu dönemde birkaç sayı yayınlanmış, basılıp yayınlandığı şüphe götüren, basım izni alınıp da yayın aşamasında veya yayınlanması düşünce aşamasında kalan İştirak, İbret, Kurultay, Bîperva, Kastamoniapolis ve Osmanlı Ziraat ve Ticaret Gazetesi unvanlı basın faaliyetleri de bulunmaktadır.⁴

Kastamonu gazetesinden sonra II. Meşrutiyet devrinin Kastamonu'daki en önemli süreli yayınlarından birisi Köroğlu olmuştur. Köroğlu gazetesinin 17 Aralık 1908 tarihinde yayına başlaması ve 31 Ekim 1918 yılında kapanması, İttihat ve Terakki'nin ülke genelinde uyguladığı basın politikasının Kastamonu'ya özgü bir örneğini oluşturmaktadır. Kastamonu ve Köroğlu gazetelerine göre Meşrutiyet dönemi diğer süreli yayınlarının kısa ömürlü oldukları görülmektedir. Vilayet Nafia Başkâtibi ve eski matbaa müdürü Hüseyin

1 Mehmet Serhat Yılmaz, "II. Meşrutiyet Döneminde Kastamonu (1908-1918)", Üsküdar'a Kadar Kastamonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s.103104.

2 Mustafa Eski, "Kastamonu'da Basın-Yayın Çalışmaları Tarihi", Türk Dili, Sayı: 527, (Kasım 1995), s.1226.

3 Kastamonu basını hakkında geniş bilgi için bakınız. Aziz Demircioğlu, 100 Yıllık Kastamonu Basını 1872-1972, Kastamonu, 1973.

4 Mehmet Serhat Yılmaz, II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi, Berikan Yayınevi, Ankara, 2008, s.87-92.

Hüsnü'nün damadı olan Giritli Hayrettin Bey tarafından yayınlanan Serbaz isimli gazete 14 Mart 1909 tarihinde yayın hayatına başlamış, iki ay kadar yayın hayatını sürdürebilmiş ve 21 Mayıs 1909 tarihinde kapanmıştır.⁵

Nazikter isimli bir diğer gazete Yusuf Niyazi tarafından 30 Mayıs 1910 tarihinde yayınlanmaya başlanmış ve 1929 tarihinde kapanışına kadar 198 sayı yayınlanabilmiştir. Kastamonu'da yayınlanan kısa ömürlü gazetelerden birisi de Ilgaz'dır. Sahip ve sorumlu müdürlüğünü Fransızca öğretmeni olan Ahmet Süreyya'nın yaptığı Ilgaz gazetesi Mart ve Mayıs 1911 tarihleri arasında beş sayı yayınlanabilmiştir.⁶

Kastamonu'nun parti mücadelelerine tanık olduğu 1911-12 yıllarında yayın hayatına başlayan Zafer gazetesi, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden ayrılmış olan Sofuzade Mehmet Tevfik Safoğlu'nun sahipliğinde, Hersekli Mehmet İzzet'in sorumlu müdürlüğünde 27 Aralık 1911 tarihinde yayına başlamıştır. Tam bu sırada her yerde olduğu gibi, Kastamonu'da da Dursunzade Mehmet Hilmi Efendi ve Hersekli Avukat İzzet tarafından Hürriyet ve İtilaf Fırkası kurulmuştur. Bu dönemde İttihat ve Terakki Fırkası ile Hürriyet ve İtilaf Fırkası arasındaki çekişme Kastamonu basınında Köroğlu ve Zafer gazeteleri aracılığıyla sürdürülmüştür. Zafer gazetesi seçim dönemi sonunda 1912 yılında yayın hayatına son vermiştir.⁷

Birinci Dünya Savaşı sonunda İttihatçıların siyasetten çekilmeleri sürecinde Köroğlu gazetesi kapatılmış fakat onun bir devamı gibi algılanabilecek olan Yeşil Ilgaz isimli bir gazete yayın hayatına başlamıştır. İlk sayısı 24 Kasım 1918 tarihinde yayınlanan Yeşil Ilgaz gazetesi haftalık ve düzenli olarak 13 sayı yayınlanmıştır. Bu dönemde İttihat ve Terakki Cemiyeti nasıl "Teceddüt Fırkası"na dönüşmüşse Köroğlu da "Yeşil Ilgaz"a çevrilmiştir.⁸

İkinci Meşrutiyet devrinde Kastamonu'da yayınlanan tek dergi ise Tiraje'dir. Tiraje dergisi Süleyman Nazif'in Kastamonu Valiliği döneminde onun himayesinde, teşvik ve desteği ile yayınlanmıştır. 25 Şubat 1910 tarihinde ilk sayısı yayınlanmış olan derginin sahibi Ahmet Talat Onay, sorumlu müdürü ise Muharrem Celal Bayar'dır. Tiraje, Süleyman Nazif'in dört ay kadar Kastamonu'da kaldıktan sonra Trabzon Valiliğine atanarak vilayetten ayrılması üzerine 19 Ağustos 1911 tarihinde kapanmıştır.⁹

II. Meşrutiyet döneminde 1908-1918 yılları arasında geçen on yıla bakıldığında zaman matbuatının gazeteler başta olmak üzere daha canlı olduğu göze çarpmaktadır. Bu dönem Kastamonu Vilâyet Matbaasında basılan yayınların sayısı gazeteler hariç otuz birdir. Basılan yayınlar konularına göre sınıflandırıldığında bu yayınların yedi dinî yayın, bir sözlük, üç ticarî sözleşme ve yönetmelik, üç şiir kitabı, bir gramer kitabı, bir anayasa, iki sağlık, bir hayvancılık, bir vilayet meclis görüşme ve kararı, iki vilâyet bütçesi, bir arıcılık, iki ziraat, bir saat kılavuzu, iki tarih, iki eğitim (yönetmelik ve broşür), ve bir astronomi konusunda bir tercümenin olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰

A-Köroğlu Gazetesinde Çankırı Konulu Yayınlar

Osmanlı kaynaklarına göre Kengiri Sancağı 1530 yılında Anadolu Eyaletine, 1846'da Ankara Eyaletine, 1849'da Bozok Eyaletine bağlanmış, 1867 yılında Kastamonu Vilayeti'ne bağlı olarak Sancak merkezi haline getirilmiş 1924 yılında ise vilayet merkezi olmuştur.¹¹ Burada konumuz Çankırı'nın mülkî, idarî taksimatı olmamakla birlikte, bu taksimatın bir sonucu olarak matbuat ve basın söz konusu olunca Kastamonu'ya bir süre bağlı kalan Çankırı'ya yakın dönem tarihi araştırmaları için Kastamonu basınının kaynaklık edebileceğini belirtmiş olalım.

5 Yılmaz, age, s.18-58. Kastamonu matbuat ve basın hayatında ismi geçen kişiler için bakınız. Aziz Demircioğlu, 100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir 1872-1972, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1980.

6 Yılmaz, age., s.59-61.

7 Yılmaz, age., s.67-75.

8 Yılmaz, age., s.75-80.

9 Yılmaz, age., s.81-85.

10 Geniş bilgi için bakınız. Aziz Demircioğlu, Kastamonu'da Basılan Eserler 1869-1928, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1987.

11 Tahir Sezen, Osmanlı Yer Adları, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006, s.117.

Kastamonu basını içerisinde Çankırı tarihine en çok kaynaklık edebilecek olanlar gazeteler şüphesiz Kastamonu (1872-1938), Köroğlu (1908-1918) ve Açığsöz (1919-1931) gazeteleridir. Basının o günkü imkânları, Çankırı, Sinop ve bir dönem Bolu'nun da Kastamonu vilayetine bağılı olduğı düşünülürse basından çok fazla bir beklenti içerisinde olamayacağımız anlaşılmaktadır. Yine de gazetelerde bazı veriler mevcuttur. Bu gazetelerin dışındaki diğer gazete ve dergilerde azda olsa bazı bilgiler olabileceğini düşünüyoruz. Daha önce bu hususta “Açığsöz Gazetesine Göre Milli Mücadele Döneminde Çankırı (1919-1922)”¹² ve “Açığsöz Gazetesinde Çankırı Konulu Yayınlar (1919-1931)”¹³ başlıklarıyla iki çalışma yapılmıştı. Bu çalışmada ise Köroğlu gazetesi taranmış ve Çankırı konulu yazılar ortaya konulmuş oluyor. Bu konuda son halka Vilayetin ilk ve en eski gazetesi Kastamonu gazetesinde Çankırı konulu yazılar konusunda ise çalışmaları devam ediyor.

Köroğlu gazetesi taranmak suretiyle yapılan bir derleme çalışmasında gazetede Çankırı Sancağı, Çerkeş Kazası, Şabanözü Nahiyesi, Koçhisar Nahiyesi ve Tuht (Yapraklı) Nahiyesi anahtar kelimeleri üzerinden bir arama yapıldı. Elde edilen veriler konular itibarıyla; askerî konular, siyasal partilerle ilgili haberler, Çankırı’da söz konusu dönemde kurulmuş ve faaliyet yürüten Donanma Cemiyeti, Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ve Askere Yardım Cemiyeti, Çankırı Belediyesi haberleri, eğitimle ilgili konular, ekonomi ve bayındırlık konuları, doğal afetler ve yangın, şehre gelenler gidenler, nakil ve tayinler başlıkları altında tasnif edilmiştir.

12 Mehmet Serhat Yılmaz, “Açığsöz Gazetesine Göre Milli Mücadele Döneminde Çankırı (1919-1922)”, Milli Mücadele, İstiklal Yolu ve Çankırı, V. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, Çankırı Valiliği, Çankırı, 2012, s.463-478.

13 Mehmet Serhat Yılmaz, “Açığsöz Gazetesinde Çankırı Konulu Yayınlar (1919-1931)”, Çankırı Araştırmaları, Yıl:7, Sayı:9, (Haziran 2012/1), s.193-206.

1-Askerî Konular

“Tüney Karakolu”, Yıl:7, Sayı:332, (1 Teşrin-i Evvel 1331), s.2. (Çankırı’nın Tüney mevkiinde inşa edilmiş olan karakolun resmi açılışının yapıldığı hakkında haberdır).

“Jandarma Dairesi”, Yıl:7, Sayı: 332, (1 Teşrin-i Evvel 1331), s.2. (Çankırı’da inşa edilmesine karar verilen jandarma dairesinin inşaatına başlandığına dair bilgiler veren haberdır).

“Ordu-yı Hümayun Başkumandan Vekili Ahmet İzzet, İki Kahrama-ı Hamiyet”, Köroğlu, Yıl:4, Sayı:200, (13 Şubat 1328), s.2. (10 Şubat 1913 gecesi Çatalca’nın güneyinde bulunan bir tepede kanlı bir çarpışmanın meydana geldiği, verilen emir üzerine Birinci Nişancı Taburu zabitanından Üçüncü Alay’ın İkinci Taburu İkinci Bölüğünden Ankaralı Hüseyin oğlu Kazım ile yine aynı alayın Birinci Tabur Birinci Bölüğünden Çankırlı Ahmet oğlu Hüseyin’in kumandası altında bulunan müfrezenin düşmanı firara mecbur eylediği haberdır).

“Nakliye Kolu”, Yıl:7, Sayı:331, (24 Eylül 1331), s.1. (Fırka tarafından tamir edilerek sevkியatta kullanılmaya başlamış olan arabaların Çankırı yolunda görüldükleri belirtilmiştir).

“Üsera”, Yıl:7, Sayı:332, (1 Teşrin-i Evvel 1331), s.2. (Bu hafta içerisinde Çankırı’ya iki bin esirin geleceği ve her esir kafilesinde beş yüz neferin bulunduğu dair bilgi verilmektedir).

“Fransız Aileleri”, Yıl:7, Sayı:332, (1 Teşrin-i Evvel 1331), s.2. (Harp esirlerinden 10 Fransız ailenin İstanbul’dan Çankırı’ya gönderildiği hakkında bilgi verilmiştir).

“Zuafa-i Askeriye”, Yıl:7, Sayı:351, (18 Şubat 1331), s.1. (Millet ve memlekete şeref kazandıran Çanakkale muhaberesini tamamlayan ve birçok fedakârlıklar gösteren kahramanların bir ay istirahat için memleketlerine

geldikleri belirtilmiştir. Çankırı’da Müdafaa-i Milliye ve dernek tarafından tesis olunan, halkın yardımlarıyla ayakta kalan misafirhanede askerlere gösterilen hürmet hakkında haberdirdir).

“*Mülakatta Hediye-i Şitaiye*”, Yıl:8, Sayı:396, (29 Kanun-i Evvel 1332), s.2. (Çankırı Müdafaa-i Milliye Şubesi tarafından şimdiye kadar dört bin yüz on çift çorap ve iki yüz doksan bir çift eldiven tedarik olunarak askeriye teslim edildiği belirtilmiştir).

2-Siyasî Fırkalar

“*Haftalık İcmal*”, Köroğlu, Yıl:4, Sayı:157, (22 Mart 1328), s.2. (Çankırı vilayeti ile Hürriyet ve İtilaf Cemiyeti’ndeki önemli bazı gelişmeler hakkında haberdirdir).

“*Hürriyet ve İtilaf Fırkası’ndan İstifa*”, Köroğlu, Yıl:4, Sayı:160, (11 Nisan 1328), s.4. (Devrekani kazası Yayla karyesinden Hacı Mehmet, Kuzyaka’nın Emirler karyesinden Kemal, Çankırı’dan Hocaşade Mehmet Hilmi ve Kozaloğlu Mustafa Beylerin Hürriyet ve İtilaf Fırkası’ndan istifaları ve istifa gerekçeleri hakkında haberdirdir).

“*Çankırı Mebus Namzedi*”, Yıl:7, Sayı:332, (1 Teşrin-i Evvel 1331), s.1. (Çankırı Mebusu Mehmet Sabri Efendi’nin vefat etmesi üzerine yerine İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Başkanı Mustafa Nedim Bey’in tayin edildiği hakkında bilgi verilmektedir).

“*Çankırı Mebus Namzetleri*”, Köroğlu, Yıl:5, Sayı:240, (25 Kanun-i Evvel 1329), s.2. (İttihat ve Terakki Cemiyeti Genel Merkezi tarafından Çankırı Livası için mebus olarak Mehmet Sabri Efendi ile Doktor Fazıl Berki (Tümtürk) seçilmiştir. Haberde bu iki şahıs vatan için yaptıkları çalışmalardan dolayı övülmüştür).

“*Parlak Bir Teşebbüs*”, Köroğlu, Yıl:6, Sayı:257, (23 Nisan 1330), s.1. (Çankırı me-

busu Mehmet Sabri Efendi’nin cumartesi günü saat üçte jandarma müfrezeleri, polisler ve İttihat ve Terakki mebusu kişilere yemek verdiği ve ardından İstanbul’a gittiği bildirilmiştir).

“*Bir Haber-i Mevsuk Daha*”, Köroğlu, Yıl:4, Sayı:154, (1 Mart 1327), s.3. (Koçhisar Nahiyesi İttihat ve Terakki Fırkası Mebusu Eczacı Hamdi ve Hoca Tevfik Efendi’nin şubeye reis olarak tayin edildikleri hakkında bilgi verilmiştir).

3-Askere Yardım Cemiyeti

“*Askere Yardım Cemiyeti*”, Köroğlu, Yıl:6, Sayı:272, (6 Ağustos 1330), s.2-3. (İttihat ve Terakki Fırkası Çankırı sorumlu mesul kâtibi Oğuz Cemal Bey tarafından kurulan Askere Yardım Cemiyeti’nin yetkili mercii tarafından kabul ve takdir edildiği belirtilmiştir. Çankırı’da kurulan bu cemiyet vasıtasıyla vatan görevi yapan askerlere yardım için çalışmalar yapılacağından bahsedilmiştir).

“*Takdirat*”, Köroğlu, Yıl:6, Sayı:277, (10 Eylül 1330), s.3-4. (Çankırı’da Cemal Oğuz Bey tarafından “Askere Yardım Cemiyeti” kurulmuştur. Bu derneğin vatan için büyük hizmetlerde bulunduğu belirtilmiştir. Askeriyeye yardım için köylüden bulgur, pirinç, tuz, fasulye ve saman toplandığı bildirilmiş, bunların miktarları da yazılmıştır. Ayrıca 1554 kuruluş nakit paranın iane olarak toplandığından bahsedilmiştir. Bu gayretlerden dolayı Cemal Oğuz Bey’e teşekkür edilmiştir).

“*Galiçya’daki Askerlerimiz*”, Yıl:8, Sayı:393, (8 Kanun-i Evvel 1332), s.2. (Şabanözü’nde cemiyet şubesi tarafınsan sekiz yüz kuruşun askeriye bağışlandığı hakkında haberdirdir).

4-Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti

Doktor Fazıl Berki, “*Donanmamız İçin*”, Köroğlu, Yıl:5, Sayı:242, (9 Kanun-i Sani

1329), s.2-3. (Çankırı ve Koçhisar nahiyelerinden Osmanlı donanmasına yapılan para yardımları hakkındadır. Gazetede yardımı yapanların isimleri ve ne kadar bağışta bulundukları belirtilmiştir).

“Donanma-yı Osmanî ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti İanâtı”, *Köroğlu*, Yıl:4, Sayı:155, (8 Mart 1328), s.3. (Donanma-i Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti’ne Çankırılılar tarafından toplanan nakdî yardımlar hakkında haberdir).

“Yerinde Masruf Bir Âlî Cenab”, *Köroğlu*, Yıl:6, Sayı:273, (13 Ağustos 1330), s.3. (Çankırı’nın Şabanözü Kazasındaki Hacı Ali Ağanın on beş lira değerindeki hayvanını Osmanlı Donanmasına yardım etmek için bağışladığını belirten haberidir).

“Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyetinin Teşkilatından Bu Ana Kadar İane Olarak Merbut Şu’batından Kastamonu Merkez Şubesine Varit Olan İanat ile Kastamonu Merkez Tahsilâtı Miktarını Mübeyyen Cetveldir”, Yıl:2, Sayı:101, (11 Teşrin-i Sani 1326), s.4. (Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti’ne Tosya, Daday, Taşköprü, Çerkeş, İnebolu, Cide, Devrekânî, Sinop gibi şubelerden yapılan yardım miktarını gösteren cetveldir).

Doktor Fazıl Berki, “Koçhisar’dan Telgraf”, *Köroğlu*, Yıl:5, Sayı:242, (9 Kanun-ı Sani 1329), s.3. (Donanma Cemiyeti’ne yapılan 150 liralık yardımdan bahsedilmiş, yardımda bulunan Koçhisar halkına da teşekkür edilmiştir).

“Donanma İanesi”, *Köroğlu*, Yıl:6, Sayı:278, (17 Eylül 1330), s.3. (Çerkeş’ten Safranbolu’ya giden Abdürreşit Efendinin verdiği konferanstan sonra Donanma Cemiyeti’ne 2150 kuruş yardım toplanması hakkında haberdir).

“Çerkeş Donanma Şubesi Riyasetinden Gelen Telgrafname”, *Köroğlu*, Yıl:5, Sayı:243, (15 Kanun-ı Sani 1329), s.2. (Halkın isteği ile jandarma kumandanı Haşim Bey ve Belediye Reisi Hacı Abdi Efendinin öncülüğünde yirmi dört saat

içerisinde Donanma Cemiyeti için yüz elli lira para yardımı toplanması hakkında haberdir).

Doktor Fazıl Berki, “Muhterem Çerkeş Ahalisinin Donanma İanesinde Gösterdikleri Tezahürat-ı Vatanperverane Hakkında Varid Olan Telgrafnameler”, *Köroğlu*, Yıl:5, Sayı:239, (18 Kanun-ı Evvel 1329), s.4. (Donanma Cemiyeti’ne 1.500 lira yardımda bulunan Çerkeş ahalisine ve yardımlarından dolayı altın madalya verilen Hacı Ali Rıza Efendi’ye teşekkür edilmiştir).

“Osmanlı Donanma Cemiyeti Kastamonu Merkez Şubesinden”, *Köroğlu*, Yıl:6, Sayı:277, (10 Eylül 1330), s.4. (Çerkeş Kazasındaki Mustafa Ağa tarafından iki, Osman Ağa tarafından üç, Sedat Ağa tarafından da üç olmak üzere toplam sekiz koyunun Osmanlı Donanması’na yardım için verildiği belirtilmiştir. Ayrıca yardımda bulunan kişilere teşekkür edilmiştir).

“Çerkeş’te Tezahürat-ı Milliyeden Bir Numune Daha”, *Köroğlu*, Yıl:6, Sayı:252, (19 Mart 1330), s.4. (Çerkeş Kazası esnafı ve ticaret erbabının Osmanlı Donanması’na yardım için bir araya gelmeleri hakkında haberdir).

“Merkez Donanma Cemiyetinden”, Yıl:3, Sayı:120, (7 Nisan 1327), s.4. (Çerkeş ahalisinin, Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti ianesi ile değerli kurban derisi tahsilâtının İstanbul’a havale edilmesi hakkında bilgi verilmektedir).

“Donanma-i Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti’nin Kastamonu Merkezinden Verilmiştir”, *Köroğlu*, Yıl:4, Sayı:172, (4 Temmuz 1328), s.4. (1328 senesi Mart ayından Haziranın on dördüne kadar Çerkeş Donanma Şubesi’nden cemiyete 25116 kuruşluk yardım yapıldığı ve devamında yardım yapan kişilerin isimleri ve yaptıkları yardım miktarları hakkında bilgi verir).

Doktor Fazıl Berki, “Donanmamız İçin”, *Köroğlu*, Yıl:5, Sayı:244, (22 Kanun-i Sani 1329), s.1-3. (Donanma Cemiyeti Başkanı Dr. Fazıl Berki Bey tarafından yazılan yazıda Koçhisar ve Tosya Nahiyelerinde Osmanlı Donanmasına yapılan para yardımlarından bahsedilmiştir).

Yardımları yapanların isimleri ve ne kadar bağışta bulundukları belirtilmiştir).

“*Koçhisar Donanma Cemiyeti Riyaseti’nden*”, Yıl:6, Sayı:281, (8 Teşrin-i Evvel 1330), s.4. (Koçhisar Müdürü Süleyman Selim, Belediye Başkanı Ahmet Ali, Naib Ahmet Hamdi, Telgraf Müdürü Nazım ve Alayzade İsmail Efendilere Donanma Cemiyeti tarafından tunç madalya verilmesi haberidir).

“Nişan”, Köroğlu, Yıl:6, Sayı:261, (21 Mayıs 1330), s.2. (Koçhisar Nahiyesi Belediye Reisine de Donanma Madalyası verildiği bildirilmiştir).

5-Hilâl-i Ahmer Cemiyeti

“*Donanma-yı Osmanî ve Hilal-i Ahmer Cemiyeti İanâtı*”, Köroğlu, Yıl:4, Sayı:155, (8 Mart 1328), s.3. (Hilal-i Ahmer Cemiyeti için Çankırlılar tarafından toplanan nakdî yardımlar hakkında haberdur).

“*Hilal-i Ahmer Cemiyeti Kastamonu Heyet-i Merkeziyesi’nden Tebliğ Olunmuştur*”, Köroğlu, Yıl:4, Sayı:188, (14 Teşrin-i sani 1328), s.3. (Kastamonu merkezinden, Daday Şubesi, Çankırı ve Tosya Şubelerinden cemiyete yapılan yardım edenlerin listesi ve yardım miktarlarını gösteren haberdur. Ayrıca gazetenin 188-189-190-192-197. Sayılarında da yardım edenlerin listesi verilmeye devam edilmiştir).

“*Kengiri’da Hilal-i Ahmer*”, Yıl:6, Sayı:289, (4 Kanun-ı Sani 1330), s.4. (Çankırı’da Hilal-i Ahmer Şubesi’nin tesis edildiği belirtilmiştir. Hilal-i Ahmer Çankırı Şubesi’nin idare heyeti azalığında bulunan şahısları gösteren bir de cetvel de verilmiştir).

“*Kengiri’dan Hamiyet*”, Yıl:7, Sayı:312, (14 Mayıs 1331), s.2. Çankırı’da yardımın teşvik edilmesi üzerine Çankırı Hilal-i Ahmer Şubesi’nce 48 saat içerisinde toplanan paranın Çankırı’dan Kastamonu’ya gönderildiği hakkında haberdur).

“*Takdir*”, Yıl:7, Sayı:312, (14 Mayıs 1331), s.2. (Çerkeş eşrafından ve İdare Meclisi azasından Hacı Numan ve biraderi Belediye Başkanı Hacı

Ali Efendi tarafından elli adet yorganın Hilal-i Ahmer şubesine gönderildiği ve kendilerine şubeleri vasıtasıyla takdir ve teşekkür hakkında haberdur).

“*Riyaset*”, Yıl:7, Sayı:313, (21 Mayıs 1331), s.2. (Çerkeş Hilal-i Ahmer Şubesi başkanı Muteahhit Hacı Ahmet Efendi’nin istifası üzerine Kaymakam Fazıl Ahmet Şerif Bey seçilmiştir).

“Hilal-i Ahmer Teşkilatı”, Yıl:6, Sayı:292, (25 Kanun-ı Evvel 1330), s.3. (Çerkeş Hilal-i Ahmer teşkilatında yer alan şahısların isimlerini ve görevlerini gösteren cetvelin sureti verilmiştir).

“Hilal-i Ahmer”, Yıl:7, Sayı:312, (14 Mayıs 1331), s.2. (Çerkeş Hilal-i Ahmer Şubesi’nden gönderilen 1620 kuruşun, Ayancık Hilal-i Ahmer Şubesi’nden gönderilen 948 kuruşun, Cide Hilal-i Ahmer Şubesi’nden gönderilen 363 kuruşun ve Araç Hilal-i Ahmer Şubesi’nden gönderilen 1520 kuruşun Kastamonu’ya ulaştığına dair bilgi veren yazıdır).

“Çerkeş’te Hilal-i Ahmer”, Yıl:7, Sayı:313, (21 Mayıs 1331), s.2. (Çerkeş Şubesi’nce önceden taahhüt edilmiş olan üç bin kuruşun Hilal-i Ahmer Merkez Şubesi tarafından tahsil edildiğine dair bilgi verilmektedir).

“Çerkeş Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Şubesi Faaliyeti”, Köroğlu, Yıl:5, Sayı: 208, (10 Nisan 1329), s.3. (Çerkeş Hilal-i Ahmer Cemiyeti Hanımlar Şubesi’nin yaptığı iki yüz doksan beş parça gömleğin vilayet merkez şubesine gönderildiği hakkında bilgi verilmiştir).

6-İktisadî Konular

“Aferin Çankırlılara”, Köroğlu, Yıl:3, Sayı:149, (26 Kanun-i sani 1327), s.3. (Çankırlıların küçük bir şirket kurduğu, şirketin faaliyetleri ve bu girişimlerinden dolayı Çankırı halkına yapılan teşekkür hakkında bilgiler vermektedir).

“*Fabrika Fabrika*”, Yıl:7, Sayı:332, (1 Teşrin-i Evvel 1331), s.1. (Çankırı’da bulunan çorap imalathanesinin ziyaret edildiği ve fabrika hayatının memlekette henüz başlamadığı için

Çankırı’da bir çorap imalathanesinin fabrikalaşma açısından ümit verici bir gelişme olduğundan bahseden ekonomi içerikli yazıdır).

“Türklükte İntibâh-ı İktisâdî”, Yıl:8, Sayı:398, (12 Kanun-i Sani 1332), s.2. (İtibar-ı Milli Bankası’na Çerkeş Kazası tüccarlarından Kadızâde Hacı Gökmen’e yüz hisse kayıt edildiği, geçen hafta yüz hisse aldığı yazılan Dadaylı Seydi Beyzâde Abdullah Efendi’nin vilayet merkezine gelerek tekrar yüz hisse almış olduğuna dair haberdır).

7-Çankırı Belediyesi

“Çankırı Belediye Riyasetinden”, Köroğlu, Yıl:6, Sayı:279, (24 Eylül 1330), s.2.(Çankırı Belediyesi’ne daha önce İstanbul Belediyesi’nde görev almış olan Sururî Beyin tayin edilmesi konusunda haberdır).

“Azimet”, Köroğlu, Yıl:6, Sayı:280, (1 Teşrin-i Evvel 1330), s.2. (Çankırı Belediye Riyasetine tayin olan Sururî Bey’in Çankırı’ya geldiği bildirilmiştir).

“Çankırı Belediyesi”, Yıl:6, Sayı:289, (4 Kanun-ı Evvel 1330), s.1. (Çankırı Belediyesi’nin bazı faaliyetlerinin memnuniyetsizlikle karşılandığı, ancak belediyenin gayret ve çalışmalarının dikkatle incelendiğinde takdir edileceğine dair bilgi veren yazıdır).

8-Eğitimle İlgili Konular

Süha Zahir¹⁴, “Azim Bir Muvaffakiyet-Çankırılılara”, Köroğlu, Yıl:4, Sayı:157, (22 Mart 1328), s.1. (Vilayetin resmi gazetesi olan Kastamonu’da yayınlanan bir habere atfen Ahmet Talat Onay tarafından yayınlanmış makaledir. Makalede, köy çocuklarını eğitmek ve yetiştirmek için Darümuallimin tesis edildiği, Çankırı gibi öteden beri hükümetin bile hizmette eksiği olan bir şehirde, yokluk ve cehaletin hüküm sürdüğü bir memlekette en büyük hizmetin, Osmanlı halkına rehber olacak muazzam bir faaliyetin

hizmete girdiği, Darümuallimin ile halkın refah ve kültür seviyesinin artacağı hakkında bilgiler verilmiştir).

“Resm-i Küşad”, Köroğlu, Yıl:4, Sayı:166, (23 Mayıs 1328), s.3. (Çankırı’nın Koçhisar Nahiyesi Gaziler karyesinde mahalle halkının yardımlarıyla inşaatına başlanan binanın ilkokul olacağı hakkında bilgi verilmiştir).

“Kengiri İnas Mektebi”, Yıl:7, Sayı:332, (1 Teşrin-i Evvel 1331), s.2. (Çankırı’da daha önce inşaatına başlanmış olan İnas Mektebi’nin biran önce bitirilmesi için Jandarma Tabur Kumandanı Nureddin Bey’in bu hususta görevlendirildiğine dair bilgi verilmiştir).

“Rüşdiye Küşâdı”, Yıl:2, Sayı:108, (6 Kanun-i Sani 1326), s.4. (Çerkeş’e bağlı Karaca kasabasında bir Rüşdiye Mektebi açılması hakkında haberdır).

“Vilayetimizde Darümuallimînler”, Yıl:7, Sayı:343, (24 Kanun-ı Evvel 1331), s.1. (Kastamonu öğretmen okulunun eğitimin temel taşlarından birini oluşturduğu ve Çankırı’da da bir erkek öğretmen okulunun açılacağı hakkında bilgi verilmektedir).

“Almanya’ya Gidecek Efendiler”, Yıl:8, Sayı:355, (17 Mart 1332), s.2. (Kastamonu Sanayi Okulu öğrencilerinden Çankırlı Sadullah, Gerzeli Raşid, Dadaylı Cemal Efendilerin denizcilik sanatı eğitimi almaları için vilayet meclisi tarafından Almanya’ya gönderilmelerine karar verilmiştir).

Koçhisar Nahiyesi Muallim-i ulâ Ali Rıza, “Nazar-ı Dikkate”, Köroğlu, Yıl:5, Sayı:230, (2 Teşrin-i Evvel 1329), s.2. (Milletin fakirlik ve zaruret içinde olduğu, taşradaki öğrencilerin sobalarını kendilerinin yaktıkları, sularını taşıdıkları ve okulları kendilerinin süpürdükleri hakkında yazıdır).

“Çalışkan Bir Muallim”, Yıl:8, Sayı:365, (26 Mayıs 1332), s.1. (Çerkeş’e bağlı Atkaraca Köyü İbtidâî Mektebi Öğretmeni Halil Efendi’nin gayretleriyle öğrencilerin terbiye ve tahsili hususunda büyük ilerlemeler sağlandığı hakkında haberdır).

14 Sühâ Zâhir mahlası Ahmet Talat (Onay) tarafından kullanılmıştır.

9-Doğal Afetler ve Yangın

“*Hareket-i Arz*”, *Köroğlu*, Yıl:4, Sayı:176, (1 Ağustos 1328), s.2. (Çankırı, Tosya ve Kastamonu vilayet merkezinde şiddetli deprem olduğu ve bazı evlerde bacaların yıkıldığı, ki-remitlerin düştüğü ve artçı sarsıntıların olduğu hakkında bilgi veren haberdır).

“*Harekât-ı Arz*”, Yıl:9, Sayı:418, (14 Haziran 1333), s.2. (Çankırı Sancağına tabi Şabanözü Nahiyesinde mayıs ayının yirmi altıncı Salı günü saat dördü on geçte meydana gelen depremde Büyük Yakalı karyesinde üç hanenin duvarlarının yıkıldığından bahsedilmiştir).

“*Tahlis, Gark*”, Yıl:9, Sayı:421, (5 Temmuz 1333), s.2. (Haberde, Çankırı’da dolu ile karışık yağın yağmurdan oluşan sele Köroğlu Raşid’in zevcesi Fatma’nın kapılıp boğulacağı sırada Çankırı Polisi ikinci Komiseri Remzi ve Komiser Muavini Ahmed Fehmi’nin kurtarmak için hemen suya atladıkları, Fatma Hanım’ın kurtarıldığı beş yaşlarındaki Hasan’ın ise kurtulamadığından bahsedilmiştir).

“*Hareket-i Arz*”, Yıl:10, Sayı:478, (5 Eylül 1334), s.1. (Yirmi dört gündür Çankırı’da ara ara şiddetlenen depremler meydana geldiği, bazı minarelerin yıkıldığı ve evlerde zararlar olduğu hakkında haberdır).

“*Heyelan*”, Yıl:3, Sayı:127, (26 Mayıs 1327), s.3. (Koçhisar nahiyesinde heyelan dolayısıyla yedi hanenin eşyası ile birlikte ve bir samanlığın da nispeten mahvolması hakkında haberdır).

“*Çerkeş’de Harik*”, *Köroğlu*, Yıl: 6, Sayı: 259, (7 Mayıs 1330), s.3. (29 Nisan 1330 Salı gecesi saat beş buçukta Kadırağaoğlu Ahmet Bey’in dükkânında çıkan yangınla çarşıda bulunan manifatura ve berber dükkânı gibi 44 dükkân ve 2 fırının yandığı bildirilmiştir).

10-Ulaşım ve Bayındırlık Konuları

“*Yolsuzluk Yüzünden Çekilen*”, *Köroğlu*, Yıl:4, Sayı:177, (12 Ağustos 1328), s.4. (Çankırı-Kastamonu arasındaki yolun yapımı sırasında

yolsuzluk yapıldığı ve bu yüzden yolların olması gerektiği gibi iyi yapılamadığı, yağmurda oluşan selden dolayı köprülerin yıkıldığı ve ulaşımın sağlanamadığı hakkın da yazıdır).

“*Bir Karar-ı İsabet Medar*”, *Köroğlu*, Yıl:6, Sayı:267, (2 Temmuz 1330), s.3. (Habere göre, Çankırı yollarının bakıma muhtaç olduğu ve bu yolların tamir edileceği bildirilmiştir).

“*İcraat-ı Nafia*”, Yıl:7, Sayı:341, (10 Kanun-ı Evvel 1331), s.3. (Çerkeş Kaymakamı Şerafeddin Bey’in görev sınırları içerisinde bulunan bozuk yolları tamir ettirdiği ve ikamete munasip olmayan hükümet konağını halkın yardımı ile toplanan sekiz bin kuruşu sarf ederek tamir ettirdiği ve hükümet konağının açılışının yapıldığı hakkında haberdır).

“*Çerkeş’ten*”, Yıl:7, Sayı:344, (31 Kanun-ı Evvel 1331), s.2. (Ovacık Nahiyesi’nde inşa edilen resmi dairenin açılışının Çanakkale Zafere haberinin alındığı güne denk geldiği ve açılış töreni ile zafer kutlamalarının birlikte yapıldığı hakkında bilgi verilmektedir).

“*Posta ve Telgrafhane Küşadı*”, Yıl:8, Sayı:373, (21 Temmuz 1332), s.1. (Çerkeş Kazasına bağlı Mecidiye Mahallesi’nde bir posta ve telgrafhanenin açılışının yapıldığına dair bilgi verilmektedir).

“*Koçhisar’da Resm-i Küşad*”, Yıl:9, Sayı:427, (23 Ağustos 1333), s.2. (Koçhisar bir bölge merkezi olmakla beraber bir kadılık merkezini de andırır. Dört yüz hanesi mevcuttur. Bu haberde kasabaya inşa edilen postane ve telgraf binasının resmi açılışının yapıldığından bahsedilmektedir).

“*Teberru*”, Yıl:8, Sayı:391, (24 Teşrin-i Sani 1332), s.2. (Koçhisarlı Ahmet Beşir Beyin Kastamonu da başlatılan inşaat için elli kuruş gönderdiğinden bahseden haberdır).

“*Posta*”, Yıl: 3, Sayı: 127, (26 Mayıs 1327), s.3. (Kastamonu Baş Müdüriyetine merbut Çerkeş, Taşköprü, Daday, Tosya, Gerede posta merkezlerinde posta paketi muamelelerine başlanması hakkında bilgi verilmektedir).

“Jandarma Dairesi İnşası”, *Köroğlu*, Yıl:4, Sayı:176, (1 Ağustos 1328), s.3. (Çerkeş kazası halkının yardımları ile jandarma dairesi inşa edildiği hakkında bilgi verilmiştir).

“Vilayet Nafia Komisyonundan”, Yıl:2, Sayı:85, (10 Temmuz 1326), s.4. (Çerkeş-Gerede arasındaki yolda istinat duvarları yapılacağı hakkında haberdır).

11-Muhacir Sevki

“Muhacirin Sevki”, *Köroğlu*, Yıl:4, Sayı:190, (5 Kanun-i evvel 1328), s.2. (1912 yılı Aralık ayının ilk haftasında İnebolu’dan Kastamonu’ya gelen Rumeli göçmenlerinden otuz üç hanede toplam yüz altmış dokuz nüfusun Çankırı’ya sevk edilmesi hakkında haberdır).

“Tebdil-i Vilayet Dolayısıyla”, *Köroğlu*, Yıl:5, Sayı:215, (30 Mayıs 1329), s.1–2–3. (İskilip ile Çankırı arasında bulunan araziye Rumeli muhacirlerinin yerleştirilmesine karar verildiği belirtilmiştir. Bu karar verilirken Kastamonu Valisi Mehmet Galip Bey’in de yer aldığı ve Dâhiliye Nezareti’nden alınan telgrafa göre hareket edildiği yazılmıştır).

12-Vilayet Genel Meclisi Haberleri

“Meclis-i Umumi Azaları”, *Köroğlu*, Yıl:5, Sayı:216, (6 Haziran 1329), s.4. (Çankırı, Çerkeş, İnebolu, Daday, Araç, Taşköprü, Tosya ve Safranbolu kazalarından Meclis-i Umumi Azalığına seçilmiş olan kişilerin isimlerini gösteren haberdır).

“Vilayet Meclis-i Umumi Azaları”, *Köroğlu*, Yıl:6, Sayı:264, (11 Haziran 1330), s.2. (Haberde Çankırı Meclis-i Umumi Azalarının Kemalzade Hasan, İsmail Bey ve Yüzbaşızade Hamdi Efendi, Ayancık Meclis-i Umumi Azalarının ise Şükürzade Hacı Ahmet Bey ve Arif Bey olduğu ifade edilmiştir).

“Meclis-i Umumi Mukarrerat-ı Hülasası Dördüncü İçtima”, Yıl:7, Sayı:345, (7 Kanun-ı Sani 1331), s.1. (23 Aralık 1331 Çarşamba günü Kastamonu Valisi Atıf Bey’in de katılımıyla

Kastamonu İdare Meclisi toplantısı yapılmıştır. Toplantıda öncelikle eğitim ile ilgili konular görüşülmüş ve Çankırı’da öğretmen okulu açılması kararlaştırılmıştır. Bundan sonra Abana-İnebolu yolunun tahvili, güzergâhı hakkında İnebolu azaları tarafından verilen önerenin Bayındırlık Encümenine havale edilmesi kararlaştırılarak toplantıya son verilmiştir).

“Onuncu İçtima”, Yıl:7, Sayı:347, (21 Kanun-ı Sani 1331), s.2. (Kastamonu İdare Meclisi 10 Kanun-ı sani 1331 Pazar günü onuncu toplantısını yapmıştır. Toplantının başında İdare Meclisi ikinci başkanı seçim ile Sinop üyesi Rüştü Bey olmuştur. Sonrasında Evrenye Okulu için ikinci bir öğretmen gerektiği, Gerze’nin Yeni Camii mevkiinde kurulan pazarın Pazar günleri açılacağı, Kastamonu-Çankırı yol güzergâhının Pırlaklar köyünden geçirileceği görüşülüp kararlaştırılarak toplantıya son verilmiştir).

“Meclis-i Umumi Mukarrerat-ı Hülasası On Üçüncü İçtima”, Yıl:7, Sayı:349, (4 Şubat 1331), s.1. (Kastamonu İdare Meclisi 19 Kanun-ı Sani 1331 Çarşamba günü on üçüncü toplantısını yapmıştır. Toplantıda Kastamonu’da inşa edilecek kütüphane ve idadi mektebine harcanacak masrafların miktarı belirlenmiştir. Sonrasında öğretmen okulu müdürü ve Çankırı iptidâî müfettişinin maaşlarına yapılacak olan zam miktarı belirlenmiştir. Ayrıca Pırlaklar köyüne bir yol açılmasına karar verilerek toplantıya son verilmiştir).

“Meclis-i Umumi Azalarının Vürudu”, Yıl:7, Sayı:342, (17 Kanun-ı Evvel 1331), s.3. (Kastamonu İdare Meclisi’nin açılışı sebebiyle İnebolu azaları Behçet, Tevfik, Müderris Hasan; Boyabat azaları Mustafa, Tahsin; Araç azalarından Hacı Mustafa Bey; Çankırı azalarından Hasan, Cemal; Daday azaları Abdullah, Hüseyin, Ayancık’tan Hacı Ahmet Bey; Zağferanbolu’dan Mehmet Efendilerin merkez vilayete geldikleri hakkında bilgi verilmektedir).

“Avdet Eyleyen Meclis-i Umumi Azaları”, Yıl:7, Sayı:348, (28 Kanun-ı Sani 1331), s.4. (Tosya azası Hacı Mustafa Efendi, Çerkeş azası

Hacı Mehmet Bey, Çankırı azası Hasan ve Hamdi Efendiler, Araç azası Şükrü ve Hacı Mustafa Beyler, Daday azası Hacı Hüseyin Efendi, Cide azası Hafız Şevket, İnebolu azası Hasan ve Behçet Efendiler, Ayancık azası Arif Efendi, Boyabat azası Tahsin Efendi, Gerze azası Hacı Ali Efendinin Kastamonu'ya gelmeleri konulu haberdır).

“*Meclis-i Umumi Mukarreratı Hülasası İkinci İhtima*”, Yıl:7, Sayı:344, (31 Kanun-ı Evvel 1331), s.4. (Kastamonu İdare Meclisi, Kastamonu Valisinin de katılımıyla 19 Kanun-ı Evvel 1331 Cumartesi günü toplanmıştır. Toplantıda Kastamonu-Ankara yolu inşaatına harcanacak para miktarı hakkındaki rapor Bütçe Encümeni'ne ve ilköğretim kanununda gösterilen masraflar Maarif Encümeni'ne verilmiştir. Sonrasında Tosya'ya bağlı Sapaca Köyü'nün iki köye ayrılması fikri tartışılmış, Çerkeş kazasındaki Ovacık merkezinde bulunan pazarın başka yere taşınması görüşülmüş ve toplantıya son verilmiştir).

“*Vürûd*”, Yıl:8, Sayı:393, (8 Kanun-i Evvel 1332), s.2. (Meclis-i Umum-i Vilayet azalarından Çankırlı Hasan ve Hacı Mustafa Efendiler, Araçlı Hacı Mustafa Bey, Dadaylı Abdullah, Hacı Hüseyin, İnebolulu Behçet, Müderris Hasan, Taşköprülü Sabri, Hafız Celil, Safranbolulu Nuri, Boyabatlı Mustafa, Gezeli Hacı Ali isimli şahısların vazife için Kastamonu'ya geldikleri belirtilmiştir).

“*Ercümen-i Vilayet İntihabı*”, Yıl:8, Sayı:397, (5 Kanun-i Sani 1332), s.2. (Vilayet Genel Meclisi'nde Vilayet Encümenine Taşköprü Azası Sabri Bey, Çankırı Azası Cemal Bey, Kastamonu Azası Şeyh Ata Efendi, Gerze Azası Hacı Ali'nin seçilmiş oldukları duyurulmuştur).

“*Meclis-i Umumi Azaları*”, Köroğlu, Yıl:5, Sayı:216, (6 Haziran 1329), s.4. (Çankırı, Çerkeş, İnebolu, Daday, Araç, Taşköprü, Tosya ve Safranbolu Kazalarından üyeliğine seçilmiş olan kişilerin isimleri tek tek yazılarak belirtilmiştir).

“*Meclis-i İdare-i Vilayetten*”, Yıl:2, Sayı:94, (16 Eylül 1326), s.4. (Vilayet polis mürettebatına 50 nefer istihdam edileceği, talebi olanların ev-

rakları ile polis komisyonuna müracaat etmeleri, Çerkeş icra memurluğu için talebi olanların adliye huzurunda yapılacak imtihanda hazır bulunmaları konusunda ilandır).

13-Adli Konular

“*Beraat Kararı*”, Köroğlu, Yıl:5, Sayı:235, (20 Teşrin-i Sani 1329), s.2. (Çankırı Livası muhasebecisi olan Hasan Sabri Efendi tarafından Behçet Bey aleyhinde bir hakaret davası açılmıştır. Behçet Bey on beş gün hapiste kaldıktan sonra beraat etmiştir).

“*Kayıp Olmuş*”, Yıl:6, Sayı:287, (20 Teşrin-i Sani 1330), s.1. (Tosya Tabip Kâtibi Abdulkadir Efendi'nin bir hafta önce Çankırı'ya gitmek için Tosya'dan hareket ettiği, kendisinden bir daha haber alınamadığı ve hayvanının Ilgaz'da başıboş bir halde bulunduğu hakkında haberdır).

“*Vukuat-ı Zabita*”, Yıl:7, Sayı:336, (5 Teşrin-i Sani 1331), s.3. Kastamonu'da asayiş bozan bazı kişilerin Çankırı, İnebolu, Araç ve Çerkeş'e nakledildikleri hakkında haberdır).

“*Derdest*”, Köroğlu, Yıl:4, Sayı:167, (30 Mayıs 1328), s.3. (Çankırı'nın Seydi karyesinden Yusufoglu Şakir'in oğullarının tehlikeli bir kaza sonucu yaralandıkları ve tedavi edildikleri hakkında bilgi verilmiştir).

14-Çeşitli Duyurular

“*İlan*”, Köroğlu, Yıl:5, Sayı:248, (19 Şubat 1329), s.4. (Çankırı, Koçhisar ve Kastamonu arasında haftada iki gün posta hizmetinde çalışmak isteyenler için verilmiş bir ilandır).

“*Çankırı Abonmanlarımızdan Son Rica*”, Köroğlu, Yıl:5, Sayı:235, (20 Teşrin-i Sani 1329), s.4. (Köroğlu gazetesi, bir senedir gazetenin abonelik bedelinin Çankırı'dan gelmediğini ve bir an önce ödenmesi gerektiğini ilan eden duyurmuştur).

“*Çankırı Evkaf Müdürü Ata Efendiye*”, Köroğlu, Yıl:5, Sayı:225, (8 Ağustos 1329), s.4. (Köroğlu gazetesi Çankırı Evkaf Müdürü Ata Efendinin gazetenin abonmanını ödemesi gerektiği ilan etmiştir.)

“Koçhisar Nahiyesi Müdür-i Muhtarı Salih Efendiye”, *Köroğlu, Yıl:5, Sayı:226, (15 Ağustos 1329), s.4.* (Köroğlu gazetesinin Koçhisar’a düzenli gönderilememesinin sebebinin bir memur olduğu belirtilerek bundan sonra düzenli bir şekilde gönderileceği bildirilmiştir).

“İlan”, *Köroğlu, Yıl:5, Sayı:248, (19 Şubat 1329), s.4.* (Çankırı, Koçhisar ve Kastamonu arasında haftada iki gün posta hizmetlerinde postacı olarak çalışmak isteyenler için verilmiş bir ilandır).

Açık Sütunlar, “Koçhisar Nahiyesi Müdürü Salim Efendiye”, *Köroğlu, Yıl:5, Sayı:234, (13 Teşrin-i Sani 1329), s.3.* (Koçhisar Nahiyesi Müdürü Salim Efendi’nin yazdığı makalenin bir münakaşaya sebep vermemesi için yayınlanmadığı duyurulmuştur).

15-Ziraatla İlgili Konular

“Efradı Vatana Rabt Eden Zincirler”, *Yıl:7, Sayı:318, (25 Haziran 1331), s.1.* (İnsanı vatanı bağlayan en büyük ve en esaslı şeyin toprak olduğu ve gerçek vatanseverler yetiştirmek için fertleri tarla ve toprak sahibi yapmak gerektiği belirtilmiştir. Çankırı sancağında yaşayan bazı ahalinin tarlalarının bulunmadığı ve bu kişilerin acilen toprak sahibi yapılması gerektiği hakkında bilgi veren yazıdır).

“Kengiri’da Orak Makineleri”, *Yıl:7, Sayı:321, (16 Temmuz 1331), s.1.* (Çankırı’ya on adet orak makinesinin alındığı ve bunlarla halkın ekinlerini biçmeye başladığı hakkında bilgi verilmektedir).

“Tohumluk Buğday Celbi”, *Yıl:7, Sayı:330, (17 Eylül 1331), s.2.* (Tohumluk buğday talep etmek üzere Kastamonu Ziraat Müdürü Hilmi Bey ile Kastamonu Vilayet Meclisi üyesi Hamdi Efendi görevli olarak Çankırı’ya gönderilmiştir).

16-Gelenler-Gidenler

“Kastamonu’da Heyecanlı Bir İstikbal”, *Köroğlu, Yıl:4, Sayı:154, (1 Mart 1328), s.2.* (Daha önce İstanbul’da bulunan ve orada kendini

tanıtarak ünlenen Eczacı Hamdi Efendinin önce Ankara’ya oradan da Çankırı’ya ulaştığı ve Pazar günü Kastamonu’ya geleceği hakkında haberdir).

“Gelenler”, *Köroğlu, Yıl:4, Sayı:164, (9 Mayıs 1328), s.2.* (Teftiş için İnebolu ve Daday’a giden Şükrü Paşa ve Alaaddin Beyin teftişlerini bitirerek Çankırı’ya döndükleri hakkında bilgi verilmektedir).

“Avdet”, *Köroğlu, Yıl:5, Sayı:215, (30 Mayıs 1329), s.3.* (Çankırı’da bulunan Jandarma Alay Kumandanı İzzet Bey, Merkez Müdürü Adil Bey, Maarif Müdürü Rauf Bey ve Ziraat Müdürü Remzi Bey Efendilerin Kastamonu’ya geldikleri belirtilmiştir).

“Avdet”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:276, (4 Eylül 1330), s.3.* (Çankırı’da bulunan İttihat ve Terakki Cemiyeti müfettişi İsmail Hakkı Efendi’nin Kastamonu’ya geldiği ve İstanbul’a gideceği bildirilmiştir).

“Vürud”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:252, (19 Mart 1330), s.1.* (Kastamonu İttihat ve Terakki Cemiyeti merkez livası kâtipliğine tayin edilen Hasan Fehmi Efendi’nin Kastamonu’ya geldiği bildirilmiştir. Çankırı Sancağı İttihat ve Terakki Fırkası kâtipliğine tayin edilen Cemal Oğuz Bey’in de görev yerine ulaştığı belirtilmiştir).

“Çankırı Mebusları”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:255, (9 Şubat 1330), s.2.* (Çankırı mebus namzedi Doktor Fazıl Berki Bey ve eski mebus Mehmet Sabri Efendi’nin Çankırı’ya geldikleri bildirilmiştir).

“Muvasalat”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:277, (10 Eylül 1330), s.3.* (Çankırı Mutasarrıfı Ali Ulvi Bey’in Kastamonu’ya geldiği bildirilmiştir).

“Muvasalat”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:279, (24 Eylül 1330), s.2.* (İttihat ve Terakki Cemiyeti Çankırı kâtibi Oğuz Cemal Bey’in Kastamonu’ya geldiği bildirilmiştir).

“Azimet”, *Köroğlu, Yıl:5, Sayı:244, (22 Kanun-i Sani 1329), s.3.* (Kastamonu İttihat ve Terakki Cemiyeti müfettişi İsmail Hakkı Efendi’nin Safranbolu ve Çerkeş taraflarından Çankırı’ya gittiği bildirilmiştir).

“Azimet”, *Köroğlu*, Yıl:5, Sayı:248, (19 Şubat 1329), s.2. (Daday Kaymakamı Tefik Bey’in, Çankırı mutasarrıflığı vekâletini yerine getirmek için vilayet merkezine gittiği belirtilmiştir).

“Muvasalat ve Azimet”, *Köroğlu*, Yıl:6, Sayı:277, (10 Eylül 1330), s.2. (Sıhhiye Müfettişi Sedat Bey’in Kastamonu’ya geldiği, daha sonra Çankırı’ya gideceği bildirilmiştir).

“Azimet”, Yıl:6, Sayı:281, (8 Teşrin-i Evvel 1330), s.2. (Kastamonu Maarif Müdürü Ferit Bey’in teftiş için Çankırı’ya gittiğine dair haberdır).

“Muvasalat”, Yıl:6, Sayı:285, (6 Teşrin-i Sani 1330), s.2. (Divan-ı Muhasebat Müfettişleri’nden Kemal Bey’in Çankırı’dan Kastamonu’ya geldiği hakkında bilgi verilmektedir).

“Muvasalat”, Yıl:6, Sayı:292, (25 Kanun-ı Evvel 1330), s.1. (Kastamonu Öğretmen Okulu Müdürlüğüne tayin edilen Çankırı İdadi Müdürü Fuat Bey Kastamonu’ya gelmesi haberidir).

“Azimet”, Yıl:7, Sayı:311, (7 Mayıs 1331), s.1. (Kastamonu Reji Müdürü Adil Bey’in Çankırı’ya gittiğine dair bilgi verilmektedir).

“Azimet”, Yıl:7, Sayı:314, (28 Mayıs 1331), s.1. (Kastamonu Sağlık Müdürü Tahsin Bey’in Çankırı’ya gittiği hakkında bilgi verilmektedir).

“Muvasalat”, Yıl:7, Sayı:321, (16 Temmuz 1331), s.1. (Çankırı Reji Müdürü Behçet Bey’in Kastamonu merkezine geldiği hakkında bilgi verilmektedir).

“Muvasalat”, Yıl:7, Sayı:324, (6 Ağustos 1331), s.1. (İzinli olarak Çankırı’da bulunan Kastamonu Vilayet Encümeni üyesi Hamdi Beyefendi Kastamonu’ya dönmüştür).

“Muvasalat”, Yıl:7, Sayı:326, (20 Ağustos 1331), s.1. (Çankırı Mebusu Fazıl Berki Beyefendi Pazartesi günü Sivas’tan Vezirköprü, Boyabat yoluyla Kastamonu’ya gelmiştir.)

“Avdet”, Yıl:7, Sayı:326, (20 Ağustos 1331), s.1. (İzinli olarak Çankırı’da bulunan Öğretmen Okulu Müdürü Ahmet Fuat Efendi Kastamonu’ya dönmüştür).

“Çankırı Mutasarrıfı”, Yıl:7, Sayı:327, (27 Ağustos 1331), s.1. (Çankırı Mutasarrıfı Şükrü Bey’in Çankırı’ya ulaşarak göreve başladığı hakkında bilgi verilmektedir).

“Avdet”, Yıl:7, Sayı:327, (27 Ağustos 1331), s.1. (Çankırı Mutasarrıflığı vekâletine tayin edilen Jandarma Kumandanı İzzet Bey görev yerine gitmiştir).

“Azimet”, Yıl:7, Sayı:331, (24 Eylül 1331), s.1. (Kastamonu İttihat ve Terakki Kulübü Kâtibi Hasan Fehmi Efendi’nin Çankırı’ya gelmesi haberidir).

“Azimet”, Yıl:7, Sayı:331, (24 Eylül 1331), s.1. (Bir süredir Çankırı’da seyahatte bulunan Bolu Kâtibi Doktor Midhat Bey İstanbul’a gitmişlerdir).

“Avdet”, Yıl:7, Sayı:334, (22 Teşrin-i Evvel 1331), s.3. (Bir süredir Kastamonu’da bulunan Çankırı Kâtibi Oğuz Cemal Bey Çankırı’ya dönmüştür).

“İrade-i Afyet”, Yıl:8, Sayı:389, (17 Teşrin-i Sani 1332), s.2. (Çerkeş sıhhiyesinin durumunu tetkik eylemek üzere Vilayet Sıhhiye Müdürü Mehmet Ali Bey Çerkeş’e gitmiştir).

“Azimet”, Yıl:7, Sayı:349, (4 Şubat 1331), s.2 (Kastamonu Sorumlu Kâtibi Hasan Fehmi Efendi’nin teftiş için Çankırı’ya gittiğine dair bilgi verilmektedir).

“Azimet”, Yıl:7, Sayı:349, (4 Şubat 1331), s.2. (Kastamonu vilayet encümeni azasından Cemal Bey’in Çankırı’ya gittiği hakkında bilgi verilmektedir).

“Avdet”, Yıl:7, Sayı:353, (3 Mart 1331), s.2. (Kastamonu vilayet encümen üyesi Cemil Efendi’nin Çankırı’dan Kastamonu’ya gelmesi hakkında bilgi verilmektedir).

“Avdet”, Yıl:8, Sayı:355, (17 Mart 1332), s.2. (Bir süredir Çankırı ve cihetinde bulunan İttihat ve Terakki Kulübü Kâtibi Hasan Fehmi Efendi vilayet merkezi olan Kastamonu’ya gelmesi haberidir).

“Avdet”, Yıl:8, Sayı:363, (12 Mayıs 1332), s.2. (Çankırı’da bulunan Mülkiye Müfettişi Arif

Bey'in görevini tamamlayarak Kastamonu'ya dönmesi hakkında haberdır).

(Ziraat Müdürü Hilmi Bey ile Orman Müdür Vekili Kemal Bey'in teftiş için Çankırı'ya gittikleri hakkında haberdır).

"Gelenler-Gidenler", Yıl:2, Sayı:75, (6 Mayıs 1326), s.3. (Vilayet Jandarma Alay Kumandanlığına Remzi Bey'in, Kastamonu Redif Binbaşılığına Hafız Kadri Efendinin gelmesi, vilayet meclisi idare başkâtibi Mehmet Besim Efendinin Çerkeş'e gitmesi hakkında bilgi verilmektedir).

"Gelenler, Gidenler", Yıl:2, Sayı:91, (26 Ağustos 1326), s.2. (Tahkik memuriyeti ile Tosya'ya gelen İstinaf Mahkemesi azası müla-zım Hacı Mümin, meclis idare vilayet baş kitabeti Besim Efendi, polis komiseri Mehmet Ali, Hafız Ömer Efendinin bu yere gelmesi, Doktor Nikolaki Bey'in teftiş için bir aylığına Çerkeş'e gitmesi hakkında bilgi verilmektedir).

"Avdet Eyleyen Meclis-i Umumi Azaları", Yıl:7, Sayı:348, (28 Kanun-ı Sani 1331), s.4. (Tosya azası Hacı Mustafa Efendi, Çerkeş azası Hacı Mehmet Bey, Çankırı azası Hasan ve Hamdi Efendiler, Araç azası Şükrü ve Hacı Mustafa Beyler, Daday azası Hacı Hüseyin Efendi, Cide azası Hafız Şevket, İnebolu azası Hasan ve Behçet Eendiler, Ayancık azası Arif Efendi, Boyabat azası Tahsin Efendi, Gerze azası Hacı Ali Efendi vilayet merkezine gelmesi haberiştir).

"Avdet", Yıl:7, Sayı:350, (11 Şubat 1331), s.3. (Teftiş için uzun süredir Araç, Zağferanbolu, Çerkeş cihetlerinde bulunan mülkiye müfettişi Mustafa Arif Bey'in vilayet merkezine geldiğine dair bilgi verilmektedir).

"Azimet", Yıl:9, Sayı:416, (31 Mayıs 1333), s.2. (Jandarma Alay Kumandanı Şükrü Bey'in teftiş için Çankırı'ya gittiğinden söz edilmiştir).

"Gelenler-Gidenler", Yıl:9, Sayı:417, (7 Haziran 1333), s.2. (Merkez Reji Müdürü Necip Beyin incelemeler için Çankırı'ya hareket etmiş olduğu haberiştir).

"Avdet", Yıl:9, Sayı:428, (30 Ağustos 1333),

s.2. (İnşa olunan yollar hakkında incelemeler yapmak ve bazı önlemler almak üzere Çankırı'da bulunan Bayındırlık İşleri Mühendisi Necati ile Yollar ve Geçitler Mühendisi Cemal Beylerin merkeze geri döndükleri belirtilmiştir).

"Avdet", Yıl:7, Sayı:313, (21 Mayıs 1331), s.1. (İzinli olarak Koçhisar'a giden Kastamonu Başkomiseri Mahmut Bey geçen gün görevine dönmüştür).

"Azimet", Köroğlu, Yıl:5, Sayı:244, (22 Kanun-i Sani 1329), s.3. (Kastamonu İttihat ve Terakki Cemiyeti müfettişi İsmail Hakkı Efendi'nin Safranbolu ve Çerkeş taraflarıyla Çankırı'ya gittiği bildirilmiştir).

"Muvasalat", Yıl:7, Sayı:313, (21 Mayıs 1331), s.1. (Maarif mıntıkasında incelemelerde bulunan Maarif Müdürü Ferit Bey'in Çerkeş'e gittiğine dair bilgi verilmektedir).

"Azimet", Yıl:7, Sayı:318, (25 Haziran 1331), s.2. (Çerkeş Mal Müdürü Osman Efendi'nin Çerkeş'e gittiği hakkında haberdır).

"Azimet", Yıl:8, Sayı:375, (4 Ağustos 1332), s.2. (Devrekani müdürü olan Ali Ulvi Bey Koçhisar Nahiyesi hakkında ihbar edilen bazı yolsuzlukları tahkik etmek üzere Koçhisar Nahiyesi'ne gitmişlerdir).

"Azimet", Yıl:8, Sayı:378, (25 Ağustos 1332), s.1. (Koçhisar Nahiyesi Müdüriyetine tayin edilen Şevket Bey'in görev yerine gittiği hakkında haberdır).

"Azimet", Köroğlu, Yıl:4, Sayı:165, (16 Mayıs 1328), s.1. (Adliyede yapılan bazı araştırmalar ve teftiş sonunda İstinaf Umumi Muavini Sabit Efendi'nin 14 Mayıs 1328 tarihinde Çerkeş Kazasına gönderilmesi hakkında bilgi verilmiştir).

"Azimet", Köroğlu, Yıl:4, Sayı:167, (30 Mayıs 1328), s.4. (Çerkeş Kazası adliyesinin verdiği karar üzerine İstinaf Mahkemesi Umumiliğine Sabit Efendi'nin yeni görevine gittiği hakkında bilgi verilmiştir).

17-Nakil ve Tayinler

“*Nakil ve Tayin*”, *Köroğlu, Yıl:4, Sayı:186, (24 Teşrin-i evvel 1328), s.1.* (Vilayet Tahrirat Kalemi Müdürlüğü’ne Çankırı Tahrirat Müdürü Hüseyin Hüsnü Efendi’nin tayin ve nakli hakkında bilgi veren haberdır).

“*Tayin*”, *Köroğlu, Yıl:5, Sayı:236, (27 Teşrin-i Sani 1329), s.2.* (Çankırı mutasarrıfı Fatih Beyin Erzincan mutasarrıflığına tayin edildiği bildirilmiştir).

“*Çankırı Mutasarrıfı*”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:262, (28 Mayıs 1330), s.4.* (Çankırı Mutasarrıfı Mahmut Beyin istifasıyla yerine Ali Ulvi Beyin tayin edildiği bildirilmiştir).

“*Çankırı İdadi Müdüriyeti*”, *Yıl:6, Sayı:289, (4 Kanun-ı Evvel 1330), s.2.* (Çankırı İdadisi Müdüriyeti’ne Mekteb-i Sultanî öğretmen yardımcısı Remzi Efendi’nin tayin edildiğine dair haberdır).

“*Tayin*”, *Yıl:6, Sayı:294, (7 Kanun-ı Sani 1330), s.2.* (Kastamonu komiserlerinden Cemil Bey’in Çankırı Livası komiserliğine tayin edildiği hakkında bilgi verilmektedir).

“*Tokat’a Sevk ve Tayin*”, *Yıl:7, Sayı:311, (7 Mayıs 1331), s.1.* (Son çıkan kanun icabı Çankırı Mutasarrıfı Ali Bey’in Tokat’a sevkiyle yerine Cebel-i Bereket mutasarrıflığından ayrılan Asaf Efendi tayin edilmiştir).

“*Tayin*”, *Yıl:7, Sayı:334, (22 Teşrin-i Evvel 1331), s.3.* (Çankırı Jandarma Taburu Kumandanlığına Binbaşı Lütfi Bey tayin edilmiştir).

“*Vekâlet*”, *Yıl:9, Sayı:410, (19 Nisan 1333), s.4.* (Çerkeş Kazası kaymakamlığı vekâletine tayin edilen Kuzyaka Müdürü Sabri Bey birkaç gün evvel yerine gitmek için yola çıkmıştır).

“*Tayin*”, *Yıl:9, Sayı:419, (21 Haziran 1333), s.2.* (Çerkeş Kaymakamlığına Gerede Kaymakamı Rıfat Bey’in tayin olunduğundan bahsedilmiştir).

“*Tayin ve Tahvil*”, *Yıl:9, Sayı:425, (9 Ağustos 1333), s.2.* (Safranbolu Mal Müdürü Hasan

Efendi Muhasebe-i Vilayet Liva Kâtipliğine nakil edilmiş, yerinde Çerkeş Mal Müdürü Şükrü Efendi tayin edilmiştir).

“*Becayış*”, *Köroğlu, Yıl:5, Sayı:211, (1 Mayıs 1329), s.2.* (Küre Müdürü Süleyman Efendi’nin Koçhisar’a, Göl Müdürü Aziz Bey’in Küre’ye tayin edildiği belirtilmiştir).

“*Becayış*”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:260, (14 Mayıs 1330), s.2.* (Koçhisar Rüştîyesi birinci muallim Halis Efendi ile Koçhisar Rüştîyesi ikinci muallimi Bayram Efendinin yer değiştirdiği bildirilmiştir).

“*İstifa ve İnfisal*”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:263, (4 Haziran 1330), s.2–3.* (Tosya Mal Müdürlüğünde çalışan İbrahim Beyin istifa ettiği bildirilmiştir. Koçhisar Telgraf Müdürünün işinden ayrılmasıyla yerine Hüseyin Efendinin tayin edilmesi haber olarak verilmiştir).

“*Tayin*”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:269, (16 Temmuz 1330), s.3.* (Koçhisar Telgraf Müdürü Nazım Efendinin Karacaviran Nahiyesi müdürlüğüne tayin edildiği bildirilmiştir).

“*Asaleten Tayin*”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:261, (21 Mayıs 1330), s.2.* (Çerkeş Kazası Bayındır Nahiyesine Rumeli’den muhacir memurlar İbrahim Efendinin asaleten tayin edildiği bildirilmiştir).

“*Tayin*”, *Yıl:7, Sayı:330, (17 Eylül 1331), s.1.* (Koçhisar Sağlık Memuru Hüseyin Hüsnü Efendi Kastamonu Sağlık Memurluğuna tayin edilmesi haberdır).

“*Terfi, Aliyü’l-terfi*”, *Yıl:6, Sayı:294, (7 Kanun-ı Sani 1330), s.2.* (Çerkeş Rüşdiye öğretmenin terfian Sinop İdadisi tarih ve coğrafya öğretmenliğine nakledildiği hakkında bilgi verilmektedir).

“*Tayin*”, *Yıl:7, Sayı:334, (22 Teşrin-i Evvel 1331), s.3.* (Çerkeş’e bağlı Karacaviran Nahiyesi telgraf müdüriyetine İnebolu muhabere memurlarından Aziz Efendi tayin edilmiştir).

“*Azil ve Tayin*”, *Yıl:8, Sayı:377, (18 Ağustos 1332), s.1.* (Koçhisar Müdürü Süleyman

Efendi'nin görevini kötüye kullandığı için azledildiği ve yerine Azdavay Nahiyesi Müdürü Şevket Bey'in tayin edildiği hakkında haberdır).

“*Tayin*”, *Yıl:8, Sayı:387, (27 Teşrin-i Evvel 1332)*, s.1. (Sinop'un Karasu Nahiyesi Müdürü Mustafa Efendi'nin Azdavay Nahiyesi Müdüriyetine havale edilmesi üzerine yerine Koçhisar Müdürü Süleyman Efendi tayin edilmiştir).

“*Becayış*”, *Yıl:7, Sayı:347, (21 Kanun-ı Sani 1331)*, s.3. (Çankırı Müstantıkı Ahmet Hamdi Efendi ile Çerkeş Bidayet Mahkemesi Müstantıkı Mehmet Hamdi Beylerin karşılıklı olarak görev yerleri değiştirilmiştir).

“*Tayin ve Tahvil*”, *Yıl:8, Sayı:358, (7 Nisan 1332)*, s.2. (Zağferanbolu Kazası Mal Müdürü Emin Efendinin Kastamonu tekâlif-i harbiye ambar müdürlüğüne nakledilmesi ile yerine Kastamonu ambar müdüriyetinden Muzaffer Bey, Tosya mal müdürlüğüne Sinop muhasebesi başkâtibi Cevdet Bey, Kastamonu temettü kâtibi Şefik Efendi'nin azliyle yerine Kastamonu muhasebesi kâtibi Rauf Bey, Çerkeş mal müdürü Osman Nuri ve Taşköprü mal müdürü Mehmet Şükrü Efendilerin de becayiş ile memuriyetleri icra kılınmıştır).

“*Tayin*”, *Yıl:8, Sayı:367, (9 Haziran 1332)*, s.2. (Çerkeş başkâtibi Şakir Efendi bidayet mahkemesi başkâtipliğine, Çerkeş kâtipliğine eski zabıt kâtiplerinden Şevket Efendi tayin edilmiştir).

“*Tayin*”, *Yıl:8, Sayı:384, (6 Teşrin-i Evvel 1332)*, s.1. (Araç Kazası Mal Müdürü Cevdet Efendi Boyabat Mal Müdürlüğüne, Çerkeş Mal Müdürü Şükrü Efendi Araç Mal Müdürlüğüne, Boyabat Mal Müdürü Hulusi Efendi ise Tosya Mal Müdürlüğüne tayin edilmiştir).

“*Tayin*”, *Yıl:8, sayı:394, (15 Kanun-i Evvel 1332)*, s.2. (Safranbolu Kaymakamlığına Koçhisar eski kaymakamı Ferit Bey tayin olunmuştur).

“*Vekâlet*”, *Yıl:9, Sayı:434, (18 Teşrin-i Evvel 1333)*, s.2. (Tosya kaymakamının gelişine

kadar kaymakamlık vekâletine Koçhisar Nahiyesi Müdürü Mehmet Şevket Bey'in getirilmesi haberiştir).

“*Tayin*”, *Yıl:9, Sayı:412, (3 Mayıs 1333)*, s.2. (İnebolu tahsil memurluğuna merkez vilayet Sandık Emmini Mehmet Efendi, onun yerinede Çankırı tahsil memuru Mehmet Efendi, Cide Mal Müdüriyetine merkez tahsil memuru Osman Efendi, merkez tahsil memurluğuna da İnebolu Mal Müdür Muavini Hasan Efendi'nin tayin olunması hakkında haberdır).

“*Tayin*”, *Yıl:9, Sayı:422, (12 Temmuz 1333)*, s.2. (Çankırı'da inşasına başlanan yol için Mühendis Tumayan Efendi'nin tayin edilmesine dair bilgi verilmiştir).

“*Tayin*”, *Yıl:1, Sayı:39, (27 Ağustos 1325)*, s.2. (Çerkeş kazasına tabi Karacaviran Nahiyesi Müdüriyetine Kastamonu Mektep Muallimi Ali Şükrü Efendi'nin tayin edilmesi haberiştir).

“*İrade-i Afîyet*”, *Yıl:8, Sayı:389, (17 Teşrin-i Sani 1332)*, s.2. (Gerze Hükümet Tabibi Salim Mustafa Efendi Çankırı Hastanesi baştabip vekilliğine tayin olunmuş ve görev yerine gitmiştir).

“*Becayış*”, *Köroğlu, Yıl:4, Sayı:153, (23 Şubat 1327)*, s.1. (Devrekâni ve Koçhisar nahiyeleri Müdürleri Yusuf ve Kamil Beylerin karşılıklı olarak yer değiştirdikleri hakkında bilgi verilmiştir).

18-Diğer Konular

“*Çankırı'da On Temmuz*”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:270, (23 Temmuz 1330)*, s.2-3. (Çankırı'da 10 Temmuz meşrutiyet bayramının çok güzel bir şekilde kutlandığı bildirilmiştir. Kutlamalara Çankırı'da bulunan otuz sekizinci Alay, Mekteb-i İdadi, Mekteb-i İptidaiye talebeleri ve halkta birçok kişinin katıldığı belirtilmiştir. Kutlamalar sırasında öğrencilerin ellerinde Osmanlı bayrakları olduğundan bahsedilmiştir).

“*Muharririmizin Ziyareti*”, *Köroğlu, Yıl:6, Sayı:279, (24 Eylül 1330)*, s.3-4. (Köroğlu yazarının Çankırı İttihat ve Terakki kâtibi Cemal

Oğuz Bey ile görüştüğü bildirilmiştir. Cemal Oğuz Bey'den bahsedilerek uzun boylu, güzel yüzlü, otuz-otuz beş yaşlarında genç birisi olduğu belirtilmiştir. Çankırı'dan orduya yapılan tahıl yardımlarından bahsedilmiştir. Bulgur, buğday, arpa, mercimek ve saman yardımlarının miktarları da verilmiştir).

Mehmet Hulusi, “*Köroğlu Heyet-i İdare-sine*”, *Köroğlu*, Yıl:4, Sayı:177, (12 Ağustos 1328), s.4. (Çankırı eski Sandık Emni Mehmet Hulusi Bey'in İştirak gazetesinde neşredilen “Adalet ve Kanun Kurmak İsteriz” başlıklı yazısı hakkında malumatı için Köroğlu gazetesine çektiği telgraf haberidir).

“*Telefon Temdidi*”, Yıl:6, Sayı:289, (4 Kanun-ı Evvel 1330), s.2. (Çankırı nahiyelerine telefon tellerinin çekileceği hakkında haberdir).

“*Tahsisat Vürudu*”, Yıl:6, Sayı:294, (7 Kanun-ı Sani 1330), s.3. (Çankırı Postahanesi için bir posta kâtipi tahsisatının geldiği hakkında haberdir).

“*Taziye ve Teşekkür*”, Yıl:7, Sayı:332, (22 Teşrin-i Evvel 1331), s.3. (Almanya'nın İstanbul elçisi Baron Vankimhan'ın vefatı üzerine Kastamonu ve Çankırı İttihat ve Terakki merkez heyeti tarafından taziye telgrafi çekilmesi, buna karşılık Almanya'nın İstanbul elçiliğinden İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne teşekkür telgrafi çekilmesi hakkında haberdir).

“*Kengiri'da Müdafaa-i Milliye*”, Yıl:7, Sayı:330, (17 Eylül 1331), s.1. (Savaş sırasında Çankırı ahalisinin gösterdiği fedakârlığın her taraftan gıpta ve takdirle karşılandığı belirtilmiştir. Ayrıca Çankırı ahalisinin gazilerin ihtiyaçları için iki bin lira yardımda bulunduğu hakkında haberdir).

“*Kengiri'da Kahve*”, Yıl:7, Sayı:342, (17 Kanun-ı Evvel 1331), s.2. (Çankırı halkının kahveye düşkün olduğu, bu durumu bilen Çankırı esnafının kahve fiyatlarına zam yapması üzerine halkın hep birlikte karar alarak kahve içme ve kahveyi misafirlere ikram etme alışkanlığını terk edebileceğine dair haberdir).

“*Gaz Yerine Haşhaş Yağı*”, Yıl:7, Sayı:343, (24 Kanun-ı Evvel 1331), s.2. (Haşhaş yağının gaz yağı kıtlığına çare olacağı tecrübe ile sabit olunmuştur. Çankırı'da hemen herkesin bu yağı hususi lambalarında kullanmaya başladıkları hakkında bilgi verilmektedir).

“*Kengiri'ye Dair*”, Yıl:8, Sayı:362, (5 Mayıs 1332), s.1. (Çankırı'dan alınan bir mektupta padişahın tahta oturduğu cülus günün hükümet dairesinde kutlandığı, mektep öğrencilerinin törende konuşmalar yaptığı ve şiirler okuduğu belirtilmiştir).

“*Öksüz Yurtları*”, Yıl:8, Sayı:363, (12 Mayıs 1332), s.2. (Çankırı, Boyabat, Daday, Tosya, Taşköprü, Araç merkezlerinde birer öksüz yurdunun tesis edileceği hakkında bilgi verilmektedir).

“*Öksüz Yurtları*”, Yıl:8, Sayı:367, (9 Haziran 1332), s.2. (Çankırı, Tosya, Daday kasabalarında birer öksüz yurdunun açıldığı hakkında bilgi verilmektedir).

“*Vefat-ı Elim*”, Yıl:7, Sayı:351, (18 Şubat 1331), s.2. (Çankırı Hastanesi Doktoru Ali Fehmi Bey'in bir haftadır tutulduğu hastalıktan kurtulamayarak vefat ettiği hakkında bilgi verilmiştir).

“*İlkbahar Bayramı*”, Yıl:9, Sayı:414, (17 Mayıs 1333), s.2. Çankırı'da bir “İlkbahar Bayramı” yapıldığı ve bu bayramın her vakit mektep ve mektepliler tarafından yapılmakta olduğu hakkında haberdir).

“*Reji Memurlarının Hamiyeti*”, Yıl:8, Sayı:389, (10 Teşrin-i Sani 1332), s.2. (Merkez Müdürü Necip Bey tarafından altı bin sekiz yüz kuruşun reji memurlarına dağıtıldığı, bu bağışların beyanları kısmında ise üç bin kuruş Kastamonu Reji Merkez Müdürüne, bin yüz yetmiş kuruş ise Çankırı Reji Müdürüne verilmiştir.)

“*İlgaz Kazası*”, Yıl:9, Sayı:451, (12 Şubat 1334), s.2. (Koçhisar nahiyesinin gelecek sene mart ayından itibaren isminin Ilgaz Kazası adıyla anılacağı, ilgi değişikliğinin Meclis-i Mebusan tarafından kabul edildiği belirtilmiştir).

“Müftülük Menşur-ı Aliyesi”, Yıl:9, Sayı:440, (29 Teşrin-i sani 1333), s.2. (Çakırı Sancağı merkez müftülüğüne Ata Efendinin tayin kılındığı ve görev yerine hareket ettiği haberiştir).

“Tebrik”, Yıl:1, Sayı:44, (1 Teşrin-i Evvel 1325), s.3. (Vilayet memurlarından olan ve İstanbul’da bulunan Kemal Bey’in Zağferanbolu kazası kaymakamlığına tayin olunduğu, Kemal Bey’in Çerkeş Kaymakam vekâletinde bulunduğu dönemde meşrutiyet ve hürriyet için çalıştığı ve başarılı işler yaptığı için tebrik edilmesi).

“Panayır”, Yıl:9, Sayı:435, (25 Teşrin-i Evvel 1333), s.2. (Çankırı Panayırını takiben Çerkeş Çayır Panayırının Teşrin-i sani ayının dokuzuncu Cuma günü açılacağı haberiştir).

“Nişan”, Köroğlu, Yıl:6, Sayı:261, (21 Mayıs 1330), s.2. (Kastamonu Müftüsü Hafız Osman Nuri Efendiye üçüncü rütbeden nişan verildiği haberinin Tanin gazetesinden okunduğu belirtilmiştir. Koçhisar Nahiyesi Belediye Reisine de Donanma Madalyası verildiği bildirilmiştir).

“Teşekkür”, Yıl:6, Sayı:288, (27 Teşrin-i Sani 1330), s.4. (Müdafa-i Milliye’ye yardımda bulunan Çerkeş Kazasına halkına teşekkür konulu haberiştir).

“Sıhhi Havadisler”, Yıl:7, Sayı:341, (10 Kanun-ı Evvel 1331), s.2. (Çerkeş Kazası sağlık memurluğuna otuz kuruş maaşla Ahmet Zihni Efendi’nin atandığı hakkında bilgi veren yazıdır).

(Çerkeş aşısı memuru Mustafa Efendi’nin görevinden alındığı hakkında bilgi verilmiştir).

“Çerkeş Kaymakamının Vefatı”, Yıl:9, Sayı:413, (10 Mayıs 1333), s.1. (Kastamonu’nun genç ve değerli kaymakamlarından, Mülkiye Mektebinin yetiştirdiği faal ve kıymetli kişilerden birisi olan Çerkeş Kaymakamı Şerafettin Bey yakalandığı hastalıktan dolayı tedavi için İstanbul’a gitmişken vefat ettiği duyulmuş olup vefatına ilişkin haberiştir).

SONUÇ

Kastamonu’da 1908-1918 yılları arasında yayınlana Köroğlu gazetesinde yapılan tarama çalışması sonunda Çankırı ve ilçeleri hakkında az veya çok kısa veya uzun bir kısım veri elde edilmiştir. Bu veriler İkinci Meşrutiyet döneminde Çankırı yakın tarihine ışık tutacak ekonomiden eğitime, belediyeçilikten yol yapımına kadar farklı alanlara ait bilgileri içermektedir. Bu bakımdan siyasî partiler, Çankırı Belediyesi, askerî, eğitim, ekonomi ve bayındırlıkla ilgili konular, şehre gelenler gidenler, nakil ve tayinler gibi başlıkları altında tasnif edilmiştir.

Araştırma yaptığımız dönemde Çankırı’da basına yansıyan üç cemiyet tespit edilmiştir. Bunlar Donanma-yı Osmanî Muavenet-i Milliye Cemiyeti (Donanma Cemiyeti), Hilâl-i Ahmer Cemiyeti ve Askere Yardım Cemiyeti’dir. Özellikler Donanma Cemiyetine ve Hilâl-i Ahmer Cemiyeti’ne Çankırlıların yaptıkları yardımlar dikkate değer. Gazete sütunlarında bu yardımlar miktar ve yardım edenlerin isimleriyle birlikte verilmiştir. Ayrıca Vilayet Genel Meclisi’nin üyeleri, mecliste Çankırı’ya ilişkin çeşitli konularda alınan kararlar, milletvekilleri, yol yapım çalışmaları, deprem, yangın, toprak kayması gibi pek çok alanda az da olsa bilgi mevcuttur.

Köroğlu gazetesinde çalışma konusuna ait birkaç makale dışında makale tespit edemedik. Bunlardan birisi Sühâ Zâhir müstearıyla yazan Ahmet Talat Onay’a aittir. Gazetede tayinler, terfiler, şehre gelip giden önemli şahsiyet ve yönetici konumundaki memurlarla ilgili epeyce bilgi bulunmaktadır. Sonuç olarak, sosyal, siyasal, ekonomi gibi şehir tarih yazımı alanında ihtiyaç duyulan pek çok alanda az veya çok farklı bilgilere ulaşılmış, bu bilgiler tasnif edilerek araştırmacıların dikkatine sunulmuştur

KAYNAKLAR

DEMİRCİOĞLU, Aziz, 100 Yıllık Kastamonu Basını 1872-1972, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1973, 166s.

DEMİRCİOĞLU, Aziz, 100 Yıllık Kastamonu Basınında Kim Kimdir 1872-1972, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1980, 90s.

DEMİRCİOĞLU, Aziz, Kastamonu’da Basılan Eserler 1869-1928, Doğrusöz Matbaası, Kastamonu, 1987, 80s.

ESKİ, Mustafa, “Kastamonu’da Basın-Yayın Çalışmaları Tarihi”, Türk Dili, Sayı: 527, (Kasım 1995), s.1226

Köroğlu, (Gazetenin 4 Kanun-i evvel 1324 - 31 Teşrin-i evvel 1334 tarihleri arasında yayınlanan 1-485 sayıları).

SEZEN, Tahir, Osmanlı Yer Adları, Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.

YILMAZ, Mehmet Serhat, II. Meşrutiyet Devri Kastamonu Basın Tarihi, Berikan Yayınevi, Ankara, 2008, s.87-92.

YILMAZ, Mehmet Serhat, “II, Meşrutiyet Döneminde Kastamonu (1908-1918)”, Üsküdar’a Kadar Kastamonu, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2008, s.103-111.

YILMAZ, Mehmet Serhat, “Açıksöz Gazetesine Göre Milli Mücadele Döneminde Çankırı (1919-1922)”, Milli Mücadele, İstiklal Yolu ve Çankırı, V. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri, Çankırı Valiliği, Çankırı, 2012, s.463-478.

YILMAZ, Mehmet Serhat, “Açıksöz Gazetesinde Çankırı Konulu Yayınlar (1919-1931)”, Çankırı Araştırmaları, Yıl:7, Sayı:9, (Haziran 2012/1), s.193-206

Çankırı Denilince...

When it is called Cankiri...

Prof. Dr. Ziya ŞİMŞEK¹

Sunuş

Çankırı şehri, Ankara'nın doğal uzantısı durumunda ve bir ucu ülkemizin en görkemli dağlarından biri olan Ilgaz'a dayanmaktadır. Aynı zamanda, Çankırı yeraltı ve yerüstü zenginliğine sahip, dünyanın en önemli tuz rezervlerinin bulunduğu bir şehirdir. Genellikle, burada yaşayan insanların çoğu mutludurlar. Çankırı, Orta Anadolu'yu Karadeniz Bölgesine bağlayan bir yolun üzerinde bulunmakta ve ülkemizin önemli bir turizm merkezi olmaya aday olan bir kentimizdir. Yaren kültürünün yaşadığı önemli bir merkezdir. Çankırı ilimizin tanıtımı için çok sayıda basılı ve görsel yayın bulunduğu bilinmektedir. Bununla beraber, yaklaşık 16 yıldan beri burada bulunduğum için benim de bu şehirle ilgili gözlem ve değerlendirmelerim var. Bir farkındalık oluşturma maksadıyla, bu gözlemlerimi "Çankırı Denilince" başlığı altında yazdığım bir şiirde topladım. Böylelikle, Çankırı'nın tanıtımında, bir tuz misali, benim de bir katkı olursa çok memnun ve mutlu olacağımı vurgulamak isterim. Çünkü ben bu insanların fahri hemşeriliğine kabul edildim. Bunu uygun gören Çankırı Belediye Başkanı Sn İrfan DİNÇ ile Meclis Üyelerine ve Çankırı halkına şükranlarımı sunarım.

Anahtar kelimeler: Çankırı, yaren, fahri hemşeri, kaya tuzu, Ilgaz Dağı, turizm.

¹ Prof.Dr.Ziya ŞİMŞEK, Çankırı Karatekin Üniversitesi Orman Fakültesi
18200 ÇANKIRI

When Çankırı is mentioned...

Foreword

Çankırı city is a natural extension of Ankara and also extends to Ilgaz Mountains which are the most majestic ones in Turkey. At the same time, Çankırı is a city which has a wealth of underground and surface and the world's most important salt reserves. Generally, most of people living in this city are happy. Çankırı is located on a road connecting the Black Sea Region to Central Anatolia and a candidate to be an important tourist center of our country. It is a very important center where Yaren (friendship) culture is alive. It is known that there are many printed and visual publications to promote Çankırı province. However, I also have my own observations and evaluations about this fellow city since I have been staying in this city for almost 16 years. In order to create an awareness of these works, I have collected my observations in a poem that I wrote "When Çankırı is mentioned... ". In this way, I would like to emphasize that If I have a contribution in those promotions like a salt mine, I would be very glad and happy since I have been accepted as an honorary friend of the people living in this city. I would like to thank Çankırı Mayor İrfan DİNÇ, members of the municipal council and the good people of Çankırı.

Keywords: Çankırı, yaren, honorary friend, salt rock, Ilgaz Mountains, tourism

ÇANKIRI DENİLİNCE

Çankırı denilince,
Kocameşe/Meşedede aklıma düşer,
Köklerini derine salmış,
Tüm canlılara kucak açmış,
Beş yüz yıla tanıklık yapmış,
Kesilen ormanlardan sonra,
Yakınlarını yitirip,
Ölümüne inat,
Yapa yalnız da olsa,
Ayakta kalmış.
Denizin acısını,
Gemisi batan,
Yalnızlığın,
Terk edilmişliğin acısını,
Çeken bilir,
Kocameşe/Meşedede de bunlardan biridir.
Sonbahar gelmeye görsün,
İkimiz de hüzünleniriz,
Benim yıllarım,
Senin,
Yaprakların düşer sessiz,
Zaman zaman dertleşir,
Sırlarımızı anlatırız birbirimize bir bir.

Çankırı denilince,
Tuz mağarası aklıma düşer,
Kılcal damarlarından galeriler açılan,
Tuz çıkarmak uğruna dinamitler patlatılan,
Kar beyazı,
Kristallerden oluşan.
Yere düştüğünde,
Kalbim gibi kırılğan,
Azı karar,
Çoğu zarar,
Soframızda tuzumuz,
Lambamızda ışığımız olur yanar.
Ya kafeste ölmüş çilekeş eşeğe ne demeli?
Hayalimden hiç gitmez,
Uzun kulakları,
Sürmeli gözleriyle,
Melül melül bakışı,
Ve
Geçmişte,
Karın tokluğuna yaşayışı.

Çankırı denilince,
Hastalıklarım düşer aklıma.
“Aferin hastalığı” geçiririm,
Yalan dünyayı ikna ederek,
Ödünç zaman alıp,
Ölümün kıyısından gelişim.

Çankırı denilince,
Eldivan'ın,
İlkbaharda,
Önceleri,
Bembeyaz gelinlikler giyen,
Sonra,
Kan kırmızı,
Dosta giden birazı,
Kirazı,
Kiraz ağaçları düşer aklıma.
Ne hazindir ki,
Bazı yıllar soğuk vurur,
Buluşamaz,
Çiçekler,
Sevgililer,
Baharı,
Kışa durur.
Kiraz deyip geçmeyelim,
Sapına kadar,
Her derde deva durur.

Çankırı denilince,
Kızılırmak ilçesinin kavun tarlaları düşer aklıma,
Kızılırmak nehri,
Adını verdiği bu kentin,
Kan damarlarıdır,
Dolanır,
Akar ince ince,
Ovaya can verir gönlünce.
Bin bir ümitle ekilen tohum,
Toprakta çatlar,
Fide olur,
Kol atar,
Ailece emek verilir,
Sabırla beklenince,
Meyveye yatar,
Bitkiler korunursa eğer,
Mahsul verir,

Bilirsiniz,
 Tabiat cömerttir.
 Güneşin altında,
 Bronzlaşmış çiftçilerimizin,
 Bu savaşı kazanmaları,
 İnanın,
 Mucizedir.
 Kavunun kokusu,
 Yaz boyu,
 Rüzgârla,
 Şehre yayılır,
 Bir dilim kavun,
 Bir dilim beyaz peynir,
 İster zengin,
 İster fakir,
 Halkımızın,
 En sevilen besinidir.

Çankırı denilince,
 Şehirden yükseklerle yerleştirilen,
 Şehri fetheden,
 Karatekin Komutanın türbesi düşer aklıma,
 Burada dilek tutulur,
 Dilek,
 Ümit dünyasıdır bu dünya,
 Beklentiler,
 Mutlu bir gelecek.

Karatekin Kalesi'nden,
 Ramazan ayında,
 İftarda,
 Pare, pare,
 Toplar atılır,
 Telaşlanmayalım,
 İftar zamanıdır.
 Ardından,
 Kuşlar uçuşur,
 Bulut, bulut,
 Yuvalarını arar,
 Şehir sessizliğe bürünür,
 Sonra,
 Sevenler,
 Alaca karanlıkta,
 Kol kola yürür.

Çankırı denilince.
 Yetiştirdiği bürokratları,
 Devlet adamları,
 Şairleri düşer aklıma.
 Nedendir bilinmez,
 Bu şehrin kaderi de,
 Benzer alın yazıma.
 Ankara'nın gölgesinde kalmış,
 Yine de küsmemiştir,
 Yalnızlığına.

Çankırı denilince,
 Kışın gelinlikler giyen,
 İlkbaharda kardelen çiçekleriyle bezenen,
 Yüce dağı,
 Ilgaz'ı düşer aklıma.
 Her zaman başı dumanlı,
 Fıskıran gençliğiyle,
 Bir delikanlı,
 Rengârenk,
 Kelebekleri uçar,
 Yaz akşamları.
 Sert esmeye görsün,
 Rüzgârı,
 Yaşayamazlar,
 Tükenir umutları.
 Yeşili, yeşilin değişik tonları,
 Altın rengine girer ağaçları,
 Sonbaharları.
 Anadolu'mun,
 Çatlayan topraklarını,
 Çeşmelerini besler,
 Anne sütü misali,
 Köpük, köpük akan,
 Ak ırmakları.

Çankırı denilince,
 Yaran evleri,
 Yaran meclisleri,
 Yaran sohbetleri,
 Meşrepleri,
 Sazendeleri,
 Peşrevi,
 Takım yemekleri,

Yanlışlıkları cezalandıran,
Kırmızı minderleri düşer aklıma.
Oğuz boyları,
Büyük başağa'ları,
Küçük başağa'ları,
Yaran Reisleri,
Yaren'leri,
Yâran'ları,
Yaran çavuşları,
Misafırağaları,
Pilavdan dönenlerin kırılısın kaşıkları.
Sohbeti koyulaştıran misafirlerin,
Gözümün önünden gitmez,
“Cezayir marşı” ile uğurlanışları.

Çankırı denilince,
Güler Yüzlü Üniversiteleri,
Kardelen çiçekleri,
Öğrencileri,
Özverili,
Personeli,
Düşer aklıma.

Bilmem ki,
Cancağızım,
Daha nasıl anlatabilsem,
Bu gizemli şehri,
Yarasına yıllarca tuz basan,
Bir insan misali.
İşitir,
Gel gör ki,
Duyamaz,
Konuşmak ister,
Ne mümkün,
Kelimeler boğazında düğümlenir,
Cümleler kuramaz.
Yine de ben inanıyorum,
Bu güzel kentin,

Üniversiteyle,
Makûs talihinin yenileceğine,
Güzel günlerin geleceğine.

Çankırı denilince,
Şairliğe heves salışım,
Üniversitede kariyer yapışım,
Karatekin Kalesi'nden,
Yağmur bulutlarıyla,
İrtifa kaybedişim düşer aklıma.

Önce,
İliklerime kadar ıslanırım,
Sonra,
Kar düşer saçlarıma,
Omuzlarıma,
Toprak anaya ulaşır,
Uslanırım.

Çankırı denilince,
Zihnimde,
Şimşek'ler çakar.
Tarihi belgeler gözümün önünden,
Akara, akar.
Büyük önder Atatürk'ün,
23 Ağustos 1925'de,
Şehrimizde misafir edilişi,
Şapka ile halkın arasına çıkışı,
Şapka inkılâbı düşer aklıma.
Bu gazi şehirden geçmiştir,
İnebolu'dan gelen,
İstiklal yolları,
Mermi taşıyan Anadolu Kadınları,
Kağnılar.
İstiklal savaşındaki kahramanlıklarından,
Büyük önderin takdirlerine.
Mazhar olmuştur,
Bu gazi şehir,
Çankırlı'lar.

Ziya ŞİMŞEK
Çankırı- 01.03.2012

CANDAROĞULLARI SARAYINDA BİR OSMANLI GELİNİ: SELÇUK HATUN*

AN OTTOMAN BRIDE IN THE PALACE OF CANDAROĞULLARI: SELÇUK HATUN

Cevdet YAKUPOĞLU**

Özet

Anadolu’da Beylikler döneminde hükümdarlar, siyasi açıdan güç temini ve karşılıklı iş birliği sağlama bakımlarından birbirleri ile hısımlık tesis etme çabası gütmüşlerdir. Bu çerçevede Osmanlı hükümdarları, kendi hanedan ailelerine mensup kızlarını veya kız kardeşlerini Anadolu beyleri ya da şehzadeleri ile evlendirmişler; karşılığında ise bu beylerin mensup oldukları hanedanlardan kız almayı siyasi, sosyal bir gelenek haline getirmişlerdir.

Osmanlı beyliğinin hısımlık kurduğu en dikkati çeken beyliklerin başında Candaroğulları gelmektedir. Nitekim XIV. yüzyıl ortalarında Orhan Bey’in oğlu Şehzade Süleyman Paşa’nın kızı, Candaroğlu Kötürüm Bâyezid Bey’le evlendirilmiştir. Yine aynı devlet adamının diğer bir kızı da XIV. yüzyıl son çeyreğinde Candaroğlu II. Süleyman Paşa’ya nikâhlanmıştır. Osmanlı hükümdarı II. Murad ile Candaroğlu İsfendiyar Bey arasında 1423 yılında meydana gelen muharebenin neticesinde imzalanan antlaşmayı ve iki beylik arasındaki dostluğu pekiştirmek amacıyla da iki hanedan arasında yeniden kız alışverişi olmuştur.

Bu çalışmada, Çelebi Mehmed’in kızı ve dolayısıyla II. Murad’ın kız kardeşi Selçuk Hatun’un Candaroğulları sarayına gelin olarak gidişi, bu hatunun düğünden sonra Kastamonu’da ve Osmanlı memleketlerinde geçen hayatı ile ortaya koyduğu sosyal hizmetleri ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Çelebi Mehmed, II. Murad, İsfendiyar Bey, II. İbrahim Bey, Kasım Bey, Bursa, Kastamonu, Çankırı, Sinop.

Abstract

The rexes had the efforts to establish affinities with each other to obtain political power and provide mutual cooperation during the period of principalities in Anatolia. Within this framework, the Ottoman rulers espoused the girls from their dynasty or their sisters with the Anatolian rexes or lineages and made the marriage with the girls from the dynasties of the rexes a social and political tradition.

Candaroğulları is the most outstanding principality among others that the Ottoman Principality had established affinity. Thus, the daughter of Şehzade-Suleyman Pasha who was the son of Orhan Bey was espoused with Candaroğlu Kötürüm Bâyezid Bey in the middle of the 14th century. Again, the other daughter of the same statesman was espoused with Candaroğlu Süleyman II Paşa in the last quarter of same century. In order to reinforce the friendship and the agreement as a result of the campaign between the Ottoman Ruler Murad II and Candaroğlu İsfendiyar Bey in 1423, espousing between two dynasties had begun again.

In this study, the marriage of Selçuk Hatun who was the daughter of Çelebi Mehmed, at the same time, the sister of Murad II in the Candaroğulları Palace, her life in Kastamonu after the wedding and other Ottoman cities and her social services were handled.

Key Words: Çelebi Mehmed, Murad II, İsfendiyar Bey, İbrahim II Bey, Kasım Bey, Bursa, Kastamonu, Çankırı, Sinop.

* Bu çalışma, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, M.Ü. İlahiyat Fakültesi ve Üsküdar Belediyesi tarafından 17 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul’da düzenlenmiş bulunan Türk-İslam Geleneğinde Aile başlıklı Ulusal sempozyumda sunulmuş bildiri metninden yararlanılarak hazırlanmış olup; işbu tebliğ metninin, 17 Mayıs 2015 tarihi itibarıyla herhangi bir yerde yayımlanmamış olduğu, tarafımda beyan edilir. C.Y.

** Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, Kastamonu/ Türkiye.

Giriş

Aile, bir toplumun veya bir milletin çekirdeğini oluşturan en temel unsurdur. Ailenin, aynı zamanda devletlerin kurulmasında ve yıkılmasında da belirgin bir şekilde etkisi görülür. Türk teşkilat anlayışında ve kültür tarihinde “Türk ailesi küçük bir millet, Türk Milleti ise büyük bir aile” olarak kabul edilmiş ve teşkilatlanma da bu minval üzere gerçekleşmiştir. Türk-İslam tarihinde Selçuklu ve Osmanlı hanedan aileleri devletleşme sürecine giden yolda ipi göğüsleyerek, kendi aile isimlerini devletin adı yerine koydurmayı başarmış dikkate değer örneklerdendir.

Ertuğrul Gazi ve onun oğlu Osman Gazi’nin öncülüğünde ortaya çıkan Osmanlı hanedanı, parçalanan Selçuklu devlet sistemini Anadolu’da yeniden diriltmiş ve Türk devletinin bahsi geçen bu coğrafyadaki bütün mirasını tek elde toplayabilmek için askerî, siyasi, kültürel, ekonomik her türlü yola başvurmaktan çekinmemiştir. Bu çerçevede özellikle kuruluş devrinin Osmanlı hükümdarları, Anadolu Beylikleri ile olan rekabette savaş yolunu tercih etmedikleri dönemlerde, soy ve kültür birliği olan Türkmen beyliklerine kız vermek veya onlardan kız almak suretiyle Anadolu toprakları üzerinde egemenliklerini pekiştirici adımlar atmayı denemişlerdir. Hısımlıkların kurulması vasıtasıyla hem bazı Türkmen beylikleri hem de Osmanlılar, birbirlerine karşı sergiledikleri katı tutumlarını gevşetmek durumunda kalmışlardır.

Bugünkü Batı Karadeniz topraklarında XIV-XV. yüzyıllarda Kastamonu, Sinop, Çankırı, Karabük, Bartın, Zonguldak gibi yöreleri bir süreliğine elinde bulunduran Candaroğulları Beyliği, savaş yıllarının ardından gelen hısımlık vasıtasıyla Osmanlılarla dostane münasebetler dönemine girmiştir.

Osmanlı ailesinden Candaroğulları sarayına ilk gelinin Orhan Bey devrinde gitmiş olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim Candaroğulları hükümdarı Kötürüm Bâyezid Bey, şehzadeligi yıllarında Osmanoğulları hanedanından Orhan Bey’in

oğlu Şehzade Süleyman Paşa’nın büyük kızı Sultan Hatun ile evlenmiş, bu izdivaçtan İsfendiyar Bey doğmuştur. Dolayısıyla İsfendiyar Bey ana tarafından Osmanoğulları hanedanına dayanmakta idi. İsfendiyar Bey’in annesi Sinop’ta Sultan Hatun (Aynalı Kadın) Türbesi’nde metfun bulunmaktadır. H.797 (M.1395) tarihinde vefat etmiştir. Kötürüm Bayezid’in büyük oğlu olan II. Süleyman Paşa da yine Orhan Bey’in oğlu Şehzade Süleyman Paşa’nın diğer kızı ile evlendirilmiştir. Bu hatunun da Sinop’ta Sultan Hatun (Aynalı Kadın) Türbesi’nde metfun olduğuna dair iddialar bulunmaktadır. II. Süleyman Paşa’nın, hükümdarlığı yıllarında kızlarından birini Sultan I. Murad’a verdiği de rivayetler arasındadır.¹ Çünkü Süleyman Paşa’nın, kendi babası Kötürüm Bâyezid’in elinden Kastamonu’yu alması esnasında I. Murad ona yardım etmişti. Böylece Osmanlılar bu yardım sayesinde Candaroğulları ile hısımlığı yenilemişler; yenilenen bu hısımlık vasıtasıyla da Candaroğullarının iç işlerine karışma teşebbüsünde bulunmuşlardır.²

Bunlardan başka Osmanlı prensesleriyle evli başka Candaroğulları bey ve şehzadelerinin olduğu da bilinmektedir. Bunlar:

II. İbrahim Bey, İsfendiyar Bey’in oğlu: Çelebi Mehmed’in kızı ve II. Murad’ın kız kardeşi Selçuk Hatun ile evlenmiştir ki aşağıda ele alınacak olan Selçuk Hatun işte bu prensestir.

Kasım Bey, İsfendiyar Bey’in oğlu ve Osmanlılar adına Çankırı Sancakbeyi: Çelebi Mehmed’in kızı ve II. Murad’ın kız kardeşi Sultan Hatun ile evlenmiştir (1425). Yani İsfendiyar Bey’in iki oğlu olan II. İbrahim Bey ile Kasım Bey bacanak olmuşlardır.

1 İBK. MCO. 75, v. 61b-62a.; BOA. TD. 438, s.694.; VGMA. Esas 10/1, Sıra 1561.; Cevdet Yakupoğlu: Kuzeybatı Anadolu’nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (Kastamonu-Sinop-Çankırı-Bolu) XIII-XV. Yüzyıllar, Gazi Kitabevi, 1. Baskı, Ankara, 2009, s.509.; Yılmaz Öztuna: Devletler ve Hanedanlar II (Türkiye), Kültür Bakanlığı Yay., s.81-83.; İ. H. Uzunçarşılı: Osmanlı Tarihi I, TTK, Ankara, 1988, s.84.; H. Hilmi: Sinop Kitabeleri, Sinop, 1339-1341, s.35.; Y. Yücel: Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I, TTK, 2. Baskı, Ankara, 1991, s.163.

2 Yıldırım Bâyezid devrine kadar Osmanlıların Candaroğulları ile olan münasebetleri hakkında bkz. H. Keleş; C. Yakupoğlu: “Ankara Savaşı’na Kadar Osmanlı-Candaroğulları Münasebetleri”, G.Ü. Kastamonu Eğitim Dergisi, Cilt 13/1 (Mart, 2005), s.207-222.

Kaya Bey, Kasım Bey oğlu: II. Murad'ın kızlarından biri ile evlenmiş, Edirne'de şatafatlı düğünler yapılmıştır (H.843 / M.1439).³

İsmail Bey, II. İbrahim Bey'in oğlu: II. Murad'ın kızı ve Fatih'in de ablası olan bir prensesle evlendiği iddia edilmiştir.⁴

Bunların yanında iki hanedan arasında başka evliliklerin de olduğuna dair işaretler bulunmaktadır.

Netice olarak Osmanlı başkenti ile Candaroğulları başkenti arasında siyasi ilişkilerde yumuşama olurken, kültürel bağlarda da güçlenme olmuştur. Bahsi geçen karşılıklı bu kız alışverişleri Kastamonu- Bursa arasındaki kültürel münasebetlerinin tarihî derinliğine delalet eden hususların başında gelmiştir.⁵ Bu tarihî derinliğe vurgu yapan somut belgelerden bir diğeri ise, bizlere şaşırtıcı da gelse, yer adlarında karşımıza çıkar. Nitekim tapu tahrir kayıtlarında Bursa ve daha da batısında kalan Balıkesir ve Çanakkale yörelerinde Kastamonu, Çankırı, İnebolu şeklindeki yer adlarına rastlamaktayız.⁶

* **Kastamonu Köyü**: Bursa'nın Akhisar kazasına bağlı olup XVI. yüzyıl başlarında 28 hane, 11 mücerred nüfusa sahipti. Bu köyün adı, Orhan Bey'in oğlu Şehzade Süleyman Paşa tarafından İznik'te bulunan Kara Oğlan Zaviyesi'ne vakfedilen köyler arasında geçmektedir. Buna göre köy, 1350'lerde mevcut bulunmaktadır. Bu yer

adı, o tarihlerde Kastamonu- Bursa arasındaki sosyal ilişkiyi aksettirmesi bakımından önemli bir örnektir.

* **Kastamonu Köyü**: Biga livasının Ezine kazasına tabi olup XVI. yüzyıl başlarında 31 hane nüfusu vardı.

* **Kângırılı (Çankırılı) Köyü**: Biga livasının Avlonya kazasına tabi idi.

* **Kengırı Köyü**: Biga livasının Çatalbergos kazasına bağlı idi.

* **İnebolu Köyü**: Aydın livasının Arpaz kazasına bağlı idi.

1. Osmanlı- Candaroğulları Arasındaki Siyasi İlişkilere Kısa Bir Bakış

XIV. yüzyıl son çeyreği ile XV. yüzyılın ilk çeyreği içinde Osmanlı hükümdarları, Kuzey Anadolu'da devamlı surette Candaroğulları aleyhine genişleme siyaseti gütmüşlerdir. Öyle ki 1392-1402 miladi yılları arasında Sinop hariç bütün Candaroğulları toprakları Osmanlıların eline geçmişti. Ancak Osmanlı hükümdarı Yıldırım Bâyezid'in Ankara Savaşı'nda almış olduğu ağır yenilgi sonucunda Timur'a esir düşmesini fırsat bilen Candaroğlu İsfendiyar Bey, Timur fermanı sayesinde Candaroğullarının bütün eski topraklarına yeniden kavuşmayı başarmıştır. Bu durum Candaroğullarına geçici bir başarı getirmiş; nitekim Çelebi Mehmed, "Fetret Dönemi" olarak kabul edilen iç çekişmeyi kendi lehine olarak sona erdirdikten hemen sonra İsfendiyar Bey'in elinden Çankırı ve havalisini almayı başarmıştır. Hatta Osmanlı hükümdarı, İsfendiyar Bey'in oğullarından Kasım Bey'i de babasına karşı kıskırtmış ve onun vasıtasıyla bu toprakları İsfendiyar Bey'den alarak Kasım Bey idaresine vermiştir. Bu şekilde toprakları yarı yarıya küçülen İsfendiyar Bey, bu kayıplarını telafi edebilmek için Çelebi Mehmed'in bütün rakipleriyle işbirliği yapmış; Mustafa Çelebi ve Şeyh Bedreddin isyanlarına destek vermiş, Eflak beyleri ile yakın temaslar kurmuş, bir ara Bafra ve Samsun'u ele geçirmiş; Çelebi Mehmed'in ölümü üzerine yeri-

3 Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), Haz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2000, s.77; Dukas Kroniğini Türkçeye tercüme eden V. Mirmiroğlu, Dukas'tan nakiller yapan Hammer'in eserindeki yanlışlıklara dair örnek verdiği önsöz yazısında Kaya Bey'in; II. Murad'ın damadı olduğundan ve II. Mehmed hizmetinde seferlere katıldığından bahseder. Asıl metinde ise Kaya Bey'in kendine bağlı askerleriyle İstanbul'un fethine katıldığını anlatır. Bkz. İstanbul'un Fethi- Dukas Kroniği (1341-1462), Çev. V. Mirmiroğlu, Kabcacı Yayınları, 1. Baskı, Ocak 2013, s.14-15,169; Tabii, burada Kaya Bey'in Candaroğlu Kasım Bey'in oğlu olduğu ve babasından dolayı onun da Osmanlı hizmetinde çalıştığı gerçeğinin altını çizmek lazım. C.Y.

4 Öztuna: Devletler ve Hanedanlar II, s.84.

5 Sultan Fatih'in Sinop'u Candaroğulları Beyliği elinden alma hadisesini anlatan İdris-i Bitlisi, Osmanlı ve Candaroğulları hanedanları arasındaki bağların ne kadar güçlü olduğu ve bir o kadar da eskiye uzandığı gerçeğini "bu hanedanın (Candaroğulları), Osmanlı hanedanıyla sadakat ve ittifakının çok eskilere dayandığı, sadece fâsit bir zaman yüzünden ayrılık ve düşmanlık başlatmanın aklın yolu olmadığı..." sözleriyle dile getirmiştir. Bkz. İdris-i Bitlisi: Heşt Behişt, VII. Ketibe (Fatih Sultan Mehmed Devri), Çev. M. İbrahim Yıldırım, TTK Yay., Ankara, 2013, s.152.

6 BOA. TD. 166, s.88,225,233,246,474.

ne geçen oğlu II. Murad'ın ilk yıllarında da yine Osmanlı aleyhtarı bu politikasını sürdürmüştür. İsfendiyar Bey, bir taraftan Timur'un oğlu Şahruh'un Anadolu seferine çıkmasını beklerken, diğer taraftan da Mısır merkezli bir Türk devleti olan Memlûklerle de yakın dostluk kurmuştur. O, bunlarla da yetinmeyip, II. Murad'ın tecrübesizliğinden yararlanmaya çalışarak Safranbolu ve hatta daha da batısındaki yöreleri Osmanlılardan almaya teşebbüs etmiştir. Ancak İsfendiyar Bey, II. Murad'la yaptığı muharebeyi kaybetmekle kalmamış, Osmanlı ordu mensubu Kapıcıbaşı Yahşi Bey'in vurduğu bir topuz darbesi ile de yaralanmıştır. Kuvvetleri dağılan İsfendiyar Bey, yaralı bir şekilde Kastamonu üzerinden Sinop'a kadar çekilerek bir hayli muhkem olan şehir kalesine sığınmıştır. Elde ettiği bu zafer üzerine ilerlemesine devam eden II. Murad, İsfendiyar Bey'in hükümet merkezi Kastamonu'ya ve Küre kazasıyla birlikte buradaki yüksek gelirli bakır madeni yataklarına sahip olmuştur (1423).⁷

Hemen değerli hediyeler hazırlattıran İsfendiyar Bey, küçük oğlu Murad Bey'i elçilik görevi ile II. Murad'a göndermiştir. Yazdığı mektup vasıtasıyla padişah'tan özür beyan eden İsfendiyar Bey, sulh yapıldığı ve işgal edilen memleketleri geri verildiği takdirde padişahın bundan sonra yapacağı seferlere asker göndereceğini, hatta dostluk bağlarını kuvvetlendirmek için torununu Osmanlı sultanı ile nikâhlayabileceğini II. Murad'a bildirmiştir. O, bununla da yetinmeyip Osmanlı devleti ileri gelenlerine ayrı ayrı mektuplar yazmış, her birine kıymetli armağanlar göndererek barış için aracı olmalarını talep etmiştir. Neti-

cede İsfendiyar Bey'in bu yumuşak ve samimi davranışından memnun olan II. Murad, Balkanlarda Eflak beyinin tecavüzlerini de göz önünde bulundurarak sulh yapmayı kabul etmiş; barış şartı olarak İsfendiyar Bey'in yaptığı tekliflere ilaveten Bakır Küresi hasılatının bir kısmının Osmanlı'ya terkini de ekleyerek Kastamonu ve Bakır Küresi'ni İsfendiyar Bey'e geri vermiştir (1424 yılı başları). Böylece iki devlet arasında Ilgaz Dağı tekrar sınır tayin ve İsfendiyar Bey'e ait topraklar yine doğuda Sinop, güneyde Ilgaz ve batıda Safranbolu'ya kadar olan yerler şeklinde tespit edilmiştir.⁸ Böylece Çankırı, Kalecik, Çerkeş, Kargı, Koçhisar, Tosya gibi kıymetli araziler kesin olarak Candaroğullarının elinden çıkmıştır.

II. Murad'ın Kastamonu'yu terk edip Bursa'ya dönmesi ile bir kez daha taht şehrine kavuşmayı başaran İsfendiyar Bey, Sinop'tan hareketle Kastamonu'ya gelmiş, bir süre savaşın yaralarını sarmakla meşgul olmuştur. Bu mağlûbiyet İsfendiyar Bey'e bir defa daha göstermiştir ki, Osmanlı kuvvetlerine karşı askerî bir mukavemet artık işe yaramamakta, hatta Osmanlıların gerek Anadolu gerekse Rumeli'deki rakipleri ile İsfendiyar Bey'in müşterek hareket etmesi de bir netice vermemektedir. Dolayısıyla Osmanlı gücüne karşı İsfendiyar Bey'de bir yılgınlığın ortaya çıktığı söylenebilir. O, Osmanlı otoritesine karşı bu tarihten itibaren daha müspet bir siyaset takip edecek, en azından askerî mücadelelerden elini çekecek ve söz verdiği üzere, bir taraftan torununu II. Murad'la evlendirme hazırlıklarına başlayacak, diğer taraftan ise Osmanlı sarayından uygun olan prensesler ile kendi oğullarını evlendirme talebini II. Murad'a kabul ettirecektir. Böylece iki Türkmen beyliğinin saraylarından karşılıklı gelin alayları Bursa ile Kastamonu arasında seyahat edecektir. İşte bu gelin alaylarından biri Çelebi Mehmed kızı Selçuk Hatun'a ait olacaktır.

7 XV. yüzyıl ilk çeyreğindeki Osmanlı- Candaroğulları ilişkileri hakkında şu eserlerden istifade edilebilir: Âşık Paşaoğlu Tarihi, Haz. H. N. Atsız, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul, 1992.; Neşri Tarihi II, Haz. M. A. Köymen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., I. Baskı, Ankara, 1984; Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512); Hoca Sâdeddin Efendi: Tâcüt-tevârih II, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1992; Şükrullah: Behçetü't-tevârih, Çev. H. N. Atsız, Osmanlı Tarihleri I. Türkiye Yay., İstanbul, 1948; Şükrullah: Behçetü't-tevârih, Tarihî Aydınlightında, Çev. Hasan Almaz, Mostar Yay., İstanbul, 2013, s.390; Münecimbaşı Ahmed Dede Efendi: Sahâaifü'l-ahbâr, Çev. İsmail Erünsal, Münecimbaşı Tarihi I, Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi; Münecimbaşı Ahmed İbn Lütfullah: Câmiü'd-düvel, Çev. Ahmet Ağırakça, Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi (1299-1481), Akdem Yayınları, 2014; Yakupoğlu: İsfendiyar Bey ve Zamanı, Gazi Üniv. SBE. Basılmamış Y. Lisans Tezi, Ankara, 1999.

8 Tâcüt-tevârih II, s.140.; Neşri Tarihi II, s.82.; Münecimbaşı Tarihi I, s.206.; İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler, Haz. Osman Turan, TTK, 2. Baskı, Ankara, 1984, s.22.; Şükrullah: Behçetü't-tevârih, s.61.; Robert Anhegger: "Mehmed b. Hacı Halil ül-Kunevi'nin Tarih-i Âl-i Osman'ı", İÜEF. Tarih Dergisi II/3-4 (İstanbul, 1952), s.60-61.

2. Selçuk Hatun'un Doğumu, Çocukluk ve Genç Kızlık Yılları

Âşık Paşaoğlu'na göre Osmanlı hükümdarı Çelebi Mehmed'in dört oğlu, yedi kızı bulunmakta idi. Bu dört oğlunun adları Murad, Mustafa, Mahmud ve Yusuf idi. Başka kayıtlar da göz önünde bulundurulursa bu hükümdarın Kasım ve Ahmed adlarında iki oğlu daha vardı. Yedi kızından isimleri bilinenler ise Selçuk Hatun, Hafsa Hatun, Sultan Hatun, Ayşe Hatun ve Hatice Hatun idi.⁹

Selçuk Hatun'un annesinin adı bazı kayıtlarda Abdullah kızı Kamerî Hatun, bazı kayıtlarda ise Kumru Hatun şeklinde telaffuz edilmiştir.¹⁰

Selçuk Hatun, Osmanlıların Ankara Savaşı'nı müteakip fetret devrini yaşadıkları bir dönemde, babası Çelebi Mehmed'in daha önce şehzade olarak sancak valiliği yaptığı Amasya'da H.811 (M.1408) tarihinde veya buna yakın bir yılda dünyaya gelmiştir. Onun Merzifon'da doğduğu da öne sürülmüştür.¹¹

Çelebi Mehmed, kızına neden "Selçuk" adını koymuştur, bu elbette merak konusu olabilir. Çünkü en azından Türkiye'de az çok Selçuklu tarihi okuyan bir vatandaş "Selçuk"un bir erkek şahıs ismi olduğunu bilir. Ancak Anadolu'da Selçuklular, Beylikler ve hatta Osmanlıların XVI. yüzyıla kadar olan dönemlerinde esasen "Selçuk" adı daha çok kadın ad veya unvanı olarak kullanılmıştır. Karahanlılar ve Büyük Selçuklular devirlerinde nasıl ki sarayda dünyaya gelen kızlara bilahare "Terken Hatun" unvanı verilmiş ise Türkiye Selçukluları ve Beyliklerde de prenseslere / melikelere "Sultan Hatun", "Hatun Sultan", "Selçuk Sultan" ve "Selçuk Hatun" gibi unvanlar verilmiştir. XII-XVI. yüzyıllar arasında Anadolu'da "Selçuk" ad / unvanını taşıyan bazı hatunlara örnekler verilebilir:

9 Âşık Paşaoğlu Tarihi, s.80,89.; Tâcü't-tevârih II, s.174.; M. Süreyya: Sicill-i Osmanî I, İstanbul, 1308 (1313), s.14,72,88.

10 M. Çağatay Uluçay: Padişahların Kadınları ve Kızları, Ankara,1985, s.11.

11 Ahmed Tevhid: "Selçuk Hatun Sultan", Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası, 1 Ağustos 1328, Sayı: 15, s.957; Krş. Fatma Korkmaz: Selçuk Hatun ve Vakıfları, Uludağ Üniv. SBE. Basılmamış Y. Lisans Tezi, Bursa,1997, s.50.; Uluçay, s.11.

Selçuk Hatun: Türkiye Selçukluları devrinde Mengücekoğulları beyi Fahreddin Behramşah'ın kızı (XIII. yüzyıl başları).

Selçuk Hatun: Türkiye Selçuklu Sultanı IV. Kılıç Arslan'ın kızı (XIII. yüzyıl ikinci yarısı).

Selçuk Hatun: Seyyid Hüseyin Çelebi'nin kızı ve Orhan Bey'in oğlu Şehzade Süleyman Paşa'nın eşi (XIV. yüzyıl ortaları).

Habibe Selçuk Hatun: Kadı Burhaneddin Ahmed'in kızı (XIV. yüzyıl ikinci yarısı).

Selçuk Hatun: Candaroğlu Kasım Bey'in kızı (ö.1430).

Selçuk Hatun: Akkoyunlu sultanı Uzun Hasan'ın eşi (XV. yüzyıl son çeyreği).

Selçuk Hatun: Sultan II. Bâyezid'in kızı Selçuk Hatun (XVI. yüzyıl ilk çeyreği).

Selçuk Hatun, son derece sancılı bir dönemde dünyaya gelmiş, çocukluk yılları da çok hareketli geçmiştir. Çünkü babası, Çelebi Mehmed, kardeşlerini bertaraf ederek Edirne'de Osmanlı tahtına tek başına çıkmayı başardığı 1413 yılına kadar seferden sefere koşmuş, kâh Amasya'da kâh Bursa'da ve kâh Rumeli'de ikamet etmek durumunda kalmıştır. Selçuk Hatun'un ancak 1413 yılından sonra Edirne sarayında çocukluk günlerini geçirmeyi sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Bu tarihten itibaren aşağıda bahsi geçecek olan 1425 yılındaki izdivaca kadar Selçuk Hatun'un çocukluk ve genç kızlık yıllarının biraz daha sakin ve huzurlu geçtiği söylenebilir. Bu hatunun, babası öldükten sonra tahta çıkan Sultan II. Murad devrinin ilk yıllarında Bursa'da ikamet ettiği de anlaşılmaktadır. Nitekim 1425 yılındaki düğün esnasında Selçuk Hatun, kardeşi II. Murad tarafından Bursa'dan gelin çıkarılacaktır.

3. Selçuk Hatun'un Candaroğulları Sarayına Gelin Gidişi

Yukarıda zikri geçen 1423 yılındaki savaş sonrasında Osmanlı hükümdarı II. Murad ile Candaroğlu İsfendiyar Bey arasında yapılan anlaşma gereğince II. Murad, kız kardeşlerinden

ikisini İsfendiyyar Bey'in iki oğlu ile evlendirmeyi kabul etmiştir. Bu oğullardan İbrahim Bey ile Selçuk Hatun, Kasım Bey ile de Sultan Hatun unvanlı kız nikâhlanmıştır.¹² İsfendiyyar Bey de oğlu İbrahim Bey'in kızını yani kendi torununu II. Murad'a eş olarak göndermiştir. Böylece II. Murad ile İbrahim ve Kasım beyler, karşılıklı enişte ve kayın birader olmuşlardır. Diğer taraftan ise İbrahim Bey, II. Murad'ın kayın pederi unvanını almış bulunmaktadır.

Eflak ve Arnavutluk üzerine yaptığı tedip hareketinden sonra Bursa'ya dönen II. Murad düğün için hazırlıklar yapmaya başlamıştır.¹³ Devlet ileri gelenlerine bir ziyafet tertip ettiği de anlaşılan Osmanlı padişahı, Kastamonu'da bulunan İsfendiyyar Bey'e haber göndererek gelini almak için Osmanlı düğün alayını yola çıkardığını bildirmiştir. Bunun üzerine İsfendiyyar Bey, gelinin ikamet ettiği Candaroğulları yazlık merkezi Devrekâni'de daha önce başlattığı hazırlıkları tamamlatıp, karşılama töreni için Kastamonu'da da ayrıca gerekli tedbirleri almıştır.

1425 yılı içinde Bursa'dan yola çıkan Osmanlı düğün heyeti, Kastamonu'ya ulaşmıştır. O sırada İsfendiyyar Bey düğün ve derneği Devrekâni'de kurmuş, gelin alıcıları beklemekte idi. II. Murad'ın gönderdiği heyetin Kastamonu'ya ulaştığı haberini alması üzerine, beylerinin önde gelenlerini karşıcı çıkmak üzere göndermiş, muhtemelen kendisi de gelini yanına alarak Kastamonu'ya hareket etmiştir. Osmanlı dünür heyetinde bulunan her bey ve paşaya rütbesine göre ilgi gösteren İsfendiyyar Bey, Kastamonu'da ziyafetler ve eğlenceler düzenleyerek yeni hısımlı II. Murad'ın heyetini memnun etmiştir.

Gelini almak için Kastamonu'ya gelen Os-

manlı dünür alayındaki kişilerin, kadın ve erkeklerden oluşan kalabalık bir heyet teşkil ettikleri görülmektedir. Nakledildiğine göre, Kapıkulu askerlerinden derlenmiş bir birlik ile daha önce Kastamonu'ya gelmiş olan Çaşnigirbaşı Elvan Bey, Ak Hadımlardan Şerefeddin Paşa ve Reyhan Paşa, kadınlardan Çandarlı Halil Paşa'nın hanımı Daye Hatun (Dadı Hatun), Halil Paşa'nın annesi Merih Bola, yine padişahın Şah Ana diye hitap ettiği Germiyanoglu Yakub Bey'in hanımı Paşa Kirece (Kerime) Hatun ve diğer bazı kadınlar gelini almaya gelenlerin başında geliyordu.

Kastamonu'daki düğün merasiminin sonunda II. Murad'ın mihr-i muaccel olarak gönderdiği paralar, çeşitli takı ve eşyalar gerekli yerlere teslim edilerek, İsfendiyyar Bey'in torunu Tâcünnisâ Hatun,¹⁴ Germiyanoglu Yakub Bey'in karısı Paşa

¹⁴ Kaynaklarda Kastamonu'dan Bursa'ya gelin giden bu hatunun adı açıkça yazılı değildir. Bu güne kadar bu gelin "Hatice, Halime, Âlime, Tâcünnisâ, Hüma" gibi adlarla anılmıştır. Biz burada Tâcünnisâ adını tercih ettik, çünkü Hatice Hatun farklı bir şahıstır. İleriki konularda da bahsi geçeceği üzere Hatice Hatun, Selçuk Hatun'un II. İbrahim Bey'den doğan kızıdır ve 1443 yılında babası II. İbrahim Bey'in ölümü üzerine annesi Selçuk Hatun'la birlikte Bursa'ya dönmüş, Bursa'da ikamet etmiş, birkaç evlilik yapmış ve 1502 tarihinde Bursa'da vefat etmiştir. Yani Hatice Hatun, 1425'ten sonra Kastamonu'da dünyaya gelmiştir. Hâlbuki II. İbrahim Bey'in Bursa'ya gelin olarak gönderilen kızının düğünü de 1425 yılında yapılmıştı. Fatih'in annesi olarak gösterilen Hatice Hatun'un, Fatih (Şehzade Mehmed)'i doğurduğunda üç beş yaşında olması gerekirdi. Bu da elbette mümkün olamazdı. Diğer bir ifade ile Selçuk Hatun'un kızı Hatice Hatun, Fatih'in annesi değil, hala kızıdır. Fatih'in annesi 1425 yılında Kastamonu'dan Bursa'ya gelin giden Tâcünnisâ Hatun olmalıdır. Sicill-i Osmanî'de Sultan II. Mehmed'in annesi "İsfendiyyar Kerimesi" olarak gösterilmiştir. Bkz. M. Süreyya: Sicill-i Osmanî, s.12,75-76.; Krş. Uluçay, s.13-14; Manyas kazası vakıflarında Sultan Murad Han evkafından bahsedilirken, "Selçuk Hatun Vakfı" ve İnegöl İmaretî vakıflarından olan "İsfendiyyar kızı Tâcünnisâ Hatun Vakfı" karşımıza çıkmaktadır. Burada hem Sultan II. Murad, hem Selçuk Hatun ve hem de İsfendiyyar kızı Tâcünnisâ Hatun'un adlarının geçmesi ilginçtir. Burada zikri geçen "İsfendiyyar kızı"ndan kasıt, Tâcünnisâ Hatun'un Candaroğullarına mensup olduğunu belirtmektir. Öbür taraftan II. Murad'la evlendirilen bu Candaroğulları melikesinin İbrahim Bey'in değil de İsfendiyyar Bey'in kızı olduğu da iddialar arasındadır. Bkz. M. Behçet: Kastamonu Âsâr-ı Kadimesi, Matbaa-i Âmire, İstanbul,1341; İ. H. Danişment: İzahlı Osmanlı Tarihî Kronolojisi I, Türkiye Yay., İstanbul,1971, s.201; H. Edhem: Düvel-i İslâmiyye, İstanbul,1345 (1927); Ancak 1425 yılında düğünün yapıldığında İsfendiyyar Bey 60 yaş civarında idi. O yıllarda kızlar erken yaşlarda en azından 20 yaşından önce evlendirilirdi. Dolayısıyla Tâcünnisâ Hatun'un 1425 yılında 15-20 yaşları arasında olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumda Bursa'ya gelin giden bu kızın, 1425'te daha genç yaşlarda olan İbrahim Bey'in evladı olması mantığa daha uygundur. Tâcünnisâ Hatun'un kabrinin, İnegöl'de İshak Paşa Türbesi'nde olduğu iddia edilmiştir. Bkz. <http://bge.org.tr/ansiklopedi/ishak-pasa-turbesi.html>; <http://www.bursa.com.tr/inegol-1644.html> (Erişim: 09.05.2013); Bursa'da kabri bulunan Hüma Hatun'un Fatih'in annesi olduğuna dair iddialar da gözden kaçırılmamalıdır. Ancak bu konuyu bu makale kapsamında değerlendirmek şu an için mümkün olmayıp, başka bir çalışmada ele alınması icap eder. C.Y.

¹² İsfendiyyar Bey'in İbrahim ve Kasım'dan başka Hızır ve Murad adlı oğulları da vardı. C.Y.

¹³ Bu düğün için bk. Aşıkpaşaoğlu Tarihi, s.88-89; Anonim Osmanlı Kroniği, s.75; Tâcüt-tevârih II, s.142-143; Neşri Tarihi II, s.83-84; Mehmed Neşri: Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi (1288-1485), Sad. Necdet Öztürk, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s.230; Münecimbaşı Tarihi I, s.207-208,224; Münecimbaşı Ahmed: Câmîü'd-düvel, s.236-237; Yakupoğlu: İsfendiyyar Bey ve Zamani; Uluçay, s.11-13.

Kerime Hatun ile Halil Paşa'nın hanımı Daye Hatun'a emanet edilmiştir. İsfendiyar Bey, torununa refakat etmeleri için yanına kendi beylerinden güvendiği bazı kimseleri vermiştir. Ayrıca daha önceden hazırlatmış olduğu, çeşitli değerli eşyalar, kıymetli elmas ve mücevherattan oluşan çeyizini de gelin alayı beraberinde Bursa'ya göndermiştir. Gelin alayının yaklaştığını haber alan Sultan II. Murad, devlet erkânını bu alayı karşılamaya göndermiştir. İsfendiyar Bey'in adamları ve gelinin sağdıçlarına ikramlarda bulunan II. Murad, Bursa'da çeşitli eğlence ve meclislerle kendi düğününü böylece yapmıştır.¹⁵

Sultan II. Murad, aynı günlerde İsfendiyar Bey'le olan akrabalık ve dostluğu pekiştirmek amacıyla kız kardeşlerinden Selçuk Hatun'u bu hükümdarın oğlu Şehzade İbrahim Bey'e vermiş, diğer kız kardeş Sultan Hatun'u da yine İsfendiyar Bey'in oğlu olan ancak Osmanlı hizmetinde Çankırı sancak beyliği yapan Kasım Bey'e nikâhlamıştır.¹⁶ Hatta bu evlilikler esnasında di-

ğer kız kardeş Hafsa Hatun da Osmanlı veziri-azamı Çandarlı İbrahim Paşa'nın oğlu Mahmud Çelebi ile evlendirilmiştir. Bu hatunun Mekke'de vefat ettiği söylenmektedir.¹⁷

Selçuk Hatun'un, Candaroğulları sarayına gelin olarak gidişi, yapılan düğün merasimi ve Kastamonu sarayındaki yaşantısı hakkında maalesef fazla bir bilgi bulunmamaktadır. Ancak İsfendiyar Bey'in kendi torunu için yaptığı yukarıda bahsi geçen düğünün bir benzerini ve harcanan masrafı gelini için de yapmış olduğunu belirtmek gerekir. Diğer taraftan, Selçuk Hatun'un kardeşi Sultan II. Murad'ın, dünürü olan İsfendiyar Bey'den çok daha fazla şatafatta bir düğünü Bursa'da yapmış ve Kastamonu'ya gelin gidecek Selçuk Hatun ile Çankırı'ya gelin gidecek Sultan Hatun için her türlü düğün masrafını etmiş olduğu da bellidir.

Sultan II. Murad, kız kardeşlerinden birini de Anadolu Beylerbeyi Karaca Paşa ile evlendirmiştir. M. Behçet, Hoca Sâdeddin Efendi'yi kaynak göstermek suretiyle, Karaca Paşa (Karaca Bey) ile evlenen kızın Selçuk Hatun olduğunu iddia etse de İ. H. Uzunçarşılı, kaleme aldığı bir makale ile bu iddiayı çürütmüştür. Karaca Bey, 1444 yılında Varna Savaşı'nda şehit düşmüştür. Zaten Selçuk Hatun, 1443 yılına kadar Kastamonu'da II. İbrahim Bey ile evli idi. II. Murad, diğer kız kardeşlerinden üçünü Karamanoğullarından İbrahim Bey, İsa Bey ve Alâaddin Bey'e vermiştir.¹⁸

Netice olarak Anadolu toprakları üzerinde hâkimiyet mücadelesi veren iki büyük beylik olan Osmanlılar ve Candaroğulları arasındaki rekabetin siyasi boyutu yanında sosyo-kültürel yönü de ağır basmıştır. Tertip edilen düğün merasimi o dönemde Bursa ve Kastamonu havalileri ve hatta umum Anadolu Türk muhitlerinde görülen sosyal merasimlerin tipik bir numunesi olarak

ve düzenliğini yeniden sağlamaya muvaffak olmuştur. Onun, 1425 yılından sonra Osmanlı devletine karşı askeri bir taarruzu bulunmadığı gibi, II. Murad'ın da İsfendiyar Bey'e karşı menfi bir siyasi davranışı görülmemiştir.

17 Aşık Paşaoğlu Tarihi, s.89; M. Süreyya: Sicill-i Osmanî I, s.66-67.

18 İ. Hakkı Uzunçarşılı: "Çelebi Mehmed'in Kızı Selçuk Hatun Kiminle Evlendi", Belleten, C.XXI, (Nisan,1957), s.82'den ayrı basım. TTK, Ankara,1957.

15 Bursa'ya gelin giden ve II. Murad'ın kıymetli eşi konumuna yükselen Tâcünissa Hatun, bilahare Bursa'dan Edirne'ye götürülmüş ve bu şehirdeki Osmanlı sarayında bir süre yaşamıştır. Padişah, Candaroğulları hanedanına mensup bu prensese karşı iltifat göstermiş ve Sultana kızını vermek isteyen Vılak-oğlu'nun bu teklifine itibar etmemiştir. Câmîü'd-düvel'de 1436 yılında cereyan eden Engürüs seferi hadiseleri anlatılırken, Vılkı-oğlu'nun kızını değerli çeyiziyle birlikte II. Murad'a gönderdiğinden bahsedilmiş ve sultanın bu kıza itibar etmeyecek Bursa'ya gönderdiği, buna karşılık diğer eşi İsfendiyar Bey'in kızını (torununu) Edirne'ye yanına getirttiği ifade edilmiştir. Eserin çevirisini yapan Ahmet Ağırakça İsfendiyar Bey'in bu torununun ismini kaynak göstermeden Hatice Sultan olarak vermiş, bu kadının Sultan Fatih'in annesi olduğunu ve 1443 yılında vefat ettiğini iddia etmiştir. Elbette ki bu isim ve tarih doğru değildir. Bkz. Münecimbaşı Ahmed: Câmîü'd-düvel, s.250; Dukas'a göre, Sultan II. Mehmed, tahta çıktıktan kısa bir süre sonra babası II. Murad'ın karısı olan Sinop beyi İsfendiyar'ın kızından (yani Kastamonu hükümdarı İsfendiyar Bey'in torunundan) doğan ve henüz birkaç aylık olan Şehzade Ahmed'i boğdurmuş, annesini ise adamlarından İshak Paşa ile evlendirmiştir. Diğer bir ifade ile Dukas, Candaroğlu prensesinin Fatih'in üvey annesi olduğunu iddia ve Mehmed'in cariyeden doğduğunu ima etmiştir. Bkz. Dukas Kroniği (1341-1462), s.161; Behçetü't-tevârih'te ise II. Murad'ın oğullarının isimleri ve ölümünden bahsedilmiş, Şehzade Ahmed'in Amasya'da vefat ettiği ve orada defnedildiği belirtilmiştir. Bkz. Şükrullah: Behçetü't-tevârih, Tarihînin Aydınlığında, s.393; Münecimbaşı Ahmed ise II. Murad'ın oğullarını saydıktan sonra bunlardan Büyük Sultan Ahmed'in, babası II. Murad'ın sağlığında Amasya'da vefat ettiğini ve burada defnedildiğini, küçük olan Sultan Ahmed'in ise ağabeyi yeni sultan II. Mehmed tarafından daha bebek yaşta iken boğdurulduğunu ve babası II. Murad'ın na'sıyla birlikte Bursa'da defnedildiğini yazmıştır. Bkz. Münecimbaşı Ahmed: Câmîü'd-düvel, s.225,275; Neşri ise, Sultan II. Mehmed'in tahta çıkarılmaz, İsfendiyar Bey'in kızından (torunundan) olma kardeşi Şehzade Ahmed'i öldürttüğünü öne sürmüştür. Aşıkpaşazade ve Hoca Sadeddin Efendi'de de aynı bilgiler vardır. Bkz. Mehmed Neşri: Aşiretten İmparatorluğa, s.269; Aşık Paşaoğlu Tarihi, s.117; Tâcüt-tevârih II, s.257.

16 İsfendiyar Bey, kurulan bu yakın hısımlık sayesinde beyliğinin dirlik

karşımıza çıkmaktadır. Bu düğün merasimlerinin, eski Türk töre ve usulünce gerçekleştirildiği ve düğünler sırasında mutlaka uygulanan ziyafet tertibi, hediyeleşme, çeyiz hazırlama, gelin alıcı gönderme vb. adap ve erkânın hassasiyetle yerine getirildiği görülmektedir. Bölgede meskûn Türk ve Müslüman halkın o devirlerdeki düğün merasimlerinin de Osmanlı ve Candaroğulları saray düğünlerinin daha mütevazı şekilde icra edilmiş bir kopyasından ibaret olduğunu söylemekte bir beis olmasa gerektir. Bu durum ise XV. yüzyıl ve sonrasında Anadolu'da Müslüman-Türk aile yapısının Türk saray gelenekleri çerçevesinde sağlam ve zengin bir zemin üzerinde gelişme göstermesine katkı sağlamıştır.

4. Selçuk Hatun'un Candaroğulları Memleketindeki Hayatı, Dünyaya Gelen Çocukları ve Sosyal Hizmetleri (1425-1443)

Osmanlı hükümdar kızı Selçuk Hatun, 1425 yılında Kastamonu sarayına gelin geldiğinde Candaroğulları memleketindeki durum şu şekilde özetlenebilir: İsfendiyar Bey, babası Kötürüm Bâyezid'in miladi 1385 yılında Sinop'ta vefatını müteakip, beyliğin sadece Sinop topraklarına egemen olabilmişti. Çünkü Osmanlı desteğini alan diğer kardeşi II. Süleyman Paşa, Kastamonu havalisinde duruma hâkim olmuştu. 1402 yılına kadar bu durum devam etmişti. Yukarıda da anlatıldığı üzere Ankara Savaşı'nı müteakip, Timur'un desteğiyle bütün Candaroğulları topraklarını birleştiren İsfendiyar Bey, hükümdarlığının büyük bir kısmını Osmanlılar ile mücadelede geçirmişti. Ancak uzun vadede Osmanlı ilerleyişini durduramayan ve yenilgiyi kabul eden İsfendiyar Bey, 1423 yılındaki savaş, hemen akabindeki barış antlaşması ve onu takip eden yıldaki düğünler ile Candaroğulları- Osmanlı barışını başlatmış; uzun sürecek bir huzur dönemine beyliğini sokmayı başarmıştı. Ancak tahta çıktığı 1385 yılından 1425 yılına gelindiğinde elinde beylik toprakları olarak Sinop ve Kastamonu ile bazı kazalar kalmıştı. Küre madenlerinin gelirleri bile vergi olarak II. Murad'a

gönderilir hale gelmişti. Ayrıca İsfendiyar Bey'in oğullarından Kasım Bey, 1416 yılından itibaren Çankırı, Kalecik, Tosya gibi şehir ve kasabaları Osmanlılar adına elinde tutarak Candaroğullarının asıl kütlesine katılmayı ısrarla reddetmekte idi. Kısacası Selçuk Hatun'un Kastamonu'ya geldiği günlerde öncesine göre bir hayli küçülmüş bulunan beylik topraklarında her şeye rağmen huzurlu bir ortam bulunmakta idi. 60 yaşlarına gelmiş bulunan İsfendiyar Bey, son yıllarında Osmanlılarla körü körüne vuruşarak bütün topraklarını kaybetmek istemiyordu. Kastamonu ve Sinop gibi iki önemli askerî ve kültürel merkeze yatırımlar yapan; camiler, medreseler, köprüler, zaviyeler, hamamlar inşa ettiren İsfendiyar Bey'in eşi Esen Kutlu Hatun (Tatlu Hatun) da kocası gibi kendisini hayır hizmetlerine adanmıştı.

Esen Kutlu Hatun, aynı zamanda Selçuk Hatun'un kayın validesi konumunda idi. Bu yeni gelinin Kastamonu sarayına ve Candaroğulları devri hayat tarzına alışmasında muhtemelen Esen Kutlu Hatun'un katkıları olmuştur.

Selçuk Hatun'un evlilik yaptığı İbrahim Bey, babası İsfendiyar Bey'e son derece sadık, halim selim bir Candaroğlu şehzadesi idi. Babasının hükümdarlığı yıllarında ona karşı asla bir isyan hareketinde bulunmamış, İsfendiyar Bey'in 1440 yılındaki vefatına kadar da bu durum devam etmiştir. O, bazen başkent Kastamonu'da bazen ise ikinci merkez Sinop'ta ikamet etmekte idi. Selçuk Hatun'un da kocasıyla beraber sık sık Sinop'a gittiği ve orada ikamet ettiği bellidir.

Meseleye başka bir açıdan yaklaşacak olursak, 1425 yılında Selçuk Hatun'un Candaroğulları sarayına gelin geldiğinde, kocası İbrahim Bey'in başka eş veya eşleri de vardı. Bunlardan biri Devlet Hatun olup, bu kadından dünyaya gelen İsmail Bey, ileride beyliğin başına geçecektir. Dolayısıyla Selçuk Hatun, İbrahim Bey'in biricik eşi değildi. İbrahim Bey'in diğer eşi ise bu hükümdarın oğullarından Kızıl Ahmed Bey'in annesi olan hatundur. Dolayısıyla Selçuk Hatun, İbrahim Bey'in en azından üçüncü eşi mevkiindedir. Selçuk Hatun'un,

Devlet Hatun ve diğer kumalarıyla ne gibi bir sosyal ilişki içinde olduğuna dair bir yorum yapma şansına sahip değiliz.

İbrahim Bey, babasının hükümdarlığının tam 55 yıl sürmesinden dolayı, çok uzun bir süre şehzadelik mevkiinde kalmıştır. Babası 1440 yılının Şubat ayında 75-80 yaşlarında vefat ettiğinde İbrahim Bey'in de yaşı olgunluk çağına gelmişti. Nitekim İbrahim Bey'in 1425 yılında Selçuk Hatun ile evlendiği günlerde yetişkin kızı vardı ve bu kız Sultan II. Murad'la evlendirilmişti. Ayrıca 1417'li yıllarda İbrahim Bey'in eşlerinden Devlet Hatun'dan İsmail (bilahare İsmail Bey) adlı çocuğu da dünyaya gelmişti. Bu durumda İbrahim Bey, Selçuk Hatun'la evlendiği 1425 yılında en az 35 yaşlarında bulunuyor olmalıdır. 1440 yılında tahta çıktığında II. İbrahim Bey'in 50 yaşlarında olduğunu söylemekte bir sakınca olmasa gerekir. Esasen bu tarihten sonra fazla yaşamayan İbrahim Bey, üç yılı aşkın bir saltanatın ardından 1443 yılında eceliyle vefat edecektir.

Bu tahminlere dayanarak Selçuk Hatun'un, kocası İbrahim Bey'le aralarında 15 yaştan fazla bir fark olduğu ortaya çıkmaktadır.

Selçuk Hatun'un eşi İbrahim Bey, gerek uzun süren şehzadelik yıllarında ve gerekse çok kısa süren hükümdarlık devresinde memleketinin imarı için tıpkı babası gibi sosyal yatırımlarda bulunmuştur. Bu hükümdar, Kastamonu merkezinde bugün Akteke denilen mahallede kendi adına bir cami ile zaviye/tekke inşa ettirmiş, bu tesisler için vakıflar yapmıştır. Onun Sinop'ta da hayratı bulunmaktadır. II. İbrahim Bey, 1443 yılında vefat ettiğinde Sinop merkezindeki Candaroğulları hanedan türbesine defnedilmiştir. Selçuk Hatun'un kayınpederi İsfendiyar Bey ve onun da babası Kötürüm Bâyezid Bey de aynı türbede metfundurlar.

4.1. Selçuk Hatun'un İbrahim Bey'den Doğan Çocukları

Selçuk Hatun, Candaroğlu II. İbrahim Bey'le 18 yıl evli kalmıştır. Bu sürenin son 3 yılında İbrahim Bey, Candaroğulları hükümdarı idi. Bahsi

geçen 18 yıllık zaman zarfında Selçuk Hatun ile İbrahim Bey'in evliliğinden bilindiği kadarıyla 6 çocuk dünyaya gelmiştir. Bu evlatların isimleri, ölüm tarihleri ve metfun bulundukları mahaller şu şekilde tespit edilebilmektedir:

4.1.1. Orhan Bey: H.833 Safer/ M.1429 Kasım ayında 5 yaşından küçük olarak ve anne babasından önce vefat etmiştir. Kabri, Kastamonu merkezinde bulunan ve annesi Selçuk Hatun tarafından sonradan yaptırılan Hatun Sultan Türbesi içindedir. Kabir kitabesinde geçen H.833 tarihi dışında "Orhan Bey bin İbrahim Çelebi" ibaresinden de bu çocuğun İbrahim Bey'in şehzadelik yıllarında vefat ettiği sabit olmaktadır. Çünkü Candaroğulları şehzadeleri "Çelebi" unvanı kullanmakta idiler. Selçuk Hatun, Orhan adını Osmanlı hanedanının meşhur temsilcilerinden Orhan Bey'in adından esinlenerek koymuş olabilir.

4.1.2. Paşa Melek: H.840 / M.1436 tarihinde 10 yaşından küçük olarak ve anne babasından önce vefat etmiştir. Kabri, Hatun Sultan Türbesi içindedir. Kabir kitabesinde geçen "Paşa Melek binti Emîr-i Kebir İbrahim Bey" şeklindeki bilgi vasıtasıyla bu çocuğun İbrahim Bey'in kızı olduğu kesinlik kazanmaktadır. Burada ilginç olan şudur ki, türbe içinde Paşa Melek'e ait olarak iki ayrı kabir vardır ve üzerlerindeki kitabe yazıları da aynı muhtevadadır. Muhtemelen, birinin tahrip olması sonucunda sonradan aynı biçimde ikinci kabir yaptırılmıştır.

4.1.3. Emir Yusuf Bey: H.845 Rabiulâhir / M.1441 Eylül ayında anne babasından önce vefat etmiştir. Kabri, Hatun Sultan Türbesi içindedir. Kabir kitabesinde geçen "Emir Yusuf Bey bin İbrahim Bey" ibaresinden adının bu şekilde telaffuz edildiği anlaşılmaktadır. Babasının hükümdarlığının ikinci yılında vefat ettiği görülmektedir. Öldüğünde 15 yaşından küçük olduğu kesin olsa da doğum tarihi bilinmediği için yetişkin mi yoksa çocuk yaştaki mı hayattan ayrıldığına dair bir şey söy-

lenemiyor. Selçuk Hatun, bu oğlunun adını, kendi kardeşi Yusuf'un hatırasına koymuş olmalıdır.

4.1.4. Hafsa Hatun: H.846 Muharrem / M.1442 Mayıs ayında anne babasından önce vefat etmiştir. Kabri, Hatun Sultan Türbesi içindedir. İbrahim Bey'in hükümdarlığının üçüncü yılında vefat etmiştir. Öldüğünde 16 yaşından küçük olduğu kesin olsa da doğum tarihi bilinmemektedir. Selçuk Hatun, bu kızının adını, kendi kız kardeşi Hafsa'nın hatırasına koymuş olabilir.

Görüldüğü üzere Selçuk Hatun'un İbrahim Bey'den dünyaya gelen Orhan ve Emir Yusuf adlı oğulları ile Paşa Melek ve Hafsa adlı kız çocukları, anne ve babalarından önce vefat etmişlerdir. Bu dört çocuğun erken yaşlarda 1429-1442 yılları arasında 1 ilâ 16 yaşları civarında hayattan göçtükleri belli olmaktadır. Bu çocukların o dönemin yaygın hastalıklarından birine duçar olarak rahmet-i Rahmana kavuştukları yorumu yapılabilir. Bu vakitsiz çocuk ölümleri karşısında Selçuk Hatun ve eşi İbrahim Bey'in ne denli ıstırap çektiklerini tahmin etmek hiç de güç değildir.

Diğer taraftan Hatun Sultan Türbesi dâhilinde adı bilinmeyen bir kız çocuğunun daha kabri bulunmaktadır. Bu çocuğun da yukarıda bahsi geçen çiftlerin evladı olma durumu söz konusu olabilir. Eğer böyle bir durum varsa Selçuk Hatun'un Kastamonu'da metfun bir çocuğunun daha olduğunu söylemek icap eder.

4.1.5. Hatice Hatun: Hatice Hatun'un, II. İbrahim Bey'in kızı olduğu H.906 (M.1501) tarihli vakfiyesinde¹⁹ "Hatice Hatun binti Emîr-i Kebîr merhum İbrahim Bey b. İsfendiyar Bey..." diye yazılı olmasıyla ispatlanmıştır. Annesi Selçuk Hatun, kocası II. İbrahim Bey vefat edince Kastamonu'dan baba ocağı olan Bursa'ya dönmüştü. Muhtemelen yanında hayatta kalan tek kız evladı olan Hatice Hatun'u da götürmüştür. Dolayısıyla bu hatun, Bursa'da yetişmiş ve hayatının kalan kısmını da Osmanlı ülkesinde geçirmiştir.

miştir. Annesi Selçuk Hatun'dan sonra vefat eden tek çocuktur denilebilir.

Hatice Hatun, İsfendiyar Bey döneminde II. Murad ile yapılan hısımlık akdi sonucunda bu hükümdarla evlendirilerek (1425) Bursa'ya gelin giden kız (Tâcünnisa Hatun) ile karıştırılmıştır. Dolayısıyla bazı araştırmacılar, 1502 yılında vefat eden Hatice Hatun'u, Fatih (ö.1481)'in annesi olarak kabul etmişlerdir. Böyle bir şey söz konusu değildir. Bu konu hakkında yukarıda düğün bahsinde açıklamalar yapıldığı için burada yenisinden ayrıntıya girilmemiştir.

Hatice Hatun, II. Murad devri Osmanlı devlet adamlarından Koca Mehmed Paşa oğlu Mahmud Çelebi ile evlenmiştir. Bu evlilikten Hundî Hatun, Zeynep Hatun, Fatma Hatun, Hanzâde Hatun, Şehzâde (Şehnaz) Hatun ve Süleyman Bey adlı çocukları olmuştur. Ancak bu çocuk isimlerinde de ihtilaf bulunmaktadır. Hundî Hatun'un da Ayşe adlı kızının varlığı bilinmektedir. Sonraki yıllarda Koçi Bey adlı biriyle evlenen Hatice Hatun'un bu şahıstan da Ahmed Bey adlı çocuğu olmuştur. Görüldüğü üzere Kastamonu sarayında gelin olarak uzun süre yaşamış bulunan Selçuk Hatun'un soyu Osmanlı memleketlerinde ve kızı Hatice Hatun'dan devam etmiştir.

Hatice Hatun, H.908 yılı Cemâziyelâhir ayı ortasında / M.1502 senesi Aralık ayının 15'i civarında annesinden 17 yıl, babası II. İbrahim Bey'den ise tam 60 yıl sonra Bursa'da vefat etmiştir. Bu Candaroğulları melikesi, Bursa'da Yeni Kaplıca karşısındaki türbesinde metfundur. Diğer bir ifade ile Hatice Hatun, Kastamonu'daki kardeşlerinden ayrı bir yerde Bursa'da yatmaktadır. Bursa'da mescidi ve diğer bazı hayratı bulunmaktadır. Vakıflarıyla ilgili vakfiyesi 1501 tarihlidir.

4.1.6. İshak Bâli: Kastamonu'da dünyaya geldiği tahmin olunan bu çocuğun, Selçuk Hatun Bursa'ya döndükten sonra yani 1443 yılı sonra-

¹⁹ VGMA. VD. Nr. 581/2, s.376/374.

sında vefat ettiği söylene de, bu kesin değildir. Kabrinin Kastamonu’da veya Bursa’da olması icap eder.

Selçuk Hatun’un Kul Sefer oğlu Mehmed Bey adlı biriyle evliliğinden Hatice veya Sultanzâde adıyla bir kızı, Mahmud Çelebi adlı şahısla evliliğinden ise Hundî Hatun adlı başka bir kızının daha olduğu ileri sürülmüştür.²⁰ Ancak bu evlilikleri Selçuk Hatun değil, kızı Hatice Hatun yapmıştır. Dolayısıyla tarihî şahsiyetlerle ilgili sık sık isim karışıklıkları yaşandığı görülmektedir.

Netice olarak Selçuk Hatun’un Candaroğlu II. İbrahim Bey’den doğan çocukları: Orhan, Emir Yusuf (Yusuf Çelebi), İshak Bâli, Hafsa, Hatice ve Paşa Melek olmak üzere 6 evlattır. Adı meçhul bir diğer kız çocuğu da sayılırsa bu rakam 7 olarak verilebilir.²¹ 18 yılda bu kadar çok çocuk doğurmasının nedeni her halde çocuklarından çoğunun erken yaşta vefat etmeleri olmalıdır.

4.2. Selçuk Hatun’un Kastamonu’daki Hayrâtı: Hatun Sultan Türbesi²²

Kastamonu merkezinde Kırkçeşme Mahallesi Selçuk Sokağı’nda bulunmaktadır. Günümüzde Vakıflar Kastamonu Bölge Müdürlüğü tarafından yenilemesi yapılan Seyyid Serçe (Serçeoğlu) Camii’nin doğu bitişiğinde kalan bu türbenin kapısı üzerinde H.840 / M.1436 tarihli inşa kitabesi mevcuttur. Kastamonu’da ikamet eden Selçuk Hatun, vefat eden çocuklarını defnetmek gayesi ile bahsi geçen türbeyi inşa ettirmiştir. İlk çocuğu Orhan’ın vefatında bu türbe mevcut olmayıp, ikinci çocuğu Paşa Melek’in vefatıyla birlikte bu iki kabir üzerine ilgili türbeyi inşa ettirmiştir.

Daha sonra vefat edecek çocuklar da buraya defnedilmiştir ki bu kabirlerden yukarıda bahsedilmiştir. Bunların dışında türbede, Candaroğulları devri ilim adamlarından Lütfullah oğlu Mehmed (ö.1463) ile Candaroğulları hanedanına mensup kadınlardan biri olduğu anlaşılan Sitti Nefise Hatun (ö.1492)’un kabirleri bulunmaktadır.

Hatun Sultan Türbesi, kare planlı olarak inşa edilmiştir. Zaman zaman duvarları ve kubbesi tamir görmüş, Vakıflar Kastamonu Bölge Müdürlüğü tarafından birkaç yıl önce esaslı bir şekilde restore edilmiştir. Kapı üzerindeki inşa kitabesi orijinalitesini muhafaza etmektedir.

İnşa Kitabesi şu şekildedir: “Emera bi-‘imareti hâzihî’t-türbeti’s-şerîfe ismetü’d-dünya ve’d-dîn Hatun Sultan binti es-Sultan Mehmed bin Bâyezid Han, bevveehümallâhü fi dâri’s-Selâm, fi sene erba’îne ve semâne-mie”.

Kitabeden anlaşıldığına göre Çelebi Mehmed kızı Selçuk Hatun, Kastamonu’da Hatun Sultan unvanı ile anılıyordu.

Selçuk Hatun, bu türbeyi kocası İbrahim Bey’in şehzadelik döneminde ve dolayısıyla kayınpederi İsfendiyyar Bey’in hükümdarlığı yıllarında inşa ettirmiştir. Devrinin ve hatta sonrasının tarihî, mimari ve sanat anlayışı hakkında malumat veren bu türbe hem Osmanlı hem de Candaroğulları tarihi bakımından büyük bir önem arz etmektedir.

Selçuk Hatun’un, Kastamonu’da ikamet ettiği 18 yıl zarfında başka hayrâtı da vardır. Bunlardan biri Sinop vakıflarında zikri geçen Selçuk Hatun Zaviyesi’dir. Bu zaviyenin varlığından Vakıflar G. Müdürlüğü Arşivi’nde geçen kısa bir kayıt ile haberdar olunmuştur.²³

5. Selçuk Hatun’un Baba Ocağına Dönüşü

Kocası II. İbrahim Bey’in 1443 yılında vefatı ve Sinop’ta İsfendiyyaroğulları Türbesi’ne defnedilmesinin ardından Kastamonu’da Candaroğulları tahtına İbrahim Bey’in oğullarından İsmail

20 Bk. Kâmil Kepecioğlu, Bursa Kütüğü, IV, s.138-139’dan naklen Korkmaz, s.62.

21 Uluçay, Selçuk Hatun’un İbrahim Bey’den doğan erkek çocuklarını Emir Yusuf ve İshak Bâli, kız çocuklarını ise Hafsa ve Hatice olarak göstermiş; Orhan ve Paşa Melek’ten bahsetmemiştir. Uluçay, s.11; Krş. Fatma Korkmaz’ın Selçuk Hatun’la ilgili çalışmasında bu hatunun İbrahim Bey’den olan çocuklarının isimleri Yusuf Çelebi, İshak Bâli, Hafsa Hatun ve Hatice Hatun olarak gösterilmiştir. Bkz. Korkmaz, s.52,59,61-62; Krş. Uzunçarşılı: “Çelebi Mehmed’in Kızı Selçuk Hatun...” s.256.

22 M. Behçet, s.71-76.

23 VGMA. Esas 486, Sıra 895/298.

Bey geçmiştir. Bu durum üzerine İsmail Bey'in üvey annesi konumunda bulunan Selçuk Hatun, beraberinde şahsi eşyaları ile mücevheratı, ayrıca biricik kızı Hatice Hatun olduğu halde baba ocağı olan Bursa'daki Osmanlı sarayına dönmüştür. Onun yanında oğlu İshak Bâli'nin de olduğunu iddia etmek mümkünse de bu konuda kesin bir şey söylenemez.

Bu sırada Selçuk Hatun'un baba tarafından ağabeyi olan Sultan II. Murad'ın Osmanlı ülkesinde egemenlik günleri devam etmekte idi. II. Murad, Balkanlarda Sırp ve Macar problemleriyle meşgul durumda idi.

Selçuk Hatun'un, Bursa'ya döndükten sonra evlendirildiğine dair iddialar bulunsada bunlar içinde birbiri ile çelişkili ifadeler bulunmaktadır. Nitekim Selçuk Hatun'un Anadolu Beylerbeyi Karaca Paşa (Karaca Bey), Mahmud Bey (Mahmud Çelebi) ve Mehmed Bey gibi şahıslarla evlendiği söylenmektedir.²⁴ Ancak bu evliliklerin sıralamasında, isimlerde ve tarihlendirmelerde hatalar bulunmaktadır. Dolayısıyla böyle bir karmaşık konuya bu çalışmada fazla bir yer verme imkânı bulunmamaktadır. Ancak şu bir gerçektir ki, Selçuk Hatun 1443 yılında Bursa'ya döndüğünde henüz 35-36 yaşlarındadır. Bu nedenle onun İbrahim Bey'in vefatı sonrası evlendirilmesi gayet tabii karşılanmalıdır.

Selçuk Hatun'un, II. Murad'ın egemenlik yıllarının sonlarına kadar Bursa'da ikamet ettiği görülüyor. O, 1450 yılı civarında Bursa'da mescit, mektep, imaret, zaviye, köprü ve çeşme gibi hayır eserleri yaptırmıştır. Daha sonra Edirne'ye gittiği tespit edilmektedir. Nitekim o, bu şehirde 1451-1456 arasında kendi adına bir mescit inşa ettirmiştir. Sultan II. Murad'ın oğlu ve Selçuk Hatun'un da yeğeni olan II. Mehmed'in, tahta çıkmasını müteakip ilk iş olarak İstanbul'u kuşatması ve ele geçirmesi üzerine Selçuk Hatun için yeni bir macera daha başlamış olacaktır. O, bu yeni Türk başkentinde başlatılan kültür ve

imar faaliyetleri içinde yer almaktan geri kalmamıştır. İstanbul'un merkezî yerlerinden birinde kendi adına bir mescit inşa ettirmiştir. Sultan II. Mehmed (Fatih)'in hükümdarlığı yıllarında kâh İstanbul ve Edirne'de ve kâh Bursa'da ikamet eden Selçuk Hatun, Fatih'in ölümü günlerinde Bursa'da bulunmakta idi (1481).

6. Selçuk Hatun'un Şehzade Cem Tarafından II. Bâyezid'e Elçi Olarak Gönderilmesi

Fatih'in, Osmanlı tahtı için rekabet halinde olan iki oğlundan Bâyezid, kardeşi Cem'den önce davranarak İstanbul'u ele geçirmişti. Şehzade Cem ise bu oldubittiye kabul etmeyerek, ağabeyine karşı mücadeleye başlamış ve Bursa'yı ele geçirerek hükümdarlığını ilan etmişti. Ancak, II. Bâyezid'in giderek gücünü arttırdığını ve İstanbul'dan Anadolu yakasına geçmeye hazırlandığını haber alan Cem Sultan, meseleyi sulh yolu ile halletmek istemiş ve çok sevip saydığı büyük halası Selçuk Hatun'u Sultan II. Bâyezid'le arasını bulması için İstanbul'a göndermiştir (1481).

Selçuk Hatun'un yanında devrin ulemasından Mevlânâ Molla Ayas ve Şükrullah oğlu Ahmed Çelebi ile diğer bazı devlet adamları ile ilim erbabı bulunmakta idi.

Şehzade Cem'i seven ve onu kıramayan Selçuk Hatun, bu yaşlılık günlerinde (73 yaşlarında) yolculuğa çıkarak İstanbul'a ulaşmış ve II. Bâyezid'in huzuruna çıkmıştır. Sultan, bu büyük halasını hürmetle karşılamış ve elçilik sıfatıyla kardeşi Şehzade Cem'den getirdiği barış teklifini dikkatle dinlemiştir. Şehzade Cem, Selçuk Hatun vasıtasıyla kardeşi II. Bâyezid'e yaptığı barış teklifinde özet olarak kendisinin Anadolu yakası, II. Bâyezid'in ise Rumeli toprakları ile yetinmesini istemiştir. Selçuk Hatun, Bâyezid'e hitaben "... artık iki kardeş arasında kan dökülmesin, kardeşler görüşerek aralarında anlaşsınlar, ülke toprakları ve Osmanlı saltanatı iki kardeş arasında pay edilsin, düşmanlık yerine dostluk olsun, İslam ümmetinin rahatı bozulmasın..." demiştir. Bunun

²⁴ M. Süreyya: Sicill-i Osmanî I, s.38.

üzerine II. Bâyezid, tarihe geçen şu cümleyi serdetmiştir: “Hükümdarlar (Melikler) arasında ak-rabalık (taksim, anlaşma) yoktur.” Bazı tarihçilerin ifadesi ile Selçuk Hatun “Noksan-ı idrakinden bilemedi ki bir künâmda iki şîr olmaz; kusûr-ı aklından fehm kılamadı ki, bir niyamda iki şimşîr olmaz.” Yani “bir inde iki aslan; bir kında iki kılıç olmaz.” II. Bâyezid’in devlet adamları bir araya gelerek uzun toplantılardan sonra Selçuk Hatun’a gereken cevabı verdiler: “bir ülke (iklim) içinde iki büyük hükümdar yönetimde bulunamaz, bir ordu içinde de iki ayrı komutan askere söz geçiremez.”²⁵ Diğer bir ifade ile “Osmanlı ülkesi, Osmanlı saltanatı taksim kabul etmez, kardeş de olsa iki hükümdar aynı anda bir ülkeyi birlikte yönetemezler. Cem, kenara çekilmelidir.” haberini gönderdiler. Böylece iki kardeş arasında barışı tesis edemeyen yaşlı ve büyük hala Selçuk Hatun, tekrar Bursa’ya dönmüş, bu tarihten sonra kendisini tekrar hayır işlerine vermiştir.

7. Selçuk Hatun’un Hastalığı ve Vefatı

Şehzade Cem’in elçiliğini yaparak, belki de Osmanlı tarihinde ilk saray kadını sıfatıyla şehzadeler arasında elçilik görevi üstlenme özelliği taşıyan Selçuk Hatun, II. Bâyezid’in huzurunda bir süre bulunduktan sonra döndüğü Bursa’da hastalanmıştır. O, belki de bu yorucu ve can sıkıcı yolculuk sonrasında sağlığını kaybetmiş olmalıdır. Sultan II. Bâyezid’le irtibatını koparmayan Selçuk Hatun, kendisini çok sevip sayan Sultan’ın Bursa’ya gönderdiği tabipler vasıtasıyla tedavi edilmiştir. II. Bâyezid, Selçuk Hatun’un tedavisini yaptırmak üzere ilk olarak kendi tabibi Hoca Yakut’u göndermiştir. Tedaviden memnun olan Selçuk Hatun, Sultan II. Bâyezid’e mektup göndererek teşekkür etmiş; kendisinin hastalıktan mustarip olarak Çölmek köyündeki devlet

sarayında ikamet ettiğini, tabip Hoca Yakut’un tedavi için bir kez daha İstanbul’dan gönderilmesini talep etmiştir. Daha sonraki mektuplarında da Sultana teşekkürlerini arz eden Selçuk Hatun, başkentten devlet katından gönderilen tabipler sayesinde şifa bulduğunu dile getirmiştir. İstanbul’dan gönderilen tabiplerden Mevlânâ Sinanüddin’in de Selçuk Hatun’un tedavisinde büyük katkıları olmuştur. Diğer taraftan Selçuk Hatun, Sultan II. Bâyezid’e gönderdiği mektuplarında; Bursa’da iken, çevresinde bulunan bazı devlet adamlarının kendisine kötü davranmalarından şikâyet etmiştir. O, II. Bâyezid’e gönderdiği bazı mektuplarında “zaife cariyeniz Selçuk”, “el-fakire Selçuk karavaşın” gibi sultana karşı mütevazı ve saygı taşıyan imzalar atmıştır.²⁶ Bu mektuplar, bir Osmanlı Türk hanım sultanından günümüze kalmış bilinen ilk mektuplar olması bakımından önemlidir.

Bütün tedavilere rağmen yaşının ilerlemesinden dolayı Selçuk Hatun’un sağlığı giderek bozulmuş ve 25 Ekim 1485 (15 Şevvâl 890) tarihinde Hakk’ın rahmetine kavuşmuştur. Öldüğünde 77 yaşını geçmiş bulunmakta idi. Kabri Bursa’da babası Çelebi Mehmed’in gömülü bulunduğu meşhur Yeşil Türbe içerisinde ve babasının hemen ayakucundadır. Çinilerle süslü sandukası üzerinde Ayetel-kürsî ve dualar bulunmaktadır. Bunun devamında ise “Sultan Gazi Yıldırım Han’ın oğlu Büyük Sultan ve Saygıdeğer Hakan Sultan Mehmed kızı merhume Selçuk Hatun 25 Ekim 1485 tarihinde vefat etti” anlamındaki ka-bir kitabesi bulunmaktadır.²⁷

8. Selçuk Hatun’un Bursa, Edirne ve İstanbul’daki Sosyal Hizmetleri

Selçuk Hatun’un, Kastamonu’da iken vefat eden çocukları için 1436 yılında bir türbe (Hatun Sultan) inşa ettirdiğinden ve Sinop yöresinde bir

25 Mehmed Neşrî: Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi, s.336; Hoca Sâdeddin Efendi: Tâcü’t-tevârih II, s.195-196; Kemal Paşazâde: Tevârih-i Âl-i Osman, VIII, Yay. Ahmet Uğur, “Kemal Paşazâde’nin VIII. Defteri”, Kısım 2, A.Ü. İlâhiyat Fakültesi Dergisi, C.XXVII, s.265-266; Krş. Ahmed Tevhid: “Selçuk Hatun Sultan”, s.908-909; Selahattin Tansel: Sultan II. Bâyezid’in Siyasi Hayatı, 1966; Danişment: İzahlı Osmanlı Tarihi kronolojisi I, 1947, s.361.

26 Çağatay Uluçay: Haremde Mektuplar I, İstanbul, 1956, s.15-18.

27 Ahmed Tevhid: “Selçuk Hatun Sultan”, s.909; II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu, Bildiri Kitabı, 20-22 Ekim 2005.

zaviyesi bulunduğundan yukarıda bahsedilmişti. Bu hatun Bursa, Edirne ve İstanbul'daki ikame-ti esnasında da türlü eserler yaptıran büyük bir hayır sahibi Türk kadınıdır. Eserlerinden kısaca bahsetmekte fayda vardır.

8.1. Bursa- Selçuk Hatun Mescidi / Camii

Selçuk Hatun Mescidi, Bursa'da Kayhan semtinde Selçuk Hatun Sokağı'ndadır. Ramazan 854 / Ekim 1450 tarihinde inşası tamamlanmıştır. Giriş kapısı üzerindeki üç satırlık Arapça kitabe-de inşa bilgileri mevcuttur. Hacı Seyfeddin Köp-rüsü veya Irgandı Köprüsü'ne yakın olduğu be-lirtilmiştir. Bursa ile ilgili XV. yüzyıl eserlerinde ve Şer'iyye Sicilleri gibi belgelerde bu mabedin bulunduğu mahal, Selçuk Hatun Mescidi Ma-hallesi olarak kayda geçirilmiştir. Hatta Selçuk Hatun'un 1485 yılındaki vefatından birkaç yıl önceki kayıtlarda bile bu mahalle, adı geçen isim-le anılmakta idi. Bugün bile Bursa'nın aynı isimli mahalle adı yaşatılmaktadır. Ancak mahallenin bir kısmının Hocaalızade Mahallesi hudutları içinde kaldığı söylenmektedir. Selçuk Hatun Ca-mii, bugün haritalarda Karaca Sokak ile Selçuk Hatun Sokağı'nın kesiştiği köşede görülmektedir.

Selçuk Hatun, bu camii için zengin vakıflar tahsis etmiş, cami görevlileri için gelirler ayır-mıştır. Cami vakıflarının mütevellisi, camide Kur'ân-ı Kerim okuyan cüzhânlar, sermahfil, du-acı, aşçı vb. görevliler bu kapsamda ele alınabi-lir. Camiinin XVII. yüzyıldan itibaren 1970'lere kadar birçok defa tamir gördüğü anlaşılmaktadır. Caminin mimari özellikleri ile ilgili yeterince bil-gi, ilgili çalışmalarda bulunmaktadır.²⁸

8.2. Bursa- Selçuk Hatun Çeşmeleri

Selçuk Hatun'un kendi adı ile anılan mahal-lede yaptırdığı camiinin avlusunun dış köşesinde

büyük kemerli iki ayrı çeşme yaptırdığı bilin-mektedir. Bu çeşmelerin inşa tarihi, cami ile aynı olmalıdır.

8.3. Bursa- Selçuk Hatun Köprüsü (Mih-raplı Köprü)²⁹

H.870 / M.1466 tarihinde Selçuk Hatun ta-rafından yaptırılmıştır. Bursa'da Nilüfer ilçesi sınırları dâhilinde, Nilüfer Çayı'nın kollarından biri üzerinde ve eski Bursa- Karacabey yolu güzergâhında yer alır. Selçuk Hatun Köprüsü, Mihraplı Köprü olarak da bilinmekte olup 1762, 1776, 1847 miladi yıllarında onarım görmüştür. Nilüfer Çayı'nın akış yönünün değiştirilmesi neticesinde önemini yitirmiş ve zamanla büyük bir kısmı yıkılmıştır. Köprü kalıntısının yan ta-rafına yeni bir köprü inşa edilmiştir. Köprü'nün iki ayrı kitabesi mevcut olup günümüzde bunlar Bursa Türk ve İslam Eserleri Müzesi'nde bulun-maktadır. Kitabelerine göre bu köprü, "Çelebi Mehmed'in kızı, kadınların sultanı, melikelerin melikesi, iyilikleri son dereceye ulaşmış bulunan Selçuk Hatun'un emri ile inşa edilmiştir."

8.4. Bursa- Selçuk Hatun Zaviyesi

Selçuk Hatun Mescidi Mahallesi'nde Selçuk Hatun Camii yakınlarında bulunduğu anlaşılan bu zaviyenin gelen geçene hizmet verebilmesi için Bursa'nın köylerinden vakıflar tahsis edilmiştir. Bursa tahrir kayıtlarında geçtiğine göre Selçuk Hatun'un Bursa merkezinde inşa ettirdiği mescit, zaviye ve köprü için Kite kazasından 3000 akçe ve diğer yerlerden 6241 akçe hâsılı bulunan va-kıflar yapılmıştır.³⁰

Balıkesir'de de Selçuk Hatun Zaviyesi adı ile kayıtlı bir tesisin bânisinin bahsi geçen hatun olduğuna dair bir iddiada bulunulmuştur.³¹ Ancak XV. yüzyılda Selçuk Hatun adlı başka kadınla-rın mevcudiyeti, bu konu hakkında kesin konuş-mamıza engel teşkil etmektedir. Nitekim Selçuk Hatun'la çağdaş olduğu görülen ve kayıtlarda

28 Selçuk Hatun Camii ile ilgili genel ve mimari bilgiler için bkz. E. H. Ayverdi: Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri H.806-855 (1403-1451 M.) II, Bahâ Matbaası, İstanbul, 1972.; İhsan Uzer: Bursa Mahalle ve Sokakları Rehberi, Uygun Basımevi, Bur-sa, 1945.; Hüseyin Özdeğer: 1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri, İ.Ü. Yayını, İstanbul, 1988.; Kâzım Baykal: Bursa ve Anıt-ları, Bursa, 1993.

29 Cevdet Çulpan: Türk Taşköprüleri, 1975, s.8,110.

30 BOA. TD. 166, s.140,156.

31 Kepecioğlu, Bursa Kütüğü, IV, s.138-139'dan naklen Korkmaz, s.71,76.

Selçuk Hatun ad ve unvanıyla geçen birkaç kaydından haberdarız. Buna dair örnekler:³²

* Geyve kazası vakıf kayıtlarına göre Selçuk Hatun, kendi mülkü olan Kozan mezarını oğlu Devlet-han'a temlik etmiştir. Buradaki Selçuk Hatun, eğer konumuz olan Selçuk Hatun ise, bu durumda onun Devlet-han adlı bir oğlunun daha olduğunu kabul etmek gerekecektir.

* Beypazarı kazası vakıf kayıtlarında da bir Selçuk Hatun'dan ve atası Davut Bey'den bahsedilmiştir.

* Manyas kazası vakıflarında Sultan Murad Han evkafından bahsedilirken, Selçuk Hatun Vakfı (Hâsıl: 5182) ve İnegöl İmaretinin vakıflarından olan İsfendiyar kızı Tâcün-nisa Hatun Vakfı (Kızılca-kilise köyü; Hâsıl: 15086) karşımıza çıkmaktadır. Burada hem Selçuk Hatun ve hem de İsfendiyar kızı Tâcün-nisa Hatun'un adlarının geçmesi ilginçtir.

* Aydın Livası vakıflarında Arpaz kazasında Selçuk Hatun Zaviyesi

* Menteşe Livası vakıflarında Selçuk Hatun Kervansarayı.

Bu eserlerin bânisinin, konumuz olan Selçuk Hatun'la bir ilgisinin olma ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerekir.

* Bursa'nın Aydıncık nahiyesinde Selçuk Hatun köyünün de mevcudiyeti bilinmektedir. Bu köyün Çelebi Mehmed'in kızı Selçuk Hatun'la ilgili olduğuna kesin gözü ile bakabiliriz.

8.5. Bursa- Selçuk Hatun Mektebi

Selçuk Hatun Mescidi yakınlarında aynı tarihlerde inşa edilmiş olmalıdır.

8.6. Bursa- Selçuk Hatun İmareti

Selçuk Hatun'un Bursa'da cami, çeşme, mektep, zaviye ve köprüsünün yanında kendi adına bir de tabhane / imaret inşa ettirdiği ileri sürülmüştür.³³

8.7. Edirne- Selçuk Hatun Mescidi

Edirne'de Yeni Tophane semtinde Selçuk Hatun Mahallesi'nde ve Selçuk Hatun Sokağı'nda bulunmaktadır. Daha sonra camiye tahvil olunan bu mescidin bulunduğu mahal, bazı kayıtlarda Sevindik Fakih Mahallesi sınırları içinde gösterilmiştir. Eserin inşa tarihi kesin olmamakla beraber, H.855 / M.1451 tarihi kabul görmüştür. Ancak, Selçuk Hatun eğer II. Murad vefat ettikten sonra Edirne'ye gitmiş ise bu mescidi inşa ettirmesi 1452 yılı sonrasına sarkmış olabilir. Eserin H.860 / M.1456 tarihinde Mürsel kızı Selçuk Hatun tarafından yaptırıldığı da iddia edilmiştir.³⁴ Dolayısıyla bu mescidi, konumuz olan Selçuk Hatun'un yaptırmış olduğu kesin değildir. Bu mabet, 1877-1878 Osmanlı- Rus savaşında tahrip edilmiştir. Daha sonraları yeniden inşa edilmiş, son yıllarda ise Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından restore edilmiştir.³⁵

8.8. İstanbul- Selçuk Hatun (Selçuk Sultan) Camii

İstanbul'un fethinden sonra yeğeni Sultan Fatih'in şehri imar çalışmalarına katkı sağlamak ve elbette hayırdaki bulunmak amacıyla Selçuk Hatun böyle bir eserin yapılmasına ön ayak olmuştur. Eserin bulunduğu semt, konu hakkında bilgi veren değişik eserlerde farklı şekillerde tarif edilmiştir: Bahçelievler'de Aksaray semtinde Millet Caddesi üzerinde...; Beşiktaş'ta Sinanpaşa Mahallesi'nde Selamlık Caddesi'nde...; Fatih ilçesinde Muratpaşa Mahallesi'nde Millet Caddesi üzerinde...; Aksaray ile Topkapı arasında... Bu tarif farklılıkları, İstanbul'da yıllar geçtikçe mahalle, cadde ve semt isimlerinin veya sınırlarının değişmesinden kaynaklanmıştır.

Günümüzde camiinin bulunduğu sokak bu camiye izafeten Selçuk Hatun Sokağı olarak

32 BOA. TD. 166, s.75,112,160,290,474,495.

33 Hamza Keleş: Vakfiyelere Göre XV. Yüzyılda Bursa'da İmar Faaliyetleri", G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 21, Sayı 1 (2001), s.183.; Uluçay, s.12.

34 Oktay Aslanapa: Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri, Sanat Tarihi Enstitüsü Yay., Üçler Basımevi, İstanbul,1949, s.118.

35 Tayyib Gökbilgin: XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar- Mülkler- Mukataalar, Üçler Basımevi, İstanbul,1952, s.36.; Ratip Kazancıgil: Edirne Mahalleleri Tarihçesi 1529-1990, İstanbul,1992, s.137.

meşhur olmuştur. Cami, bugün Cumhuriyet Caddesi üzerindedir. Eski kayıtlarda Selçuk Hatun Camii'nin bulunduğu mahallenin adı Tahta Minare olarak da geçmekte ve caminin yeri tarif edilirken "Taşkasap'ta" şeklinde ifade edilmekte idi. Selçuk Hatun Camii'nin Tahta Minare Camii olarak da anıldığını söylemek gerekir. Ayrıca bu mabet, XVII. yüzyılda yangın geçirdiğinden dolayı Kızlar Ağası Abbas Ağa vasıtasıyla esaslı bir tamir görmüş ve akabinde bu yapı Abbas Ağa Camii olarak da anılır olmuştur. 1922'lerde caminin bulunduğu mahal, Selçuk Hatun Mescidi Mahallesi olarak kayıtlı idi. Daha sonra Molla Sefer Mahallesi hudutları içinde kalmıştır. 1950'lerde yol çalışmaları sırasında yıktırılan camii, 1964'te yeniden inşa edilmiştir.³⁶

8.9. Selçuk Hatun Vakıfları ve Vakfiyesi

Selçuk Hatun'un önemli kişilik özelliklerinden birisi, bütün mal varlığını hayır işlerine sarf etmesidir. Kendisi tarafından Cemaziyelevvel 888 / Haziran 1483 tarihinde tanzim ettirilen vakfiyesi³⁷ incelendiğinde bu hatunun dünya işlerine olduğu kadar ahiret işlerine de ne denli yatırım yaptığı görülecektir. Nitekim o, bahsi geçen vakfiyede belirtildiği üzere şu vakıflarda bulunmuştur:

* Bursa'nın Kılıç köyü, II. Murad tarafından kendisine tahsis edilmiş olup, Selçuk Hatun bu köyü vakfetmiştir.

* Bursa'daki Selçuk Hatun Mescidi için mallar vakfetmiştir.

* Bursa'daki Selçuk Hatun Mescidi imamı için vakıf gelirlerinden günlük 4 dirhem, müezzine günlük 2 dirhem, kayyıma 1,5 dirhem, vâizine günlük 2 dirhem tahsis etmiştir.

* Suyollarını tamir eden görevliye aylık 15 dirhem vakfetmiştir.

* Bursa'daki Selçuk Hatun Mescidi'nde kendi ruhu için 10 cüz, annesi Kamerî Hatun binti

Abdullah için 1 cüz, Kastamonu'da iken rahmete kavuşan oğulları Yusuf Çelebi (Emir Yusuf Bey) ve İshak Bâli ile kızı Hafsa Hatun için 1'er cüz Kur'ân-ı Kerim tilavet olunmasını vakfetmiştir. Okunan her cüze günlük 1 akçe tayin etmiştir.

* Mescid-i Aksâ imamına günlük 2 dirhem, Kudüs'teki diğer bir mescit imamına günlük 2 dirhem, Emir Seyyid Buhârî Mescidi imamına günlük 1 dirhem vakfetmiş; mukabilinde ise bu üç imamdanda her birinin kendi ruhu için her gün 1'er cüz tilavet etmelerini şart koşturmuştur.

* Kızı Hatice Hatun'a rahat bir hayat sürmesi için günlük 15 dirhem ve ondan doğan kızı Hundî Hatun'a da iyi bir hayata sahip olması için yıllık 1500 dirhem ve Hundî Hatun kızı Ayşe Hatun'a ise günlük 2 dirhem verilmesini vakfiyesinde şart koşturmuştur. Artan paranın ise bunların soyundan gelenlere verilmesi şartını da ilave etmiştir.

* Hacı Halife Zaviyesi'ne uğrayan fakir fukara ve yolcular için her gün 5 dirhem ayırtmıştır.

* Kendisinin oturduğu evin içinde bulunduğu büyük bir arazinin tasarrufunu da fakirlere vakfetmiştir. Bu fakirler için her gün bir öğün yemek pişirilip dağıtılmasını vakıf şartı olarak kaydettirmiştir.

* Azatlı kölelerinden Abdullah kızı Gülşirin'e her ay 40 dirhem, Abdullah kızı Hâce İnci'ye her gün 1,5 dirhem verilmesi şartını koymuştur.

* Vakfın nazırlığını azatlılarından Abdullah oğlu Mahmud Ağa'ya bırakmıştır.

* Vakıf mütevelliliği görevini ölünceye kadar kendisi idare etme kararı koymuş, öldükten sonra ise Abdullah oğlu Hamid Ağa'ya bıraktığını kaydettirmiştir. Hamid Ağa'nın, vakıf işlerinde Selçuk Hatun'un kızı Hatice Hatun ile devamlı istişare içinde olmasını istemiştir. Hamid Ağa, ayrıca Abdullah oğlu Mustafa ve Yusuf oğlu İsa'nın şahitliğiyle Abdullah oğlu Hacı Sefer'e vekâlet vermiş; bu şahıs ise bu vekâlet gereği Selçuk Hatun Mescidi Mahallesi'ndeki

36 Tahsin Öz: İstanbul Camileri, TTK, Ankara, 1987, s.17.; Emine Naza: "Selçuk Sultan Camii", İstanbul Ansiklopedisi, VI, İstanbul, 1994, s.497.; Mehmet Güntekin: "Selçuk Sultan Camii", Düünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Yay., 1994, s.497.

37 Bkz. VGMA. VD. Nr. 608/2, s.384-387/333.

boyahaneyi yıllık 200 akçe karşılığında satın alıp, ayda 5 akçeye Mezid oğlu Abdi'ye mukataaya vermiştir.

* Atlaslı köyündeki bahçelerinin cibâyet yani işletmecilik görevini yine azatlılarından biri olan Abdullah oğlu Hacı İlyas'a vermiştir.

* Cüzhânlık görevini kendi akrabalarına tevdi etmiş, bunun dışındakilerin cüzhânlık yapmamasını istemiştir. Bir ara Mahmud Ağa ve Hızır oğlu Sinan'ın cüzhânlık görevi ifa ettikleri görülmektedir. Bu şahısların Selçuk Hatun'la ne gibi bir akrabalıklarının var olduğu meçhulümüzdür.

* Selçuk Hatun'un elinde tuttuğu bazı bahçelerine her yıl 100 ağaç dikilecektir.

* Mihaliç, Manyas, Ulubat, Kite, Bursa gibi yerlerde pek çok arazi, bağ, bahçe, mezra ve köyler ile kelleci ve kasap dükkânları, boyacı dükkânları, ekmekçi fırınları, diğer meslek gruplarına ait dükkânlar, meyve ağaçları, değirmenler, köleler, ev, oda, menzil ve hücreler Selçuk Hatun tarafından türlü hayır işlerine bağışlanmıştır.

* Bunlardan başka, vakfiyede bir hayli ayrıntı bulunmaktadır. Anlaşıldığı üzere Selçuk Hatun, hayır işlerinin aksamadan yürütülmesi için her türlü tedbiri karara bağlamıştır.

9. Selçuk Hatun'un Kişiliği ve Türk-İslam Aile Kültüründeki Yeri

Çocukluğunu Fetret Devri'nin hareketli ve tehlikeli ortamında geçiren, 13 yaşında iken babası Çelebi Mehmed'i kaybeden, dört yıl boyunca ağabeyi Sultan II. Murad'ın himayesinde Bursa'da ikamete tabi tutulan Selçuk Hatun, Osmanlı sarayından Candaroğullarının Kastamonu'daki sarayına gelin gittiğinde 17 yaşlarında bulunmaktaydı. Kastamonu'da İsfendiyar Bey'in hükümdarlık günlerinde yaklaşık 15 yıl Şehzade İbrahim Bey ile evli kalan Selçuk Hatun, İsfendiyar Bey'in ölümünü müteakip, bir hükümdar eşi sıfatı kazanmaya fırsat bulabilmiştir. O, artık Candaroğlu II. İbrahim Bey'in eşidir. Ancak bu durum sadece 3 yıl sürmüş ve 1443 yılında

kocası vefat etmiştir. Kastamonu'daki 18 yıllık ikametinde Selçuk Hatun'un büyük acılara katlandığını anlamak gerekir. Çünkü o, bu şehirde dört ve belki de beş küçük evladını toprağa vererek gözyaşı akıtmış ve bu yavruları için Hatun Sultan diye anılacak olan türbeyi yaptırmıştır.

Her şeye rağmen Selçuk Hatun, örnek ve iyi bir anne idi. O, İbrahim Bey'le evliliğinden doğan Orhan, Emir Yusuf, İshak Bâli, Paşa Melek, Hafsa, Hatice gibi çocukları için elinden geleni yapmış, ancak bu çocuklardan sadece Hatice Hatun'un uzun yaşadığını görebilmiştir. Nitekim Hatice Hatun, 1502 yılına kadar hayatta kalmış ve Selçuk Hatun'un neslini o devam ettirmiştir. Selçuk Hatun'un diğer bir özelliği ise birden çok evlilik yapmış olmasıdır. Bu evliliklerden doğan çocuklarının sayısı da muhtemelen az değildi.

1443 yılında Bursa'ya ağabeyi Sultan II. Murad'ın yanına dönen Selçuk Hatun, bundan sonraki hayatında bir nebze huzur bulmuştur. Bu ulu çınar, 1453 yılında İstanbul'un fethine şahitlik ederek, sevinç gözyaşları dökmüştür. 1481 yılından sonra hastalıklarla boğuşan bu hatunun geride kendi adını yaşatan mimari eserleri yanında, Osmanlı devlet yönetiminde etkin olan Hatun Sultanların ilk örneği olma vasfı da unutulmayacaklar arasındadır. Osmanlı tarihinde sonraki yıllarda sık sık görülecek olan kadınların, şahsi ihtirasları uğruna devleti tehlikeye atma özelliği yerine, devletin bekası ve halkının huzuru için birleştirici bir çaba sergilemesi Selçuk Hatun'un yüksek karakterini yansıtmaktadır.

O, yıllar önce çocuk yaşta yaptığı evlilik ile de belki farkında olmadan Osmanlı- Candaroğulları yakınlaşmasına büyük katkı sağlamıştı.

Selçuk Hatun, babası Çelebi Mehmed, kardeşi II. Murad, yeğeni II. Mehmed (Fatih) ve onun oğlu II. Bâyezid dönemlerini yaşamış, güngörmüş bir kadın olarak tarihte iyi bir ad bırakmıştır. Selçuk Hatun'un, büyük hala sıfatıyla yeğeni Cem Sultan'dan diğer yeğeni Bâyezid'e arabuluculuk görevi taşıyan bir elçi olarak gitmesi ile belki de Osmanlı tarihinde ilk kadın elçi

unvanını almaya hak kazanması, bu hatunu Türk Kadın tarihimizde ayrı bir yere koymamızı gerektirmektedir.

Selçuk Hatun, aynı zamanda iyi bir imar ve iskân politikacısıdır. Onun Kastamonu, Bursa, Edirne ve İstanbul'un imarında ismi geçen, katkısı olan en meşhur hanedan kadınlarından olduğunu söylemekte bir sakınca olmasa gerektir. Hatta o, İstanbul ve Edirne gibi yerlerde kendi adına eserler yaptıran ilk büyük Osmanlı saray kadın mensubudur denilebilir. Adına yaptırılan eserler ve bu eserler çevresindeki iskân sonucunda oluşan mahalleler, sokaklar bu duruma delil olarak gösterilebilir:

Kastamonu'da Hatun Sultan Türbesi
Kastamonu'da Selçuk Hatun Sokağı
Sinop'ta Selçuk Hatun Zaviyesi
Bursa'da Selçuk Hatun Mescidi
Bursa'da Selçuk Hatun Mescidi Mahallesi
Bursa'da Selçuk Hatun Mektebi
Bursa'da Selçuk Hatun Zaviyesi
Bursa'da Selçuk Hatun İmareti
Bursa'da Selçuk Hatun Çeşmesi
Bursa'da Selçuk Hatun Köprüsü
Bursa'da Selçuk Hatun Köyü
Edirne'de Selçuk Hatun Mescidi
Edirne'de Selçuk Hatun Sokağı
Edirne'de Selçuk Hatun Mescidi Mahallesi
İstanbul'da Selçuk Hatun Camii
İstanbul'da Selçuk Hatun Camii Sokağı
İstanbul'da Selçuk Hatun Mescidi Mahallesi
Osmanlıların ilk dönemlerinde aynı anda bir-

kaç önemli kentte uzun sürelerle yaşamış ve her bir şehre ayrı ayrı yatırımlar yaparak adını ölümsüzleştirmiş başka bir kadın şahsiyete rastlamak zordur. Nitekim Selçuk Hatun'un bugün eski Candaroğulları başkenti Kastamonu'da, Osmanlı başkentleri Bursa, Edirne ve İstanbul'da hâlâ ayakta kalabilmiş eserleri mevcuttur.

Selçuk Hatun, Kastamonu'daki ikameti ve Bursa'daki vefatı üzerinden asırlar geçtikten sonra, Kastamonu halkı tarafından hatırlanma bah-tiyarlığına kavuşmuş ve Kastamonu'da ilk defa

adına bir anma programı tertip edilmiştir. Türkiye Kamu Çalışanları Kalkınma ve Dayanışma Vakfı Kastamonu Şubesi tarafından düzenlenmiş olan 26. Fetih Şöleni kapsamında Kastamonu'da kendisinin yaptırmış olduğu Hatun Sultan Türbesi önünde 29 Mayıs 2015 tarihinde gerçekleştirilen anma programı şiddetli yağmur altında gerçekleşmiş ve sanki Selçuk Hatun'un çocuklarının vefatında döktüğü gözyaşları, Tanrı'nın indirdiği bu yağmur taneleriyle yeniden hayat bularak Kastamonu'yu bir kez daha ıslatmıştır.

Son olarak;

* Bursa-Kastamonu, Bursa-Edirne ve Edirne-İstanbul arasında köprü olmuş;

* Cem Sultan ile Bayezid arasında elçilik görevi ile arabuluculuk yapmış;

* Devletin ve halkının çıkarlarını kendi çıkarı üstünde tutmuş;

* Evlatlarını çocuk yaşta toprağa vermiş;

* Camiler, mescitler inşa ettirerek halkın dinî ihtiyaçlarını gidermeye çalışmış;

* Zaviye, imaret, çeşme, köprü, mektep yaptırarak, bağ ve bahçeleri mamur kılmaya çalışarak halkın, yolcuların, gariplerin sosyal ihtiyaçlarına cevap vermeye gayret göstermiş, bayındırlık hizmeti vermiş;

* Çoluk çocuğunu ve neslini düşünerek geleceğe yatırımlar yapmış;

* Bütün mal varlığını hayır işlerine harcamış;

* Yaptırdığı hayır eserleri bugün hala ayakta duran;

* Köleler azat etmiş;

* Azatlılarına vakıf işlerinde ve sosyal faaliyetler içinde görevler vermiş;

* Mahallelere ve sokaklara adı verilmiş;

* Yüksek karakterli, eli açık, hayırsever olduğu kadar vatansever ve millet sevdalısı olan Beylikler dönemi melikesi ve Türk anası Selçuk Hatun'un ruhu şad olsun...

Kaynakça

II. Bursa Halk Kültürü Sempozyumu, Bildiri Kitabı, 20-22 Ekim 2005.

Ahmed Tevhid: "Selçuk Hatun Sultan", Tarih-i

Osmanî Encümeni Mecmuası, 1 Ağustos (1328), Sayı: 15, s.957-961.

Anhegger, Robert: "Mehmed b. Hacı Halîl ül-Kunevî'nin Tarih-i Âli, Osman'ı", İÜEF. Tarih Dergisi II/3-4 (İstanbul, 1952), s.51-66.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), Haz. Necdet Öztürk, Türk Dünyası Araştırmaları vakfı, İstanbul, 2000.

Aslanapa, Oktay: Edirne'de Osmanlı Devri Abideleri, Sanat Tarihi Enstitüsü Yay., Üçler Basımevi, İstanbul, 1949.

Âşık Paşaoğlu Tarihi, Haz. H. N. Atsız, Kültür Bakanlığı Yay., İstanbul, 1992.

Ayverdi, E. H.: Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Sultan Murad Devri H.806-855 (1403-1451 M.) II, Bahâ Matbaası, İstanbul, 1972.

Baykal, Kâzım: Bursa ve Anıtları, Bursa, 1993.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Defteri (BOA. TD.), Nr. 166.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Tapu Tahrir Defteri (BOA. TD.), Nr. 438.

Çulpan, Cevdet: Türk Taşköprüleri, 1975.

Danışment, İ. Hami: İzahlı Osmanlı Tarihî Kronolojisi I, Türkiye Yay., İstanbul, 1947, 1971.

Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Yay., 1994.

Gökbilgin, Tayyib: XV-XVI. Asırlarda Edirne ve Paşa Livası, Vakıflar- Mülkler- Mukataalar, Üçler Basımevi, İstanbul, 1952.

Güntekin, Mehmet: "Selçuk Sultan Camii", Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.

Halil Edhem: Düvel-i İslâmiyye, Milli Matbaa, İstanbul, 1345 (1927).

Hoca Sâdeddin Efendi: Tâcü't-tevârih II, Haz. İsmet Parmaksızoğlu, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1992.

Hüseyin Hilmi: Sinop Kitabeleri, Sinop, 1339-1341.

İstanbul Büyükşehir Belediye Kütüphanesi Muallim Cevdet Yazmaları (İBK. MCO.), Nr. 75.

İdris-i Bitlisî: Heşt Behişt, VII. Ketîbe (Fatih Sultan Mehmed Devri), Çev. M. İbrahim Yıldırım, TTK Yay., Ankara, 2013.

İstanbul'un Fethi- Dukas Kroniği (1341-1462), Çev. V. Mirmiroğlu, Kabalcı Yayınları, 1. Baskı, Ocak 2013.

İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler, Haz. Osman Turan, TTK, 2. Baskı, Ankara, 1984.

Kazancıgil, Ratip: Edirne Mahalleleri Tarihçesi 1529-1990, İstanbul, 1992.

Keleş, H.; C. Yakupoğlu: "Ankara Savaşı'na Kadar Osmanlı-Candarogulları Münasebetleri", G.Ü. Kastamonu

Eğitim Dergisi, Cilt 13/1 (Mart, 2005), s.207-222.

-----: Vakfiyelere Göre XV. Yüzyılda Bursa'da İmar Faaliyetleri", G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi Cilt 21, Sayı 1 (2001), s.177-188.

Kemal Paşazâde: Tevârih-i Âl-i Osman, VIII, Yay. Ahmet Uğur, "Kemal Paşazâde'nin VIII. Defteri", Kısım 2, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, C.XXVII, s.265-280.

Korkmaz, Fatma: Selçuk Hatun ve Vakıfları, Uludağ Üniv. SBE. Basılmamış Y. Lisans Tezi, Bursa, 1997.

Mehmet Behçet: Kastamonu Âsâr-ı Kadîmesi, Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1341.

Mehmed Neşrî: Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi (1288-1485), Sad. Necdet Öztürk, Timaş Yayınları, İstanbul, 2011.

Mehmet Süreyya: Sicill-i Osmanî (İstanbul, 1308 (1313).

Müneccimbaşı Ahmed Dede Efendi: Sahâaifü'l-Ahbâr, Çev. İsmail Erünsal, Münecimbaşı Tarihi I, Tercüman 1001 Temel Eser Dizisi.

Müneccimbaşı Ahmed İbn Lütfullah: Câmiü'd-düvel, Çev. Ahmet Ağırakça, Osmanlı Devletinin Kuruluş Tarihi (1299-1481), Akdem Yayınları, 2014.

Naza, Emine: "Selçuk Sultan Camii", İstanbul Ansiklopedisi, VI, İstanbul, 1994.

Neşrî Tarihi II, Haz. M. A. Köymen, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., 1000 Temel Eser Dizisi, I. Baskı, Ankara, 1984.

Öz, Tahsin: İstanbul Camileri, TTK, Ankara, 1987.

Özdeğer, Hüseyin: 1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Defterleri, İ.Ü. Yayını, İstanbul, 1988.

Öztuna, Yılmaz: Devletler ve Hanedanlar II (Türkiye), Kültür Bakanlığı Yay.

Şükrullah: Behçetü't-tevârih, Çev. H. N. Atsız, Osmanlı Tarihleri I. Türkiye Yay., İstanbul, 1948.

Şükrullah: Behçetü't-tevârih, Tarihin Aydınlığında, Çev. Hasan Almaz, Mostar Yay., İstanbul, 2013.

Tansel, Selahattin: Sultan II. Bâyezid'in Siyasi Hayatı, 1966.

Uluçay, M. Çağatay: Haremden Mektuplar I, İstanbul, 1956.

-----: Padişahların Kadınları ve Kızları, Ankara, 1985.

Uzer, İhsan: Bursa Mahalle ve Sokakları Rehberi, Uygun Basımevi, Bursa, 1945.

Uzunçarşılı, İ. Hakkı: "Çelebi Mehmed'in Kızı Selçuk Hatun Kiminle Evlendi", Belleten, C.XXI, (Nisan, 1957), s.82'den ayrı basım. TTK, (Ankara, 1957).

-----: Osmanlı Tarihi I, TTK, Ankara, 1988.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakfiye Defteri (VGMA. VD.), Nr. 581/2, s.376/374.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Vakfiye Defteri (VGMA. VD.), Nr. 608/1, s.384, Sıra Nr. 333. (Selçuk Hatun'un H.888 / M.1483 Tarihli Vakfiyesi).

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA.) Esas 10/1, Sıra 1561.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA.) Esas 486, Sıra 895/298.

Yakupoglu, Cevdet: İsfendiyyar Bey ve Zamanı, Gazi Üniv. SBE. Basılmamış Y. Lisans Tezi, Ankara,1999.

-----: Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-Ekonomik Tarihi (Kastamonu-Sinop-Çankırı-Bolu) XIII-XV. Yüzyıllar, Gazi Kitabevi, 1. Baskı, Ankara,2009.

Yücel, Y.: Anadolu Beylikleri Hakkında Araştırmalar I, TTK, 2. Baskı, Ankara, 1991.

Ekler

Ek 1.) Belgeler

[illegible]

[illegible][illegible]

Ek 2.) Resimler

Resim 1.)

Selçuk Hatun'un ve Babası Çelebi Mehmed'in Kabrinin Bulunduğu
Yeşil Türbe- Bursa

Resim 2.)
Selçuk Hatun'un Kabri
Bursa Yeşil Türbe

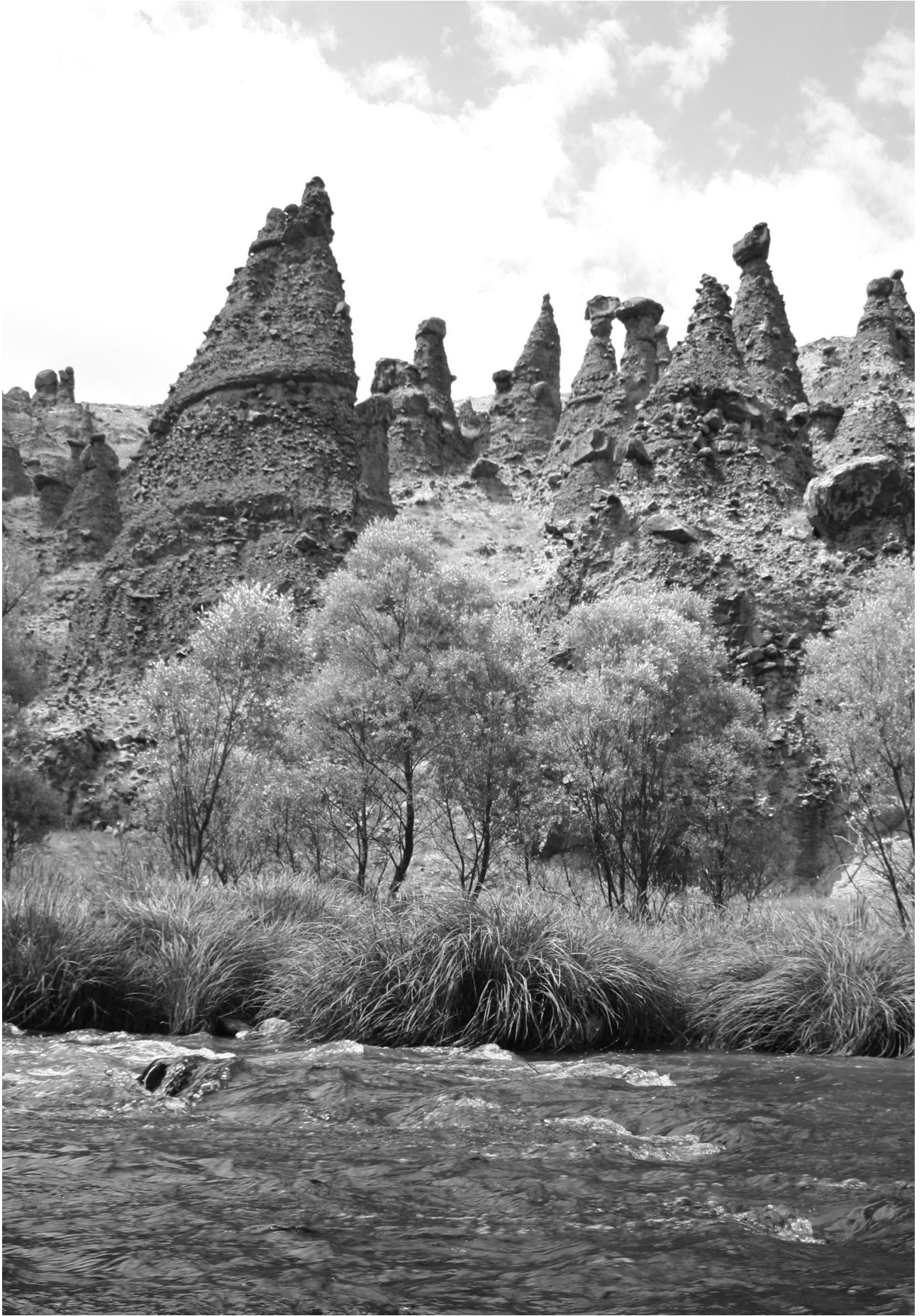
Resim 4.)
Hatun Sultan Türbesi Giriş Kapısı ve
İnşa Kitabesi- Kastamonu (2015)

Resim 3.)
Selçuk Hatun'un
Kastamonu'da vefat Etmiş Oğul ve Kızlarının
Metfun Bulunduğu Hatun Sultan
(Selçuk Hatun) Türbesi-
İç Kısım- Kastamonu (1998).

Resim 5.)
Hatun Sultan Türbesi
Güney Cephe - Kastamonu (2015).

Peribacaları - Sakaeli / Orta/Çankırı

1931 yılında Bazı Vilayetlerin Lağvedilmesi Meselesinde Çankırı

Çankırı in the Issue of the Vacating Some Cities in 1931

İsmet ÜZEN*

Özet

1931 yılı başında bazı vilayetlerin lağvedileceği rivayetleri ortaya çıkmıştır. Lağvedilecek vilayetler arasında Çankırı'nın da adı geçmiştir.

Bunun üzerine, Çankırı yerel basınından birisi olan "Çankırı'da Duygu" gazetesi, Çankırı'nın vilayet statüsünün lağv edilmemesi konusunda baskı unsuru olarak azami gayret sarf etmiş ve hükümet tarafından Çankırı hakkında verilecek kararı sessizce beklemeyi tercih etmemişken, Vilayetin resmi gazetesi olan "Çankırı" gazetesinde buna dair hiçbir çaba gösterilmediği gözlenmiştir.

"Çankırı'da Duygu" gazetesinde yer alan yazılarda, Çankırı'nın vilayet statüsünün lağvedilmesi ile bir fayda temin edilemeyeceği hatta daha büyük sorunlara sebep olacağı gerekçe ve ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

Ek olarak, Çankırı'nın kaza haline getirilmesi halinde uğrayacağı maddi ve manevi zararları ve bu yüzden vilayet olarak kalmasının gerekliliğini anlatmaya çalışmıştır.

Bu arada, Tosya'da yayınlanan "Dilek" gazetesinin Çankırı'nın kaza haline getirilmesinde bir sakınca görmeyen yayını ile birlikte "Çankırı'da Duygu" ile "Dilek" gazetesi arasında bir polemik yaşanmıştır. Polemik yazılarında, "Çankırı'da Duygu" gazetesi, Çankırı'nın vilayet statüsünü kaybetmesi durumunda Tosya'nın da bundan büyük zarar göreceğini anlatmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çankırı, Vilayet, Lağv, Tosya, Dilek.

The Abolition of status of some province and Çankırı in 1931

* Doç.Dr. Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

Abstract

Some rumors spread out about abolition of status of some province of Turkey in the beginning of 1931. According to rumors Çankırı province also was in the list.

One of press of Çankırı which was "Çankırı'da Duygu" showed maximum effort about this problem with its articles for not changing status of Çankırı. On the other hand one of press of Çankırı which was "Çankırı" unfortunately did not show same effort.

"Çankırı'da Duygu" tried to show abolition of status of Çankırı did not provide benefits even this decision caused more problems with reasons and details.

"Çankırı'da Duygu" did its best as a pressure element for not changing status of Çankırı and did not wait silently the decision of Government about Çankırı.

In addition, "Çankırı'da Duygu" tried to show possible damages to suffer in case of negative decision of Government about Çankırı both benefits and necessity of continuation of status of Çankırı.

On the other hand press of Tosya "Dilek" did not care about continuation status of Çankırı with its articles. Therefore, polemic began between "Çankırı'da Duygu" and "Dilek" newspapers. "Çankırı'da Duygu" tried to show that if Çankırı loses its status, Tosya will have a lot of damages as well.

Keywords: Çankırı, Province of Çankırı, Abolition, Tosya, Dilek.

Giriş

Osmanlı'dan Cumhuriyet'e bazı dönemlerde vilayetlerin statüsünün değiştirildiği ve bu durumun Cumhuriyet döneminde de zaman zaman devam ettiği görülmektedir. Bunda, asayiş, siyasi gelişmeler, vilayetlerden dışarıya yapılan göçlerle nüfusun azalması, ekonomik vs. sebeplerin etkili olduğu söylenebilir.

Rumi 1287/Miladi 1871 yılında Kastamonu vilayetine bağlı bir liva (sancak) olan Çankırı, Kastamonu'dan ayrılıp il olmasına karar verildikten sonra¹, 1931 yılı başında bazı vilayetlerin lağvedileceği ve Ankara'ya bağlanacağı dedikodusu ile il statüsünü kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Bazı vilayetlerin lağvedilmesinin gerekçeleri olarak, vilayetlerin sayısını çok olması, bazılarının coğrafi, nüfus vs. olarak küçük olması, yönetecek yeterli vali bulunamaması ve devlet bütçesinden küçük vilayetlere gönderilen paranın devlet bütçesine yük oluşturması gösterildiğini görmekteyiz.²

Ramazan ayının yaşandığı ve aniden bastıran soğuklarla beraber vilayetin ilgası haberi Çankırı'da halkın ve basın neşesini kaçırmıştı.³

Yayılan haberler üzerine lağvedilecek vilayetler içinde adı geçenlerin bunu engelleme çabası içine girdikleri ve başkente heyetler gönderdikleri görülmektedir.⁴

Şubat 1931 başından başlayarak özellikle “Çankırı'da Duygu” gazetesi Çankırı'nın vilayet statüsünün kaldırılmasının mahzurlarını anlatmaya ve il statüsünün devam etmesinin faydalarını anlatmaya yönelmiştir. Diğer yandan, konu hakkında Tosya'da yayınlanan “Dilek” gazetesi ile polemige girdiği görülmüştür. İncelemelerimiz sonunda, diğer bir yerel basın

olan vilayetin resmi gazetesi “Çankırı” gazetesinde buna dair bir çaba, haber ve yorum görülmemiştir.

Bu çalışmada, Çankırı'da Duygu gazetesinin Çankırı'nın il statüsünün kaldırılmaması yönündeki çabalarını içeren görüşleri ile Tosya'da yayınlanan “Dilek” gazetesi ile girdiği polemikler ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada geçen bazı Osmanlıca kelimelerin günümüzdeki karşılıkları parantez içinde italik verildiği gibi bazı kelimelerde harf değişiklikleri yapılarak günümüzde kullanıldığı şekliyle yazılmıştır.

Çankırı'da Duygu Gazetesinin Çankırı'nın Vilayet Statüsünün Kaldırılmaması Konusunda Gösterdiği Çabalar

Bu konuda ilk makale 7 Şubat 1931 tarihli. “Bazı vilayetlerin lağvi”⁵ başlıklı makalede, rivayetlere göre Çankırı'nın Ankara'ya bağlanacağını söylendiği, vilayetlerin lağvını gerektiren gerekçelerden olan Türkiye'deki vilayetlerin sayısının çok ve bazılarının küçük olmasının zarardan çok bilakis faydaları olduğu, vilayetleri yönetecek vali bulunmamasının sorumlusunun İçişleri Bakanlığı olduğu, devlet bütçesinden lağvedilecek vilayetler için ayrılan masrafın bütçenin binde birini oluşturduğu ve bunun çok kıymetsiz bir rakam olduğu belirtildikten sonra kurulu düzeni yıkarak ortaya çıkacak yeni düzenin daha büyük sorunlara sebep olacağı ve Çankırı'nın vilayet statüsünün devamının yararlı olacağı delillerle ve ayrıntısıyla ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu konudaki uzun makale aşağıdadır:

“Bazı vilayetlerin lağvi

Her sene bu zamanlarda, Büyük Millet Meclisinde ıslahat kanunları müzakere, bütçeler tetkike başlanırken Dâhiliye Vekâleti'nin en birinci ıslahat olarak bazı vilayetlerin lağvını ileri süreceğinin işaası (haber) bir adet olmuştur.

⁵ Çankırı'da Duygu, “Bazı vilayetlerin lağvi”, 7 Şubat 1931, Sayı:18.

¹ Osmanlı döneminde özellikle son yüzyılda Kastamonu'ya bağlı bir sancak olan Çankırı'nın ne zaman Kastamonu'dan ayrılıp il olduğu konusunda güvenilir bir bilgiye ulaşılamamıştır.

² Çankırı'da Duygu, “Bazı vilayetlerin lağvi”, 7 Şubat 1931, Sayı:18.

³ Çankırı'da Duygu, 07 Şubat 1931, Sayı:18, syf.4.

⁴ “Vilayetlerin Lağvı Etrafında Dâhiliye Vekili'nin Beyanatı”, Çankırı'da Duygu, 30 Mayıs 1931, Sayı:33.

Bu sene şu son günlerde yine bu rivayet tazelendi: Hatta matbuata kadar aksetti. Mevcut vilayetlerin elli veya otuza indirileceği yazıldı. Bu meyanda Çankırı vilayeti de dâhildi. Hakikat-i hal bazı vilayetler lağvedilirse Çankırı Vilayeti ilga ve Ankara'ya rapt edilecekmiş!

Lağvedileceği söylenen vilayetler halkını şimdiden ıstıraba sevk eden bu teşebbüsün saiki (sebebi) nedir? Dâhiliye Vekâleti'ne göre;

Vilayetler küçük ve adetçe çokmuş.

Bu vilayetleri idare edecek valiler bulunamıyormuş.

Devlet bütçesinden fazla para çıkıyormuş.

Bu üç sebep hiçbir kat'i tetkik ve kanaat mahsulü değildir. Haritaya şöyle bir bakışla edinilmiş kanaatlerdendir.

Çünkü:

1- Vilayetlerin küçük ve çok olması, zararı değil; iktisadi, inzibati, ümran ve maarif itibarıyla faideyi muciptir. Misal olarak Çankırı'ya ele alalım:

Mutasarrıflık iken Kastamonu'ya tabi idi. Asırlardan beri bu yüzden Çankırı livası ve kazaları dâhilinde bir mektep, bir hükümet konağı, bir köprü, bir kilometre şose ve hülasa hiçbir şey yapılmamış; koca livanın varidatı vilayetçe her sene çekilerek Kastamonu'nun imarına hizmet edilmiştir.

Kastamonu'dan rabita kesilip de müstakil olduktan sonra Çankırı tüccarları muamelatı tüccariyelerini (ticari ilişkileri) doğrudan doğruya İstanbul'la tesis etmişler, böylelikle memleketin iktisadi inkişafına büyük hizmetler eylemişlerdir.

Çankırı merkez kasabası Kastamonu'ya olduğu gibi Ankara'ya da tam 150 kilometre mesafededir. Vilayetin lağvı ile Kastamonu'ya raptı halinde şimdiki hudutlara nazaran bu mesafe 225 kilometreye ve Ankara'ya raptedildiği surette 250 kilometreye balığ olacağından bu vilayetler merkezinde bir işi olan zavallı köylünün yevmiye on saatlik yol yürüdüğü

farz olunursa beş gün gitmek beş gün dönmek lazım gelecektir. Bilmediği bu vilayetler merkezinde kalacağı, yollarda geçireceği günlerde sarf edeceği para da hesap edilirse iktisaden memleketimiz halkının ne kadar mutazarrır (zarar gören) olacakları derhal anlaşılır.

2- Vilayetleri, idare edecek vali bulunmadığı için vilayetlerin lağvına gitmek eski devrin Maarif Nazırı Haşim Paşanın “şu mektepler olmasa maarifi ıslah ederdim” sözünün aynıdır. Mademki ehil ve muktedir valiler bulunamıyor, mademki idare adamları istenilen vasfa yetişemiyor? Bundaki kabahat neden vilayetlerin, dolayısıyla halkın olsun. Eskiden bu mülkü idare eden zevattan bir kısmı da şimdiki mekteb-i mülkiyeden çıkmışlardı. Bugün o adamlar kabinde idare memurları yetişmiyorsa iyi memur seçmek dirayeti gösterilemediğine hükmetmek daha doğru olur.

Vali olacak zatta aranılacak vasıf mesela hâkim, mühendis, muallim, asker gibi ihtisas değil, dirayet, metanet ve meziyettir. Hele sahib-i ilim de olması şüphesiz kendisinden istifade fazla olur.

Hâlbuki şimdiye kadar valiler için menşe olarak mekteb-i mülkiye mezunu olmak kâfi görüldüğü mesela hukuk, Darülfünun ve mühendis, askeri mektepler mezunları intihap edilmediği için istenilen vasıfta vali bulmak müşkül bir mesele olmuştur.

Binaenaleyh vilayetlerin lağvından evvel adam yetiştirecek esasları düşünmek lazımdır. Bugün birçok yerlerde aciz idare memurları görüyoruz. Yarının vali namzedi olan bu memurlar da bir gün iş başına gelirlerse acaba o zaman bütün vilayetler mi lağvedilecektir? O halde “adam için vilayet değil, vilayet için adam bulmak” şiarı Vekâletin düstur hareketi olmalıdır.

3- Devlet bütçesinden lağvedilecek vilayetler için çıkan masraf yani iki yüz milyon liraya mukabil (200) bin lira kadar bir paradır ki bütçenin binde biri demektir. Böyle hasis (kıy-

metsiz) bir parayı tasarruf etmek bahanesiyle bütün kurulmuş düzenleri yıkmak haricin hanesini gelecek neslin düşmanını mucip olur.

Bir memleketin imarı, inzibatın temini, asayişin istikrarı, medeniyet ve maarifin temini iktisadi hareketlerin inkişafı ancak toplulukla kaimdir.

Bugün mesela Ankara vilayetinin mevcut kazaları vilayetin havsalasını hazmedecek derecede çok ve vilayetin mesahası (yüzölçüm) geniş olduğundan bütün kazalar mühmil (ihmal eden) bir halde bırakılmıştır.

Kezalik (böylece) şark ve garp vilayetlerinde büyük vilayetlerin mülhakatına (bir merkeze bağlı olan yerler) bakamadığı meydandadır. Bu hakikat pek aşikâr bir surette mevcut iken yeniden bazı kazalar daha ilavesi, zaten su-i hazme (sindirim bozukluğu) uğrayan midelerini fesada uğratacağı şüphesizdir.

Eğer vilayetlerin idare-i merkezinde bir vali oturtmak ve mülhakatı hiç görmemek suretiyle kabil olacağına kanaat hâsıl oluyorsa yanlıştır. Bugünkü küçük vilayetlerin şu sekiz sene zarfında mazhar-ı imran olması küçüklüğünden ve sık sık vilayetin amirleri tarafından teftiş edilebilmesindendir.

Hem vilayetler halkı ellerine geçen servetini vilayet merkezinin imarına sarf etmişlerdir. Yani memurlara, erbab-ı ticarete isticar (kiralama) için evler, mağazalar, dükkânlar yapmışlardır. Vilayetler lağv edildiği gün bütün bu mülkler harap olmak için terk edileceklerdir. Bundan başka senelerden beri vilayet merkezlerinde yüz binlerce lira sarfile birçok resmi binalar yaptırılmıştır. Mesela hükümet konakları, hapishaneler, muazzam mektepler, belediyeler, fırka(parti) binaları, Türk Ocakları ve saire ne alacaktır? Acaba o zaman devlet bütçesinin (200) bin lira tasarrufun mukabil varidatı ne kadar azalacaktır? Bu elbet hiç düşünüldü mü?

Bir şeye karar verilmeden evvel melhuz (düşünülen) zararların tekevvününe (meydana gelme) ve abadisine (artma) meydan vermeyecek

tedbirler alınmak lazımdır. Böyle tedbirler alınmadığına göre husule gelecek maddi, manevi zararlar ne olacaktır?

Hem bu ilgi hususundaki düstur-ı hareket nedir?

Mesela nüfus mu, varidat mı, mesahaiye mi, kazalar adedi mi, iktisadiyat mı?

Eğer nüfussa yanlıştır. Çünkü Çankırı nüfusu tahrirde 156.000 gösterildiği halde bugün resmen 180.000'dir.

Eğer varidatsa liva olduğu zaman ile bugünkü varidatı arasında iki misli fark vardır. Unutulmasın ki yalnız idare-i hususiye (özel idare) bütçesi tam yarım milyon lira tutmaktadır.

Mesaha-i sathiyesi (yüzölçümü) ise bir vilayet teşkilatı hususunda nazar-ı itibara alınmaz. Ancak avarız-ı tabiye (doğal engeller) nazarı dikkate alınır. Mesela Çankırı için hiç Ilgaz Dağı, Ankara yolundaki Tekebeli ve İdris Dağı düşünüldü mü? Senenin birkaç ayında geçit vermeyen bu dağlar halka bir mezar mı olacaktır?

Sonra bazı vilayetlerde öyle kazalar vardır ki her nereye raptedilse halkın ıstırabını mucip olur. Mesela: Bolu'ya iki günlük mesafede bulunan Göynük kazasını Bolu'dan başka bir kazaya rapta imkân yoktur. Kezalik Ayaş, Beypazarı kazalarından sonra gelen ve Ankara'ya üç günlük mesafede bulunan Nallıhan kazasının bir vilayete raptına imkân bulunamaz. Bugünkü vaziyeti bile gayr-i tabiidir. Bolu'ya 24 saat mesafede olan Çerkeş kazası nereye raptedilecektir?

Hele Bolu kazalarının Zonguldak'a raptına hayret etmemek mümkün değildir.

Fikrimizce vilayetlerin ilgası projesini hazırlayan zevat (kişiler) memleketi bilmiyorlar. Karşılarındaki haritaya bakarak hareket, böylelikle memleketleri elim bir vaziyete ilga ediyorlar.

Hiç olmazsa vaktiyle Teşkilat-ı Mülkiye heyetleri tarafından mühim ve uzun tetkikler neticesi olarak DâhiliyeVekâleti'ne verilen raporlar tetkik edilse de ona göre karar verilirse zarar yüzde yüz tahakkuk eder. Bir de eski devirlerdeki vilayet, liva teşkilatı asırların tecrübesinden geç-

miş bir mahsuldü. O liva bugün vilayet olmuş ve fakat mülhakatı halkını hiçbir yabancılık karşısında bulundurmamıştır. Türk köylüsünün yeni vilayetinde hissedeceği yabancılık ve gariplik bunun neticesi birçok hukukun zıyaa (kayıp) uğrayacağı hiç hatıra geldi mi?

DâhiliyeVekili'mizin alelacele vakitsiz ve münasebetsiz kararlar alacağını zannetmiyoruz ve çünkü kendilerinin ilminden; vukufundan (bilgi) böyle bir saygısızlık zuhur edeceğine ihtimal vermiyoruz. Bundan başka Başvekil (Başbakan) İsmet Paşa Hazretlerinin memleketi ıstıraba sevk edecek bir karara iltifat etmeyeceğini tahmin ediyoruz. Binaenaleyh bu yılan hikâyesi artık kesilmelidir.”

Aynı gün bir başka makaleye daha rastlıyoruz. “Vilayet lağv edilirse”⁶ başlıklı makalede, demiryolunun Çankırı’ya ulaşması⁷ ile duyulan büyük sevincin yerini endişenin aldığı, demiryolu ile gelişeceği sanılan Çankırı’daki inşaatların, yatırımların rivayet doğru ise inşa edilse bile kiraya verilemeyeceği, memurların da ümitsizliğe düştüğü, Çankırı’dan dışarıya göçlerin yaşanacağı, göç nedeniyle de ticaretin küçüleceği, Çankırı’nın Ankara başta olmak üzere komşu illere ilhakı halinde doğacak sıkıntılar, İçişleri Bakanının Çankırı’nın vilayet statüsünün lağvedilmesine sıcak bakmayacağını ümit ettiklerini anlatmaya çalışmıştır. Bu konudaki makaleye aşağıda yer verilmiştir:

“Vilayet lağv edilirse

Haritalarda ismi görülüp de saltanat devrinde değil padişahların; hatta bir nazırın, bir kumandanın ayak basmadığı ve Cumhuriyet devrinde ise iki vekillerin ancak birer gece misafir kalarak tetkik edemediği Çankırı’yı eğer Büyük Gazi Hazretleri vaktiyle vücutları ile şereflelendirmemiş; halkının ruhunu temayülünü yakından tetkik buyurmamış olsaydı bedbahtlığı sürüp gidecekti,

bereket versin ki Büyük Halaskar (kurtarıcı)⁸:

“-Her yerin bir hususiyeti var; Çankırı’da incelik gördüm.” buyuran memleketimize ebedi şeref-i bahş buyurmuşlardı. Bu muhallet (ebedi) vecize ki mana ne kadar şamildir. Sadelik içinde güzellik, yokluğuna rağmen varlık, en ince teferuata kadar her şeyi düşünerek hepsinde bir incelik gösteren Çankırı halkı aziz ve büyük Reis-i Cumhurbaşnıza kendilerini takdir ettirmek kabiliyetini göstermişlerdi.

İşte bu halk; bugün meş’um (uğursuz) bir haberin tahakkuk edeceğinden endişelere düşmekte ve vilayetin lağvı haberinin aslı olmadığına inanmak istemektedir.

Birkaç günden beri Hükümet-i Cumhuriyetimizin muvaffak bir şefi olan İsmet Paşa Hazretlerinin azmi ve himmeti ile şehrimize gelen şimendifer düdüğü memleketimizin saadet-i atıyesini (gelecekteki mutluluk) müjdelerken böyle feci bir haberin ortaya çıkması gülen gözlere bir durgunluk, meserretten (sevinç) parlayan gözlere bir dalgınlık vermiştir. Çünkü şu iki sene zarfında şimendiferin geleceği ve vilayet teşkilatının kemakân(eskisi gibi) baki kalacağı tahakkuk etmesine binaen beslenen ümitler, kurulan planlar, başlanan teşebbüsler birden bire durmuş; ölmek üzere bırakılmıştır.

Filhakika işitiyoruz ki bu sene baharında yapılması arzu edilen evleri, mağazaları sahipleri yaptırmaktan sarf-ı nazar etmektedir. Çünkü teşkilat küçüleceği için memur da azalacağından icara(kira) verecek memur bulunamayacaktır.

Sonra küçük memur sınıfı da şimdiden bir endişe aldığı muhakkaktır. İşitiyoruz ki birden bire bu vahim akıbet ile karşılaşp da ıstıraba düşmekten ise şimdiden başlarının çaresine bakmak, ne bahasına olursa olsun hariçde bulacakları bir vazife dolayısıyla hicret etmek istiyorlarmış.

Yine haber aldık ki merkez ve mülhakatta her memur kendi vazifesinin ilga veya daha kıdemlilere tevdi edileceğinden dolayı atıyı büyük bir ümitsizlik içerisinde geçiriyorlarmış.

8 Mustafa Kemal Paşa kastediliyor.

6 Çankırı’da Duygu, “Vilayet Lağv edilirse”, 7 Şubat 1931, Sayı:18, syf.2.

7 İlk tren 6 Şubat 1931 tarihinde Çankırı’ya gelmişti. Çankırı’da Duygu, 7 Şubat 1931, Sayı:18.

Geçen dört sene zarfında vilayetimiz halkı kuraklık yüzünden kısmen etraf vilayetler ve bilhassa Ankara'ya hicret etmişlerdi. Bu yüzden gerek merkez gerek mülhakat nüfusuna mahsus bir noksanlık baş göstermişti. Şimdi eğer bu vilayetlerin lağvı tasavvuru tahakkuk ederse bu muhacereti daha büyük mikyasta (ölçek) başlayacak demektir. En basit bir hesaplama vazifeleri lağv edilecek yüz memur farz edelim. Bunların azami beşer kişilik ailesi olsa bir dize yüz hane ve beşyüz nüfusu azalacak demektir. Bu muhaceret dolayısı ile ticaret, maarif işleri küçülecek ve bilhassa devlet varidatı hususunda husule gelecek tenakus (azalma) şüphesiz büyük olacaktır.

İdare-i hususiye bütçesi seneden seneye artmaktadır. Her sene yarısı milyon liradan fazla varidat tahakkuk ediyor ve bu nispette masraf vuku buluyor. Bittabi memleketin imran ve ihtiyacına sarf olunan bu para vilayetin lağvi halinde nısıf (yarı) derecesine inecek ve bugünkü imar teşebbüsünün, içtima-i muavenetin (sosyal yardım) onda birisi olsun yapılamayacaktır.

Çankırı'nın Ankara vilayetine raptı gerçi cazip görünebilir. Fakat on kadar kazası olan vilayetin hususi bütçesinden bu kazaların imar ihtiyacı def edecek parayı derhal ayırmadığını görüyoruz. Hele birçok kazalar halkının mesela bir şehadet meselesi için günlerce yol aldıklarını, sonra Ankara'da barınacak yer bulamadığını işitiyoruz. Şimdi bu vilayete Çankırı, Kırşehir, Çorum vilayetleri de ilhak edildiği takdirde muamelatta husule gelecek müşkülâtı, bu kadar halkın çekeceği ıstırapı göz önüne getirince insanın zihnine bir durgunluk arz oluyor.

Geçen sene böyle bir şayia çıktığı zaman Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya Beyefendi mebuslarımıza bu haberin aslı olmadığını, müsterih olmalarını bildirmişlerdi. Bu sene böyle bir teminatta bulunmadığına bakılırsa vilayetlerin ilgası hakkında müdiran (idare amirleri) tara-

findan dermeyen (ortaya konmuş) edilen fikre taraftar göründükleri zan olunabilir.

Maahaza (bununla beraber) ilim, irfan sahibi olan Vekil Beyin böyle sakim (yanlış) bir fikre taraftar görünmeyeceğini zan etmek hata olmasa gerektir.”

28 Şubat 1931 tarihli “Çankırı’da Duygu” gazetesinde ONAY⁹ imzalı “Vilayetler arasında ...” başlıklı bir yazı yayınlanmıştır. Bu yazıda, Çankırı’nın Osmanlı dönemindeki eyalet, liva süreci anlatıldıktan sonra Tosya ve İskilip kazalarının Çankırı ile olan iktisadi ilişkileri, Çankırı’nın Ankara’ya bağlanması halinde bir Çerkeşlinin Ankara’daki işini görebilmesi için bir haftada Ankara’ya varabileceği, kalma ve dönüş süresi de hesaplandığında asıl hal- kın çok büyük sıkıntı çekeceği, vilayetlerin sınırlarını genişletmenin pratik çözümler getirmediği bu yüzden küçülmenin daha sağlıklı ve faydalı olacağı, bu nedenlerle Çankırı’nın vilayet olarak kalması gerektiği, doğacak zarar ve sıkıntıları iyice düşünüp ona göre karar verilmesi gerektiği ortaya konmaya çalışılmıştır. ONAY imzalı uzun yazı aşağıda yer almaktadır:

“Vilayetler arasında ...”¹⁰

“DUYGU”nun geçen iki nüshasında mün- teşir (yayınlanan) iki makale memleketini se- ven her Çankırlıyı mütehassis (duygulanan) etmiş ve ne zaman iki hemşeri yan yana gelse esas muhasebelerini (sohbet) Çankırı vilayeti- nin lağvi teşkil etmiştir.

Vakıa (gerçi) mebus beylere Dahiliye Ve- kilî Beyin tatminkar beyanatından sonra bu mevzu etrafında söz söylemek doğru olmazsa da “AKŞAM” gazetesinin de vilayetler ade- dinin otuza indirileceği hakkındaki haberi bu babda düşündüklerimi yazmaya sebep oldu.

Çankırı vilayetinin lağvi halinde tahaddüs (meydana çıkan) edecek mahzurları geçen nüs-

⁹ Ahmet Talat Onay.

¹⁰ Onay, “Vilayetler arasında ...”, Çankırı’da Duygu, 28 Şubat 1931, Sayı:20.

hamızda isabetli bir görüşle tahlil ve bahsedildiği için bu mevzua tekrar girişmeyerek küçük bir tarihçeden sonra bir iki nokta-i nazarın serdi (ileri sürmek) muvafık olur zannındayım.

Çankırı, tarihin kaydetmediği devirlerden beri ehemmiyetini muhafaza etmiş bir mevki olduğu içindir ki Paflagonyalılar zamanında “Krallık Merkezi”, Bizanslılar devrinde “Piskoposluk” olmuş, fethettikleri memleketleri muhafaza kaygısında bulunan Danişmendlilerin bu havalideki son müstahkem mevkiini teşkil etmiş; hele Selçuklular zamanında harple alınıp verilerek nihayet mühim bir eyalet halini almıştır.

Selçuklular yerine Osmanoğulları devrinde Çankırı hudutlarda, sahillerde olmadığı için bir müddet ehemmiyetini gaip eder gibi görünmüşse de Anadolu’nun ortasında şimalen Ilgaz, cenuben İdris, garben Semer dağları ile ve şarkan Kızılırmak’la merbut olması hasebile yine ehemmiyetini muhafaza etmiş, bu cihetle bir müddet “Eyalet” merkezi ve 1287’de yapılan “Teşkil-i Vilayat”da Kastamonu vilayetinin bir livası, nihayet Büyük Millet Meclisi Hükümeti zamanında Müstakil Mutasarrıflık ve bilahare vilayet olmuştur.

Teşkil-i Vilayata kadar Çankırı’ya 60, Kastamonu’ya 70 kilometre mesafede bulunan Tosya kazası Çankırı eyaletine merbut idi.

Bugün Ankara’nın olan Kalecik kazası 1306 (1890) senesine kadar Çankırı’nın bir kazası idi. Kaleciğ’e tabi Koğur nahiyesi o zamanlarda Keskin kazasına merbut (bağlı) bulunduğundan Çankırı ve Kalecik’le temasları bulunan nahiye halkı Kastamonu’da vali bulunan Abdurrahman Paşaya müracaatla nahiyelerinin Çankırı hududu dahiline alınmasını rica ederler. Abdurrahman Paşa da Mehmet Ali Efendi isimindeki mühendisi harita almak için nahiyeğe gönderir. Keyfiyeti Keskin Kazası Kaymakamı Ankara Valisi Abidin Paşaya bildirmesiyle Abidin Paşa mühendisin derdest edilmesi emrini verir. Mühendisin firar ederek

bir şey yapmaksızın Kastamonu’ya gelmesinden müteessir (üzülmüş) olan Abdurrahman Paşa Mabeyne (Saray) işarı keyfiyetle Kalecik kazasının Ankara’ya rabtına irade istihsal böylelikle Çankırı bir kaza daha gaip eder.

1308/1892 tarihinde İstanbul Beşiktaş Muhafızı olan Kel Hasan Paşa Sultan Hamid’in çok gözdesi olduğu için memleketi olan Çorum’u “Liva” yaptırmak ister. Canını, tahatını tehlikeden kurtaran Paşanın arzusunu Sultan Hamit derhal is’af (birinin isteğini kabul edip yerine getirme) eder. Ve o zamana kadar Çankırı’ya merbut bulunan İskilip kazasını Çankırı’dan, Osmanciğ’ı Amasya’dan, Sungurlu ve Çorum’u Yozgat’tan alarak bir Çorum livası teşkil olunur.

Fakat bütün bu ilhaklara rağmen o zamandan bugüne kadar gerek Tosya gerek İskilib’in muamelat-ı tüccariyesi tamamen Çankırı ile cereyan etmektedir. Şu son zamanlara kadar Kaleciğ’in yegane piyasa mahalli Çankırı idi.

Bugün İskilibin öyle köyleri vardır ki mesafeleri Çorum’a dört günlük, İskilib’e iki günlük olduğu halde Çankırı’ya altı saattir. Sabahdan Çankırı’ya gelen İskilip köylüleri saban demirine varıncaya kadar her şeyi Çankırı’da yaptırarak akşam köylerine dönebilmektedir.

Tosyalılar her Çarşamba Çankırı pazarına gelemelerse tüccarı mühim fırsatlar kaçırmazlar. Çünkü meyvelerinin, pirinçlerinin, dokumalarının yegane satış mahalli Çankırı’dır. Bugün Kastamonu ile iş yapan birkaç Tosyalıdan ibaret gibidir.

Çünkü Tosya ile Kastamonu arasında kışın aşılması mümkün olmayan koca bir Ilgaz dağı vardır.

Bundan başka Tosya, Çankırı’nın Ilgaz kazasına nihayet yedi saat bir mesafededir. Yaz kış gidip gelmek eksik değildir.

Bilhassa Çankırı’ya şimendifer geldiği için badema (bundan sonra) Tosyalıların, İskiliblilerin yegane mahrec-i iskelesi (çıkış noktası) Çankırı olacağı şüphesizdir. Atiye (ge-

lecek) iyi gördükleri içindir ki İskilipliler geçen sene kazalarının Çankırı'ya raptı için müracaatta ve bu hususta müessir tazallümlerde (yakınma) bulunmuşlardır.

Çankırı Ankara'ya şose ile 145 kilometredir. Buna 50 kilometrelik Çerkeş ve Çerkeş'e 60 kilometrelik Eskipazar nahiyesini eklersek Ankara'ya Çankırı vilayeti raptedildiği takdirde yeni Ankara vilayetinin yeni şimal hududu ile merkez arasındaki mesafe tam 325 kilometre edecektir demektir. Bir piyadenin vasatı (ortalama) bir hesapla günde 50 kilometre yol aldığı farz olunursa tam bir haftada Ankara'ya varabilecek demektir. Hele bir adamın Çerkeş, Çankırı'da göreceği bir işi de olursa...

Çerkeş'in Bolu, Zağferanbolu, Çankırı, Ankara'ya mesafesi yekdiğerlerinin aynıdır.

Her köylü otomobile binemeyeceği, hayvanla veya piyade kat-ı mesafe edeceği için merkeze gidip gelirken göreceği müşkülât hadden çok olmaktadır.

Dâhiliye Vekili Beyin teminatları emniyetbahş olmakla beraber şayet böyle bir tasavvur behemehâl (mutlaka) mevki-i fiile çıkacaksa her şeyden evvel lağvedilecek vilayetlerin imran, iktisat, maarif, inzibat sahalarındaki hali hazır vaziyetlerinin bozulmaması çaresini her şeyden evvel teemmül (düşünme) etmek lazımdır.

Vilayetin lağvi ile Ankara'ya raptı vali olacak zatın yalnız havalecilikle meşgul olacağı arada halkın zahmet çekeceği ve neticede yine asl-ı sabıka rücu edileceği (eski haline geri dönme) muhakkaktır.

Bu lağv meselesi nasıl bir faideyi müeccelzim (gereken, gerektiren) olmayacaksa Vali-i umumilerden de bir faide olacağını zannetmiyorum.

Beş altı vilayet umur ve muamelatının bir vali-i umuminin kalem ve kafasından çıkması günlere vabestedir (bağlı). O halde lağv edilen vilayetleri bir başka vilayete bağlamak ehveni şerreyn olmaz mı? Hele vali-i umumileri istikbal ve teşyi yüzünden kaza memurlarının vakit gaip etmeleri de pek tabiidir.

Zamanımızda her şey ilim ve fenle ölçülerek işlerin süratle ve kolaylıkla görülmesi esası kabul edilmiş, mesailer taksim olunmuştur.

Bugün 87 dakikada bir otomobil yapıp kuruluyor. Halbuki ilk icadında aylarca çalışarak belki de bir veya iki kişi tarafından yapılıyordu.

Bunun gibi bir memleketin imarı, inzibatı, maarifi, iktisadiyatı için idare sahasını genişletmek değil, küçültmek icap etmektedir. Artık “eyalet” devirleri, “Anadolu valiliği” devirleri geçmiştir.

Eğer Dahiliye Vekaleti istenilen evsafa (nitelikler) valiler bulamıyorsa mebuslar arasındaki ve devairedaki (daireler) kudretli, işbilir zevatı intihap çaresini bulsun. Yoksa bulacağı umumi valilerin aczi, iktidarsızlığı tahakkuk edince vaziyet ne olacaktır? Bittabi mevcudu da lağv edecek değil ya? Elbette hali sabıka rücu edecektir. Bu ise pek çok yeni masrafları, zararı mucip olacağı şüphesizdir.

Bir şeye karar vermezden evvel, zuhuru melhuz (beklenen) zararların tekevvününe meydan vermemek çaresini düşünmek kar-ı akıl değildir. ONAY”

28 Şubat 1931 tarihli “Çankırı'da Duygu”da yayınlanan “Küt İyne” imzalı aşağıdaki şiir Çankırı vilayetinin lağv edilmesi haberinin yarattığı kötümserliğin ardından Cumhuriyetin ve Gazi Hazretlerinin Çankırlıları üzmeyeceğine ve Çankırı'nın vilayet statüsünün kaldırılmasına sevineceklerle meydan verilmeyeceğine, Çankırı'nın daima vilayet olarak kalacağına dair olan inanç dile getirilmiştir.

“Çankırı Kaza mı Olacak?”¹¹

-Musibet Baykuşlarına-

Bir haberin şimşegi bütün kalblerde çaktı,
Sevinen benliğime sanki bir zehir aktı.

Trenin gelmesile Çankırı'ya nur doğdu;
Heyhat, bu acı haber bizi zulmette boğdu.

Fakat içimden doğan bir his bana diyor ki;

11 Küt İyne, “Çankırı Kaza mı Olacak?”, Çankırı'da Duygu, 28 Şubat 1931, Sayı:20.

Devrimiz Cumhuriyet; emin müsterih ol ki
Reisimiz büyüktür; bizi mahzun bırakmaz,
Bir taraftan güldürüp öte yandan ağlatmaz.
Daim yüksekte duran boyunlar bükülmesin;
“Çankırı köy olacak!” deye düşman gülme-
sin!

Çankırı vilayettir, daim böyle kalacak;
Herkes mes’ut olacak, şenlenecek her ocak!
KÜT İYNE”

Mart 1931 başında bazı vilayetlerin lağvı ve bazılarının da sınırlarının değişeceği hakkındaki haberler içinde Çankırı’nın isminin geçmediği görülmektedir. Alınan habere göre, Burdur, Isparta, Hakkâri, Kırşehir, Ordu vilayetlerinin lağve-
dilmek suretiyle ile çevre vilayetlere bağlanacak ve Çorum, Amasya, Tokat, Aksaray vilayetlerinin şimdiki sınırları değiştirilecekti.¹²

Bir hafta sonra alınan haberlerde ise Dâhiliye Vekâleti’nde hazırlanan mülki taksimat projesi üç muhtelif harita üzerinde tespit edildiği, bu haritalardan birisinde vilayet sayısının 50’ye, ikinci haritada 46’ya, üçüncü haritada ise 40’a indirildiği yönünde bilgilere rastlanılmaktadır.¹³

Bu haberden iki hafta sonra, bazı vilayetlerin lağv edileceğine dair gazetelerde çıkan haberler üzerine Dâhiliye Vekâleti’nden yetkili bir kişinin Anadolu Ajansı muhabirine verdiği şu beyanat Çankırı’nın vilayet kalması konusunda umutları arttırmıştır:

“Devletin her teşkilatı gibi idari taksimatının da daimi bir tetkik mevzuu olması tabiidir. Son günlerde bazı vilayetlerin ilgası hakkındaki şayia da bundan ileri gelmiş olabilir. Hükümetin programında vilayet taksimatının tadili mevzuu bahs değildir.”¹⁴

Bu beyanattan bir hafta sonra da Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya Bey bazı vilayetlerin ilgası düşüncesi hakkında “Vakit” gazetesine aşağıda verdiği beyanat artık bazı vilayetlerin lağvı meselesi-

nin kapandığı anlamına geldiğini göstermektedir.

Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya Beyin verdiği beyanatta, Türkiye’deki vilayet teşkilatı değişikliğinin detaylı bir inceleme gerektirdiğini, Hükümet tarafından şimdilik böyle bir konunun düşünülmediğini, TBMM’ne sunulan bütçede de bunun dikkate alınmadığını ve söylentilere bundan daha iyi bir cevap olamayacağını ifade etmiştir.

Dâhiliye Vekili Şükrü Kaya Beyin “Vakit” gazetesine verdiği beyanat şu şekildedir:

“Vilayet teşkilatı ve taksimatı memleketin birçok faaliyet, irfan, ümran ve siyaset sahalarını alakadar eden idari bir meseledir. Bunun tadilatının ne kadar derin bir tettebbu (bir şeyi etraflıca tetkik etme) ve mütalaaya mevzu olacağı aşîkârdır.

Bu tettebbu ve mütalaat (düşünceler) neticesi tadilatın memleketin heyet-i umumiyesi ile ve tadille alakadar mahallerin menfaatine tetabuk (uygun gelme) edeceği yakinen malum olmadıkça ve buna kanaat getirmedikçe yapılacak herhangi bir teşebbüs muvafık ve muvaffak olmaz.

Devlet mekanizmasının her hangi bir kısmının müsmir (verimli) faaliyetlerde bulunabilmesi, terakkiyat (gelişmeler) ve ihtiyaca mütenasip (uygun) ve mütevazin (denk) olarak işleyebilmesi için o kısımları daimi bir tettebbu ve mütalaa mevzuu yapmak icap eder.

Hükümetin her şubesi tettebbularla meşguldür. İhtimal ki bazı vilayetlerin ilgası şayiaları da bundan çıkmıştır. Tadil meselesi bugünün işi olarak hükümetçe derpiş (göz önünde tutma) edilmemiştir. Hatta Meclise takdim edilen ve Hazi-randan itibaren tatbik edilmesi icap eden bütçede de nazar-ı itibara alınmamıştır. Şayiaları bundan daha iyi tashih edecek maddi ve riyazi (mantıklı) bir delil olamaz.”¹⁵

“Çankırı’da Duygu” gazetesi Dâhiliye Vekili’nin bu beyanatını üç kısımda tahlil etme ihtiyacı duymuştur. İlk olarak, beyanatta geçen “faaliyet, irfan, ümran ve siyaset” kavramları Çankırı açısından yorumlanmaya çalışılmıştır. Buna göre, “faaliyet”ten kasıt iktisadi durum ve

12 Çankırı’da Duygu, 07 Mart 1931, Sayı:21, s.2; Cumhuriyet, 4 Mart 1931, s.3.

13 Cumhuriyet, 8 Mayıs 1931, s.3.

14 Çankırı’da Duygu, 23 Mayıs 1391, Sayı:32, s.2.

15 Çankırı’da Duygu, 30 Mayıs 1931, Sayı:33.

vilayetin geliri ise eğer, Çankırı için bir problem olmadığı ve iktisadi açıdan önemli bir yer tuttuğu; “ırfan”dan kasıt öğrenci sayısı ve eğitim ise eğer, Çankırı’nın okul ve öğrenci sayısının komşu vilayetlere denk olduğu; “ümran”dan kasıt özel ve resmi binaların sayısı ise eğer, bu konuda Çankırı’nın yeterli düzeyde olduğu; köylere kadar telefon bağlantısının ve şose ve köprü inşası konusunda da ileri düzeyde olduğu; “siyaset”ten kasıt azınlıkların vilayetdeki sayısı ise eğer, Çankırı’nın saf bir Türk şehri olduğu, yine bu kelimeden maksat “askerin toplanma noktası” anlaşıyorsa eğer, Çankırı’nın her zaman bu yönünü koruduğu anlatılmaya çalışılmıştır.

İkinci olarak, beyanatta geçen “Devlet mekanizmasının her hangi bir kısmının müsmir faaliyetlerde bulunabilmesi, terakkiyat ve ihtiyaca mütenasip ve mütevazın olarak işleyebilmesi için o kısımları daimi bir tettebbu ve mütalaa mevzuu yapmak icap eder” sözlerinin doğru ve eleştirilecek bir yönünün olmadığı ancak “devlet mekanizması” ifadesinin birçok anlama geldiğini ve “lağv” söylentilerinin bu kavramdan çıktığı anlaşılmıştır.

Üçüncü olarak, beyanatta geçen “Hükümetin her şubesi tettebbularla meşguldür. İhtimal ki bazı vilayetlerin ilgası şayiaları da bundan çıkmıştır. Tadil meselesi bugünün işi olarak hükümetçe derpiş edilmemiştir” ifadesiyle lağv konusunda bir şey düşünülmediği, Başbakan İsmet Paşa ile Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşanın buna razı olmayacakları, yirmi vilayeti lağv edecek bir hükümetin uzun süre iktidarda kalamayacağı anlatılmaya çalışılmıştır. Bu konudaki makaleye aşağıda yer verilmiştir:

“Vilayetlerin Lağvı Etrafında Dâhiliye Vekilinin Beyanatı”¹⁶

“Bazı vilayetlerin lağvedileceği hakkında her sene kanunlarda meydan alan bir şayia, bu senenin baharında birdenbire filiz vererek dal budak salıvermişti. Hatta muhtelif nokta-i nazarları havi

üç projenin Heyet-i Vekile’ye tevdi edildiği haberi¹⁷ bütün matbuata ve Meclis koridorlarına kadar intikal etti. Bundan bihakkın endişeye düşen lağvı mutasavver (düşünülmüş) vilayetler halkı bir taraftan mebuslarından keyfiyeti istifsar, diğer taraftan makamat-ı aliyyeye (yüce makamlar) telgrafla müracaatla endişelerini arz ve izhar ettiler. Hatta bazı vilayetlerden heyetlerin bile geldiği görüldü. Her tarafta baş gösteren ıstırap ve endişeden haberdar olan Başvekil Paşanın bazı vilayetlerin lağvı halinde bütçede yapılacak tasarrufun halkın ıstırap ve endişesine nispetle hiç olduğunu tetkik ederek böyle bir fikre taraftar olmadığı kuvvetle şüyu (bilinme) bulması üzerine “lağv” haberinin henüz mevsimsiz olduğu hakkında Anadolu Ajan-sının yarı resmi bir tebliği heyecanı durdurmaya kâfi gelmediği için Dâhiliye Vekili bizzat gazetelere beyanatta bulunmaya mecbur oldu.

Kısmı mahsusamızda “Vakit” gazetesinden naklen yazdığımız bu beyanat endişeleri şimdilik durduracak bir mahiyettedir. Fakat şu beyanatı kısaca bir tahlil faideli olur mülahazasındayız:

Vekil beyin beyanatı şu üç suretle hülasa olunabilir:

1- “Vilayet teşkilatı ve taksimatı memleketin birçok faaliyet, ırfan, ümran ve siyaset sahalarını alakadar eden idari bir meseledir. Bunun tadilatının ne kadar derin bir tettebbu ve mütalaa mevzu olacağı aşîkârdır.”

Tadilatın faaliyet, ırfan, ümran ve siyasetle alakadar gösterilmesi, lağvı mutasavver birçok vilayetler gibi Çankırı’nın da lehinedir. Eğer “faaliyet”ten maksat iktisadi hareketler ve bunun neticesi varidat-ı umumiye ve hususiye ise Çankırı için endişeye mahal yoktur. Çünkü daha geçen sene 632834 lira varidat-ı umumiyesi, 501132 lira varidat-ı hususiyesi ve yalnız 122580 liradan ibaret merkez belediyesi varidatı olan Çankırı’nın iktisaden mühim bir mevkie havi vilayetlerden olduğu aşîkârdır.

“İrfan” hususunda da Çankırı kendi nüfus ve

16 “Vilayetlerin Lağvı Etrafında Dâhiliye Vekilinin Beyanatı”, Çankırı’da Duygu, 30 Mayıs 1931, Sayı:33.

17 8 Mayıs 1931 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki habere atıfta bulunuyor.

mesahasında (yüzölçüm) bulunan bazı vilayetlere faiktir. İrfandan maksadın eski vilayet merkezlerinde vaktiyle açılmış olan liselerdeki talebinin ekseriyetle yerli olmadıkları düşünülünce ilk tahsil olduğu anlaşılır. Binaenaleyh talebe ve mektep adedi itibarile Çankırı komşuları vilayetlerle müsavi kemiyettedir (denk sayıda).

“Ümran”dan anlaşılan hususi ve resmi imar işleri ise Çankırı birçok vilayetler arasında birinciliği muhafaza eder. Çünkü son seneler zarfında yalnız Çankırı’da yeniden yapılan binaların adedi göğüs kabartacak kadar çoktur. Mülhakatta (bir merkeze bağlı yerler) ise sayılamayacak derecedir. Resmi binalar ise Çerkeş’te, Ilgaz’da yeni yapılan hükümet konakları ile bütün nahiyelerde yapılmış olan muhteşem mektepler bugün birçok eski vilayetlerin gıptasını tahrik edecek kadar çok ve zariftir.

Bugün Türkiye’nin hiçbir vilayetinde bütün köyler yekdiğerine ve merkezlere telefonla bağlanamadığı halde Çankırı’nın 489 köyünün birkaç küçük ve yekdiğerine pek yakın köyünden maa-dasında (-den başka) telefon vardır. Aynı zamanda bütün köyler geniş yollarla birbirine ve merkeze bağlanmıştır. Şose açmak, köprü yapmak faaliyeti ise Dâhiliye Vekâleti’nin geçen sene neşrettiği istatistiğe nazaran daha fazladır. Tüney köyü Çankırı’ya merbut (bağlı) iken her sene köprüsü tamir edilirdi. Ankara’ya raptedildiği son üç senedir Ankara’nın bu köprüyü tamire yetişemediği görülmüştür. Şu halde Çankırı Ankara’ya raptedilirse köprüsüzlükten bir tarafa gitmek imkânı olmayacak demektir.

“Siyaset”e gelince: bu kelime hukuk, anasır, ecanip (yabancılar) gibi kelimeler maksat ise birçok vilayetler gibi Çankırı da varestedir (rahat, ilişkisiz). Başlı başına saf bir Türk diyarıdır.

Hudutta olduğu için her memleket, Türk camiasına dâhil gayri ecanibin bulunduğu her şehir şüphesizdir ki vilayet olmak iktiza (gereklik) etmez. Eğer bu kelimedden “Askeri tecemmu (toplanma) noktası” anlaşılıyorsa Çankırı her vakit mevkiini muhafaza eder.

2- Vekil Bey demişler ki: “devlet mekanizmasının her hangi bir kısmının müsmir faaliyetlerde bulunabilmesi, terakkiyat ve ihtiyaçla mütenasip ve mütevazın olarak işleyebilmesi için o kısımları daimi bir tetebbu ve mütalaa mevzuu yapmak icap eder.”

Bu fikir çok doğru ve vâkıfânedir. Her kısmı bir başkalık, bir hususiyet arz eden bir memlekette her (kelime okunamadı) istidat ve ihtiyacını nazar-ı itibare almak hükümet için bir zarurettir. Fakat “devlet mekanizması” tabiri birçok manaya şamil olabileceğinden işte asıl “lağv” sözü bu tabirden çıkmakta, asıl endişeler bu mühim tariften doğmaktadır.

3- Vekil Bey son olarak “tadil meselesi bugünün işi olarak hükümetçe derpiş (göz önünde tutma) edilmemiştir.” buyurmuşlar ve bütçeye de konulmadığını ilave etmişlerdir.

Memleketi yakından tanımayarak hazırlanan layihaların ilmi kıymetsizliği Vekil Beyce de nazar-ı itibare alındığını yukarıki ifadelerinden anlıyoruz. Tahlil ettiğimiz esasları müdellel (kanıtlı) bir surette ifade eden herhangi bir layihanın Vekâletçe evvela Hükümetin nazar-ı tasvibine arz edileceği şüphesizdi. Fakat acaba başta İsmet Paşa¹⁸ olduğu halde arkadaşları ve Reisi Cumhur Hazretleri efkâr-ı umumiyei endişeye düşüren böyle bir layihayı Meclise sevk etmeye müsaade edecekler midir? Şüphesizdir ki asla! Çünkü yirmi vilayet halkını bütçede 200.000 liralık bir tasarruf için nevmi (ümitsiz) eden bir hükümet mevkiinde bir vakit tutunamaz. DUYGU.”¹⁹

Çankırı vilayetinin lağvı konusundaki söylentilerin çıkması üzerine, inşasına başlanan kırk okulun inşaatı durma noktasına gelmişti. Dâhiliye Vekili’nin beyanatının ardından resmi ve gayri resmi binaların tamamlanmasına ve de yenilerinin inşasına başlandığı görülmektedir. Buna dair haber şu şekildedir:

Vilayetlerin lağvı hakkındaki şayia üzerine gelecek sene için inşaatına başlanan 40 mektebin

¹⁸ Başbakan.

¹⁹ “Vilayetlerin lağvı etrafında Dâhiliye Vekilinin Beyanatı”, Çankırı’da Duygu, 30 Mayıs 1931, Sayı:33.

inşaatına birden bire bir durgunluk gelmişti. İsmet Paşa Hazretlerinin çok dâhiyane olan mütalaaları-
nın burada da şayi olması üzerine her tarafta faa-
liyet başlamıştır. Bu hususta Maarif Müdürü Fazıl
Bey bu günlerde bütün mesaisini buna hasrederek
gelecek seney-i tedrisiyeye (eğitim) kadar bu kırk
mektebin inşaatı bitecektir. Buna İdare-i Hususiye
(özel idare) bütçesinin bu seneki vaziyet-i maliye-
si de müsait görülmektedir.

Geçen senelerde olduğu gibi gelecek sene
için borç devredilmeyeceği anlaşıyor. Borç olsa
bile bu da pek cüz'idir.

Mekteplerin inşaatından başka hususi inşaat
da ilerlemektedir. Şu birkaç gün içerisinde istas-
yon civarında ve karşı tarafta yeni yeni binalar
inşasına başlanmaktadır.”²⁰

Bu haberden sonra Çankırı vilayetinin lağvı
konusu gazete sayfalarında yer almamaktadır.

Bazı vilayetlerin lağvı meselesi iki yıl sonra
sonuca ulaştırılmıştır. 1933 yılında bazı vilayetle-
rin lağvedilmesi ve bazılarının birleştirilmesi me-
selesi TBMM gündemine gelince, sebep olarak,
vilayet gelirinin az olması ve kendi masraflarını
karşılayamaması, gelişme kabiliyetinin olmama-
sı ve nüfusunun azlığı gibi gerekçeler gösterildiği
görülmüştür.²¹ Bu tarihte yapılan görüşmeler so-
nunda vilayet statüsünü kaybeden vilayetler ara-
sında Çankırı yer almamaktadır.

Tosya’da Yayınlanan “Dilek” Gazetesi İle Polemikler

Şubat ve Mart 1931 tarihlerinde Çankırı’nın
vilayet statüsünün kaldırılması hakkında mahzur-
ları anlatmaya çalışan “Çankırı’da Duygu” gaze-
tesinin Tosya ile ilgili verdiği bilgilerden dolayı
Tosya’da yayınlanan “Dilek” gazetesinin rahat-
sız olduğu anlaşılmaktadır. “Dilek” gazetesinin
eleştirel yazıları üzerine “Çankırı’da Duygu”
gazetesinin polemiğe girdiği görülmektedir. “Di-
lek” gazetesinin “Çankırı Kaza olursa Kıyamet
mi Kopar?”²² başlıklı yazısı üzerine, “Çankırı’da

Duygu” gazetesinin Çankırı’nın kaza yapılması
durumunda uğrayacağı zararları anlatmakla baş-
layan polemiğin ilk örneği aşağıda verilmiştir:

“Kıyamet mi Koparmış!”²³

“Çankırı’nın kaza olduğu takdirde husule
gelecek mahzurlara dair yazdığımız makaleler
Tosya’da çıkan “Dilek” gazetesinin hoşuna git-
memiş olmalı ki komşuluk, arkadaşlık nezaketini
unutarak “Çankırı kaza olursa kıyamet mi ko-
par?” başlıklı bir bend neşr ve hatırımızdan geç-
meyen şeyleri bize isnat etmiştir.

Mütalaamızı “tuhaf” bulan refikamızın “kı-
yamet mi kopar?” سوالini sorduktan sonra Çankı-
rı-Tosya münasebat-ı iktisadiyesini bir “farziye”
addetmesi ve neşriyatımızı efkâr-ı umumiye ve
hükümete fena şekilde göstermek gayretinde! bu-
lunması komşumuzun Çankırı hakkında pek ha-
yırhah (iyilik isteyen) olmadığını göstermektedir.

Esasen öteden beri Çankırı’ya hücumu şiar
edinen komşumuzun mahalle baskınlarına benze-
yen bu hücumundan sonra okuyucularına yazaca-
ğını vaad ettiği mütalaaları bekliyoruz.”

“Dilek” gazetesinin 97 numaralı sayısın-
da yer alan “Yine O Mesele Tosya-Çankırı
Münasebeti?”²⁴ başlıklı yazıda yer alan iddialara
Çankırı’da Duygu gazetesi “Dilek Gazetesinin
Baklası”²⁵ başlıklı yazı ile beş bölümde cevap
vermiştir.

İlk bölümde, Tosya’nın Çankırı’ya değil,
Çankırı’nın Tosya’ya muhtaç olduğu iddiasına
karşılık, Çankırı’nın Tosya için önemli bir pa-
zar olduğu, Tosyalıların mallarını satmak için
Çankırı’ya gelmek zorunda oldukları, Çankırı-
lıların ticari olarak Tosya ile hiçbir ilişkide ol-
masa dahi zarar görmeyeceği ama Tosya malları
Çankırı’da satılmazsa Tosya’nın ticari olarak if-
las edeceği ve Ilgaz pirincinin revaç bulması ne-
deniyle Tosya’da pirinç üretiminin azaldığı;

İkinci bölümde, üst yargı merkezinin Çankırı
olması nedeniyle Tosya halkının zorluklarla kar-

20 Çankırı’da Duygu, 30 Mayıs 1931, Sayı:33.

21 TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:4, Cilt:15, İhtima:2, 20.5.1933.

22 Buna dair makale ekler kısmında yer almaktadır. Bu arada, “Dilek”
gazetesinin ilgili sayılarını temin eden Sayın Yücel Özdemir’e teşekkür-

kürü bir borç biliriz.

23 “Kıyamet mi koparmış!”, Çankırı’da Duygu, 4 Nisan 1931, Sayı:25.

24 Buna dair makale ekler kısmında yer almaktadır.

25 “Dilek Gazetesinin Baklası”, Çankırı’da Duygu, 11 Nisan 1931,
Sayı:26, s.2.

şılaştığı iddialarına karşılık olarak, Çankırı'nın hiçbir zaman zorbalık merkezi olmadığı ve Kastamonu'da Tosyalıların yabancılık çekmelerine karşılık Tosyalıların Çankırı'da hürmet gördükleri;

Üçüncü bölümde, Çankırı'nın Tosya ile ilişki içinde olmasının Çankırı'nın çıkarına olduğu iddiasına karşılık, bu iddianın geçersiz olduğunun çok açık olduğu;

Dördüncü bölümde, Devrez suyu meselesinde seçilen yolun Tosya'yı büyük zarara soktuğu iddiasına karşılık, Çankırı'nın komşuluk haklarına saygılı olduğu, Çankırı'nın önce kendi malı olan suyu kendi vilayetine kullanacağı, ihtiyaç fazlasını ise komşunun kullanabileceği, Tosya Çankırı'ya bağlı olsaydı su konusuna da bir çare bulunmuş olacağı;

Beşinci bölümde, Tosyalıların "Çankırı'da Duygu" gazetesindeki iddiaları desteklemediği ve ülkeyi yönetenlerin Çankırı'nın isteklerini değil ülke çıkarlarını düşünecekleri iddialarına karşılık, ticari gelişmelerin er geç Tosya'yı Çankırı'ya bağlayacağı anlatılmaya çalışılmıştır. Bu konudaki uzun makaleye aşağıda yer verilmiştir:

"Dilek Gazetesinin Baklası",

Tosya'da çıkan "Dilek" gazetesi 96 numaralı nüshasında "Çankırı kaza olursa kıyamet mi kopar?" başlıklı bir bendinde Çankırı'nın kaza olduğu takdirde uğrayacağı maddi ve manevi zararları beyan ve Vilayet kalmasını müdafaa eden yazılarımızdan dolayı pek nezaketsizce hücum etmişti.

97 numarasında evvelki nüshasında yaptığı gafi unutturmak için:

"Bir merkezin vilayet veya kaza diye anılması uzun boylu düşünülecek bir mesele değildir. Esas vatanın menfaati, vatandaşların saadetidir. Biz bu hususta kimsenin nokta-i nazarına dokunmak istemeyiz." sözleri ile seri bir ricat gösteriyor. Bizim "vatanın menfaati vatandaşların saadeti" maksadıyla yazdıklarımızı evvelce hoş görmeyen komşumuzun yukarıki mütalaasını bil-

meyerek kalbini kırdığı komşularına verilmiş bir tarziye (özür) telakki ederiz.

Komşumuz 97 nüshasında "yine o mesele" ve "Tosya-Çankırı münasebeti" başlıklı makalesinde manasız hücumunun sebeplerini ihsas (ortaya çıkarmak) ediyor. Bu arkadaşına göre:

1- Duygu'nun, Tosya'yı Çankırı'ya çok merbut gösteren yazılarında isabet yokmuş. Çankırı Tosya için değil; Tosya Çankırı için bir ihracat merkezi imiş. Tosya Çankırı'ya meyve, pirinç, dokuma satıyormuş ve bunların "nihayet ifade edebildiği rakam yokmuş. Çankırı ise Tosya'ya "buğday, tuz, iplik" gibi senevi oldukça bir yekûn tutan ihracatı yapmakta ve bunu seyyar bir esnaf ile kayılı köylüleri (yani katırcılar) idare" ediyorlarmış. Tüccari muamelat Kastamonu ve İstanbul'la yapılmıyormuş.

Arkadaşımızın bu ifadesinde bir sarahat (açıklık) görmüyorsak da "Tosya'nın Çankırı ile bir münasebeti yoktur, mevcut münasebeti katırcılar idare ediyorlar" demek istediği zahirdir (belli).

Hâlbuki her Çarşamba Çankırı pazarında alışveriş yapan Tosyalıların onda biri kadar olsun Çankırı'dan Tosya'ya giden erbab-ı ticaret bulunduğu iddia ve ispat edilemez. Arkadaşımız pekâlâ bilir ki meyveyi pirinci getiren, iplik satın alıp götüren Tosyalılardır. Muhterem Tosya halkınca senelik yiyeceklerini toptan almak adet olmadığı haftalık ve aylık tedarik ettikleri için buğday ve un ihtiyaç nispetinde katırcı köylüler marifetiyle Tosya'ya nakledilmektedir.

Tuza gelince: Bunun ticarete mevkiei olmadığını tasrihe (belirtme) lüzum var mı?

Şu halde Çankırı, Tosya için bir ihracat merkezi olduğu pek zahirdir. Eğer Çankırlılar yıllarca Tosya ile temas etmeseler bir zarar görmezler; fakat Çankırı piyasası Tosya mallarına kapalı kaldığı gün Tosya'nın iflas edeceği bir hakikattir. Nitekim son senelerde Çankırı'nın fazla miktarda iplik vermemesi, kuşakçılığın sükûtuna (yok olma) sebep olduğu gibi Ilgaz pirincinin Tosya'nınkilere faikiyet (üstünlük) göstermesiyle

de Tosya pirinci piyasada rağbet görmediğinden pirinç ziraatının ne derecelerde azaldığı, bu veçhile Tosya'ya giren servetinin birdenbire durduğu malum olan bir hakikattir.

Arkadaşımızın bu husustaki neşriyatını Kastamonuluları gücendirmemek, bir iki tüccarı memnun etmek maksadıyla yapılmış bir cemile (gönül alıcı davranış) telakki etmekteyiz. İcap ederse müddeamızı (iddia) resmi rakamlarla da tevsik (belgeleme) edebiliriz.

2- Arkadaşımıza göre, bir zamanlar Tosya'nın istinaf (üst mahkeme yolu) merkezi Çankırı olmuşsa da "halk çok müşkülata uğramış" sonunda tashih olunmuş. Bununla Tosya'nın bir vakitler Çankırı'ya merbut olduğu hakikatini inkâr etmek istiyorlarsa hiç olmazsa Tosya mahkeme-i şeriye sicilatını (şer'îye sicili), Evkaf kuyudatını (vakıf kayıtları) şimdiden ortadan kaldırsınlar. Eğer maksatları Çankırı'ya tabi iken müşkülât gördüklerini ifade ise aşikâr söylemeleri lazımdı.

Arkadaşımız görmüş, işitmiş ve yakından öğrenmiştir ki Çankırı hiçbir vakit tekallüb (köpek gibi saldırma) ve tahakküm (zorbalık) merkezi olmamıştır. Kastamonu'da hâlâ yabancılık duyan Tosyalıların Çankırı'da hürmet gördükleri ise zahirdir. Çankırlılar çalışkan insanları bu cihetle Tosyalıları severler.

3- Çankırı'nın Tosya ile münasebet tesisi kendi menfaati iktizasından (gerekme) iken bunu yapmıyormuş "ilga" meselesi mevzubahs olunca hatırlıyormuş.

Bu iddianın butlanı (geçersizlik) zahirdir. Eğer Tosyalılar Sarıkaya'ya kadar köy yolu açmışlarsa bu kendi menfaatlerinin icabındandır. Çankırı'dan inşasına başlanan şosenin sene-lerden beri tehiri ise Çankırlıların bu yoldan istifadeleri pek az olduğu için değil Kastamonu'nun Tosya yollarını ihmalinden ileri gelmiştir. Bundan başka Kastamonu vilayeti Çankırı hududuna kadar bir şose yapmış olsaydı Çankırı bu şoseyi şüphesiz merkeze raptederdi. Köy kanununa tevfikân (-e göre) açılan bir yolun şose

sayılamayacağı şüphesizdir. Şu halde kabahat kimindir?

Tosya telefonlarının Ilgaz merkezine raptına gelince: Bu o kadar şikâyeti mucip olacak bir dert değildir.

4- Nihayet arkadaşımız en büyük şikâyeti şu satırla anlatıyor:

"Devrez suyu meselesinde ihtiyar edilen (seçilen) tarz-ı hareketle Tosya'nın ne derecelerde ızrar edildiği (zarara sokma) şimdi iddia edilen münasebetlerin mevcudu tanıtmadığı aşikârdır."

Arkadaşımız bununla demek istiyor ki: Devrez suyundan öteden beri biz istifade ediyorduk. Şimdi ise Çankırı köylüleri buğday, darı, sebze ekiyorlar. Hele Tosya'ya mahsus olan pirinç zeriyyatına (ekim) fazla ehemmiyet vererek Tosya'nın servetini elden aldılar. Çünkü daha nefis pirinç çıkarıyorlar. Eğer bu sudan eskisi gibi istifade edersek dostluğumuz dostluktur.

Arkadaş biz komşuluk hakkını iyi biliriz, hürmet ederiz. Fakat kendi ihtiyacımız varken aç kalacak semahat (cömertlik) yapma eski zamanlarda oluyordu. Bir su geçtiği arazinin malıdır. Artarsa komşu da istifade eder.

Bunun için gücenmeye mahal yoktur. Eğer Tosya bizim vilayetin bir parçası olsaydı buna da bir çare bulunurdu. Temenni edelim ki bu çareyi bulacak zaman bir an evvel hulul (gelme) etsin.

5- Komşumuz makalesinin sonunda "biz öyle görüyoruz ki uyanık ve menfaatlerini müdrik (bilen) Tosyalılardan refikamızın mütalaasını tasvip edecek bir fert bulunmaz. Zimamdarlarımızın (yöneten) şu veya bu arzudan ziyade memleketin menfaatlerini düşüneceklerine mutmain (emin olan) olduğunu söylüyor.

Bu satırlarda gizlenen endişe pek zahirdir. İktisadi hadisat er geç Tosya'yı Çankırı'ya bağlayacaktır.

Binaenaleyh arkadaşımız biraz da temayülât-ı umumiyeyi (genel eğilimler) nazar-ı itibara alarak mütalaada bulunsaydı temsil etmek istediği muhterem Tosyalılara daha büyük

hizmet etmiş olurdu. Biz yakından biliyoruz ki “uyanık ve menfaatlerini müdrik” İskilipliler gibi Tosyalılar da menfaatlerini Çankırı’ya merbut olmakta görüyorlar. Bunun için her çareye başvuruyorlar.”

“Dilek” gazetesindeki “Duygu Gazetesinin Saçması”²⁶ başlıklı makalesi üzerine “Çankırı’da Duygu” gazetesinde sert yorumlar yapılmıştır. Yorum yapılan yazının başlığı da oldukça serttir. “Küfür hızını alınca hakikat kendini sakınır.”²⁷

Buna göre, “Dilek” gazetesi, “Çankırı’da Duygu” gazetesini İngilizlerin 19. yüzyıl sömürgeci siyasetiyle bir tutan yaklaşımı ile yeni bir küstahlıkta bulunuyor ve ne yazdığını bilmiyor.

Küfür ve hakaret seviyene inen “Dilek” gazetesine daha dikkatli olması ve onun seviyesine inilmeyeceği ve muhatap alınmayacağı uyarısı yapılarak yazıya son verilmiştir.

Bu cevaptan sonra “Çankırı’da Duygu” gazetesinde bir daha “Dilek” gazetesi ile polemik yazılarına rastlanmamaktadır.

“Küfür hızını alınca hakikat kendini sakınır” başlığı ile yayınlanan yazı aşağıda verilmiştir:

“Küfür Hızını Alınca Hakikat Kendini Sakınır

Tosya’da çıkan “Dilek” gazetesinin manasız ve zamansız bir vehme kapılarak “Çankırı kaza olursa kıyamet mi kopar?” başlıklı makalesini komşuluk nezaketine aykırı bularak tenkit etmiş, icap eden cevabı vererek bu arkadaşı nezaket ve insafa davet ederek mantık ve hakikati göstermiştir.

Mantık ve hakikat karşısında susması lazım gelen bu arkadaş kendine has bir ataklıkla “Duygu gazetesinin saçması” ser nameli (başlıklı) uzun bir makale yazarak Devrez çayından ibtida Ilgazlıların, sonra Tosyalıların istifade edebileceği hakikatinden tegafül (gaflet) ederek yeni bir küstahlıkta daha bulunuyor. Bu gazetenin en çok korktuğu şeyin Tosya’nın Çankırı’ya raptedilmesi ihtimali olduğunu bildiğimiz için

²⁶ Buna dair makale ekler kısmında yer almaktadır.

²⁷ “Dilek gazetesi, Küfür hızını alınca hakikat kendini sakınır”

Çankırı’da Duygu, 30 Mayıs 1931, Sayı:33, s.4.

“eğer Tosya bizim vilayetin bir parçası olursa Devrez’e bir çare buluruz” tarzında yazdığımız latifeye şu sözlerle mukabele ediyor:

“Bu arkadaşın bu sözleri bize İngiliz siyasetini hatırlatıyor: “Mısırlılar! Tek durun... Yoksa Nil’in mecrasını çeviririz!” diyen müstemleke siyasetini...”

Eğer hacmimiz müsait olsaydı, eğer kârilerimize ne yazdığını bilmeyen bir gazetenin muhatabı olduğumuzu göstermek isteseydik bu gazetenin yazılarıyla bizim yazılarımızı bir daha aynen neşr ve yeniden cevap ita ederdik. Fakat Devrez çayını Nil’e koca bir vilayet halkının mürevviç-i efkârı (bir fikrin taraftarı olan) olan Duygu’yu İngilizlere teşbih (benzetme) eden bir arkadaşına karşı en muvafık tarz-ı hareket sükûtle mukabeledir.

Duygu bir şantaj gazetesi değildir. Duygu küfürden, mahalle dedikodularından müçteniptir (uzak duran). Ve nihayet Duygu bir memleket gazetesi, bir meslek sahibidir. Eğer Dilek gazetesine cevap vermek icap etseydi bizim de küfür ve hakaretle haykırmamız, böylelikle “davayı kazanırım” zannını beslememiz icap ederdi.

Bilmukabele Dilek muharririne tavsiye ederiz:

“Dikkatli olsunlar” bizi terbiyesizliğe sevk etmeye çalışmasınlar. Çünkü bu yolda yalnız kalacakları muhakkaktır.

Sonuç

1931 yılı başında bazı vilayetlerin lağve-dileceği ve bunların içinde Çankırı’nın da olacağı söylentileri üzerine Çankırı’da yayınlanan “Çankırı’da Duygu” gazetesi yayınları ile hemen harekete geçmiş ve bu konuda alınacak olumsuz bir kararı engellemeye çalışmıştır. “Çankırı’da Duygu” gazetesi Çankırı’nın vilayet statüsünün değişmemesi için yayınlarıyla bir baskı unsuru olarak elinden geleni yapmış ve Hükümet tarafından Çankırı hakkında verilecek olumsuz kararı engellemeye çalışmıştır.

“Çankırı’da Duygu” gazetesi, Çankırı’nın

kaza haline getirilmesi halinde Çankırı'nın uğrayacağı maddi ve manevi zararlar ile vilayet olarak kalmasının gerekçelerini ve faydalarını anlatmaya çalışmıştır. Hükümet tarafından Çankırı hakkında verilecek olumsuz kararı sessizce beklemeyi tercih etmeyip bu konuda canla başla çalışması dikkate değerdir.

Çankırı'da Duygu gazetesinin bu faaliyetinin yanında, Çankırı'nın vilayet statüsünün korunması için Çankırı milletvekilleri ve Ankara'ya giden Çankırı heyetlerinin ne gibi faaliyetler gösterdiği hakkında basında bir bilgi yoktur. Buna rağmen, Çankırı milletvekillerinin ve giden heyetlerin bu konuda azami çaba sarf ettikleri kanaatindeyiz.

“Çankırı'da Duygu” gazetesindeki yazılar ile milletvekilleri ve heyetlerin kulis ve baskıları Çankırı'nın vilayet olarak kalması noktasında ne kadar etkili olduğunu bilemiyoruz. Buna rağmen, sonuçta, Çankırı'nın vilayet statüsü devam etmiştir.

Bazı vilayetlerin lağvı söylentilerinin ardından 1931 yılı içinde bir sonuca ulaşmadığı ancak 1933'te bu konuda bir karar alındığı görülmektedir. 1933'te alınan kararda vilayet statüsü kaldırılan vilayetler arasında Çankırı'nın yer almadığı görülmektedir.

Tosya'da yayınlanan “Dilek” gazetesinin Çankırı'nın kaza yapılmasında bir sakınca görmeyen yazısı üzerine “Çankırı'da Duygu” adı geçen gazete ile polemige girmiştir. “Çankırı'da Duygu” gazetesini yayınları ile Çankırı'nın Tosya'ya değil, Tosya'nın Çankırı'ya mecbur olduğu, Çankırı'nın kaza yapılması durumunda iktisadi ve ticari olarak Tosya'nın da bundan zararlar göreceği anlatılmış ve komşu gazetesinin nezaket dışı yazılarına karşı sert uyarılarda bulunmuştur.

Kaynakça

Cumhuriyet, 4 Mart 1931; 8 Mayıs 1931.

Çankırı'da Duygu, 7 Şubat 1931, Sayı:18; 28 Şubat 1931, Sayı:20; 07 Mart 1931, Sayı:21; 4 Nisan 1931, Sayı:25; 11 Nisan 1931, Sayı:26; 23 Mayıs 1931, Sayı:32; 30 Mayıs 1931, Sayı:33.

Dilek, 16 Mart 1931, Sayı:96; 1 Nisan 1931, Sayı:97; 16 Mayıs 1931, Sayı:100, s.2-3.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:4, Cilt:15, İçtima:2, 20.5.1933.

Ekler:

EK:1

“Çankırı Kaza Olursa Kıyamet mi Kopar?..”, Dilek, 16 Mart 1931, Sayı:96, s.3.

“Aziz komşuları biz ve bilhassa muhterem “Duygu” arkadaşımız gücenmesin ama bu meseleyle biraz kenarından köşesinden temas etmek istiyoruz.

Malumdur ki, ne zaman bir teşkilatı mülkiye meselesi mevzubahis olursa, birçok emsalle beraber Çankırı da hatıra gelir ve komşularımız da derhal bir hassasiyettir başlar. İşte Duygu refikamızın bir müddetten beri devam eden neşriyatı bunun bir nişanesidir.

Duygu refikamıza göre, Çankırı vilayetinin lağvı Çankırılılar için adeta bir ‘zehir’dir ve buna ‘düşmanlar gülecektir.’ Ne tuhaf düşünce?

Vatanın âli menfaati, vatandaşların seadeti her hangi bir teşkilatı icap ettirebilir ve bu; bu memleketi sevenleri sevindirmek için yapılır. Vatan haritası hudutları içindeki tadilat için dost, düşman kelimesi istimaline bile mahal yoktur.

Duygu refikimiz son nüshalarından birinde mülki teşkilatın tarihçesine temas ederek oldukça istifadeli malumat kaydeylemiştir. Bu meyanda Tosya'nın Çankırı'ya karşı iktisadi vaziyeti hakkında bir sürü faraziyatta bulunmuştur.

Bir davayı teşrih eylerken bir hakkı müdafaa eder iken gayrin hakkına da riayet eylemek, en büyük hakşinaslık olur. Bu itibarla biz bu meselede refikimizin mütalaalarını varit göremedik.

Niçin?

Bunu gelecek nüshamızda etraflıca okuyunuz.”

EK:2

“Yine O Mesele Tosya-Çankırı münasebeti”, Dilek, 1 Nisan 1931, Sayı:97, s.4.

“Geçende yazmıştık, yine söylüyoruz:

Bir merkezin vilayet veya kaza diye anılma-

sı uzun boylu düşünülecek bir mesele değildir. Esas; vatanın menfaati, vatandaşların saadetidir. Biz bu hususta kimsenin nokta-i nazarına dokunmak istemeyiz. Nitekim geçenlerde bir Kastamonulu refikimiz da:

-“ Evvelce vilayet adedinin çoğalmasına sebep işlerin süratle görülebilmesi idi. Katır ve araba zamanında bu mühim bir mahzurdu. Bugün otomobil ve kamyonlar taammüm etmiş, uzak merkezler çok yakınlaşmıştır. Vilayet merkezine yirmi otuz saat mesafedeki her hangi bir kazadan gönderilecek muameleler o gün vilayete gelir ve muameleye konar. Binaenaleyh bu mahzur ortadan kalkmıştır. Bu hususta olsa olsa mahalli düşünceler varit olabilir. Bir kasabanın adı vilayet merkezi veya kaza olmasında fazla bir ehemmiyet yoktur. Asıl mesele umrana ve iktisadi inkişafa mazhar olmaktır. Umran için ve tasarruf için yapılacak bu tevhit muamelesinde şüphesiz ki umumi menfaat vardır. Umumi menfaat karşısında ise her türlü düşünceler serfüru ederler.” diyordu.

Çok doğru değil mi?

Bu doğru... Fakat muhterem “Duygu” refikimizin Tosya’yı Çankırı’ya çok merbut gösteren yazılarında hiç de doğruluk yok. Bize göre Çankırı Tosya için değil; Tosya Çankırı için bir ihracat merkezidir ve aranılacak bir mevkidir.

Tosya’nın seneden seneye Çankırı’ya satacağı meyvenin, pirincin, dokumanın nihayet ifade edebileceği bir rakam yoktur. Bilakis Tosya Çankırı’dan buğday, tuz, iplik gibi senevi oldukça bir yekûn tutan idhalat yapmaktadır ve bunu bir iki seyyar esnaf ile Kayılı köylüler idare etmektedir. Diğer tüccarı muamelat Kastamonu’ya ve İstanbul’a merbuttur. Bu herkesin bildiği bir hakikattir.

Tosya’nın bir zamanlar istinaf merkezi olarak Adliyesinin Çankırı’ya raptedilmesi halkı çok müşkülata uğratmış, vaziyet anlaşıncı ıslah edilmişti.

Çankırı’nın kendi menfaati noktasında Tosya ile bir münasebet tesisi icap ettiği halde ancak komşularımız bunu ilga mes’elesi mevzubahis oldukça hatırlamışlardır.

Tosya, Çankırı ile aradaki mesafeyi kısaltmak için Sarıkayadan bir yol açılmak istemiş Tuht nahiyesine kadar getirmiş, Çankırı Tosya’nın rica-sını kabul ederek dört saatlik bir sahayı tanzime lüzum görmemiştir. Tosya’nın Ilgaz kazası merkezine on kilometrelik bir sahaya götürdüğü köy telefonları ufacak bir himmetle hududu geçirilmemiş ve Tosya’nın iltifatına kulaklar tıkanmıştır.

Ve nihayet Devrez suyu mes’elesinde ihtiyar edilen tarzı hareketle Tosya’nın ne derece izrar edildiğini, şimdi iddia edilen münasebetin mevcut tanınmadığı aşikârdır.

Biz öyle görüyoruz ki uyanık ve menfaatlarını müdrik Tosyalılardan, refikimizin mütalaasını tasvip edecek bir fert bulunamaz.

Memleketi herhalde çok iyi tanıyan zimamdarlarımızın şu veya bu arzudan ziyade memleketin âli menfaatlarını daha çok düşüneceklerine emin ve mutmain bulunuyoruz.”

EK:3

“Duygu Gazetesinin Saçması”, Dilek, 16 Mayıs 1931, Sayı:100, s.2-3.

Duygu’ya yazı yazan arkadaştan rica ederiz: Dikkatli olsunlar

“Eğer Tosya bizim vilayetin parçası olursa Devreze bir çare buluruz..” tarzında mütalaa yürüten bu arkadaşın sözleri bize İngiliz siyasetini hatırlatıyor...

(Mısırlılar! Tekdurun..yoksa Nilin mecrasını çeviririz.)

Deyen müstemleke siyasetini hatırlatıyor....

Çankırı’da çıkan “Duygu” gazetesi, bazı fikirlerine itiraz etmekliğimiz üzerine, geçenlerde (Dilek gazetesinin baklası) unvanlı uzun bir yazı yazdı. Bu gazetenin teşkilatı mülkiyeye ait nazarıyesindeki isabetsizliği nasıl meydana koymuş isek, bu son yazılarındaki mantıksızlığı da öylece teşrih edeceğiz.

Duygu’ya göre, bizim en büyük cürmümüz onun bir müddetten beri çalakalem yürüttüğü bir mevzua karışmaklığımız oldu. Hâlbuki biz de bir fikir temsil etmek itibarile efkârı umumiyenin malı olan her mevzua temas edebildik ve netekim ettik.

Gümrükten mal kaçıran gibi telaş gösteren bu arkadaşlara ilk yazımızda “vatanın menfaati, vatan-
daşların seadeti neyi icap ettirirse hükümet onu
yapar; siz bu arada Çankırı’yı müdafaa ederken
Tosya’nın hakkını çiğnemeyin, hakşinaslık göste-
rin...” dedik. Sonra diğer yazımızda: Çankırı’nın
vilayet veya kaza diye anılması bizi alakadar et-
meyeceğini, ancak Tosya’nın bu uğurda feda edi-
lemeyeceğini anlattık.

İlk yazısında, Duygu’nun bu husustaki neşri-
yatının efkâr-ı umumiye ve hükümete karşı isa-
betsizliğini göstermiş olmamızı meslektaşlık ve
komşuluk nezaketine riayetsizlikle tavsif eden
arkadaşımız, bu yazısında bizim ahiren ricat yap-
tığımızı ve güya tarziye tarzında yazı yazdığımızı
tahayyül ediyor. Hâlbuki bizim evvel ahir yazdık-
larımız meydandadır. Ne evvelkinde bir hücum ve
nezaketsizlik, ne de ikincide ricat ve tarziye mev-
zuubahis olamaz.

Buna rağmen Duygu’nun böyle göstermesin-
de elbette bir mana var: Efkar-ı umumiye ve hükü-
mete karşı neşriyatını takviye etmek ve “bakınız,
dilek itiraz etmişti amma o da fikrinden döndü...”
diye göstermek... Bu şekil, neşriyatımızı gazete-
mizden okumayanları belki bir lahza tereddüde
sevkedebilir. O da bir kâr.

1-Tosya’nın Çankırı’ya belli başlı ihracatı ol-
madığı; bilakis Tosya Çankırı istihsaline bir mah-
reç bulunduğu bedahatine karşı refikimiz itiraz
ederken büyük bir hataya düşüyorlar ve “her Çar-
şamba Çankırı pazarında alışveriş yapan Tosyalı-
ların onda biri kadar olsun Çankırı’danTosya’ya
giden esbab-ı ticaret bulunduğu iddia ve isbat edi-
lemez.” diyorlar iyi amma, bunu kim iddia etti?
Refikimiz çok basit ticaret kaidelerine yabancı ka-
lıyorlar. Kendilerine haber verelim ki bütün emtia
Anadolu’ya İstanbul’dan geldiği halde malını sat-
mak için Anadolu’da dolaşan İstanbul tüccarına
nadiren tesadüf edilir, buna mukabil İstanbul’dan
mal almak için giden binlerce Anadolu’lu vardır,
bu neyi ifade eder acaba?

“Çankırı yıllarca Tosya ile temas etmese bir
zarar görmezmiş, fakat Çankırı piyasası Tosya
mallarına kapalı kaldığı gün Tosya’nın iflas ede-
ceği bir hakikat” imiş...

Rica ederiz: Kendi ticaret odalarının istatis-
tiklerini bir tetkik etsinler, bu iddiayı çürütmeye o
bile kâfi gelir.

Sonra, “Çankırı’nın fazla iplik vermemesi ku-
şakçılığı sükût ettirmiş.” Meğer biz, Tosya kuşak-
larının eski revacını bulamamasına medeni kıya-
fetin sebep olduğunu zannetmekle ne kadar hata
ediyormuşuz...

Hele pirinçler hakkındaki mütalaa şaheser:

“İlgaz pirincinin, Tosya’nınkilere faikiyet gös-
termesile de Tosya pirinci piyasada rağbet görme-
diğinden pirinç ziraatının ne derecelerde azaldığı,
bu veçhile Tosya’ya giren servetin birdenbire dur-
duğu bir hakikattir.”

İnsaf, arkadaş insaf... zeriyyatın neden azal-
dığını bizim kadar elbette siz de bilirsiniz. Fakat
Tosya ve Ilgaz pirinçlerinin ismini bir arada zik-
redebilmek için evvelki nüshalarımızda size hitap
eden yazılara niçin cevap vermediniz?

Biz bu neşriyatı Kastamonulu bir iki tüccarı
memnun etmek için yapıyormuşuz ve Duygu icap
ederse müddeasını resmi rakamlarla da tevsik ede-
bilirmiş. Uzun sözün kısası: Biz Duygu’dan bunu
bekliyoruz.

2- Tosya bir zamanlar Çankırı’ya merbut imiş
ve bunu inkâr etmek için mahkeme-i şeriye ve
evkaf kuyudatını ortadan kaldırmak lazım” imiş.
Bunu kim inkar etti? Hatta düne kadar Çankırı’da
Kastamonu’ya merbut idi. Bunlar kendi lehlerine
bir hüküm ifade etmez ki.

Biz, Tosya’nın Çankırı’ya merbut olmasın-
dan sarfınazar, sadece adliyyeye merci olmasının
bile isbat eylediği müşkülleri söyledik. Münaka-
şayı kelime oyuncaklarına istinat ettirmeyelim:
Tagallüp ve tahakkümden bahsetmedik, araya bir
Çankırılılar, Kastamonulular davası karıştırma-
ya lüzum yoktur. Biz muhterem komşularımızın
hürmetkarlığını takdir etmek ve onlara hürmetkar
olmak hususunda Duygu refikimizin derslerinden
müstağni bulunuyoruz.

3- Duygu yol meselesinde de aklına göre bir
siyaset yapmak istiyor:

“Çankırı Tosya’ya şose yaparmış amma bunun
tehiri Kastamonu’nun Tosya yollarını ihmalinden
ileri geliyormuş, açılan yol şose sayılmazmış...”

Bu ne mantıktır, bu ne garip bir zihniyet mahsulüdür? Kastamonu'nun yollara atfettiği ehemmiyeti ve bilhassa Vali Murat Beyefendinin Tosya'dan Çankırı vilayeti hududuna geçen bir yola gösterdiği büyük himmeti Duygu gazetesinden öğrenecek değil idik. Bu himmet sayesinde ki, kışın Ankara seferlerine halel gelmemiştir.

Fakat mesele bu değil, doğrudan Çankırı hududuna yapılan yolu Kastamonu yapmamış da Tosyalılar hatta Tosya köylüleri yapmış olsun, bundan ne çıkar? Bu bir şose yol olmasın da bir yol, bir cadde bulunsun. Bunun bahse ne taalluku var?

Yol, şose, şimendifer bunlar iki merkez arasında münakale ve muvasalayı temin edecek vasıtalar değil midir? Çankırı buna mukabele etmiş midir? Bunu söylesinler?

Telefon meselesine gelince, komşuluk nezaketine fazla kıymet gösteren refikimiz bu hususta “bu kadar şikâyet değer bir dert değil” buyuyorlar. Yüzümüze karşı kapısını kapayan komşuya biz ne diyebiliriz?

4- Duygu'nun Devrez meselesine ait fıkrasında gösterdiği halet-i ruhiyeye meslek namına biz çok acıdık. Eminiz ki, bunu gazetenin muhterem sahibi de müteessir olacaktır. Bu yazıyı yazan arkadaş hatasının farkında değildir.

Bir şu satırları okuyun, bir de İngilizlerin müstemlekelerine karşı kullandıkları tazyik siyasetini tetkik edin; ikisinde de aynı ruhu bulacaksınız:

“Eğer Tosya bizim vilayetin bir parçası olsaydı buna da bir çare bulunurdu... Temenni edelim ki, bu çareyi bulacak zaman bir an evvel hulul etsin...”

İşte buna tam manasile müstemleke siyaseti derler. Bu halet-i ruhiyenin, bu tarz-ı tefekkürün başka türlü ifadesi olamaz.

İngilizler Mısırlıları itaate sevk etmek için Nil'in mecrasını değiştireceklerini ileri sürerlermiş. Refikimiz de bundan başka bir şey söylemiş olmuyor. Fakat Tosya Çankırı'nın bir parçası değilse bile, Tosya ve Çankırı Türkiye Cumhuriyeti'nin bir parçası değil midir? Her ikisinde de elde edilecek kâr ve zarar doğrudan bu vatani alakadar etmez mi?

Demek ki, arzu edilince bulunabilecek olan çare, geçen sene İktisat Vekâleti'nin emri üzerine iki vilayet arasında tetkik edildiği zaman bu maksatla bulunmamış oluyor.

Hayır, hayır... Biz bunu ancak bu yazıyı yazan muharrir arkadaşın kendi fikri olarak telakki etmekle müteselli olmak isteriz.

5-Hemşerilerimizden “Çankırı'yı arzulayanı ve bunun için her çareye başvuranı” biz bilmiyoruz. Duygu refikimizin bildikleri varsa söyleyebilirler.

Bizim bu hususta bilhassa söyleyeceklerimiz şunlardır:

Bir hakikati olduğu gibi göstermek nezaketsizlik olmaz. Tosya ile Çankırı'nın veya Çankırı ile Tosya'nın bir münasebeti bir alakası birbirinden kârı, istifadesi varsa Çankırı'nın kaza veya vilayet diye anılması ile buna bir halel gelmez. Realist olanlar unvana değil, maddeye bağlıdır.

Refikimiz, teşkilat-ı mülkiye cereyanı başladığı zaman sütunlar dolusu yazılar yazdı. Ankara ve Kastamonu vilayetleri arasında sıkışıp kalan, tevessü istidadı olmayıp bu itibarla da ilgısı muhtemel olan Çankırı'yı bu ihtimalden kurtarmak için İskilip ve Tosya'yı Çankırı'ya almanın çarelerini göstermeye çalıştı.

Biz de, Çankırı vilayet olalıdan beri hatırlanmayan münasebetlerin sırf Çankırı'nın vaziyetini kurtarmak gayesiyle tasavvur edilmesine işaret eyleyerek (E... dedik, kaza olursa kıyamet kopmaz ya!)

Bu her zaman ve bihakkın müdafaa edebileceğimiz samimi bir fikir olmaktan başka bir şey değildir. DİLEK.”

Tuz - Nusret Acar

ZEKİ ÖMER DEFNE'NİN YAYIMLANMAMIŞ İKİ ŞİİRİ ve BAZI TESPİTLER

TWO UNPUBLISHED POEMS OF ZEKİ ÖMER DEFNE and SOME DETERMINATIONS

Hakkı Duran

ÖZET:

Çankırılı şair Zeki Ömer Defne'nin daktilo ile yazdığı iki şiiri, şair Halil Soyuer tarafından Dr. Yılmaz Karakoyunlu'ya emanet edilmiş. Kendisi de bir mektupla bunları şahsıma devrettiler. Bu yazıda daha önce yayımlanmamış bu şiirlerden, Bursa Gönüferah Otelindeki şiir ve musiki günlerinden ve şiirlerden birinin ithaf edildiği Orhan Ete'den bahsedilecektir.

ABSTRACT:

The poet from Çankırı, Zeki Ömer Defne's two poems from his own typewriter had been entrusted to Dr. Yılmaz Karakoyunlu by Halil Soyuer. He passed them to me in a letter. This article is about those unpublished poems and Orhan Ete, to whom one of these poems had been dedicated, as well as the poetry and music days at the Bursa Gönüferah Hotel.

GİRİŞ

28.07.2001 tarihinde Sayın Yılmaz Karakoyunlu'dan bir mektup aldım. Kendileri o tarihte devlet bakanı idi. Mektup, şair Zeki Ömer Defne¹ ile alakalıydı:

“Değerli şâir Zeki Ömer Defne'nin iki şiiri kendi daktilo makinesinden çıkmış şekliyle bende mahfuzdur. Bu şiirleri üstad şâir Halil Soyuer² bana emanet etmişti.

1 Zeki Ömer Defne(1903-1992), Çankırılı şair ve öğretmen. Hayatı ve şiirleri hakkında geniş bilgi için bkz.:”Doğumunun 100. Yılında Zeki Ömer Defne ve Çankırılı Şairler” Sempozyum Bildirileri (19-20 Eylül 2003), Ankara 2004.

2 Halil Soyuer(1921-2004), . Balıkesir-Havran'da doğdu. Balıkesir Lisesini bitirdi (1940). 1955'te memuriyetten ayrılarak gazeteciliğe başladı. Bir çok gazetedede çalıştı. 1984'te son çalıştığı gazeteden emekli oldu. Ankara'da vefat ederek memleketi Havran'da toprağa verildi. Şiirleri Yedigün (1940), Çınaraltı, Defne, Türk Edebiyatı gibi dergilerde yayımlandı. Şiirleri İngilizce, Fransızca ve Farsçaya çevrildi. Bir çok şiiri bestelenmiştir. Şiirleri: Liman (1950), Kin (1952), Aylak İnsanlar Kenti (1965), Kör Kuyu (1970), Akşamüstü (1975), Gönül Dağları (1990), Sonbahar Çiçekleri (1992), Sorma Hiç (1993), Zaman Akıp Gidiyor (Hatıra ve şiir, 1994), Sevgi Çiçekleri (1996), Sevgi Burcu (1997), Kader Faslı (1997), Yürekten Sevginin Vatanı (1998), Sevgi Bende Hiç İzine Çıkmadı (1999), Sevgi Seli (2000), Sevgi Bağları (2001), Bakış Mektubu (2002). Hatıraları: Anılarla Şairler Albümü (1995), Şair Dostları (2004). Araştırma: Ankara Kabadayıları (1995).

Bunları ekli olarak sunuyor ve ben de size emanet ediyorum. Belki ileride Çankırı'da veya Ilgaz'da bir Zeki Ömer Defne Müzesi veya Kitaplığı açılırsa siz de oraya emanet edersiniz. Aksi halde bunlar bir gün istenmese bile bir yerlerde ziyan olup gidecektir. Şimdi emin ellerde olmanın rahatlığını hissediyorum.”³.

Karakoyunlu'nun gönderdiği zarfın içinde daktilo ile yazılmış “KAR KUŞATMASI” ve “P Î R” adlarını taşıyan iki şiir ve altlarında Zeki Ömer Defne imzası mevcuttu.

4.I.1987

KAR KUŞATMASI

-Sn. Orhan ETE'ye-

*Sarıyor gibiydim yine çocukluğumun, gençliğimin
O yarılıp çıkılmaz karları, kışlarıyla.
Bursa, korkup kaçtıysam eğer ansızın o sabah
Koyup Gönüferah'ın sıcacık koynunda seni
Suçumu o geçmişin sonsuz kuşatmalarına ver !*

*Tutuluyor gibiydim yine çocukluğumun, gençliğimin
O soğuk cehennem, nemrut, felâket hastalığına
Yine başlıyor gibiydi o deli nöbetler işte,
Ürperiordum fırtınalar öncesi sular gibi.
Korkumu o yılların o uğrun sızmalarına ver !*

*Giriyor gibiydim yine çocukluğumun, gençliğimin
Kapısında buz süngülüler tutukevlerine yine.
Savruluyordu Uludağ'lar, Ilgaz'lar penceresinde
Ve kurtlar, ağızlarında ölü arzularım, siste...*

3 Yılmaz Karakoyunlu'nun Halil Soyuer'in emaneti Zeki Ömer Defne'nin şiirlerini bana göndermesi o günlerdeki bir görüşme ile ilgilidir. Karakoyunlu, 2001 Haziran ayında Çankırı'ya gelmişti. Dönemin Çankırı Valisi beni haberdar etti ve birlikte karşıladık. Vali beyin odasında konuşurken yakında Ilgaz şenliği var, sizi de bekleriz dedim. Bestecilik yönünü de hatırlayarak Zeki Ömer Defne'nin Ilgaz şiirini de besteleyebilirsiniz diye takıldım. Ilgaz festivaline katılamayan Yılmaz Karakoyunlu, bildiği üzere Ilgaz şiirini nihavend makamında besteleyerek festivalden önce notasını göndermiş, TRT sanatçıları da bu eseri festivalde icrâ etmişlerdi. Zeki Ömer Defne, Yılmaz Karakoyunlu ile bu şekilde ortak gündemimize girmiştir.

*Kaçışımı biraz da bu dağ tutmalarına ver !
Sen bir dağlı, ben bir dağlı.. duman dumanız yine işte
De, bu sabahdan akşamı nasıl görürsün Bursa,
Yoksa kaçırır mıydım hiç sennen bir fetih gecesin
daha?*

Zeki Ömer DEFNE

Defne'nin şiirini ithaf ettiği Orhan Ete'ye ulaşmak ve tanımak istedim. Bursa'da aynı soyadına kayıtlı bir telefona numarasını çevirdim. Telefona çıkan nazik bir hanımefendi, Orhan Ete'nin annesi olduğunu söyledi. Kendisiyle nasıl görüşebileceğimi sordum. "Onu kaybedeli çok oldu" diye cevap verdi. Arama sebebimi anlatırken, acısını tazelediğim için duyduğum mahcubiyeti ifade etmeye çalıştım. Zeki Ömer Defne'nin talebesi olduğu için vefat etmiş olabileceği ihtimali hiç aklıma gelmemişti. Hanımefendiye başka bir şey soramadım. Meğer Orhan Ete, hocasından bir yıl önce 1991'de vefat etmiş.

Halil Soyuer'in "Şair Dostlarım" kitabı yayınlanana kadar Orhan Ete hakkında Defne'nin talebesi olması haricinde fazla bir malumat elde edemedim. Halbuki Soyuer'in 1996'da yayınlanan "Sevgi Çiçekleri" kitabında da bahsi geçmekteymiş, ancak sonradan fark edebildim.

ORHAN ETE (1932-1991)

1932 yılında Bursa'da doğdu. Galatasaray Lisesi'nin bitirdikten sonra ABD'de yüksek öğrenim gördü. Şiirlerinde hece ve aruz veznini kullanmıştır. Bir çok şiiri bestelenmiştir. Gündemi şiir ve musiki olan toplantılar için sahibi olduğu Gönlüferah Otelini tahsis etmiş, her ay şair ve musikişinasları ağırlamıştır. Galatasaray Lisesinde edebiyat öğretmeni Zeki Ömer Defne'dir. Defne'nin Bursa Şahanları şiirinde "İki evlât ki öz evlâttan ileri" diye tanımladığı ikiliden biri Orhan Ete'dir, (diğeri şâir Hüseyin Tansever'dir).

Tekstil sektöründe faaliyet gösteren işadamları Orhan Ete, bir şair ve musikiseverdi. Otel işletmeciliği de yapıyordu. 12 yıl boyunca bir çok sanat ve kültür adamını her ay misafir misafir etmiş, gündemleri şiir ve musikî olmuştur.

Ne asil ve yüce bir davranış. Sanat alanına ilgi duyan işadamlarının çok az sayıda olduğu ülkemizde Orhan Ete, semalarımızda görülen nadir bir yıldız olmuştur. Dile kolay. Hayatının son 12 yılında ülkenin seçkin şâir, bestekâr ve ses sanatçılarından oluşan bir topluluğu sahibi olduğu Gönlüferah Otelinde her ay ağırlamıştır. Bu toplantılar her ayın iki gününü kapsamaktadır. Maalesef hocası Defne'den önce erken yaşta hayata vedâ etmiş. Orhan Ete'nin bu asil tavrının ülkemizin diğer işadamlarına da örnek olmasını temenni ediyorum.

Merhum şâir Halil Soyuer de bu toplantılara 12 yıl boyunca katılmış. Katılanlar, Türk müziği bestekâr ve icracıları ile şairlerden oluşuyor. Kimler yok ki: Zeki Ömer Defne, Orhan Şaik Gökyay, Prof Dr. Selahattin İçli, Dr. Alaeddin Yavaşca, Hüseyin Tansever, Serap Mutlu, İnci Çayırılı, Perihan Altındağ Sözeri, Müzeyyen Senar, Safiye Ayla, Avni Anıl, Hayati Vasfi Taşyürek, Halil Soyuer, Cemal Sâfi, Cansın Erol, Osman Babuşcu, Ziya Taşkent, Bekir Sıtkı Erdoğan, Sadun Aksüt, bestekâr Erdinç Çelikkol, Bursa'da yaşayan şâir ve müzik sanatçıları...

GÖNLÜFERAH'TAKİ ŞİİR ve MUSİKİ GÜNLERİ

Şair Halil Soyuer, Gönlüferah toplantılarını şu şekilde anlatmaktadır:

"Gönlüferah otelinde hemen hemen her ay bizi davet eder, toplardı. Şiir ve müzik ırmağı içinde iki gün yüzer dururduk. Otelin üst salonu o gece bize ayrılırdı. Genellikle İstanbul'dan Zeki Ömer Defne, Orhan Şaik Gökyay, Prof. Dr. Selahattin İçli, Dr. Alaeddin Yavaşca, Şair Hüseyin Tansever, ses sanatçısı Serap Mutlu, İnci Çayırılı, Perihan Altındağ Sözeri, Müzeyyen Senar hatta Safiye Ayla, İzmir'den bestekâr Avni Anıl, Ankara'dan Hayati Vasfi Taşyürek, Cemal Sâfi, Osman Babuşcu, Ziya Taşkent ve ben katılırdık. Gelemeyenlere öylesine üzüldük ki. İstanbul'dan Bekir Sıtkı Erdoğan da o günlerde Gönlüferah'ta olurdu. Bizlere Bursa'daki sanatçı

4 Türkiye Edebiyatçıları ve Kültür Adamları Ansiklopedisi, s. 1350.

ve şairler de katılırlardı. Erdinç Çelikkol yönetimindeki saz heyeti hazır beklerdi. Şairler şiirlerini, ses sanatçıları şarkılarını okuyarak geceye katılırlardı. Sohbetlerin en cömerdi bu gecelerde olurdu.”⁴

“Bursa’yı, Bursa’daki dost sıcaklığını, Gönüferah sohbetlerini çok severdi. Onun için hemen her ay Gönüferah’ta buluşurduk. Bir sohbet sırasında da bestekâr Avni Anıl’a takılmış “Bestelerinizde biz ne zaman sıra alacağız” demişti.

BURSA ŞAHANLARI YA DA ÖZ EVLÂTTAN İLERİ İKİ ADAM

Yine Gönüferah’lı sabahlardan birisinde, kahvaltı yapıyorduk. Masamızda Prof. Dr. Selâhattin İçli, Hüseyin Tansever, Orhan Ete, Avni Anıl, Serap Mutlu Akbulut ve Erdinç Çelikkol da vardı. Hocamız, o gür sesiyle “bir dakika beni dinleyecek misiniz” diye sormuştu. Sustuk ve kulağımızı hocamıza verdik. O gece yazdığını söylediği şiirini bize okumuştur.

*İki omzumdan iki gök şahan uçurdum
Hangi şikârın peşindeler ki şimdi?
Bir yad yolda, bir körü izliyor gibiydim
Ben geliyorum demiyor ki tehlikeler
Yürüyordum gözlerim hep yolda idi.*

*Bursa’da buldum yiten şahanlarımı
İki kanattı, biri imândan bir aşktan
Biri Kerbelâ biri Pencap’tan iki simge
İki can ki koldan kanattan ileri*

*Uçurdular uçamadıklarını
Çıkardılar yedi kat göğün üstüne
Geleceğim ne güzeldi, gördüm döndüm
İndim yere yazıldılar kütüğüme
İki evlât ki öz evlâttan ileri.⁵*

Şiirinde öz evlâttan ileri iki evlât dediği,

şair Hüseyin Tansever ile Galatasaray Lisesinden öğrencisi, Gönüferah Oteli’nin sahibi tekstilci Orhan Ete. Bunlarda Orhan Ete, Hocamızdan önce Amerika’da geçirdiği kalp ameliyatı sonucu öldü; Hüseyin Tansever de Hocamızdan bir yıl sonra Hakk’ın rahmetine kavuştu.”⁶

Orhan Ete, bir keresinde hocası Zeki Ömer Defne’yi Bursa’ya yazdığı bir şiirle davet etmiştir. Soyuer’in aktardığı şekliyle bu şiirli davetiye: “Zeki Ömer Hocamız, bir gün Ankara’ya gelmişti. Buluştuğumuzda cebinden bir şiir çıkarıp okumuştur. Orhan Ete yazıp yollamıştı. Zeki Ömer Hocamız, Orhan Ete’nin Galatasaray Lisesinden öğretmeniydi.

*Başkadır Bursa’da baharın tadı
Gelin de beraber tadalım Hocam
Susadı sohbete gönül susadı
Yine bir iki tek atalım Hocam*

*Sabah şafak vakti bülbülü dinle
Akşam demli çayla Yeşil’de ezan
Sonra şiirinle coştur bizleri
Beraber olmaya doyulmaz ozan*

KAR KUŞATMASINDA ULUDAĞ VE ILGAZ

Soyuer’in Zeki Ömer Defne ile ilgili bir anısı, bize Kar Kuşatması şiirinin yazılış sebebi ile ilgili önemli ipuçları vermektedir.

“Ömrüm boyunca ben sabahları erkenden kalkarım. Güneşi üstüme doğurmam desem, doğrudur. Zeki Ömer hocamızla da bir çok şehirde otellerde beraber kaldık. Meğer o da erkenden kalkarmış. Ben ne zaman odadan lobiye inmişsem Hocamızı hep ya gazetesini okurken ya da kahvesini içerken bulmuşumdur. Bir kış günü yine Gönüferah’ta kalmıştık. Gece geç

⁵ Halil Soyuer, Şair Dostlarım, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 2004, s. 58-59. Bursa Şahanları şiiri Türk Edebiyatı Dergisi’nin Nisan 1993 tarihli 234. Sayısında yayımlanmıştır.

⁶ Halil Soyuer “Şair Hüseyin Tansever, Zeki Ömer Defne’nin son yıllarında her an yanında olan insandı. Onu bazı günler otomobiliyle evinden alır, yazıhanesine getirir, yine evine bırakırdı. Helâl hoş olsun, hocamızın her işine koşar, yardımcı olurdu.” diyerek merhum Hüseyin Tansever’in insanîyetini, öz evlâttan ileri sıfatını fazlasıyla hak ettiğini vurguluyor. Age. s.55.

vakitlere kadar şiir ve müzik faslı devam edip gitmişti. O gece masamızda Sadun Aksüt ile Perihan Altındağ Sözeri de vardı. Ertesi sabah aşağıya indiğimde Hocamızı göremedim. Aca-ba rahatsızlandı mı diye resepsiyona gidip sormuştum. Hoca erkenden gitti dediler. Gece kar yağınca, Hoca endişeye düşmüş. Altmış yıllık eşi Zehra Hanım yalnız kalmasın diye, Yalova üzerinden İstanbul'a dönmüş.”⁷

Zeki Ömer Defne, “Kar Kuşatması” şiirini, muhtemelen o sabah erkenden ve kimseye haber vermeden otelden ayrılması üzerine yazmıştır. Zira şiirin muhtevası talebesi Orhan Ete’ye otelden erken ayrılış sebebini izah eder gibidir. Hoca gençlik yıllarındaki sıtma nöbetlerini ve zorlu kışları hatırlamış, Uludağ ile Ilgaz dağları arasında bağlantı kurmuştur. Bu şiirde Çankırı ve Bursa birlikte yer almıştır.

İKİNCİ ŞİİR: PÎR

Zeki Ömer Defne’nin daktilosunda bizzat yazdığı ve imzasını taşıyan ikinci şiir, 1986 tarihli-dir. Defne’nin bir çok şiirinde müşahede ettiğimiz dinî ve tasavvufî kavramlara vukûfiyeti bu şiirinde de açıkça ortaya çıkmaktadır.

11. IX . 1986

PÎR

Ne tarikım vardı ne tarikatım.
Bir Hakperest miydim, tabiatperest mi?
Önce miydim, sonra mı İslâm’dan, bilmem.
Gerçi yoktu zâhirde postum amma
O gece mânada postnişin idim.

Ne Buda’idim, ne Zerdüş, ne Konfüçiyüs,
Ne Théist’tim, ne Athéiste, ne Maniheist..
Amma bir pîr-i Çîn ü Mâçin’dim.
Gerçi yoktu zâhirde postum amma
O gece mânada postnişin idim.
Bıraktım devr-i aşkı o gece devrâna.
Yoktu Aslı’lar, Leylâ’lardan bir kerem..
Amma câm-ı Cem’den bûseçin idim.

Zeki Ömer DEFNE

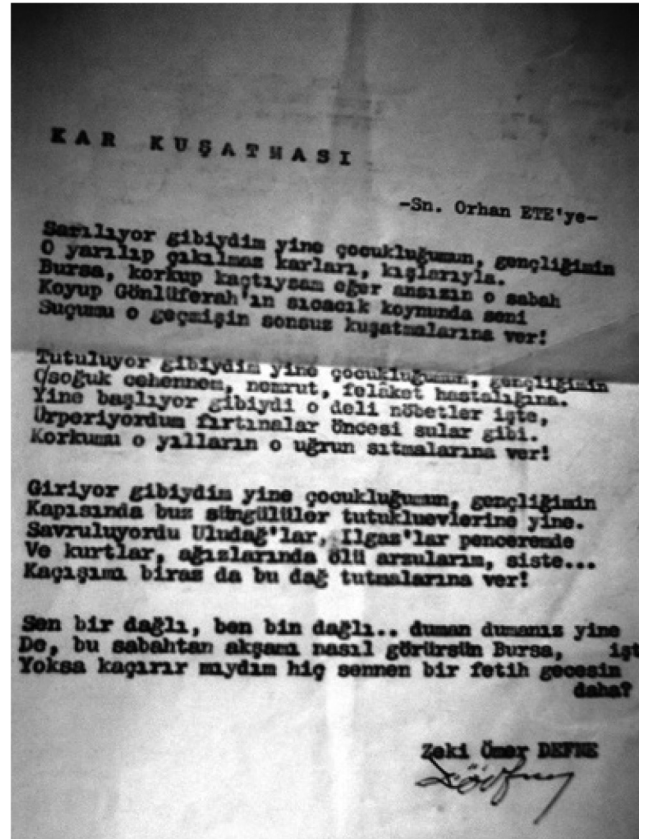
⁷ Halil Soyuer, Age, s.57-58.

Metafizik ve tasavvufî öğeler içeren “PÎR” adlı şiir üzerinde konunun uzmanları değerkendirme yapacaklardır.

SONUÇ:

İncelediğim kadarıyla bu iki şiir, Zeki Ömer Defne’nin yayınlanmış şiir kitaplarında bulunmuyor. Herhangi bir dergide yayınlanıp yayınlanmadığını şu an bilemiyorum. Bana intikal eden bu emaneti, Çankırı Araştırmaları Dergisi’ni de yayımlayan, Çankırı Belediyesi Çankırı Araştırmaları Merkezi’ne devredeceğim. Zamanın tahribinden kurtulması bu sayede mümkün olacaktır. Bu iki güzel şiirin orijinal şekliyle bize ulaşmasını sağlayan merhum Halil Soyuer ve hezarfen Yılmaz Karakoyunlu’ya minnet ve şükranlarımı ifade etmek istiyorum.⁸

⁸ Dr. Yılmaz Karakoyunlu (1936-), Roman ve oyun yazarı, şair ve Türk müziği bestekârı, iktisatçı ve siyaset adamı. Değişik alanlarda verdiği eserler ile hezarfen sıfatını fazlasıyla hak ediyor.

Dr. Yılmaz KARAKOYUNLU
DEVLET BAKANI

Ankara, 28.07.2001

Sayın Hakkı Duran
Çankırı Milletvekili
TBMM / Ankara

Muhterem Tektun, Kardeşim,

Değerli şair Zeki Ömer Defne'nin iki şiiri kendi daktilo makinesinden çıkmış şekliyle bende mahfuzdur. Bu şiirleri üstad şair Halil Soyuer bana emanet etmişti.

Bunları ekli olarak sunuyor ve ben de size emanet ediyorum. Belki ileride Çankırı'da veya Ilgaz'da bir **Zeki Ömer Defne Müzesi veya Kitaplığı** açılırsa siz de oraya emanet edersiniz. Aksi halde bunlar bir gün istenmese bile bir yerlerde ziyan olup gidecektir. Şimdi emin ellerde olmanın rahatlığını hissediyorum.

Bu vesile ile size ve muhterem hanımefendinize derin saygılarımı yenilerim.

Yılmaz Karakoyunlu

11 . IX . 1986

P İ R

Ne tarikım vardı ne tarikatım.
Bir Hakperet miydim, tabiatperest mi?
Önce miydim, sonra mı İslâm'dan, bilmem.
Gerçi yoktu zâhirde postum amma
O gece mânada postnişin idim.

Ne Buda'idim, ne Zerdüşt, ne Konfüçiyüs,
Ne Théisttim, ne Athéiste, ne Maniheist..
Amma bir pîr-î Çîn ü Mâçin'dim.
Gerçi yoktu zâhirde postum amma
O gece mânada postnişin idim.

Biraktım devr-î aşkı o gece devrâna.
Yoktu Aslı'lar, Leylâ'lardan bir kerem..
Amma câm-î Cem'den büseçin idim.

Zeki Ömer DEFNE

1939-1944 Yılları Arasında Çankırı İmam İntihabları Ve Günümüz İmam Atamaları Arasında Bir Mukayese

A Comparison of Imam Elections in Cankiri between the Years 1939 and 1944 and Today's Imam Assignments

Munise ŞENTÜRK

ÖZET

Çalışmada, 1939-1944 yıllarında Çankırı’da gerçekleştirilen imam intihabları esas alınarak, günümüz imam atamaları ile olan ilişkisi ele alınmıştır. Araştırma da literatür ve arşiv taraması yapılmıştır. Konu ile ilgili kişilerle mülakat çalışması gerçekleştirilmiştir. İlgili arşiv belgeleri; Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi’nden temin edilmiştir.

Geçmişte uygulanan intihabların günümüzdeki atamaları arasındaki benzerlik ve farklılıkların sebeplerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu benzerlik ve farklılıkların sebebi olarak ise; atamaların 14/7/1965 tarih ve 657 Sayılı Devlet Memurlar Kanunu kapsamına alınması ve atama yapılacak caminin, Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yayımladığı ekler arasındaki 27. forma uygun olup olmamasının etkilediği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İmam, intihab, köy heyeti, atamalar.

ABSTRACT

The study, performed in Çankırı in 1939-1944, imam intihab based on their relationship with imam assignments today. Research literature and archives. An interview with the people involved with the subject of study. About archive documents; has been obtained from the Çankırı Municipality Dr. Rıfki Kamil Urga Research Archives.

In the past applied intihab and the present assignment The similarities between of aimed to reveal the reasons for differences. These similarities and differences as the reason for the; 7/14/1965 of the assignments and the scope of the Law Officers and No. 657 assignment will be made to the mosque, the Religious Affairs Department adds publish is suitable to Form 27, between, not being influenced by the concluded.

Keywords: The İmam, intihab, the village Committee, the assignments

GİRİŞ

İmam; arapça “emm” kökünden türeyen, öne geçmek, sevk ve idare etmek, terim olarak cemaatle kılınan namaza önderlik eden devlet adamı ve camide namaz kıldırmanın yanı sıra mahalle halkının belediyeye müteallik umurunu, cenaze ve nikah işlerin de ifa eden kişiye denir.¹ Mille-tin maneviyatını milli, dini değerlerini koruyan ve ayakta tutan devletin anayasal memurudur. Eski adı *hademe-i hayrat (hayırlı hizmeti sunan kimse)* iken *imam hatip (imam; önde olan, hatip; hitap eden)* olarak değiştirilmiştir.²

İslamiyet’in ilk dönemlerinde imamlık; ilk olarak Hz Muhammed’e Cebrail’in önce Kabe’de, daha sonra müşrik baskılarıyla Mekke’de ıssız alanlardaki evlerde namaz kılarken önderlik etmesiyle başlar. Birinci Akabe Biati’nin ardın-

Çankırı Karatekin Üniversitesi Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi.

1 Şemseddin Sami, Kamûs-ı Türkî, İdeal Kültür ve Yayıncılık, İstanbul, 2012, s.132.

2 Çankırı Karatekin Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Fatih Güzel ile 23.11.2015 tarihinde gerçekleştirilen görüşme kayıtları. Munise Şentürk Arşivi.

dan Medine'ye gönderilen Mus'ab bin Umeyr ile Es'ad bin Zürene vakit namazlarını ve cuma namazlarını düzenli olarak kıldırmaya başladılar. Hz. Peygamber, hicret esnasında Kubâ'da yaptırdığı mescidde imamlık yaptı. Rânûnâ Vadisi'nde Salim bin Avf kabilesinin namazgahında ilk Cuma namazını kıldırdı. Hz Muhammed imamlığı icra edememesi halinde yerine vekil imam atardı. (Hastalığı sebebiyle Hz Ebu Bekir'i atamıştır). İslam fetihleri sonrası imamlık halifelere, halifelerden bölgelere atanan valilere bırakılmış, fakat istisnai olarak bölge valisinin İslam'a yeni girmiş olmasıyla valinin yanına ayrıca imam atanıyordu. Mekke'nin fethi sonrası vali Attab bin Esid'in yanına imamlık için Hübeyre bin Sebel'in verilmesi bu duruma örnektir. Valilerin yanı sıra sefer sırasındaki komutanlar ve hac emirleri imamlık görevini üstleniyorlardı.³

Osmanlı'da İmamlık Müessesesi; İmamlar, padişah beratı ile hizmete alındıkları için Osmanlı Devlet sisteminde askeri sınıftan sayılmaktaydılar. Berat sahibi imam ve hatipler, görev süreleri müddetince raiyyet rûsûmu ve avarızdan genelde muaf tutulmuşlardır. Görevlerinin bitmesi halinde reaya sayılmalarıyla yeniden gerekli vergilere tabi tutulmuşlardır.⁴ Beratla atananların dışında mahalle imamları da vardı ki bunlar genellikle halk tarafından seçilirlerdi. *“İmamlar mahallelerinde ikamet edenler hakkında tam bilgi sahibi olmalıydılar. Mahallede oturanların kimlik belirlenmesi, gelen yabancıların veya yeni taşınanların tesbiti ve kayıt altına alınması işleri, yeni gelenlerin kefalete bağlanması, mahalle sakinlerinin ikamet yeri ve sürelerinin belirlenmesi, XIX. yüzyılda ortaya çıkan “mürur tezkiireleri”nin elde edilmesiyle ilgili ilk işlem olmak üzere ikametgah ve kimlik belgelerinin tanzimi imamlar tarafından yerine getirilir ve imamlar kefilsiz olanların mahallede barınmasının sorumluluğunu taşırdı. Ölüm ve defin, doğum kayıtları, nikâh*

*akdi ve boşanma işlemleri imamlar tarafından yürütülür, bazı belediye işlerinin görülmesi, bu arada mahallenin temizliğine dikkat edilmesi ve çevre temizliğinin sağlanması görevleri arasında sayılırdı. Muhtar ve mahallenin ileri gelenleriyle birlikte fırınlarda ekmeklerin kontrolü, ihtikâr ve sahtekârlıkların önlenmesi gibi işler yanında yakın zamanlarda iane ve kurban derilerinin makbuz karşılığında toplanması işleri de yine kendilerine havale edilmiştir.”*⁵

Cumhuriyet Döneminde İmamlık; Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinde vatanın düşman işgalinden kurtarmak ön planda tutulmasıyla pek çok cami görevlisinin silâh altında bulunduğu kısa hizmet döneminde bu vekâletin gerek cami ve mescidlerle gerekse din görevlileriyle yeterince ilgilenme imkânı olmamıştır. *“Cumhuriyet'in ilanından sonra 3 Mart 1340 (1924) tarih ve 429 sayılı kanunla Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti kaldırılarak Diyanet İşleri Reisliği kurulmuş, bütün cami, mescid, tekke ve zaviyelerin yönetimiyle buralarda görevli olanların tayin, nakil, terfi, azil ve denetim yetkisi Diyanet İşleri Reisliği'ne, vakıfların idaresi de cami vakıfları dahil Evkaf Umum Müdürlüğü'ne verilmiştir. Fakat 429 sayılı kanunda Diyanet İşleri Reisliği'nin teşkilat yapısı ve kadroları yer almadığı gibi 1927 yılına gelinceye kadar bütçe kanunlarında da kadrolar zikredilmemiştir. Esasen bu dönemde özellikle cami görevlileriyle ilgili kadroların sayısı ve dereceleri konusunda elde sağlıklı bilgiler bulunmamaktadır.”*⁶

İmam Atamaları

İslamiyet'te imam atamaları, kişilerin bölge yöneticileri olmalarının yanında dini bilgi ve Kur'an'ı iyi okumaları ve anlamalarına bakılarak gerçekleştirilirdi. *“Hz. Peygamber İslam'a giren yeni bölge halklarına ve kabilelere imamlık yapacak kişileri belirlerken bunların Kur'an'ı iyi okuyup anlamalarına önem verirdi. Yemenli*

3 Mustafa Sabri Küçükbaşçı, “İmam”, İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, C:XXII, İstanbul-2000, s.178.

4 Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu; Toplum ve Ekonomi, Eren Yayıncılık, İstanbul-1996, s.51-52.

5 Kemal Beydilli, “Osmanlı Devleti'nde İmamlık”, İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, C:XXII, İstanbul-2000, s.181.

6 İrfan Yücel, “Cumhuriyet Döneminde İmamlık”, İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, C:XXII, İstanbul-2000, s.186.

Cermoğullar'ndan Amr b. Selime kabilesi İslamiyet'i kabul ettiği zaman yedi sekiz yaşlarında olmasına rağmen Kur'an'ı en iyi o bildiği için imamlığa seçilmiş ve bu görevini ölünceye kadar sürdürmüştür.”⁷ Osmanlı'da tayinleri genelde vakıf mütevellisinin teklifiyle gerçekleşirdi. İmam tayinlerinde, genelde bu hizmeti yerine getirmek için yeterli dini bilgilerle mücehhez ve iyi ahlak sahibi olma şartları aranmakta, ancak eğitim durumları her zaman söz konusu olmamaktaydı. Dolayısıyla imamlık, özellikle küçük yerleşim birimlerinde ve kırsal kesimlerde babadan oğula veya aile fertlerinden birine geçebilmekteydi. Büyük yerleşim birimlerinde bu tayinlerde ortaya çıkan diğer adaylar arasında yapılan imtihanlar belirleyici rol oynamakta ve mevrus adaya göre dini bilgide daha üstün olanların tercih edilmesi söz konusu olabilmekteydi.⁸ Cumhuriyette ise; ihtiyaçtan fazla cami ve mescid bulunmasıyla cami ve mescidde görevli kişiye ödenecek devlet bütçesinin yeterli olmamasıyla cami ve mescid sayısını azaltmak için devlet tasniflendirme yöntemini uygulayarak cami ve mescidlere kadro şartını koymuştur. “1927 mali yılı Muvazene-i Umumiyye Kanunu'nun 14. maddesi uyarınca, Diyanet İşleri Reisliği tarafından hazırlanıp İcra Vekilieri Heyeti'nin 8 Ocak 1928 tarih ve 6061 sayılı onayı ile yürürlüğe konan talimat esaslarına göre il ve ilçelerde müftülerin başkanlığında kurulan komisyonlarca tasnif çalışmalarına başlanmış, ancak bu çalışma tamamlanmadan 1931 Mali Yılı Bütçe Kanunu ile bu görev Evkaf Umum Müdürlüğü'ne devredilmiştir. 25 Aralık 1932 tarih ve 13671 sayılı kararname ile yürürlüğe konulan Cami ve Mescidlerin Tasnifi Hakkında Nizamname hükümleri gereğince, il ve ilçelerde Evkaf Umum Müdürlüğü temsilcisinin veya mülki amirin başkanlığında kurulan tasnif komisyonlarının çalışmaları sonunda pek çok cami ve mescid tasnif dışı bırakılmış. Böylece görevli sayısında da azalma olmuştur. Yine bu yıla

ait bütçe kanunu gereğince cami ve mescidlerin yönetimiyle din görevlilerinin tayin, nakil ve azilleriyle ilgili yetkiler Evkaf Umum Müdürlüğü'ne verilerek 4081 cami görevlisi, yirmi altı Cuma ve kürsü vaizi Evkaf Umum Müdürlüğü'ne devredilmiştir. 23 Mart 1950 tarih ve 5634 sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat ve Vazifeleri Hakkındaki 2800 Sayılı Kanunda bazı değişiklikler yapılmasına dair 3665 Sayılı Kanuna Ek Kanun'un yürürlüğe girmesinden sonra 4503 cami görevlisi tekrar Diyanet İşleri Reisliği emrine verilmiştir. 15 Aralık 1927 tarihli Şura-yı Devlet kararıyla cami görevlilerinin aylıkları bütçeden karşılanmaya başlanmıştır.”⁹

Atamalar; tasniflendirme sonrası kadrolu atama ve kadro dışı kalan camilerde İntihab olarak iki şekilde yapılmıştır. Kadro; tasnife uygun camilere, Maliye Bakanlığı tarafından vize ve belirli bir bütçeyle Diyanet İşleri Başkanlığı'na ayrılan atama sınırındır. Herhangi bir köyün kadro alması için, İl Müftülüğü tarafından Diyanet İşleri Başkanlığı'nın yayımladığı 27 nolu ek form (Ek:1) doldurularak Diyanet İşleri Başkanlığı kadro sırasına aldırılır. Forma uygun olan köy camisi maliye vizesi ile kadrolandırılır. Kadro dışı kalan köylü ise, ramazan ve bayramlarda bazı köyler Cuma namazlarını da ekleyerek köyün ezansız kalması, bir cenaze olduğunda başka köye gitmemek için kendi bütçelerine ve gelir miktarına uygun olarak yıllık ya da aylık imam (ortalama geliri yüksek köyler yıllık imam tutarken daha az gelir kaynaklı köyler aylık imam) tutarlar. Tutulan imamların ücreti halkın geçim kaynağına göre (genellikle tarıma dayalı köylerde buğday, arpa vb. dönem şartlarına göre kg farklılıkları görülmektedir) değişmektedir¹⁰.

1939-1944 yılları arasında Çankırı'da yapılan imam atamaları da 22 Haziran 1965 tarih ve 633 kanun uygulamaya girinceye kadar intihablar¹¹ şeklinde düzenlenmiştir. Halk, yukarıda

9 Yücel, “a.g.m.”, s.187.

10 Çankırı İl Müftü Yardımcısı, Dr.Abdullah Sağır ile 09.12.2015 tarihinde gerçekleştirilen görüşme kayıtları, Munise Şentürk Arşivi.

11 intihab;seçme,öründeleme, bir şeyin en güzidesini ayırıp alma

7 Küçükbaşçı, “a.g.m.”, s.178.

8 Beydilli, “a.g.m.”, s.181.

belirtildiği üzere camilerin ezansız kalmaması, cenaze, ramazan ve bayramlarda imam ihtiyacını karşılanması için bu yöntemle başvurmuşlardı. 442 sayılı 18/3/1924 tarihli köy Kanunun 83. maddesi¹² gereğince; Köy derneğini oluşturan halk (kadın ve erkek karışık biçimde) haftanın herhangi bir gününde¹³ köy odası/konağı denilen yerde toplanarak halk için imamlık yapabilecek iyi huylu, namuslu temiz ahlak sahibi herhangi bir yaş sınırlaması olmayan fakat genel olarak 29-71 yaşları arasında ki halka önderlik yapabilecek olgun, dini bilgisi tam, Kur'an-ı Kerime hakim ve yeni Türk harflerini (Latin alfabesini) okuması ve anlaması düzgün, eski usul medrese eğitimi almış kişileri imam olarak oy birliğiyle seçerdi. Bu oylamanın birçoğunda imam olarak gösterilen kişi tam oy alarak seçilmiş iken bir kısmı da eksik oy alarak seçilmiştir.¹⁴ İmam seçilen kişiler genellikle köy dışından seçilirdi ki aynı köyden olursa hocanın ailesi ya da kendisiyle diğerleri arasında bir rekabet ya da bir husumet oluşma ihtimali vardır. Buna bir örnek olarak; Dodurga Köylü Osman oğlu Mustafa Çötçü/Ünverdi'nin dört yıllık Dodurga Köyü imamlığı sonrası veraset kavgası sebebiyle aynı köyden Hamdi'nin Mustafa Çötçü'ye yüz kızartıcı ahlaki iftira atmasıyla Mustafa Çötçü'nün imamlığının düşmesi ve 70 gün mahkumiyeti sonrası kişinin hiçbir suçunun olmadığına ispatlanmasıyla halkın isteğiyle tekrar imamlığa alınmasıdır.¹⁵ Ek olarak köyde önceden imamlık yapan kişi tekrar imam olarak seçilebildiğini de belgelerde görmek mümkündür.¹⁶ Seçim sonrası alınan karar, köy muhtarlığı tarafından hazırlanan intihab mazbatası¹⁷ muhtar ve aza tarafından (bazı mazbatalar

dört aza tarafından mühürlenmiş olup bazıları ise daha az aza mührü ve iki adet pul içermektedir) onaylanarak 442 sayılı 18/3/1924 tarihli köy Kanunu Dokuzuncu Fasl 84. maddesi¹⁸ gereğince kişinin imamlığa ifası için Çankırı Vilayeti Yüksek Makamına gönderilir. Mazbatanın yanı sıra halk tarafından köy bütçesine göre farklılık gösteren imama ödenecek ücret belgesi de gönderilir. İmama ödenen ücretin miktar ve şekilleri ise köyden köye farklılıklar göstermektedir. Bazı köyler yılda arpa ve buğdayı ayrı ayrı¹⁹ bazıları ise sadece hububat/zahire²⁰ olarak belirtmiş, yine imam ücreti miktar olarak şinik/hak²¹ üzerinden hesaplarken bazıları kg²² olarak hesaplamış ve toplama şekilleri ise dernek tarafından toplanarak imama verilecek ya da hane başı²³ miktarlar belirtilmiştir. Yüksek makama belgenin ulaşmasıyla imam adayından ilgili makamlardan alması gereken belgeler istenmektedir. Bu belgeleri şu şekilde sıralamak mümkündür; Nüfus Müdürlüğünden; nüfus kaydının ihracı, Cumhuriyet Müddei Umumiliğinden/Cumhuriyet Savcılığından; imamlığa mani mahkumiyet ve mahkeme üzerine vasi kaydının bulunup bulunmaması bildirilmesi, Maarif Müdürlüğünden; kişinin okur-yazar ve yazısının okunaklı olduğuna dair belge, Jandarma Bölük Komutanlığından, mani istihdam halini bildirilmesi ve Şube Başkanlığından; askeri durumunu gösterir belgeler istenmektedir. Bu belgeler bazen tek kâğıt üzerinden²⁴ istenilerek işleme girdiği gibi ayrı ayrı istendiği de görülmektedir.²⁵ İstenilen belgelerin ilgili makamlarca

bütün heyet tarafından imza tahtım (mühür) olunan karar-name.

18 Madde 84 – İmam olacıklar yirmi dördüncü maddeye göre (ikinci fıkrasından başka) lazım gelen sıfatları haiz olmakla beraber ilmiha, amaliyebaa ve kafi derecede Türkiye coğrafyası ve Türk ve İslam tarihini ve sağlık işlerini bilmek ve okunaklı yazı yazmak lazımdır

19 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi, 2.98.1942.3-1.

20 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi, 2.99.1942.2-2.

21 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi, 2.97.1942.1.

22 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi, 2.89.1944.1.

23 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi, 2.96.1944.2-2

24 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi, 3.140.1942.2-2.

25 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,

12 Madde 83 – Köy imamları köy derneğinin intihabı ve müftünün buyruğuyla tayin olunurlar. Bu kanunun neşri tarihinde mevcut olan imamlar yeniden buyruğu almağa mecburdurlar.

13 İncelenmiş olan 66 adet arşiv belgesinde köy derneklerinin farklı günlerde toplandığı tespit edilmiştir.

14 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi, 3.127.1942.2-2.3.133.1942.3-1.

15 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi, 2.95.10.1944.

16 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi, 3.141.1942.1.2.91.1.1944.

17 Mazbata; Mezarabıt, bir meclis veya heyetin netice-i müzakeratını mutazammın olarak bir makama takdim olunmak üzere kaleme alınan ve

karşılanması ise yine belgenin gönderildiği şekle göre değişmektedir. İlgili makamlardan cevaplar tek kâğıdın altına yazılmış ya da ayrı ayrı belgeler düzenlenerek Çankırı Vilayet Yüksek Katına gönderilmiştir. Belgelerin tamamlanması sonrası Çankırı Vilayet Yüksek Makamı; kişinin 84. madde gereği yapılan araştırma sonrası imamlığa taraflarınca mani halinin bulunmadığını belirterek merkez müftülüğüne fotoğraflı bir tezkire²⁶ vermesi istenir. İncelenmiş olan arşiv belgelerinde Maarif Müdürlüğü'nden gelen yazılarda kişinin yeni harfleri okuması iyi, fakat yazmasının iyi olmaması²⁷ ya da okur-yazar derecesinin zayıf olması²⁸ halinde de kişi imam olarak seçilebiliyordu.

İntihab şekli yalnızca köy heyeti kararıyla değil “22 Haziran 1965 tarih ve 633 sayılı kanun yürürlüğe girinceye kadar imamlık için okur yazar olma ve mahalli müftünün başkanlığında oluşturulan komisyonun yaptığı imtihanla belirlenecek mesleki ehliyet dışında tahsil şartı aranmamıştır. Görev için ihtiyacın üzerinde istekli çıkmaması halinde tayin için ehliyet imtihanı yeterli sayıldığı gibi talipler arasında dersi-am, eski imam- hatip mektepleri, medresetü'l-vaizin, medresetü'l-hutaba'dan mezun olanlarla 1340'tan önce icazet alanların bulunması durumunda bunlar ihtiyaçtan fazla olmadıkları takdirde ehliyet imtihanı yeterli görülmüş, aksi halde eleme sınavı yapılmıştır”²⁹ şeklinde de yapılmıştır.

Günümüz imamları ise; 14 Temmuz 1965 tarih ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu'na tabi devlet memurudur. Diğer devlet memurları hangi hakka sahipse yada ne yapmaması gerekiyorsa disiplin yönetmeliğindeki 125. maddeye³⁰ ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın kendisine

ait 22/6/1965 tarihli 633 Sayılı Diyanet İşleri Başkanlığı Teşkilat Yasası'na tabidirler. Bunun dışında imam olmadan önce ya da sonra İslam dininin itikat ve ibadetlerine uygunluğu bilinmeli ve bunu göstermelidir. Bir kimse ahlaki yüz kızartıcı suç işlemiş ise imamlığına engeldir ve imamlık esnası halinde yapmasıyla imamlık görevinden azl edilir. Fakat başka bir memuriyette görevlendirilebilirdi. İşlemediği bir suçtan iftira yoluyla görevinden azledilmiş ise masumiyeti ispatıyla imamlık görevine geri alınır³¹, Atamalar; maliyenin kadro belirlemesi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'nın imam alacağını duyurmasıyla başlar. Atamalar nakil ve açıktan olmak üzere iki şekilde yapılır. Açıktan atama; Diyanet İşleri'nin kişilerin mezuniyetine göre belirlemiş olduğu 12 ayrı kategoriye farklı kontenjanlar belirlenir. Her kategori için imamda olması gereken farklı farklı eğitim düzeyleri gereklidir. İmamlık için asgari düzeyde İmam Hatip Lisesini bitirmek yeterli olup daha üst düzeyler için Eğitim Merkezleri, İlahiyat Fakültelerini ve akademik eğitim almaları gerekmektedir.³²

İmam adayları kategorilerine göre internet üzerinden www.diyaret.gov.tr internet sitesindeki (<https://ikys.diyaret.gov.tr/ikys/sinav/kurumdisi>) adresi üzerinden e-başvuru programı aracılığı ile sınav için e-başvuru formunu kendileri doldurduktan sonra istenen belgelerle birlikte herhangi bir İl Müftülüğüne şahsen müracaat ederler. Başvuru için gerekli belgeler; T.C. Kimlik numaralı Kimlik Belgesi, Mezuniyet durumunu gösterir diploma veya mezuniyet belgesi (Diploma yabancı bir ülkeden alınmışsa YÖK'ten alınacak denklik belgesi), adayların, başvuru yaptıkları kontenjan grubuna ilişkin KPSS mezuniyet durumlarını gösterir öğrenim belgelerinin tümünü başvuru esnasında ibraz etmeleri gerekmektedir. Adayların, ibraz ettikleri belgelerle sahip olduk-

vi,3.139.6.1942.

26 Tezkire; yad etmeye vesile olan kâğıt pusula varaka.

27 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.100.1940.2-1.

28 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.136.1942.4-3.

29 Yücel,“a.g.m.”s.187.

30 14/7/1965 tarih 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 125. Madde için bkz.

www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.657.pdf.

31 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.95.10.1944.

32 Çankırı Karatekin Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Fatih Güzel ile 23.11.2015 tarihinde gerçekleştirilen görüşme kayıtları. Munise Şentürk Arşivi.

ları puan türlerine ait (ortaöğretim mezunları için KPSSP-122, ön lisans mezunları için KPSSP-123 ve lisans mezunları için KPSSP-124) KPSS mezuniyetlerinin aynı olması gereklidir. Hafızlık Belgesi (Hafız kontenjan gruplarına başvuran adaylar için), adayın; sabıka kaydı, askerlik durumu ve başvuru yapılan unvanda görev yapmaya mani bir özrü bulunmadığına ilişkin yazılı beyanı. Başvuruları onaylayan personele gerekli belgeleri ibraz edemeyen adayların başvuruları kabul edilmez. Belgeler, kontrol edildikten sonra adaylara iade edilir. Belgeler, atanmaya hak kazanan adaylar tarafından atama sürecinde ilgili birime teslim edilir. Başvuru şartları ise; 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48. maddesinin (A) bendinde belirtilen şartları taşımak, Diyanet İşleri Başkanlığı Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliğinin 5 inci maddesinin (b) bendinde belirtilen “Ortak Nitelik” şartını taşımak, İmam Hatip Lisesi mezunu veya üstü dini öğrenim düzeyine sahip olmak, Lisans mezunları için 2014 yılı KPSS (B) grubu KPSSP-124, Ön Lisans mezunları için KPSSP-123 ve Ortaöğretim mezunları için KPSSP-122 puan türünden en az 60 (altmış) puan almış olmak, imam-hatiplik yapmaya mani bir engeli bulunmamak şeklindedir.³³

Diyanet İşleri Başkanlığı adayların girmiş oldukları KPSS ve DHBT (Din Hizmetleri Alan Bilgi Testi) sınavların sonuçlarına bakarak, belirlenen kontenjanın üç katı müracatı kabul ederek adayları mülakata çağırır. Mülakatlarda fıkıh sorulur, Kur'an-Kerim okutulur ve ezber yaptırılır. Mülakat sonrası KPSS, DHBT ve mülakat puanlarının aritmetik ortalaması hesaplanır. Genellikle adayın taban puanı olarak 60 puan alması yeterlidir. Fakat yapılan başvuru sayısı ve adayların puanlarına göre taban puan değişiklik göstermektedir. Örneğin müracaat sayısı az olması halinde taban puan 50'ye kadar düştüğü gibi müracaatın fazla olmasıyla taban puan 80'e kadar çıkabilir. Adaylar yine internet üzerinden 24 adet tercih yapma hakkına sahiptir, puan ve tercihlere göre

kişinin ataması memurlarda olduğu gibi kura yöntemiyle gerçekleştirilmiş olur. Nakil atama ise kadrosu bulunan imamın yine gerekli sınavlar sonrası istediği başka bir köy, ilçe ya da vilayet camisine tercihlerine göre yer değiştirmesidir. Nakil atama sonrası açıkta kalan bölgeye kadro ataması yapılana kadar Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından “vekil imam” tayin edilir. Atamaların zamanları ise; intihablarının aksine ramazan ayları esas alınarak değil, maliyenin belirlediği kadroya göre ve atanmış olan imamların emekliliği, tayinleri ya da ölmeleri sebebiyle kadrolu alanların yılda %5'inin boşalmasıyla atamaları yenilemek için yapılır.³⁴ Atanan imamların ücretleri ise, devlet memuru statüsünde atandığı için devlet tarafından karşılanmaktadır. Ücretin miktarı belirlenen 12 kategori arasındaki atanma düzeyine (Örneğin derecesinin yüksekliği ile paralel olarak kişinin maaşı da yükselir ya da azalır) ve kişinin evli ya da çocuklu olmasına (Devletin yapmış olduğu çocuk 200 TL ve aile yardımı 200 TL kişinin maaşına yansımaktadır) göre farklılıklar görülür. Bunun dışında kişinin atandığı caminin bulunduğu il veya köyde bulunması maaşa yansımakla birlikte cemaatin nüfusuna bağlı olarak maaşında bir artış görülmemektedir

Sonuç: Yapılan araştırmalar sonrası imam atamaları gerek seçimle gerekse bir kuruluş tarafından tercihler yoluyla imamın kendi istediği yere atanmasıyla gerçekleştirilmiştir. İntihablar da kişinin toplum arasında bilgi ve ahlaki özelliği ön planda tutularak köy halkının isteği üzerine imam seçilirken, atamalarda ise, kişinin bilgisi gerekli sınavlar sonrası ölçülerek imamın tercihlerine göre belirlenirdi. 1939-1944 yılları arasında Çankırı imam intihabları, köydeki imam eksikliğini gidermek için yapılmıştır. İntihab edilen imamların ücretlerini halk kendi bütçesiyle karşılamıştır. (İncelenmiş olan belgelerde imamlar yıllık tutulmuş ve zaman zaman aynı imamlar halkın hoşnutluğu sebebiyle tekrar tutulmuş-

³⁴ Çankırı Karatekin Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Fatih Güzel ile 23.11.2015 tarihinde gerçekleştirilen görüşme kayıtları. Munise Şentürk Arşivi.

³³ <http://ilan.memurlar.net/ilan/33834/>.

lardır³⁵.) Atamalar da ise; ücretler devletin mali bütçesi tarafından karşılanmış ve miktarlar cami cemaatinin nüfusuna bağlı kalmaktan ziyade kişinin derecesine göre farklılıklar göstermektedir. İmam olmak için gereken belgelerde fazlaca bir fark görülmemektedir. Her iki atama şeklinde de belgelerin temin sürelerine paralel olarak atama süreleri farklılık göstermektedir. İntihab şekli ise Dr. Abdullah Sağır'a göre; Diyanet İşleri Başkanlığının yayınlamış olduğu 27. forma uygun olmayan camilerde halen uygulanmaktadır. Bu uygulamanın atamaya geçmesi için ilgili camilerin gerekli forma uygun düzeye gelmeleri ve Maliye Bakanlığı'nın Diyanet İşleri Başkanlığı'na ayırmış olduğu kadronun artırılması yeterli olacaktır.

KAYNAKÇA

1.Arşiv Kaynakları

- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.78.1.1940.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.79.3.1939.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.80.2.1939.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.81.2.1939.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.82.2.1939.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.83.3.1939.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.84.2.1941.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.85. 3.1939
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.86.1.1942.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.87.1.1943.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.88.4.1943.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.89. 1.1944.

- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.90. 1.1944.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.91.1.1944.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.92. 1.1944.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.93. 1.1944.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.94. 1.1944.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.95.10.1944.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.96.2.1944.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.97.1.1942.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.98.3.1942.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.99.2.1942.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.100.2.1940.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.101.1.1941.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.102.2.1941.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.103.2.1940.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.104.1.1940.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.105.5.1940.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.106.1.1940.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.107.1.1940.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.108.1.1944.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.109.1.1943.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.110.2.1940.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.111.1.1943.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.112. 1.1943.
- Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.113. 1.1943.

35 Çankırı Belediyesi Dr. Rıfki Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,2.95.10.1944

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.114. 1.1943.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.115. 1.1943.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.116. 3.1943.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.117.2.1943.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.118.1.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.119.2.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.120.1.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.121.2.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.122.2.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.123.16.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.124.2.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.125.2.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.126.2.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.127.2.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.128.3.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.129.5.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.130.3.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.131.2.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.132.3.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.133.3.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.134.4.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.135.1.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.136.4.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.137.5.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.138.2.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.139.6.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.140.2.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.141.1.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.142.5.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.143.2.1942.

Çankırı Belediyesi Dr. Rıfkı Kamil Urga Çankırı Araştırmaları Arşivi,3.150.2.1942.

2.Diğer Kaynaklar

BEYDİLLİ Kemal,“Osmanlı Devleti’nde İmamlık“,İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, C:XXII, İstanbul-2000.

GÜZEL, Fatih (Çankırı Karatekin Üniversitesi Öğretim Üyesi),23.11.2015 tarihinde gerçekleştirilen görüşme kayıtları, Munise Şentürk Arşivi.

İNALCIK Halil, Osmanlı İmparatorluğu;Toplum ve Ekonomi,Eren Yayınları,İstanbul-1996.

KÜÇÜKAŞCI Mustafa Sabri,“İmam“İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, C:XXII, İstanbul-2000.

SAGIR Abdullah (Çankırı İl Müftü Yardımcısı), 09.12.2015 tarihinde gerçekleştirilen görüşme kayıtları, Munise Şentürk Arşivi.

SAMİ Şemseddin, Kâmûs-ı Türkî, İdeal Kültür ve Yayıncılık,İstanbul-2012.

YÜCEL İrfan,“Cumhuriyet Döneminde İmamlık“ İslam Ansiklopedisi, Türk Diyanet Vakfı Yayınları, C:XXII, İstanbul-2000.

Erşim:http://www.diyabet.gov.tr/UserFiles/foyvolant/6_genelgeler/foyvolant_DIS_GENELGE_EKLERI.pdf. (erişim tarihi: 09.12.2015)

Erişim:<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>. (01.12.2015)

Erişim: <http://ilan.memurlar.net/ilan/33834/>. (05.12.2015)

Erişim: : <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.633.pdf>. (06.12.2015)

EKLER

EK-27 (*)

CAMİ BİLGİ FORMU

Cami Kodu	Başkanlıkça Belirlenen Kriterlere Göre Caminin Sınıfı:				
Cami Adı					
İli - İlçesi					
Bulunduğu Yerleşim Birimi					
Caminin İbadete Açılış Tarihi					
Mülkiyeti					
Hizmet Durumu					
Mevcut Kadro Sayısına Bakılmaksızın İhtiyaç Kadro	İ-H : M-K :				
Bulunan Unvanlar	İmam-Hatip		Müezzin-Kayyım		
Cemaat Sayısı	Sabah	Öğle	İkindi	Akşam	Yatsı
Kadro Çekildi İse Sebebi ve Tarihi					
Kadrosuz ise Hizmetin Nasıl Yürütüldüğü					
Kadronun Verildiği Tarih	İ-H :		M-K:		
Kadro Talebi / Sıra No					
Bulunduğu Yerleşim Biriminde En Yakın Camiye Uzaklığı (m)					
Kapalı İse Sebebi					
Hizmetli Gerekli mi / Sayısı			Korunmaya İhtiyacı Var mı / Sayısı		
Temizlik ve Korumasının Nasıl Yapıldığı					
Selatin Cami mi ? Tarihi Eser Durumu					
Cami Alanı (m2)	Cami:		Bahçe :		Toplam :
Caminin Mimari Tarzı					
Yapı Tarzı					
Caminin Yıllık Giderleri	Elektrik : - Kws	Su : -M3	Yakıt: - Ton/M3	Bakım/Onarım: -TL	
Isınma Şekli					
Lojman Durumu					
Caminin Bulunduğu Mekan					

(*)14/01/2009 tarihli ve 4 sayılı onay ile değişik

Ek:1 Diyanet İşleri Başkanlığı' yayımlamış olduğu 27. Ek Form

ÇANKIRI BELEDİYESİ
DR.RIFKI KAMİL URG
ÇANKIRI ARAŞTIRMALARI
ARŞİVİ

Vilayet Muftaluk Yüksek makamına

Çankırı

karar NO . 9

II9 Numaralı imamlık hüviyet cüzdenini taşıyan Çankırının belibağı köyünden ali oğlu 320 11 İsmail Türk .cacıklar köyü imamlığından ayrılarak köyümüzde açık olan imamlığına köy halkının isteği ve arzusuyla getirilmiş tir . vazifesine başlama hususunda menî istihdam birhali yoksa elindeki köy imamları - cüzdeni tebdilen gervece köy imamı olduğunu bildirir cüzdenin verilmesine müsaadeleri arz olunur .

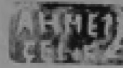
12. 12 . 944

Çankırının gervece köy
Muhteri

aza

aza

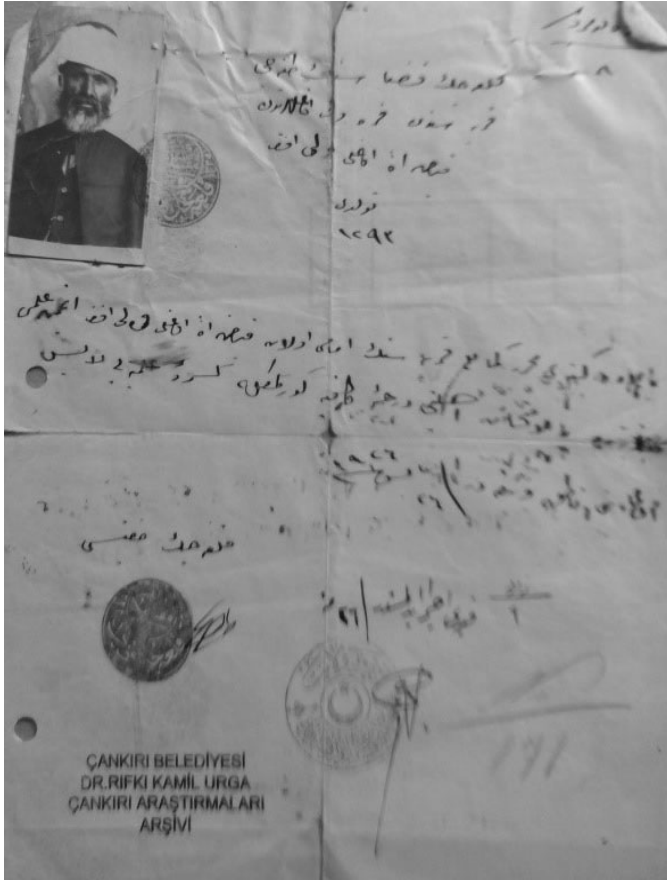
aza

129

2	93	1944	1
---	----	------	---

Ek 2:Köy derneği tarafından hazırlanan İntihab mazbatası

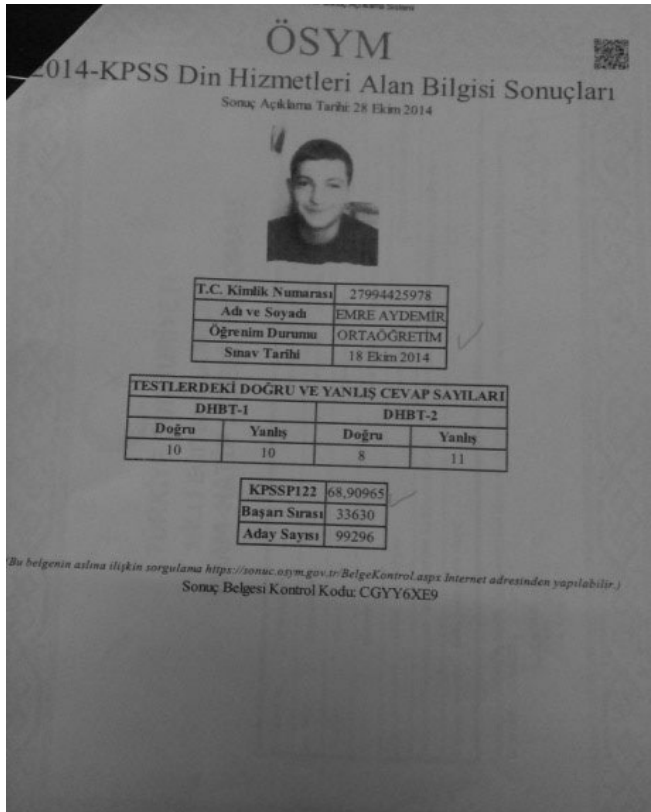

Ek 4.a

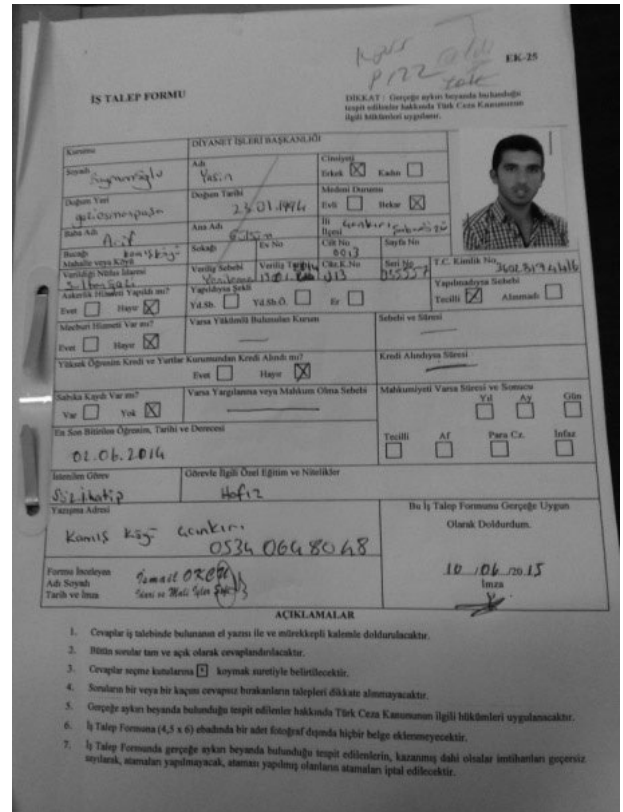

Ek 4.b

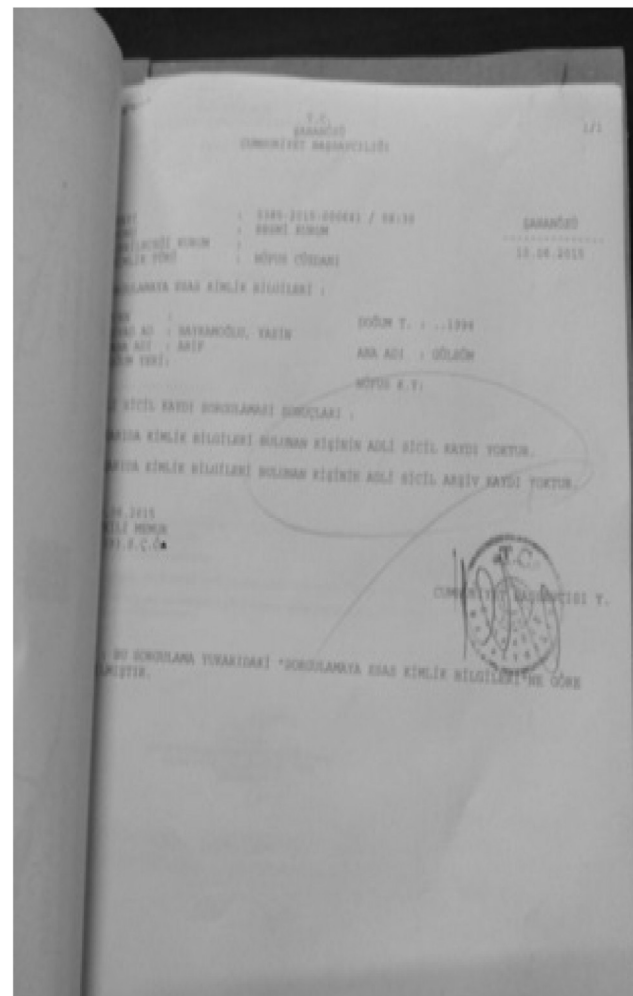
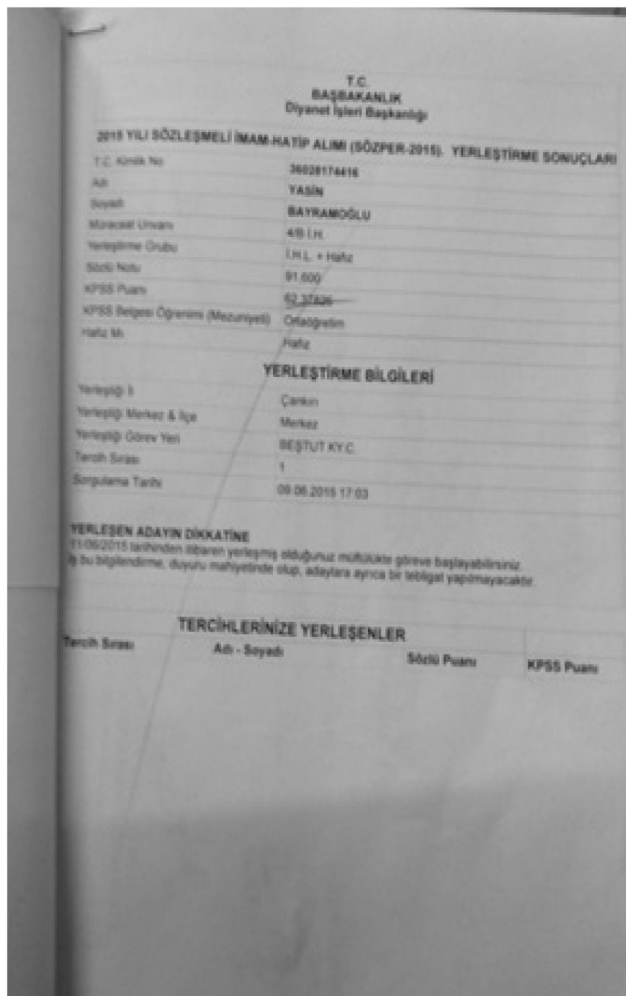
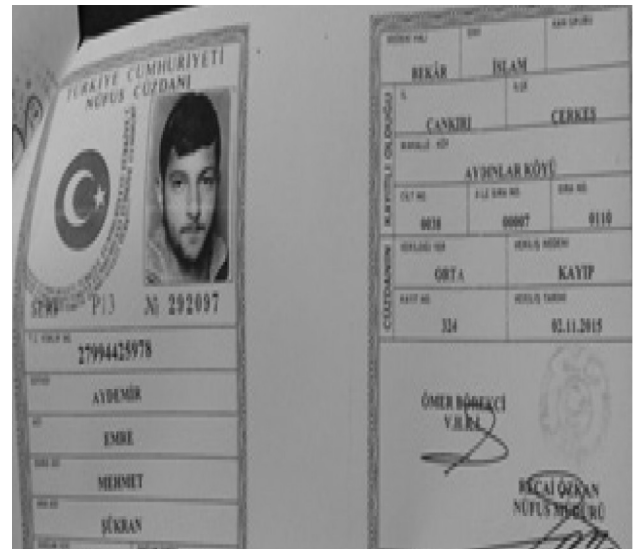
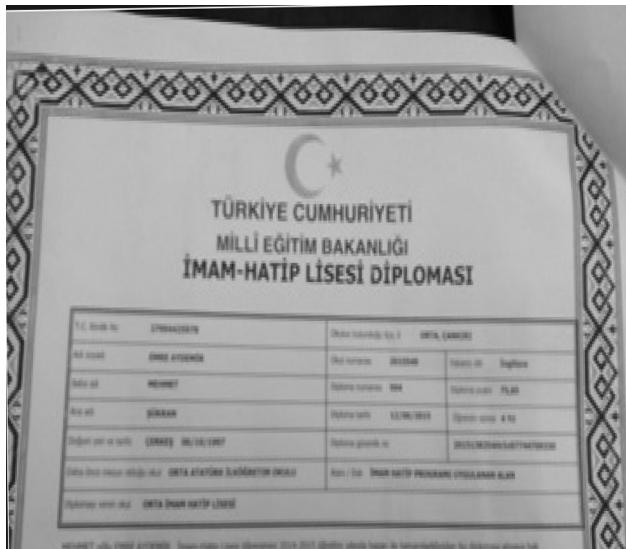
Ek 4.a-4.b: 1939-1944 Yılları arasında intihabı gerçekleştirilen kişilerin Maarif mektebinden almış oldukları Şehadetnameler.

Ek 4.a

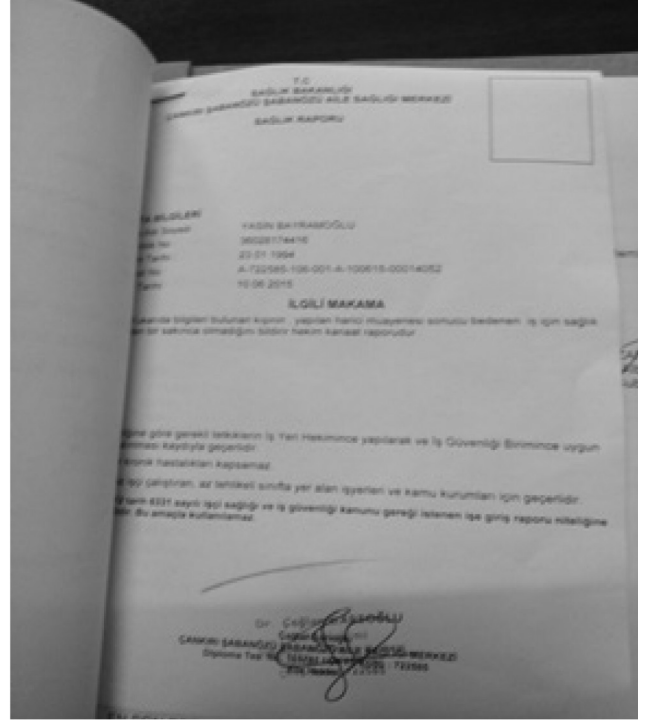

Ek 4.b

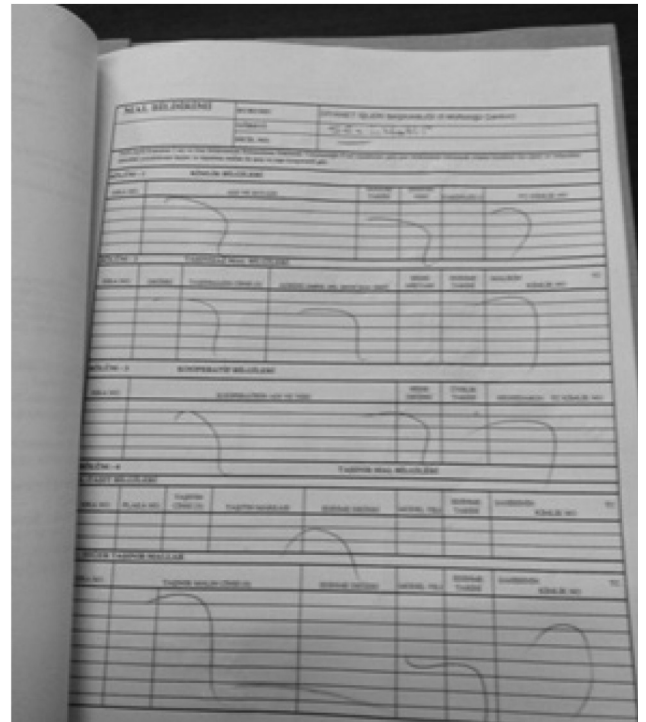
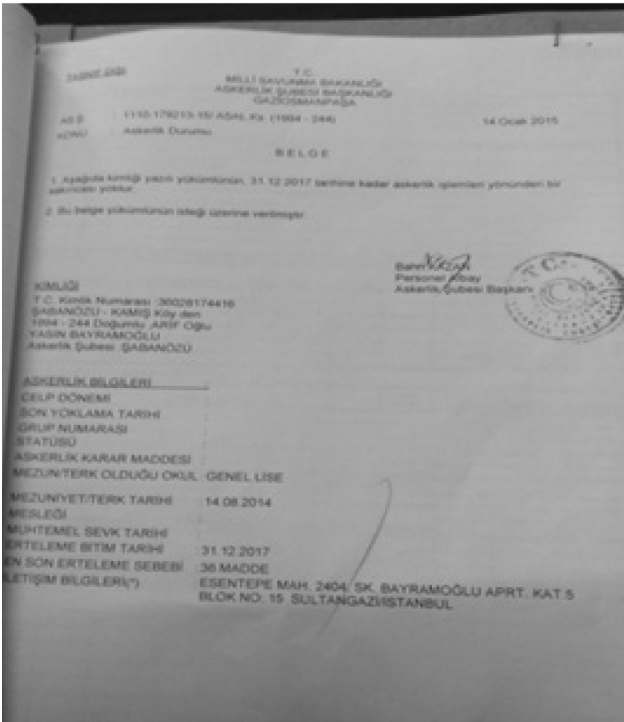

Ek 5.g

Ek 5.h

Ek 5(a,b,c,d,e,f,g,h,i,j): Günümüz imam atamalarında kişilerin derecelerine göre farklılık gösteren gerekli belgeler

Ek 6: 2015 yılı Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Belirlemiş olduğu 12 Farklı Kategorinin derece, kadro ve puan türleri çizelgesi¹

ÜNVAN	GRUP	KPSS MEZUNİYET DURUMU	KADRO DERE- CESİ	KPSS PUAN TÜRÜ	KAD- RO SAYI- SI
İmam-Hatip	1	İlahiyat Fakültesi + Hafız	8-12	KPSSP124	10
	2	İlahiyat Fakültesi	8-12	KPSSP124	80
	3	İlahiyat Ön Lisans + Diğer Lisans + Hafız	8-12	KPSSP124	5
	4	İlahiyat Ön Lisans + Diğer Lisans	8-12	KPSSP124	20
	5	İlahiyat Ön Lisans + Hafız	8-12	KPSSP123	60
	6	İlahiyat Ön Lisans	8-12	KPSSP123	30
	7	İ.H.L + Diğer Lisans + Hafız	8-12	KPSSP124	15
	8	İ.H.L + Diğer Lisans	8-12	KPSSP124	10
	9	İ.H.L + Diğer Ön Lisans + Hafız	8-12	KPSSP123	5
	10	İ.H.L + Diğer Ön Lisans	8-12	KPSSP123	10
	11	İ.H.L + Hafız	8-12	KPSSP122	60
	12	İ.H.L	8-12	KPSSP122	35
TOPLAM					340

¹ Mülakat çalışmasında yardımcı olan Çankırı Karatekin Üniversitesi Öğretim Üyesi Yrd. Doc. Dr. Fatih Güzel'e, Çankırı İl Müftü Yardımcısı Dr. Abdullah Sağır'a ve günümüz İmamlardan istenilen belgeleri temin etmeye yardımcı olan Çankırı İl Müftülük Veri Hazırlama ve Kontrol İşletmeni Sn. Ömer Koç'a teşekkür ederim.

KÜLTÜREL MİRAS OLARAK ÇANKIRI YÂRANININ EĞİTİMDEKİ YERİ¹THE PLACE OF CULTURAL INHERITANCE ÇANKIRI YARAN
ON EDUCATIONHatice SARGIN²

ÖZET

Oğuzlardan günümüze kadar gelmiş olan kültürel oluşum yâran, geçmişten günümüze düzenleyici, çözümleyici etkisini devam ettirmektedir. Farklı yörelerde değişik isimler altında devam eden bu kültürel oluşum hem bireyde hem de toplum üzerindeki gücünü özellikle eğitmedeki işleviyle göstermektedir. Yâranın birey ve toplum üzerindeki etkisini öncelikle birey üzerinde daha sonra toplum üzerinde görmekteyiz.

Yâran içindeki her bir faaliyetin amacı öncelikle bireyde ve sonra dalga dalga yayılarak topluma istendik yöndeki davranışları kazandırmaktır. Geçmişten bugüne bu özelliğini etkin bir şekilde devam ettiren Çankırı yâranı, bu yönüyle her kesme hitap etmektedir. Temelde iyi mal üretip satmak olan Çankırı yâranı, birey üzerindeki ahlakî, dinî ve toplumsal kabulleri bireye vererek toplumun problemlerine çözümler üretip yol gösterici özelliğini her zaman devam ettirmiştir.

Çankırı yâranı içindeki faaliyetlerin kısaca tanıtımı yapılarak faaliyetlerin eğitimdeki yeri ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bu bağlamda faaliyetler içinde yer alan sözele ve uygulamaya dayalı kısımların birey ve toplumun eğitimdeki yerinin önemi tartışma götürmemektedir.

ANAHTAR KELİMELER: Eğitim öğretimi, yâran, sosyalleşme, Büyük Başağa, uygulama

ABSTRACT

Yaran is a cultural formation and it has reached from the Oghuzs up to now and has kept its organizer and analyzer impact from past to present. This cultural formation which keeps on under different names in various regions shows its power especially with its training function on both individual and society. We see the impact of Yaran on individual and the society firstly on individual then the society.

The aim of each activity in Yaran is to provide desired behaviors initially to the individual then spread to the society. Cankiri Yaran, which has been keeping this characteristic effectively from past to present, addresses to all segments of the society on that sense. Basically, the aim of Cankiri Yaran is producing and selling quality goods has always kept its advisor characteristic by giving the ethical, religious and social acceptances on the individual to the individual and finding solutions to the problems of the society.

The activities in Cankiri Yaran were shortly introduced and the place of the activities on the training was scrutinized. In this context, the importance of the verbal and implementation based parts of the activities on the training of the individual and society are beyond dispute.

KEY WORDS: Education and Training, Yaran, socialization Big Chief Master, implementation

* Bu makale, Gazi Üniversitesi ve Eğitim 2023 Derneğinin birlikte hazırlanmış olduğu "Kültürel Mirasın Aktarımı ve Eğitim Çalıştayı"nda bildirisi olarak sunulmuştur.

** Hatice SARGIN, Süleyman Demirel Fen Lisesi Türk Edebiyatı Öğretmeni, Teacher of Turkish Literature at Süleyman Demirel Science High School.

GİRİŞ

Millî dokumuzu oluşturan kültürel unsurlarımız varlığımızın yegâne temellerinden biridir. Kültürel unsurlarımızın varlığı geleceğe aktarıldığı ölçüde devam edecektir. Kültürel miraslarımızı geleceğe aktarma konusunda eğitim öğretim faaliyetleri ayrı bir yer tutmaktadır. Özünü koruyarak değişime açık olan kültürel dokumuz, genç nesiller sayesinde devam edecek olup milletimizin bu doku sayesinde gelişerek ve değişerek varlığını devam ettireceği katidir.

Kültürel dokunun bir desenini de Çankırı yâranı oluşturmaktadır. “Oğuz boy beylikleri arasında dayanışma toplantıları ve yönetim şekli ile başlayan Ahilik ve Lonca teşkilatlarının tüm kurallarını bünyesinde bulunduran bu müessese özünü kaybetmeden gelecek nesillere aktarma mecburiyetimiz olan yaşam biçimidir...İnsanî değerlerin hızla aşınma ve bozulma sürecine girmesi, doyumsuzluk, sömürme ve hükmetme girişimlerinin doğurduğu sancılar içinde kendini arayan insana, inancının gereklerini yerine getirmek isteyen Müslüman esnafa, geçmişteki uygulamalardan örnekler sunularak yardımcı olmaya çalışmak hepimizin görevidir. Çünkü davaların yaşatılmasında ve gelecek nesillere aktarılmasında vazgeçilmez üç adım söz konusudur.

Bizzat yaşamak

Kurum ve kuruluşlarını kurmak, kurdurmak ve yaşatmak.

Eğitim ve öğretimini yapmak, yaptırmak, yapanlara destek olmak.

Bu üç adım ve aşamanın üçünün birden icrası anlamına gelecek faaliyetler olmadan bunları gerçekleştirmek imkânsızdır.¹ Burada yaşamak ve eğitim sayesinde yaşatmak ön planda olup yaşama geçirmenin de ilk adımı olarak eğitim öğretim yer almaktadır. “Yâran Oğuzlardan günümüze kadar çeşitli şekil değişiklikleri yaşayarak gelen, fakat özdeki temel ilke ve anlamları değişmeyen tarihi kültür mirasımızdır. Yaşayışları itibarıyla çok hareketli olan Oğuzların birbirleri-

ne güç vermek, destek olmak ve sorunlarını çözmek gayesi ile belli zamanlarda belli boy beyliklerinde toplanarak meselelerini hallederek aynı zamanda yemekli eğlenceler de yaptıkları toplantıların günümüze yansımalarıdır.”² Her bir yâran bir Oğuz beyini temsil etmektedir. Daha sonraki dönemlerde yani Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde şekil değiştirerek günümüzde Çankırı’da yâran, diğer yörelerde farklı isimler altında devam eden geleneğin temelinde kötü söz söylemek, kin tutmak, yalan söylemek, içki içmek, kumar oynamak, hile yapmak, kandırmaya yönelmek, hovardalık yapmak gibi ahlâk ve maneviyat açısından zararlı unsurları yasaklamıştır. Açık ve kapalı ilkeler olarak şunları belirlemiştir: Açık olması gerekenler; alın, kalp, kapı ve sofradır. Kapalı olması gerekenler; el, dil ve beldir. Bu nizam ve intizam çerçevesinde yetiştirilen yâran içindeki gençler, seçkin bireyler olmaktadır.

ÇANKIRI YÂRANININ EĞİTİMDEKİ YERİ

Çankırı halkı için bir yaşam biçimi halini almış olan yâran, belli bir disiplin içinde teşkilatlı bir gelenek şeklinde varlığını sürdürmektedir. Yaşam biçimi olma özelliğini, uygulamalı olarak alınan yâran terbiyesinin günlük yaşamın tüm safhalarında uygulanmasından alır.

Geçmişten günümüze özünü korumuş olan Çankırı yâranı, eğitim anlayışı sayesinde geleceğe de taşınacaktır. “Oğuzlardan günümüze kadar yaşatılan Türk örf, adet ve geleneklerinin, İslam ahlak ve fazileti ile yoğrularak Ahilik ve lonca teşkilatlarının kural ve kaideleri ile de şekillenen yâran yürek bütünlüğü, yiğitlik arkadaşlık ve dayanışmadır. Aynı zamanda muhabbet, sosyal yardımlaşma ve toplu eğlence gibi kültürel kaynaşmayı da bünyesinde taşır.”³ İşte köklü bir geçmiş olan bu gelenek beslendiği ana unsurun da (ahilik) özelliklerini beraberinde getirerek Türk insanının özünü geleceğe taşımıştır. Yâran, “Her

² Ahmet Absarılioğlu, Çankırı’nın Milli Kültür Değeri Yâran, Çankırı, 2003, s.4.

³ Ahmet Absarılioğlu, Gelenekten Evrensele: Yâran, a.g.e. s.20.

¹ Ahmet Absarılioğlu, Gelenekten Evrensele: Yâran, Çankırı, 2007, s.20.

dönemde saygınlığını koruyan âdeta bir ilim, irfan yuvası tâlim ve terbiye okulu gibi görülmüştür. Bu nedenledir ki halk bu mecliste yetişen insanların üstün karakterli, dürüst, çalışkan, karşılık gözetmeden yardım eden, bilgili ve kültürlü olduklarını bilir. Kendi çocuklarının da bu meclislere girmesi için uğraş verirler.”⁴ Türk’ün bu faziletleri yâran içinde eğitilen gençlere aşılanmaktadır. Sosyalleşmenin temeli olan ve kaynağı Dede Korkut’a dayanan “Kız anadan öğrenir sofra düzmeyi, oğlan babadan öğrenir sohbet gezmeyi.” Sözü Çankırı yâranının temelini oluşturmakla birlikte bu yâran sloganı ile gelecek nesle ilk öğüt verilmiştir.

Temelinde bir esnaf teşkilatı olup doğru ve dürüst şekilde iyi mal üretip satmayı hedefleyen Ahilik, günümüzde tek yönlü ele alınmamaktadır. Yani yâran, tüm çalışma alanlarına girmiş ve her yaş grubuna hitap etmiştir. Yâranda alınan terbiye ölünceye kadar geçerlidir. Yani yâran, yâran ahlâkı çerçevesinde yaşamını sürdürdüğü gibi kendi nesline de bu terbiyeyi aşılamağa olup bunları nesiller boyu devam ettirmektedir. Yani genç nesil iki şekilde yâran terbiyesi almaktadır:

1. Yâran terbiyesini yâran ocağında alanlar
2. Yâran terbiyesinde yetişmiş ebeveyninden alanlar

Yâran adaylarında birtakım nitelikler aranmaktadır. “Halk otokontrol sistemi ile yâranın denetleyicisidir. Onun için yâranlar sağlam karakterli, yüz kızartıcı herhangi bir suç işlememiş, dürüst, namuslu, kötü alışkanlığı olmayan, inanç ve ahlak kavramları en üst düzeyde olan insanlardan seçilir. Yâranlık sadece belirli dönemlerde ocak yakmalarla sınırlı değildir. Bu işin sadece görsel ve eğlence boyutudur. Asıl yâranlık bir ömür boyu sürer.

Ocak yakmalar bittikten sonra bile yâranlar saygı ve edep gereği birbirine isimleri ile dahi hitap edemezler. Yâran ağam veya Baş ağam diye hitap ederler. Birbirine küsmez veya incitmezler.

Alışverişlerinde daima önce yâranların iş yerlerini tercih eder. O ihtiyaçları orada bulamaz ise başka iş yerine giderler. Bu davranış toplumsal dayanışmanın gereği olarak öğretilmiştir yârana. Baş ağaların bulunduğu kahvehanelerde vb. yerlerde saygı gereği yâranlar para teklif edemez. Aksi hareket Baş ağaya karşı yapılmış hareketten sayılır. Baş ağalar, ödemeyi yapar; bu da onun için gururdur. Yâranlar günlük hayatlarında da piknik, doğum, ölüm gibi konularda da yine topluca hareket ederler.”⁵ Yâran meclisi içine alınacak yâran aydının özenle seçiminin temel nedenlerinden biri gençlere yaşantısı ile örnek olacak olmasıdır. Türk’ün gelenek ve görenekleri hem yâran tarafından yaşanmakta hem de yaşatılmaktadır.

Yâranların yâran odasına gelişi ve yerini alışı şöyledir: “İlk önce Küçük Başağa yâran ocağının açılışını Çavuş’la yapmaktadır. Tertip ve düzene bakarak, odayı şöyle bir gözden geçirmektedir. Tertip düzen yerinde ise girişin tam karşısının sol köşesindeki yer, Küçük Başağa’nın olduğundan başağalığın fesini başına giyerek köşesine oturmakta ve yâranların gelmesini beklemektedir. Çavuş yâranların beklediği odaya giderek, yâran ağaları 2-3 ya da 4’er olarak içeri alacağını ve hazır olmaları gerektiğini söylemektedir. Çavuş tekrar içeri girerek başağam ‘yâran ağaları içeri alabilir miyim’ diye sorup izin alınca, Çavuş içeriden giriş kapısına yakın yerden ‘basağam yâran ağalar geliyor’ demektedir. Küçük Başağa da oturduğu yerden kalkarak ‘buyursunlar’ şeklinde yâran ağaları içeri davet etmektedir. İçeri farz edelim 2’şer yâran giriyor, giren yâran ağalar sağ elleri sol göğsünün üzerinde olarak odanın ortasına kadar gelerek ‘Selamünaleyküm basağam’ demektedir. Başağa da ‘Aleykümselâm’ yâran ağam dedikten sonra ikinci yâran ağa aynı şekilde selamını vererek önceden belli olan yerlerine bir disiplin içerisinde geçmekte ve dikilmektedirler. Başağa iki diz üstü oturmakta ve daha sonra aynı şekilde önce büyük yâranlar, sonra küçük yâranlar

4 Ahmet Absarlıoğlu, Gelenekten Evrensele: Yâran, a.g.e. s.20-21.

5 Ahmet Absarlıoğlu, Çankırı’nın Milli Kültür Değeri Yâran, a.g.e. s.5.

iki diz üstü oturup önlerine bakmaktadır.”⁶ En son Büyük Başağa gelerek yerini alıp yâranlarla selamlaşmaktadır.

“Yâranın sayısına göre ocak sahibi tarafından fincan bulunması gerektiği için herkesin kahvesi aynı anda pişirilmekte, önce Büyük Başağa’ya sonra Küçük Başağa’ya ve sonra da Büyük ve Küçük Başağa tarafındaki yârana verilmektedir. Bu kahvelerden çalgıcılara verilmemektedir. Kahve dağıtımı herkese yapıldıktan sonra bu durumu gözleyen Büyük Başağa kahveyi içmeye başlamaktadır. Dağıtım işleri tamamlanıncaya kadar kimse kahvesini içmemektedir. Büyük Başağa’ya takiben Küçük Başağa ve sıra ile sağ ve sol taraftaki yâranlar birbirlerini takiben kahvesini içmeye başlamaktadır. Kahve içimi tamamlandıktan sonra yine aynı şekilde evvela Büyük ve Küçük Başağalar, sonra sağ ve sol taraftaki yâranlar fincanları iade etmektedir. Bu iş yarım saat kadar sürmektedir.”⁷ Burada yapılan her bir hareketin gayesi vardır. Mesela oturuş düzeni ve kahve içimlerinde Büyük Başağa takip edilmektedir. Bu çırak ve kalfa yâranların saygısından ileri gelmektedir. Yâran kurallarına uygun olan ve önceden davet edilmiş olan misafirler yârana alınmaktadır. Arkasından orta oyunları, köy seyirlik oyunları vb. oyunlar oynanmaktadır. Gelen misafirlerin bir kısmı yemeğe kalabildiği gibi bir kısmı sadece kahvesini içip oyunlara katılıp ikinci bir kalk git kahvesinin arkasından kurallara uygun şekilde meclisi terk eder. Gençler yâran içinde iki şekilde bulunabilir:

Seçilmiş yâran olarak

Misafir olarak

Her iki durumda da yâran terbiyesi alan genç, bunu bir ömür boyu sürdüreceğinden dolayı doğruluk, dürüstlük, saygı, alçakgönüllülük gibi erdemleri geleceğe de taşıyacaktır. Misafir ağırlamanın ardından ortaoyunları ve mahalli oyunlar oynanmaktadır. Arkasında Küçük Başağa Büyük Başağa’ya yemeğin hazır olduğunu haber verir,

eller yıkandıktan sonra tabii ki Büyük Bağa takip edilerek sofraya oturulur. “Yemekten önce gelmiş geçmiş yâranların ruhları için ‘fatiha’ okunur. Yemekte pilav ortaya konulduğu zaman Büyük Başağa, Çavuşa ‘Yolumuz yolsuzumuz var mı?’ diye sorar. Çavuş da ‘Adettir başağam.’ diye cevap verir. Bazen suçlunun önüne pilav içine kaşık dikilir. Suçlu bu vaziyet karşısında zor dakikalar yaşar. Yemek bittikten sonra tekrar aynı merasim ile eller yıkanır, herkes yerine oturur. Kahveler pişerken, yâranın en yaşlısı herkese bir yemek ismi verir. Sonra Büyük Başağa bu isimleri söyleyerek sahiplerini kaldırır, oturtur. Sonunda birisi Büyük Başağa’nın yemek ismini söyler. Büyük Başağa da ‘Bütün yârana kalktım’ diyerek herkesi ayağa kaldırır, sonra oturtur. Bu böyle bir kaç defa tekrar eder ve böylece yemeğin hazmı yapılmış olur.”⁸

Daha sonra arap (zilli maşa, def) verme yani bir sonraki ocağı yakacak kişiye devir teslim yapılır. Ocak yakma sırası gelen bir hafta bunları saklamaktadır. Saklamak demek, o iki yâranın bu hafta ikramda bulunan yâranlar yerine önümüzdeki hafta yâran arkadaşlarına ve misafirlere ikram edecek olmaları demektir.

Son aşama olarak yâran mahkemesi kurulur. “Odada yârandan ve Çavuş’tan başka kimse kalmamaktadır. Perdeler inmekte, kapılar kilitlenmekte, hatta dinleyen var mıdır diye dışarısı iyice gözetlenmektedir. Çünkü artık yâranın ‘sır’ saatleri başlamıştır. Muhakemenin son derece gizli tutulmasına bilhassa dikkat edilmektedir. Daha beş on dakika önce neşeli kahkahalar atılan sohbet odasına ani bir sakinlik ve sessizlik çökmektedir. Suçluların benizleri uçmuş haldedir. Şayet o hafta hiç suçlu (yolsuz) yok ise bir aşr-ı şerif okunduktan sonra gelmiş geçmiş yâranın ruhlarına Fatiha çekilmektedir.

Geçen bir hafta içinde yârandan birisi hata işlemiş ise (mesela sarhoşluk, saygısızlık, arkadaşlarına karşı edepsiz davranışta bulunmak gibi) bunu bilen gören varsa muhatap olan var ise hemen ayağa kalkmaktadır. Arkası kapıya,

7 <http://www.cankiri.gov.tr/>, Erişim tarihi: 25.12.2010.

8 <http://www.cankiri.gov.tr/>, Erişim tarihi: 25.12.2010.

yüzü ocağa dönük olarak kapıya gitmekte, sonra gelmekte ve Büyük Başağa'ya eğilerek selam vermektedir. İki diz üzerine çökerek, meydana oturmaktadır.”⁹ Daha sonra Büyük Başağa, ne dileği olduğunu sorunca davacı olduğu yârânı belirtir. Davacı olunan yârân ayağa kalkıp davacının sol tarafına iki düz üstüne oturmaktadır. Davacı olayı anlatmakta ve gerekirse şahitler dinlenmektedir. Son karar Büyük Başağa'nındır. Karara kesinlikle itiraz edilmemektedir. Suçlu yârân karara uymazsa sohbetten ihraç edilmektedir. “Sohbetten ihraç, memlekette ihraçtan daha ağır bir cezadır. Çünkü ‘sen iyi bir adam olsaydın, sohbetten kovulmazdın’ şeklinde kovulan yârânın değerlendirmesi yapılmaktadır. Hatta bu yüzden memleketi kendi isteğiyle terk edip gitmek zorunda kalanların bile olduğu anlatılmaktadır. Öyle ki bu tür cezaların getirdiği sosyal bir nizam ahengi vardır ve her yârân en ufak bir kötülük yapmaktan daima kaçınmaktadır. Şayet elinde olmayarak yapmış olsa dahi, sohbe intikal etmemesine azami dikkat göstermektedir.”¹⁰ Sadece Küçük Başağa'nın ricası ile verilen ceza hafifletilebilmektedir.

Son olarak, büyük bir hüznün içinde Çavuş, önce hepsinin elini öpmekte ve bu arada çalgı susmaktadır. Başağa hepsine bir kahve ısmarladıktan sonra seneye sağ olurlarsa bu şekilde toplanacaklarını, günlük yaşamda görüşeceklerini belirterek tüm yârânlar helalleşmektedir. “Bu nasihat devresini de takiben, bir ‘Aşır-ı Şerif’ okunmaktadır. ‘Fatiha’ çekildikten sonra, sohbetin son bulunduğu”¹¹ belirtilmektedir.

Çankırı, özellikle yârân geleneğini ön plana çıkarmış olup bu gelenek içinde halka ait tüm verileri görmektedir. Ayrıca temeli Oğuzlara dayanan yârân geleneği içinde Oğuzların yaşayış tarzını da görmektedir. Yârânın bu özelliğinden dolayı da yeni nesil ecdadını tanımakta olup

Türk'ün tarihini yani kendi tarihini tanıyarak bunu sahiplendiğini göstermektedir.

Yârân, Türk ve İslam adabını içinde barındırdığı birtakım etkinliklerle genç nesle vermektedir. Belli bir nizam ve intizam içinde devam eden gelenek, genç nesle bu nizamı ilk izlenim olarak vermektedir. Temelinde iyi mal üretilip satma ve dostluk-arkadaşlık anlayışı olan Çankırı yârânı, içinde yer alan ortaoyunları ve mahalli oyunları ile gençlere pek çok anlayışı vermektedir. Bunlar arasında şu özellikleri görebiliriz:

Yârân ilk girişteki selamlaşmada, ortaoyunlarında ve Arap teslim ederken sabrı, Yârân Büyük ve Küçük Başağaya her zaman saygılı davranarak, onların oturduğu gibi oturarak saygıyı, tekerleme ve mani satma gibi oyunlarla müşterisine güzel hitap da bulunmayı, yârân mahkemesi kurulduğunda suçlu yârânın suçuna göre affetme ya da Küçük Başağa'nın ricası üzerine verilen cezanın hafifletilmesi gibi faaliyetlerle affetmeyi, ceza olarak fakire yardım gibi yârân içindeki bazı etkinliklerle ve günlük yaşantıda öncelikle yârânların mekânının seçilmesi gibi özelliklerde yardımlaşmayı, yârân içindeki ortaoyunları ve köy seyirlik oyunları gibi etkinliklerde el becerisini geliştirmeyi, Yârânlar gelmeden yârân odasının temizlik ve düzeninin Küçük Başağa tarafından kontrolü ve yemek öncesi ile yemek sonrasında ellerin yıkanması ile temizlik anlayışını, yemekten sonra oynanan küçük oyun spor yapmanın sağlık için önemi vurgulamakta ve son olarak geçmişler için Fatiha okunarak geçmiş yârânlar, atalar yad edilmektedir. Bu ve buna benzer özellikler yârân içinde belirtilen etkinliklerle bireye aşılanmaktadır.

Kalfa, çırak ve usta çerçevesinde yetişen yârân, her daim ustasına saygıyı ihmal etmemektedir. Aksi durumlarda yani yârân adabına uymayanlar, yapıcı nitelikte cezalara çarptırılmakta olup gerekirse yârândan çıkarılmakta ve daha kötüsü memleketini bile terk etmek zorunda bırakılmaktadır. Yapıcı nitelikte olan Çankırı yârânı bireysel problemlere çözüm getirebildiği gibi

9 <http://www.cankiri.gov.tr/>, Erişim tarihi: 25.12.2010.

10 <http://www.cankiri.gov.tr/>, Erişim tarihi: 25.12.2010.

11 Ömer Türkoğlu, Çankırı İl Yıllığı, Çankırı, 1999, s.117.

sosyal problemleri de görüşerek problemlere çözümler aramaktadır. Yani yâranın temelinde var olan yardımlaşma burada kendini göstererek gençlere bu anlayışı aşılamaktadır. Ayrıca gençlere, kurallara uymanın gerekliliğini de gösteren bu anlayış, nizam ve intizam anlayışını vermektedir. Evlenme çağına gelmiş olan Çankırı gencine kız verilirken de bu gencin yâran yiyip yemediğine dikkat edilmektedir. Çünkü yâran terbiyesi çerçevesinde sadakati ve aile bilincini de alan genç, daha çok aileyi sahiplenmektedir. Bu anlayış çerçevesinde sağlam bir Türk ailesi kurulmaktadır.

Çankırı yâranında halk kültürüne ait halk müziği, halk oyunları, yöresel kıyafetler, Çankırı mutfağına ait yöresel yemekler yer almaktadır. Yâran içinde yaşan halk müziği ve Çankırı'ya ait halk oyunları ve yöresel kıyafetler yâran sayesinde geleceğe taşınmakta ve bu sayede gelecek nesil, kendi ecdadını tanımaktadır. Ayrıca Çankırı'ya ait olan zengin mutfak kültürü bu doku sayesinde geleceğe taşınmaktadır.

Sözlü olarak yâran içinde Çankırı türkülerini, manileri, tekerlemeleri, atasözlerini, vb. halk unsurlarını görmekteyiz. Halkı yansıtan, halkın anlayışını veren bu halk edebiyatı unsurları Çankırı'nın dününü bugüne taşımış ve taşımaya devam edecektir. Ayrıca Türk misafir severliğini gözler önüne seren yâran, tüm bu özellikleri gençlere teoride değil, uygulamalı bir şekilde vermektedir.

Çankırı'nın estetiğini kültürel oluşum olan Çankırı yâranında bir bütün olarak görmekteyiz. Çankırı'nın tüm yaşamında var olan estetik ve uyum Çankırı yâranı içinde görülen yâranların giyim kuşam, yâran evine giriş, selamlaşma, yâranın oturuş düzeni, Çavuş'un hizmetinde, cezalandırma sisteminde, kahve içiminde, yemek yeme sırasında yemeklerin adaba uygun şekilde yenmesi, misafir ağırlama, ortaoyunları köy seyirlik oyunlarında, mahalli oyunlarda, Çankırı türküleri ve yâran içindeki sazandelerde, muhakeme usulleri, ocak teslimi, odadan çıkış gibi yâranın içinde bulunan tüm unsurlarda kendini göstermektedir. Bu estetik anlayışı parçalar içinde bir bütün olarak Çankırı gencine uygulamalı olarak verilmektedir. Çünkü eğitimde uygulama, faaliyete geçirme süreklilik açısından büyük önemlidir.

SONUÇ

Çankırı yâranı temelinde barındırdığı yardımlaşma ve dayanışmayı uygulayarak ve gelecek nesle taşıyarak devamlılığını sürdürmektedir. Bireyi ve toplumu tüm yönleriyle kucaklayan kurucu, düzenleyici niteliğe sahip yâran, birey için bir hayat okulu niteliği taşımaktadır. Yani hayatta var olan tüm etkinlikleri içinde barındıran yâran, dinî, ahlâki ve toplumsal unsurları uygulamalı şekilde geleceğe taşımaktadır. Çok yönlü bir işleve sahip olan yâran, özünü koruyarak aktarıldığı sürece çok yönlü işlevsel özelliğinden hiçbir şey kaybetmeyecek tersine toplumun değişerek gelişme özelliklerinden hareketle daha da kazanarak varlığını sürdürecektir.

Çankırı yâranı, toplumsal yapıyı oluşturan kültürel dokuların her bir parçasını bir uyum içinde vererek Çankırı insanının estetik anlayışını da ortaya koymaktadır. Bu estetik anlayış toplum yapısına da yansımış olup Çankırı yapılarından, yâran evi döşemesine, Çankırı yöresel kıyafetinden mahalli oyunlara ve Çankırı düğünlerine kadar her bir kültürel unsurda kendini göstermiştir.

Çankırı yâranı içinde devam eden ve bu unsur sayesinde geleceğe taşınan örf ve adetlerle Çankırı, genel anlamda Türk toplumunun kültürel dokusu sayesinde toplum ayakta kalmaktadır.

Çankırı yâranı sayesinde nesilden nesile aktarılan Türk örf ve âdetleri, yâranın bu eğitim anlayışı devam edip geleneğe sahip çıkıldığı sürece varlığını devam ettirecektir. Bu çerçevede yetişen yeni nesle büyük görevler düşmektedir. Bunun yanında sivil toplum örgütlerine ve yetkililere bu konuda sorumluluklar yüklenmektedir.

KAYNAKÇA

ABSARILIOĞLU, Ahmet, Gelenekten Evrensele: Yâran, Çankırı, Çankırı Valiliği Kültür Yayınları, 2007.

ABSARILIOĞLU, Ahmet, Çankırı'nın Milli Kültür Değeri Yâran, Çankırı, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, 2003.

TÜRKÖĞLU, Ömer, Çankırı İl Yıllığı, Çankırı, Kayıkçı Matbaacılık LTD. ŞTİ. 1999.

ÜLKER, Necati, Geçmişten Geleceğe Çankırı Yâran Kültürü El Kitabı, Ankara, Grafiker Ofset, 2009.

<http://www.cankiri.gov.tr/>, Erişim tarihi: 25.12.2010.

ÇANKIRI ARAŞTIRMALARI MERKEZİ ÇANKIRI ARAŞTIRMALARI DERGİSİ YAYIN İLKELERİ

Çankırı Araştırmaları Dergisi yılda iki kez yayınlanan hakemli akademik bir dergidir. Dergimizde dil, edebiyat, tarih, eğitim, sosyoloji, felsefe, iktisat, işletme, iletişim gibi sosyal bilimlere ait alanlarda hazırlanmış akademik çalışmalara, derleme ve kitap tanıtımlarına yer verilmektedir.

Makale Gönderme: Yazarlarca dergiye gönderilen yazıların daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış orijinal yazılar olması gerekir. Herhangi bir sempozyum ya da kongrede bildiri olarak sunulan yazılarda kongrenin adı, yeri ve tarihi belirtilmelidir.

Derginin Yayın Dili: Türkçe olmakla birlikte, gerekli ve uygun görüldüğü durumlarda İngilizce, Almanca, Fransızca ya da yayın kurulunun kararıyla yaygın kullanıma sahip olan bir dilde yapılan yayımlara da yer verilmesi mümkündür.

Değerlendirme Süreci: Editörlerin şekil ön değerlendirmeye tabi tuttuğu yazılar içerik ve biçim bakımından incelenmek üzere hakeme gönderilir. Hakemlerin kimlikleri hakkında yazarlara, gönderilen makalenin kime ait olduğu konusunda da hakemlere bilgi verilmez. Hakem raporları gizlidir. Olumlu rapor alamayan makaleler yayınlanmaz ve yazarına iade edilmez; bu konuda idarî ve adlî sorumluluk kabul edilmez. Düzeltme istenen yazılar, gerekli değişiklikler için yazar(lar)ına geri gönderilir. Düzeltilmiş metni belirtilen süre içerisinde dergiye ulaştırmak yazar(lar)ın sorumluluğundadır. Yayınlanan makalelerin her türlü telif hakkı Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisine, hukuki ve bilimsel sorumlulukları ise yazar(lar)a aittir.

Biçim: Dergiye gönderilecek makaleler IBM uyumlu bilgisayar ve Microsoft Word yazılım programı kullanılarak Times New Roman 11 punto, en az 1 satır aralığı, A4 kağıdının ön yüzü-

ne ve kenar boşlukları, sol 4,5 cm., sağ 4,5 cm., üst 5 cm. ve alt 5 cm. olarak, düz metin, satır sonu hecenlenmeden ve 20 sayfayı geçmeyecek şekilde hazırlanmalıdır. Tablo, şekil, resim, grafik, çizelge ve benzerlerinin dergi sayfasının boyutlarının dışına taşmaması ve bunların hazırlanmasında 8 puntodan küçük yazı kullanılmaması gerekir. Metin içinde yer alacak şekil, tablo, grafik veya çizelgelere sıra ile numara ve başlık verilmelidir. Tablo ve çizelgelerin başlıkları üstte, şekil ve grafiklerin başlıkları ise altta yer almalıdır.

Türkçe Başlık Sayfası: Başlıklar 15 kelimeyi aşmamalıdır. Makalenin başlığı, birinci sayfanın başına büyük harflerle, kalın ve ortalanarak yazılmalıdır. Yazının başlığının altında sadece yazar adı bulunmalıdır unvanı, görev yaptığı kurum ve kendisine ulaşılabilecek eposta adresi gibi bilgilere yazara adına düşülecek dipnotta yer verilmelidir. Başlıktan açılacak bir dipnotla yazar gerek olması halinde çalışmanın daha önce konferans, sempozyumda bildiri olarak sunulduğunu belirtmelidir.

Türkçe Özet: Makalenin başında 300 kelimeyi aşmayacak biçimde Türkçe özet yer almalıdır. Özetlerde, çalışmanın içeriği, amacı, yöntemi, bulguları ve sonuçlarına ilişkin kritik bilgilere yer verilmelidir.

Türkçe Anahtar Kelimeler: Türkçe özetin altında “Anahtar Kelimeler” başlıkları altında en az 5 en fazla 10 sözcükten oluşan, makale kapsamına ilişkin anahtar kelimelere yer verilmelidir.

İngilizce Başlık ve Özet: İngilizce başlık altında makalenin en az 150, en fazla 300 kelimeyi aşmayacak İngilizce özeti yer almalıdır.

İngilizce Anahtar Kelimeler: Anahtar kelimelerin İngilizce çevirisine yer verilmelidir.

Ana Metin: Ana metin yazının ikinci sayfasından başlamalıdır. Yazıda numaralı başlık kullanılmamalı, Bölüm Başlığı (tümü büyük harf, kalın ve ortalanarak), Alt Orta (yalnızca ilk harfleri büyük, kalın ve ortalanarak), Yan (yalnızca ilk harfleri büyük, kalın ve yanda) ve Paragraf (Normal tümce düzeni ve kalın) başlıkları kullanılmalıdır. Bölüm, alt orta ve yan başlıklarından hemen önceki ve hemen sonraki metinler ve bütün paragraflar arasında tek satır boşluk bırakılmalıdır. Yazılarda sayfa numarası, üst bilgi ve alt bilgi gibi ayrıntılara girilmemelidir.

İmlâ ve noktalama işaretleri açısından, makalenin ya da konunun zorunlu kıldığı özel durumlar dışında Türk Dil Kurumu'nun İmlâ Kılavuzu esas alınmalıdır.

Kaynak gösterimi:

Gönderilen yazılarda metin içi ya da dipnot olarak kaynak gösterilebilir.

Ekler: Ekler, araştırmada kullanılan ölçekler veya anketler gibi bilgileri içerir. Ekler verilirken yeni bir sayfadan başlanmalıdır.

Telif Hakkı: Dergimize gönderilen makaleler, daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olmalı, dergimizde yayınlanması durumunda ise telif hakkının Çankırı Araştırmaları Dergisine ait olacağı kabul edilmiş sayılır.